

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: *Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Μορφολογική Διαδικασία της Σύνθεσης στην Αρχαία Ελληνική.
Η Γλωσσολογική Μελέτη του Φαινομένου στο Πλαίσιο Τριών Διαλέκτων,
της Αττικής, της Δωρικής και της Ομηρικής.

Δήμητρα Πανή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Δήμητρα Μελισσαροπούλου

Μάιος 2022

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: *Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Μορφολογική Διαδικασία της Σύνθεσης στην Αρχαία Ελληνική.
Η Γλωσσολογική Μελέτη του Φαινομένου στο Πλαίσιο Τριών Διαλέκτων,
της Αττικής, της Δωρικής και της Ομηρικής

Δήμητρα Πανή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Δήμητρα Μελισσαροπούλου

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.
Μάιος 2022

Περίληψη

Στην παρούσα διατριβή η οποία ανήκει στο πεδίο της Ιστορικής Γλωσσολογίας, μελετάται η μορφολογική διαδικασία της σύνθεσης στην αρχαία ελληνική γλώσσα στο γλωσσικό πεδίο τριών διαλέκτων, της αττικής της ομηρικής και της δωρικής. Η διεργασία της σύνθεσης εξετάζεται σε συγκεκριμένους αντιπροσωπευτικούς συγγραφείς, υπό το πρίσμα της γενετικής μορφολογίας.

Η σύνθεση έχει μελετηθεί αφ' ενός στο πλαίσιο της παραδοσιακής γραμματικής (Τσερέπης 1902, Jannaris 1897, Monro 1891, Debrunner 1917, Οικονόμου 1971) και αφ' ετέρου στο πλαίσιο της γενετικής μορφολογίας (Halle 1973, Lieber 1980, Williams 1981, Baker 1985-88, Selkirk 1982, Kiparsky 1982, Scalise 1988).

Οι μελετητές της παραδοσιακής γραμματικής δίνουν έμφαση στα φωνολογικά φαινόμενα, τα οποία αναπτύσσονται ανάμεσα στα δύο συνθετικά μέρη. Ταξινομούν τα σύνθετα σε κατηγορίες με κριτήριο την σημασία και την συντακτική σχέση των συστατικών μερών των συνθετικών, καθώς θεωρείται ότι υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ σύνταξης και σημασίας. Οι μελετητές της σύγχρονης γλωσσολογικής προσέγγισης εμβαθύνουν στις διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό της λέξης κατά την επιτέλεση της σύνθεσης, όπως είναι η σχέση που διαμορφώνεται ανάμεσα στα δύο συνθετικά ή ο καθορισμός του πλέον σημαντικού συνθετικού, αυτού που προσδίδει στην σύνθετη λέξη τα κύρια χαρακτηριστικά της.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός που προτείνει για την σύνθεση η Τζακώστα (Π.Τ.Π.Ε. Γλωσσική ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού της προσχολικής ηλικίας), σύμφωνα με την οποία, σύνθεση είναι η διαδικασία σχηματισμού λέξεων που προϋποθέτει την κατάκτηση της κλίσης και της παραγωγής και σύνθετες λέξεις οι οποίες συνίστανται από δύο μείζονα συστατικά (ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα, προθέσεις.) Η ως άνω θεώρηση της σύνθεσης εναρμονίζεται με τα σύγχρονα γλωσσολογικά δεδομένα. Παρεμφερής είναι και η άποψη του Albert Debrunner, ο οποίος στο βιβλίο του «Ο Σχηματισμός των Λέξεων στην Αρχαία Ελληνική» αναφέρεται στην ύπαρξη εσωτερικής δομής στην σύνθετη λέξη (1917:33). Ο Debrunner θεωρεί ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην συντακτική ακολουθία και την συνένωση σε μία λέξη, υπογραμμίζοντας ωστόσο ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους δύο τρόπους έκφρασης. Μία ακόμη έκφανση της πολυποικιλότητας της σύνθεσης δηλώνεται μέσω της άποψης του Debrunner αναφορικά με την αυτονομία που ενδέχεται να επιδείξει η σύνθετη λέξη σε σχέση με τα συστατικά από τα οποία διαμορφώνεται (1917 :33). Μία μορφή αυτής της αυτονομίας επί παραδείγματι εκφράζεται με τα σημασιολογικώς αδιαφανή σύνθετα.

Με την προς ανάπτυξιν διατριβή, επιχειρούμε να μελετήσουμε την μορφολογική διεργασία της σύνθεσης στην κατηγορία των ονοματικών συνθέτων επί τη βάση του θεωρητικού προτύπου της γενετικής μορφολογίας και συγκεκριμένα της θεωρίας της λεξικής δομής (Lieber 1980, Williams 1981, Baker 1985-88, Selkirk 1982, Kiparsky 1982, Scalise 1988). Θα εστιάσουμε στο δεύτερο συστατικό των ονοματικών συνθέτων, το οποίο κατά το πλείστον αποτελεί το συστατικό κεφαλή.

Τα ονοματικά σύνθετα τα οποία συστείνουν τον κορμό της διατριβής αποτελούν ένα απάνθισμα του γλωσσικού δυναμικού των τριών αρχαιοελληνικών διαλέκτων, καθώς σύμφωνα και με τον Debrunner (1917:17), το λεξιλόγιο και

οι τρόποι σχηματισμού λέξεων είναι αυτά τα οποία σηματοδοτούν την διάκριση της γλώσσας σε διαλέκτους.

Summary

In the present dissertation, which belongs to the field of Historical Linguistics, the morphological process of compounding in the ancient Greek language in the linguistic field of three dialects, Attic, Homeric and Doric, is studied. The synthesis process is examined in specific representative authors, in the light of genetic morphology.

The compounding has been studied on the one hand in the context of traditional grammar (GN Tserepis 1902; Jannaris 1897; Monro 1891; Debrunner 1917; M. H. Economou 1971) and on the other in the context of genetic morphology (Halle 1973; Lieber 1980; Williams 1981; Baker 1985-88; Selkirk 1982; Kiparsky 1982; Scalise 1988).

Scholars of traditional grammar emphasize phonological phenomena, which develop between the two synthetic parts. They classify composites into categories based on the importance and syntactic relationship of the components of the synthetics, as it is considered that there is an inseparable relationship between syntax and meaning. Scholars of the modern linguistic approach delve into the processes that take place inside the word during the execution of the synthesis, such as the relationship that is formed between the two synthetics or the definition of the most important synthetic, the one that gives the composite word its main characteristics.

Of particular interest is the definition proposed for compounding by Tzakosta (PTE Language development and education of the preschool child), according to which, compounding is the process of word formation that presupposes the conquest of inclination. and production and compound words the structures which consist of two major components (nouns, adjectives, verbs, intentions.) The above view of compounding is harmonized with modern linguistic data. The view of Albert Debrunner is similar, which refers to the existence of an internal structure in the compound word (The formation of words in ancient Greek, 1917: 33). Debrunner considers that there is a close relationship between the syntactic sequence and the union in one word, however, emphasizing that there are differences between the two modes of expression. Another manifestation of the diversity of the compounding is stated through Debrunner's view regarding the autonomy that the compound word may show in relation to the components from which it is formed (1917: 33). One form of this autonomy, for example, is expressed by semantically opaque compounds.

With the dissertation to be developed, we attempt to study the morphological process of synthesis in the category of nominal composites on the basis of the theoretical model of genetic morphology and in particular the theory of lexical structure (Lieber 1980; Williams 1981; Baker 1985-88; Selkirk 1982; Kiparsky 1982; Scalise 1988). We will focus on the second component of the nominal composites, which for the most part is the head component.

The noun compounds that make up the body of the dissertation, are a flowering of the linguistic potential of the three ancient Greek dialects, as well as according to Albert Debrunner (The formation of words in ancient Greek, 1917: 17), the

vocabulary and the ways of word formation are those which signal the distinction of language into dialects.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την οικογένειά μου και πρωτίστως τα τέσσερα παιδιά μου, για την ανεκτίμητη συμβολή τους στην προσπάθειά μου, με την υπομονή που επέδειξαν καθ' όλη την διάρκεια τής μελέτης μου. Ζητώ συγγνώμη για τον πολύτιμο προσωπικό χρόνο που τους στέρησα και υπόσχομαι ότι θα επανορθώσω.

Περιεχόμενα

1. Το Θεωρητικό Πλαίσιο της Διατριβής

1.1. Η Σύνθεση υπό το Πρίσμα της Παραδοσιακής – Ιστορικής Προσέγγισης

1.1.1. Σχηματισμός Λέξεων -Σχηματισμός Ονοματικών Θεμάτων

1.1.2. Τα Ονοματικά Σύνθετα της Αρχαίας Ελληνικής στην Παραδοσιακή Ιστορική Προσέγγιση

1.1.2.1. Η Μελέτη του Γ.Ν.Τσερέπη (1902)

1.1.2.2. Οι Γραμματικές των Monro (1891) και Jannaris (1897)

1.1.2.3. Η Μελέτη του Albert Debrunner (1917)

1.1.2.4. Η Μελέτη του Μ.Χ.Οικονόμου (1971)

1.1.3. Αποτίμηση του Τρόπου Προσέγγισης της Σύνθεσης στον Ιστορικό Παραδοσιακό Χώρο

1.2. Η Σύνθεση υπό το Πρίσμα της Γενετικής Μορφολογίας

1.2.1. Σχηματισμός Λέξεων

1.2.2. Τα Ονοματικά Σύνθετα στην Γενετική Μορφολογία

1.2.3. Μελέτες της Σύνθεσης στον Χώρο της Γενετικής Μορφολογίας

1.2.4. Αντικείμενο της Διατριβής

1.2.5. Μεθοδολογία

2. Η Μορφολογική Διαδικασία Της Σύνθεσης Στις Αρχαιοελληνικές Διαλέκτους

2.1. Θεματικό Φωνήεν / Δείκτης Σύνθεσης

2.1.1. Τα Σύνθετα στην Τραγική Ποίηση –Αττική Διάλεκτος

2.1.2. Τα Σύνθετα στην Χορική Ποίηση – Δωρική Διάλεκτος

2.1.3. Τα Σύνθετα στην Ομηρική Διάλεκτο

2.1.4. Συμπεράσματα

2.2. Κεφαλή / Ενδοκεντρικά – Εξωκεντρικά Σύνθετα

2.2.1. Ουσιαστικά

2.2.2. Επίθετα

2.2.3. Συμπεράσματα

2.3. Η Σχέση των Συνθετικών Μερών

2.3.1. Η Σειρά των Συνθετικών Μερών

2.3.2. Συμπεράσματα

2.4. Γραμματική Κατηγορία

2.4.1. Η Γραμματική Κατηγορία των Συνθέτων

2.4.1.1. Ουσιαστικά

2.4.1.2. Επίθετα

2.4.2. Οι Γραμματικές Κατηγορίες των Συνθετικών Μερών

2.4.2.1. Ουσιαστικά

2.4.2.2. Επίθετα

2.4.2.3. Συμπεράσματα

2.5. Ο Τονισμός των Συνθέτων

2.6. Συμπεράσματα

3. Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Σύνθεσης για την Αρχαία Ελληνική

Επίλογος

Παράρτημα

Εικόνες

Βιβλιογραφία

Βραχυγραφίες

ακλ.λ. = άκλιτη λέξη

άόρ. β' = άόριστος β'

α στερ. = α στερητικό

αττ. διάλ. = αττική διάλεκτος

αχώρ. μόρ. = αχώριστο μόριο

αχώρ. προθ. μόρ. = αχώριστο προθεματικό μόριο

γεν. = γενική

δηλ. = δηλαδή

δωρ. λ. = δωρική λέξη

δωρ. τύπ. = δωρικός τύπος

επίθ. = επίθετο

επίρρ. = επίρρημα

επιτατ. μόριο = επιτατικό μόριο

κ.λ.π = και τα λοιπά

μεταγ. = μεταγενέστερα

μεταφ. = μεταφορικά

μτχ. = μετοχή

ουσιαστ. = ουσιαστικό

παράδ. = παράδειγμα

π.χ. = παραδείγματος χάριν

ποιητ. επίθ. = ποιητικό επίθετο

ποιητ. επίρρ. = ποιητικό επίρρημα

ποιητ. λ. = ποιητική λέξη

ποιητ. παρακ. = ποιητικός παρακείμενος

ποιητ. ρ. = ποιητικό ρήμα

ποιητ. τυπ. = ποιητικός τύπος

ρήμ. = ρήμα

ρημ. επίθ. = ρηματικό επίθετο

συνών. = συνώνυμο

Εισαγωγή

Η σύνθεση (compounding) αποτελεί μία μορφολογική διαδικασία κατά την οποία δύο ή περισσότερα μορφήματα, δεσμευμένα ή ελεύθερα συντίθενται προκειμένου να σχηματίσουν νέες λεξικές μονάδες (Καρατσαρέας). Η σημασία αυτών των λεξικών μονάδων, σύμφωνα με τον ίδιο, σχετίζεται με τις επιμέρους σημασίες των συστατικών τους, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό (Πέτρος Καρατσαρέας). Ως γνωστόν, για τον σχηματισμό των συνθέτων είναι απαραίτητη σε κάποιες περιπτώσεις η προσθήκη συνδετικών - σχηματιστικών φωνηέντων μεταξύ των συνθετικών μερών, όπως επίσης και η χρήση κλιτικών ή και παραγωγικών επιθημάτων προκειμένου να αποδοθεί η λεξική κατηγορία της σύνθετης λέξης (Πέτρος Καρατσαρέας).

Τα ριζικά ονόματα κατά τον Albert Debrunner (1917:29-30), είναι αλληλένδετα με την σύνθεση όντας μέσον σχηματισμού λέξεων. Αναφέρει επίσης (σελ. 26) ότι «ο αριθμός των προτύπων λέξεων μπορεί να είναι πολύ μεγάλος». Από την ίδια την φύση των διαλέκτων, το γραμματειακό είδος και τις ιδιομορφίες των συγγραφέων, εξαρτάται το εάν το λεκτικό οικοδόμημα θα βασισθεί περισσότερο σε πρότυπες ή κατ' αναλογία σχηματισθείσες λέξεις.

Ως εκ τούτου, η γλωσσική περιοχή των αρχαίων ελληνικών διαλέκτων αποτελεί πρόσφορο έδαφος για την περαιτέρω διερεύνηση της σύνθεσης, προκειμένου αυτή να κατακτηθεί εις βάθος.

Σύμφωνα με τον Lesky (1963:35), ο Risch ανιχνεύει νέους γλωσσικούς τύπους σε δύο πολύ σημαντικές ελληνικές διαλέκτους, την ιωνική και την δωρική, οι οποίες απέκτησαν την γλωσσική τους χροιά υπό την επίδραση των -μετά την μυκηναϊκή εποχή- μεταναστεύσεων και μετακινήσεων. Είναι αδιαμφισβήτητη η σημασία του υποστρωματικού πληθυσμού και του γειτονικού περιβάλλοντος στην διαμόρφωση των διαλέκτων (1963 :25- 170).

Οι στίχοι της Οδύσσειας όπου αναφέρεται για την Κρήτη, «...έν δ'..... άνθρωποι πολλοί, άπειρέσιοι και έννήκοντα πόληες. Άλλη δ' άλλων γλώσσα μεμιγμένη, έν μέν Άχαιοί έν δ' Έτεόκρητες μεγαλήτορες έν δέ Κύδωνες Δωριέες τε τριχάικες διοϊ τε Πελασγοί...», αποτελούν καθρέφτη του εθνολογικού και γλωσσικού μίγματος που κυριάρχησε σε πολλές περιοχές ώσπου να συντελεστεί η επικράτηση της Ελληνικής (Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος Γ2, Κλασικός Ελληνισμός 2, σελ. 567).

Το γεγονός αυτό θέτει έναν μεγάλο βαθμό δυσκολίας σε ένα οποιοδήποτε ερευνητικό εγχείρημα σχετικά με την αποτύπωση και διερεύνηση της σύνθεσης ή άλλο είδος γλωσσικής πραγματεύσεως στο πεδίο των διαλέκτων.

Συγκροτώντας τρόπον τινά τα δεδομένα στα οποία βασίζεται η εν λόγω έρευνα, θα πρέπει να αναφερθούμε στο βασικό γνώρισμα και του πεζού και του ποιητικού αρχαίου λόγου, το οποίο είναι ότι παρέμεινε γλωσσικά διαλεκτικός.

Δημιουργήθηκε μία λογοτεχνική παράδοση στην οποία εντασσόταν κάθε λογοτέχνης ανάλογα με το είδος του λόγου που έγραφε, συνεπώς διαμορφώθηκε μία έντεχνη διαλεκτολογία εντελώς ανεξάρτητη από την καταγωγή του ποιητού ή πεζογράφου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι Δωριείς Θέογνις και Τυρταίος γράφουν στην γλώσσα του έπους και οι Ίωνες Σιμωνίδης και

Βακχυλίδης καθώς επίσης και ο Βοιωτός Πίνδαρος γράφουν στην δωρική διάλεκτο. Είναι προφανές, ότι δεν τίθεται θέμα καθαρής διαλέκτου στα κείμενα αυτά, πρόκειται για ένα διαλεκτικό ψιμύθι μέσω του οποίου διαφαίνονται τα αντιπροσωπευτικότερα γνωρίσματα της διαλέκτου (Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος Γ2, Κλασσικός Ελληνισμός 2, σελ. 568).

Κεφάλαιο 1

Το Θεωρητικό Πλαίσιο της Διατριβής

1.1. Η Σύνθεση υπό το Πρίσμα της Παραδοσιακής -Ιστορικής Προσέγγισης

1.1.1. Σχηματισμός Λέξεων

Σχηματισμός Ονοματικών Θεμάτων

Ο Γ.Ν. Τσερέπης στο βιβλίο του (Τα σύνθετα της ελληνικής γλώσσας, 1902 :1) αναφέρει ότι οι ρίζες είναι τα πρώτα στοιχεία της γλώσσας. Διακρίνει τις κυρίως ρίζες, οι οποίες δηλώνουν έννοια και τις αντωνυμικές ρίζες οι οποίες δηλώνουν αναφορά. Τα δύο αυτά είδη αποτελούν τις πρωτογενείς ρίζες. Από τις κυρίως ρίζες, με την προσθήκη ενός φωνήματος (που αποτελεί λείψανο κυρίας ή αντωνυμικής ρίζας) σχηματίζονται οι δευτερογενείς ρίζες, π.χ. γέ-γα-μεν στην ρίζα γα- προστίθεται το ν και σχηματίζεται η ρίζα γεν- (γέν-ος, γεν-ε-τήρ κ.λ.π.). Σύμφωνα επίσης με τον Τσερέπη, «χαρακτηριστικόν πασών των ριζών είναι το μονοσύλλαβον.»

Ρίζες των λέξεων θεωρούνται οι κύριες ρίζες, επί τη βάσει των οποίων δομείται ο σχηματισμός των συνθέτων. Η δυναμική και η πολυποικιλότητα της μορφολογικής διαδικασίας της σύνθεσης εξελίσσεται σε δύο επίπεδα, το σχηματισμό των ρηματικών και τον σχηματισμό των ονοματικών θεμάτων, σχηματισμοί οι οποίοι προκύπτουν από τις δευτερογενείς ρίζες.

Η κύρια ρίζα συντίθεται με την αντωνυμική ρίζα προκειμένου να σχηματισθεί α) **το ρηματικό θέμα (κατηγορική σύνθεση)** και β) **το ονοματικό θέμα (προσδιοριστική σύνθεση).**

Ρηματική ρίζα (κύρια) + αντωνυμική ρίζα => Ρηματικό θέμα (κατηγορική σύνθεση). Π.χ.

1) *εί-μί = έσ-μί, έσ-σί, έσ-τί => κύρια ρίζα εσ-+ αντωνυμικές ρίζες- μι,- σι,-τι όπου η αντωνυμική ρίζα είναι το υποκείμενο και η κύρια ρίζα το κατηγορημα (κατηγορική σύνθεση)*

Ονοματική ρίζα (κύρια) + αντωνυμική ρίζα => Ονοματικό θέμα (προσδιοριστική σύνθεση). Π.χ.

2) κύρια ρίζα αγ- + αντωνυμική ρίζα -ο- => ονοματικό θέμα αγ-ο όπου η αντωνυμική ρίζα επέχει θέση επιθετικού προσδιορισμού της ονοματικής ρίζας (προσδιοριστική σύνθεση), κατ' αυτόν τον τρόπο φορ-ο, ηδ-υ.

Η διαφορά μεταξύ των δύο προαναφερθεισών μορφών σύνθεσης έγκειται στην διαφοροποίηση της λειτουργικότητας της αντωνυμικής ρίζας. Οι αντωνυμικές ρίζες μπορεί να είναι:

α) Προσωπικές καταλήξεις (των ρημάτων),

π.χ. -μι, -σι, -τι, -τον, -την, -μεν, -τε, -ντι κ.λπ.

β) Πτωτικές καταλήξεις (των ονομάτων),

π.χ. -ς, -ν, -ος => φόρο-ς, φόρο-ν, λέοντ-ος

γ) Αντωνυμικά προσφύματα,

π.χ. -ο-, -εσ-, -τηρ-, => φορ-ο-, γεν-εσ-, δο-τηρ-

Σε όλη αυτή την περίοδο δεν υπήρχαν πτώσεις. Ο Κούρτιος θεωρεί ότι τα σύνθετα τίθενται πριν από την γένεση των πτώσεων, στην σφαίρα του χρόνου. Άκλιτα ακόμη ονοματικά θέματα συνδέονταν με αντωνυμικές ρίζες προς σχηματισμό νέων ονοματικών θεμάτων (Κούρτιος, Χρονολ. 1852: 69).

Μετά την γένεση των πτώσεων, τα ονοματικά θέματα έγιναν λέξεις, έγιναν κλιτά μέρη του λόγου, έτσι η γλώσσα έφτασε στο έπακρον της αναπτύξεώς της (Τσερέπης, 1902 :8). Σύμφωνα με τον ίδιο, μόνο ονοματικά θέματα υπάρχουν, καθώς τα ρηματικά θέματα προέρχονται κατ' ουσίαν από τα ονοματικά. Ως εκ τούτου, γίνεται σαφές ότι, σύμφωνα με τον Τσερέπη, τα ονοματικά θέματα και η κλίση είναι τα δύο μεγάλα στάδια από τα οποία πέρασε η γλώσσα για να φτάσει από τις γυμνές ρίζες στην τελειοποίησή της. Τα σύνθετα λοιπόν προκύπτουν από ονοματικά θέματα (1902:9).

1.1.2. Τα Ονοματικά Σύνθετα της Αρχαίας Ελληνικής στην Παραδοσιακή -Ιστορική Προσέγγιση

1.1.2.1. Η μελέτη του Γ. Ν. Τσερέπη

Ο Γ.Ν. Τσερέπης διακρίνει τρία είδη ονοματικών θεμάτων (1902 :9-10):

α) Τα ριζικά, που είναι και τα αρχαιότερα καθώς σχηματίστηκαν μόνο από ρίζες, π.χ.

Φοπ-, ονομαστική οψ- από την ρίζα *Feπ-*

φλογ-, ονομ. φλοξ- από την ρίζα *φλεγ-*

Ζευ- *Δjev-* *ΔιF-*, ονομαστική Ζεύς γεν. Διός από την ρίζα *div-* *dju=λάμπειν*.

Συνήθως αυτά τα θέματα συναντώνται στο τέλος της διαδικασίας της σύνθεσης, όπως π.χ.

*χερνιβ-, ονομ. χερνιβ εκ της ρίζης νιβ- νιζ- νίζω
προσφυγ- ονομαστική προσφυξ εκ της ρίζης φυγ-*

β) Με την σύνδεση των ονοματικών ριζών με αντωνυμικά προσφύματα σχηματίστηκαν νέα θέματα. Τα αντωνυμικά αυτά προσφύματα (αντωνυμικές ρίζες) προσδιορίζουν την ονοματική ρίζα ως επίθετα, «έχουσι δύναμιν δεικτικήν, δι' ης η ονοματική ήδη γενομένη ρίζα, ως δι' άρθρου, ούτως ειπείν, προσδιορίζεται πλησιέστερον» (Κούρτιος Χρον.1852 :39) και χρησιμεύουν για την κλίση, π.χ.

Φερ -γο, ονομαστική ἔργον εκ ρίζης Φεργ-

αγ-ο, ονομ. αγο-ς εκ ρίζης αγ-

*τροχ-ι, ονομ. τρόχ -ι -ς (ο, ο τρέχων, άγγελος, αγγελιαφόρος) εκ ρίζης τρεχ-
θερ-μο θερμός-ς θέρμη εκ ρίζης θερ- (π.ρ.β.θέρομαι)*

φλογ-μο φλογ-μός-ς (ο, φλόγα, λάμψις) εκ ρίζης φλεγ-

κευθ-μο- κευθ-μός-ς (ο, κρυψών, κρύπτη, οπή) εκ ρίζης κυθ- (π.ρ.β.κεύθω)

χυ-μο- χυ-μός-ς εκ ρίζης χυ- (π.ρ.β.χεΐω)

θυ-μο- θυ-μός-ς εκ ρίζης θυ-

γνώ-μη εκ ρίζης γνω-

λιχ-νο, ονομ. λίχ-νο-ς (-η, -ον, λιχούδης, λαίμαργος) εκ ρίζης λιχ- λείχω

λυχ-νο εκ ρίζης λυκ- λευκ-ός-ς

Το πρώτο συνθετικό είναι το δηλωτικό της εννοίας ενώ τα προσφύματα έχουν, όπως προαναφέραμε, προσδιοριστικό χαρακτήρα. Στην αρχή είχαν ορισμένη και αυτοτελή σημασία, βαθμηδόν όμως αφομοιώθηκαν από το πρώτο συνθετικό (ονοματική ρίζα) και κατέληξαν απλές εκφράσεις αναφοράς.

Τα ονοματικά αυτά θέματα με τα προσδιοριστικά αντωνυμικά τους προσφύματα καλούνται πρωτογενή. Βάσει αυτών και με την προσθήκη ιδίων προσφύματων σχηματίστηκαν τα δευτερογενή ονοματικά θέματα. Π.χ. μετο πρόσφυμα - ja-

πατρ-ιο πάτρ-ιο-ς πάτρ-ια εκ του θέματος πατερ- το οποίο προ του ja βραχύνεται σε πατρ-

σωτήρ-ιο σωτήρ-ιο-ς σωτηρ-ία εκ του θέματος σωτηρ-

τέλε -ιο τελεσ-ιο- τέλε-ιο-ς εκ του θέματος τελεσ- ονομ. τέλο-ς

άληθεια, άληθεσ-ια εκ του θέματος αληθεσ- ονομ. άληθή-ς

δι-ο, ονομ. δι-ιο-ς εκ του θέματος ΔιF- ονομ. Ζεύς γεν. ΔιFός

φλογ-ιο- το φλόγ-ιο-ν φλόγ-ινο- φλόγ-ινο-ς φλογ-ε- φλόγ-εο-ς εκ του θέματος φλογ- ονομ. φλόξ

γ) Το τρίτο είδος των ονοματικών θεμάτων είναι τα σύνθετα ονοματικά θέματα συντεθειμένα σε ένα. Από αυτά επακολούθως, σχηματίστηκαν νέα δευτερογενή θέματα π.χ.

λιθο-βολο-	ναυ-μαχο-	οίκο-δομο-	βασιλευ-
λιθο-βόλο-ς	ναυ-μάχο-ς	οίκο-δόμο-ς	βασιλεύ-ς

και από αυτά, τα ουσιαστικά:

λιθο-βολία	ναυ-μαχία	οίκο-δομία	βασιλικο- βασί- λειο- βασίλειο-ς
------------	-----------	------------	-------------------------------------

και τα ρήματα:

λιθο-βολέ-ω	ναυ-μαχέ-ω	οίκο-δομέ-ω	βασιλεύ-ω
-------------	------------	-------------	-----------

Τα δευτερογενή θέματα τα οποία παράγονται, καλούνται παρασύνθετα.

Όπως αναφέρει ο Τσερέπης (1902: 8), τα πρώτα σύνθετα εστερούντο πτωτικού σημείου π.χ. χρυσό-τοξο, ροδο-δάκτυλο, ήερο-φοῖτι. Ο γενικός κανόνας που αφορά στην λειτουργία της σύνθεσης είναι ότι ως πρώτο συνθετικό τίθεται το καθαρό θέμα του ονόματος άνευ πτωτικού σημείου, κανόνας ο οποίος τηρείται στην πλειοψηφία των ελληνικών συνθέτων.

Κατ' αυτόν τον τρόπο συντίθενται- σύμφωνα με τον ίδιο- τα περισσότερα ονοματικά σύνθετα δεύτερης κλίσεως. Π.χ.

1) άργυρό-τοξος, άγκυλό-τοξος, χαλκο-χίτων, σιτο-φάγος, ίσο-φόρος, ροδο-δάκτυλος, κακο-εργός

Παρομοίως συντίθενται ονοματικά σύνθετα της πρώτης κλίσεως. Π.χ.

2) γαιή-οχος, μυλή-φατος, πυλα-ωρός, βουλη-φόρος, βοη-θός

καθώς επίσης και ονοματικά σύνθετα της τρίτης κλίσεως. Π.χ.

3) άστυ-βοώτης, ώκύ-ροος, πτολί-πορθος, έωσ-φόρος, όρεσ-κῶος,έγγέσ-παλος, τελεσ-φόρος, πυρ-φόρος, μελάγ-χολος, μελάμ-πεπλος, πυγ-μάχος

Αναφέρει ότι ενίοτε, συναντώνται εξαιρέσεις του κανόνος καθώς πρωτόκλιτα ως πρώτα συνθετικά μεταβάλλουν το τελικό φωνήεν α ή η σε ο και δευτερόκλιτα μεταβάλλουν το ο σε η. Επίσης, παρατηρούνται και τριτόκλιτα πρώτα συνθετικά είτε να ανταλλάσσουν το τέλος του θέματος τους με το ο ή η είτε, τηρούντα το θέμα ακέραιο, να προσλαμβάνουν ρ, η ή ι (1902 :18). Π.χ.

1) ύλο-τόμος ύλη, ξιφη-φόρος ξίφος, άνθο-νόμος άνθος, έλαφη-βόλος έλαφος, άελλό-πους άελλα, πυρη-φόρος πυρ, θυη-φάγος θύος, έλκο-ποιός έλκος, δουρ-ο-δόκη, άρματ-ο-πηγός, ήερ-ο-δίνης, πολιό-οχος πολιοῦχος, νεκυό-στολος,

άσπιδ-η-φόρος, αίματ-η-φόρος, λαμπαδ-η-φόρος, νυκτ-ι-κόραξ, πυρ-ι-γόνος, αίγι-πόδης, όρει-χαλκος, δορ-ί-γαμβρος, αίγ-ι-κορεϊς

Στα σύνθετα αυτά, γίνεται εμφανής η ύπαρξη του λεγομένου συνθετικού φωνήεντος για το οποίο θα γίνει εκτενώς λόγος κατά την ανάλυση των συνθέτων. Σύμφωνα με την Ράλλη (2005:33), ο Τσερέπης παρατηρεί επίσης ότι στην ομηρική και κλασσική εποχή εμφανίζονται αρκετά σύνθετα με φωνήεν ανάμεσα στα δύο συνθετικά, η μορφή του οποίου δεν συνδέεται με αυτά.

Ο ίδιος στο έργο του (1902:19), θέτει το ζήτημα της διχογνωμίας που παρατηρείται στους διαφόρους μελετητές αναφορικά με το συνθετικό φωνήεν, καθώς κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο χαρακτήρας του είναι καθαρά ευφωνικός, μεταξύ αυτών ο Borp (Jahrbucherfurwiss. Kritik 1827 :758) και άλλοι, με πρωτεργάτες τους Grimm και Iusti (D. Gr. II, 1, 410-426) ότι επιτελεί για την σημασία του συνθέτου έναν σπουδαιότερο ρόλο. Θεωρούμε ότι η δεύτερη άποψη έχει ισχύ, καθώς όπως διαπιστώνουμε από την οπτική της σύγχρονης γλωσσολογικής έρευνας, το συνθετικό φωνήεν αποτελεί μέρος των μεταβολών που υφίστανται τα συνθετικά μέρη προκειμένου να επιτευχθεί η σύνθεση.

Μπορεί κάλλιστα, σύμφωνα και με τον Τσερέπη, να απαλειφθεί το συνθετικό φωνήεν χωρίς να αλλοιωθεί η ευφωνικότητα της λέξεως (1902:19-23). Επίσης, η πληθώρα των συνθέτων τα οποία παρουσιάζουν συνθετικό φωνήεν ανάμεσα στα δύο συνθετικά, καταδεικνύει την ύπαρξη βαθυτέρων διεργασιών, πέραν της απλής ευφωνίας. Είναι καταφανές ότι μετά τα θέματα τα λήγοντα σε σ,ν,ρ, δεν είναι απαραίτητη η χρήση συνθετικού φωνήεντος. Παρά ταύτα έχουμε *μελαν-ό-ζυξ, μελαν-ό-χροος, μελαν-ό-χρωσ, μελαν-ο-κάρδιος, πυρ-ο-ρραγής, χειρ-ο-μυσής, χειρ-ο-δάικτος, όρεσ-ί-τροφος, έγχεσ-ί-μωρος, τειχεσι-πλήτης, πυρ-ο-βόλος*. Παρατηρείται ποικιλία του συνθετικού φωνήεντος α, ο, η, ι (1902: 21).

Όσον αφορά τα κύρια ή νόθα σύνθετα (1902: 12-15), ορίζει ως κύρια ή γνήσια αυτά στα οποία δύο ή περισσότερα ονοματικά θέματα συντίθενται σε ένα όλον, συνεπώς αποτελούν ένα θέμα. Η μεταξύ τους σχέση δεν δηλούται εξωτερικώς, με κάποιο πτωτικό σημείο παρά μόνο εσωτερικώς μέσω της εννοίας. Νόθα ονομάζει τα σύνθετα στα οποία η μεταξύ τους σχέση δηλούται εξωτερικώς με πτώση. Άρα προσεγγίζουν τα όρια και τους κανόνες της συντακτικής σύνδεσης. Η πτωτική κατάληξη βρίσκεται ή στο πρώτο ή στο δεύτερο συνθετικό π.χ. *προϋ-ργον, παρα-χρήμα, έξ-αίφνης, έκ-ποδών*.

Ο Τσερέπης θεωρεί την σύνθεση ως την βάση στην οποία στηρίζεται το όλο οικοδόμημα της γλώσσας, το μέσον για την δημιουργία νέων λέξεων, τον πλουτισμό και την γλωσσική ευκινησία όσον αφορά στην έκφραση καινούριων εννοιών (Τα Σύνθετα της Ελληνικής Γλώσσας, 1902, Πρόλογος). Με το έργο του έθεσε τις βάσεις για μία περαιτέρω ανάλυση των ελληνικών συνθέτων.

1.1.2.2. Οι γραμματικές των Monro (1891) και Jannaris (1897)

Ο Monro (1891:23) θεωρεί ουσιώδη παράμετρο την σειρά των συστατικών στην σύνθετη λέξη καθώς και την αντίστοιχη σειρά των όρων στην πρόταση, άποψη η

οποία έρχεται σε συνάφεια με τον σύγχρονο γλωσσολογικό τρόπο σκέψης. Σχετικά με την σειρά των συστατικών στο σύνθετο, πιστεύει ότι αυτή ρυθμίζεται από συγκεκριμένους κανόνες. Σύμφωνα με έναν τέτοιου είδους κανόνα που αφορά τα αντικειμενικά σύνθετα, η σχέση των μερών είναι σχέση κυβερνώσας και κυβερνώμενης λέξης, με την κυβερνώμενη να προηγείται.

Δίνει επίσης ιδιαίτερη βαρύτητα στην μορφολογία καθώς πραγματοποιεί την ταξινόμηση των συνθέτων με γνώμονα την μορφή των συνθετικών μερών. Οι κατηγορίες που προτείνει βασίζονται στην κατάληξη του α' συνθετικού (Μονρο, 1891 :117- 120) ή την κατάληξη του συνθέτου και την γραμματική κατηγορία του β' συνθετικού (Μονρο, 1891 :120-122). Συνεπώς ο Μονρο θεωρεί εξ ίσου σημαντικούς παράγοντες την μορφή και την σημασία των συνθέτων.

Αναφορικά με τον τονισμό των συνθέτων, συμπεραίνει ότι αυτός τοποθετείται στην τελευταία συλλαβή του α' συνθετικού και αν αυτό δεν είναι εφικτό, τίθεται όσο πίσω είναι δυνατόν (Μονρο, 1891: 124-125).

Ο Jannaris (1968,[1897]:303) ορίζει την σύνθεση ως την συνένωση δύο ανεξαρτήτων λέξεων. Θεωρεί ορόσημο την ομηρική εποχή, αναφέροντας ότι έκτοτε, η σύνθεση τροφοδότησε το λεξιλόγιο με ένα εξαιρετικά πλούσιο και πολύπλοκο απόθεμα λέξεων οι οποίες λειτούργησαν ως πρότυπα για μεταγενέστερους σχηματισμούς.

1.1.2.3. Η μελέτη του Albert Debrunner (1917)

Ο Albert Debrunner αποτελεί επίσης με το διαχρονικό του έργο σημείο αναφοράς για την μελέτη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Ορίζει την σύνθεση ως την συντακτική ένωση των λέξεων (Ο σχηματισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική, 1917 :33). Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «η στενή σύνδεση της συντακτικής ένωσης, που εκφράζουμε στην ομιλία με την ένωση υπό έναν κύριο τόνο και στον γραπτό λόγο με την συνένωση σε μία λέξη, καθορίζεται από μία μεταβολή (ενοποίηση) της παράστασης που εκφράζει η ομάδα λέξεων». Παρά ταύτα, υπάρχουν σύνθετα τα οποία δεν προέκυψαν από την συνένωση των λέξεων ενός συντακτικού συμπλέγματος αλλά σχηματίστηκαν αναλογικά, με πρότυπό τους ήδη διαμορφωμένα σύνθετα (1917: 37).

Υπογραμμίζει ότι η αναλογία αποτελεί την κινητήρια δύναμη για τον σχηματισμό λέξεων (1917: 26). «Με την συνεχή δυνατότητα δημιουργίας καινούργιων επιθημάτων, είναι ευνόητο ότι το συνολικό απόθεμα των επιθημάτων της αρχαίας ελληνικής διαφοροποιείται σε συνάρτηση με την γλωσσική περίοδο και διάλεκτο, συνεπώς χαρακτηρίζεται από ποικιλοχρωμία. Όσο γενικότερη είναι η έννοιολογική χροιά ενός επιθήματος, τόσο μεγαλύτερη προοπτική έχει να εξαπλωθεί. Ως εκ τούτου, μεμονωμένα σύνθετα και τύποι συνθέτων μπορούν να προκύψουν εκ νέου σε κάθε γλωσσική περίοδο» (Albert Debrunner, 1917: 29).

Η συγκεκριμένη άποψη του Debrunner αποτελεί ένα από τα πεδία έρευνας της παρούσης διατριβής καθώς έχει ενδιαφέρον να δει κανείς τον ιδιαίτερο τρόπο που εξελίσσεται η σύνθεση στις διαφορετικές αρχαιοελληνικές διαλέκτους.

Κατ' επέκτασιν, η σύνθεση, σύμφωνα με τον συγκεκριμένο γλωσσολόγο, γίνεται μέσω σχηματισμού λέξεων. Συμπλέοντας με τον Τσερέπη, θεωρεί ότι τα ριζικά ονόματα συνδέονται με την σύνθεση (1917:29).

Ο Debrunner υποστηρίζει ότι το σύνθετο αποτελεί μία λέξη αυτοτελή,

ακολουθείτην δική του πορεία αδιαφορώντας για τα επιμέρους συστατικά του. Μπορεί να μην συμμετέχει σε μία εξέλιξη που ακολουθεί ένα από τα συνθετικά του ή αντίστροφα να μετεξελίσσεται αυτόνομα (1917:33). Οι επιρρηματικές προθετικές λέξεις *όπως, αντί, επί* κ.λ.π εκτός από την αυτόνομη χρήση τους αποτελούσαν προσφιλή α' συνθετικά (1917: 30, 33- 57).

Ο Debrunner αναφέρεται στο συνδεδετικό, θεματικό ή όπως αλλιώς το ονομάζει διαμορφωτικό φωνήεν, υποστηρίζοντας ότι σε ορισμένους χρόνους πολύ μεγάλο αριθμού ρημάτων υπήρχε ένα φωνήεν ο ή με μετάπτωση ε, που δεν ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με το ριζικό τμήμα. Σε μερικές ρίζες αποτελούσε αρχικά την ιδιαίτερη απόληξη. Στην αρχαία ελληνική, το -ο- απέκτησε σε όλο και μεγαλύτερη έκταση την λειτουργία ενός βοηθητικού μέσου για τον σχηματισμό λέξεων (1917: 25-26).

Σχετικά με τα γνήσια και νόθα σύνθετα, ο Debrunner θεωρεί ότι από κάθε νόθο σύνθετο μπορεί να προκύψει ένα γνήσιο και όλα τα γνήσια πρέπει να ανάγονται τελικά σε νόθα. Γνήσια ονομάζει αυτά στα οποία δεν μπορούμε να φανταστούμε το ένα ή και τα δύο μέλη τους σε αυτή την μορφή ως ανεξάρτητες λέξεις, ή εκείνα στα οποία το ένα συνθετικό δεν μπορεί να κλιθεί (1917 :34), π.χ. *νουν-εχής, δυσ-μενής, Νεά-πολις*. Είναι αδύνατο, κατά την άποψή του, να χαράξουμε με βεβαιότητα μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ νόθων και γνησίων συνθέτων.

Ο Debrunner αναφέρεται και στον τονισμό των συνθέτων, υπογραμμίζοντας ότι ο τόνος αποτελεί βοηθητικό μέσο για την διάκριση των τύπων της σύνθεσης. Η αλλαγή της ποιότητας του τόνου είναι το γεγονός που αποδεικνύει την σύνθεση, π.χ. *ούδεις* από το *ούδ' εἷς*. Η μετατόπιση του τόνου σημαίνει την ουσιαστικοποίηση πρωτίστως κυρίων ονομάτων αλλά επίσης προσηγορικών και αφηρημένων ουσιαστικών, π.χ. *γλαυκός - Γλαῦκος* κ.λ.π. «Ο τονισμός στην λήγουσα ορισμένων επιρρημάτων που προήλθαν από βαρύτονα επίθετα αποτελεί κατάλοιπο πανάρχαιου τονισμού στην λήγουσα των πλαγίων πτώσεων, π.χ. *άθει - άθεος, αύθημερόν - αύθήμερος*. Ο ενιαίος τονισμός αποτελεί την πρώτη γλωσσική έκφραση της σύνθεσης και ο αριθμός των συνθέτων που σταμάτησαν μόνο σε αυτό το εξωτερικό γνώρισμα είναι μεγάλος» (1917 : 31, 35).

Ο Debrunner αναφέρεται επίσης στην θέση των συστατικών του συνθέτου, λέγοντας ότι υπάρχουν σύνθετα με σταθερή θέση των μελών. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι στην αρχαία ελληνική υπάρχει μεγάλη ευελιξία στην σειρά των λέξεων, τονίζει ότι «σε γενικές γραμμές τα αρχαιοελληνικά σύνθετα εναλλάσσονται ή χωρίζονται». Στην τελευταία περίπτωση τα ονομάζει «συνθετικά σε απόσταση» (1917: 35).

Ο Albert Debrunner είναι ένας από τους σημαντικότερους ελληνοειδίτες ο οποίος με το διαχρονικό του έργο συμβάλλει και αυτός με την σειρά του στην γλωσσολογική έρευνα.

1.1.2.4. Η Μελέτη του Μ. Χ. Οικονόμου (1971)

Ο Οικονόμου με την γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής (1971: 274) αναφέρει ότι στην σύνθεση, βασικό στοιχείο είναι το θέμα καθ' ενός από τα συνθετικά μέρη από τα οποία σχηματίζονται οι σύνθετες λέξεις, προσθέτοντας ότι καθένα από τα δύο συνθετικά μέρη μπορεί να είναι κλιτό ή άκλιτο μέρος του λόγου.

Αναλύει τις τρεις κατηγορίες του κλιτού πρώτου συνθετικού (ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα) (1971 :275-277) και διακρίνει τις περιπτώσεις όπου το θέμα του α' συνθετικού μένει αμετάβλητο (βλ. παρ. 1), από εκείνες όπου το θέμα

μετασηματίζεται ή υφίσταται φθογικές μεταβολές (βλ. παρ. 2).

- 1) άγορα- νόμος (άγορά + νέμω)
άστυ- γείτων (άστυ + γείτων)
ναυ- μάχος (ναῦς + μάχομαι)
- 2) άκτινο- βόλος (άκτίς + βάλλω)
άνδριαντο- ποιος (άνδριάς + ποιῶ)
βιβλια- γράφος (βιβλίον + γράφω)

Σχετικά με το άκλιτο α' συνθετικό, διακρίνει τρεις κατηγορίες, το επίρρημα, την πρόθεση και το αχώριστο μόριο με τις αντίστοιχες πάλι περιπτώσεις όπου το θέμα του α' συνθετικού ή μένει αμετάβλητο, ή μετασηματίζεται ή υφίσταται φθογικές παθήσεις (1971: 277-279).

Αναφέρεται επίσης στα νόθα σύνθετα και τα παρασύνθετα. Ονομάζει νόθα, τα σύνθετα που έχουν ως πρώτο συνθετικό ακέραια πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα. Σε αυτά το δεύτερο συνθετικό, ή μένει αμετάβλητο ή αλλάζει όπως στα κανονικά σύνθετα, π.χ. *ναῦς+ οίκος => νεώσ-οικος* (1971: 281-283).

Στην παραδοσιακή γραμματική εν γένει, ο τρόπος σχηματισμού συνθέτων με α' συνθετικό κλιτή λέξη λέγεται καταχρηστική σύνθεση ενώ γνήσια σύνθεση είναι αυτή κατά την οποία το α' συνθετικό είναι θέμα (αποτελεί την πλειοψηφία των συνθέτων).

Παρασύνθετα ονομάζει τις λέξεις που παράγονται από άλλες σύνθετες λέξεις, π.χ. *φιλῶ +νίκη => φιλό-νικος => φιλο-νικέω φιλο-νικῶ(παρασύνθετη)* (1971: 282-283). Με τον τονισμό και την σημασία των συνθέτων ολοκληρώνεται το κεφάλαιο της σύνθεσης στην γραμματική του Οικονόμου. Το εγχειρίδιο αυτό παρέχει σαφώς πολύτιμες πληροφορίες, όπως άλλωστε και όλες οι σχετικές μελέτες στα πλαίσια του παραδοσιακού τρόπου προσέγγισης.

1.1.3. Αποτίμηση του Τρόπου Προσέγγισης της Σύνθεσης στον Ιστορικό - Παραδοσιακό Χώρο

Η γλώσσα, λόγω της πολυσχιδούς ιδιοσυστασίας της, υπόκειται σε μία ποικιλομορφία αναλυτικών προσεγγίσεων, οι οποίες συναρτώνται προς τον σκοπό στον οποίο αποβλέπει και τα ζητήματα τα οποία αναδεικνύει το εκάστοτε θεωρητικό πρότυπο.

Οι μελετητές οι οποίοι ακολουθούν το θεωρητικό πρότυπο της παραδοσιακής γραμματικής δίνουν έμφαση στα φωνολογικά φαινόμενα, τα οποία πραγματούνται ανάμεσα στα δύο συνθετικά μέρη. Ταξινομούν τα σύνθετα σε κατηγορίες με κριτήριο την σημασία και την συντακτική σχέση των συστατικών μερών καθώς είναι γνωστό τοις πάσι ότι υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ σύνταξης και σημασίας. Προηγείται το προσδιορίζον συνθετικό και έπεται το προσδιοριζόμενο. Ομαδοποιούν και κατηγοριοποιούν τα δεδομένα, γεγονός απαραίτητο προκειμένου να υπάρξει οργάνωση των δεδομένων αυτών. Παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τα γλωσσικά φαινόμενα, όπως είναι και αυτό της σύνθεσης και θέτουν τα θεμέλια για μία περαιτέρω, εις βάθος μελέτη των φαινομένων αυτών.

Ο Γ.Ν. Τσερέπης (1902) στην κλασική, διαχρονική του μελέτη «Τα Σύνθετα της Ελληνικής Γλώσσας» συστηματοποιεί μεθοδικά τις σύνθετες λέξεις της αρχαίας ελληνικής και τις κατηγοριοποιεί, με κατ' εξοχήν κριτήριο το θεματικό φωνήεν. Η μελέτη του εδράζεται σε ένα απάνθισμα των συνθέτων που χρησιμοποιούν στα έργα τους οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς. Ασχολείται επίσης με την ταξινόμηση των συνθέτων ανάλογα με την σημασία τους και παραθέτει απόψεις και διαφωνίες ξένων μελετητών.

Στο έργο του, εξετάζει το ονοματικό και ρηματικό πρώτο συνθετικό καθώς επίσης το ονοματικό και ρηματικό δεύτερο συνθετικό. Δεν ασχολείται όμως με τον τονισμό των συνθέτων.

Ο Debrunner (1917) είναι ιδιαίτερα αναλυτικός όπως ο Τσερέπης (1902) αλλά όχι τόσο οργανωτικός και ταξινομικός στην παράθεση των δεδομένων. Ασχολείται διεξοδικά με το θέμα του τονισμού των συνθέτων.

Ο Monro (1891), με την κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο την μορφή των συνθετικών, προσεγγίζει την σύγχρονη γλωσσολογική ανάλυση. Μελετά την ακολουθία των συστατικών στην σύνθετη λέξη, κομβικό σημείο επίσης στον σύγχρονο τρόπο εξέτασης της σύνθεσης. Ωστόσο δεν αναφέρεται διεξοδικά στον τονισμό των συνθέτων.

Η γραμματική του Οικονόμου είναι κατά κύριο λόγο επίσης ταξινομική. Κατηγοριοποιούνται και ομαδοποιούνται τα δεδομένα χωρίς ωστόσο να γίνεται εκτενής λόγος για την επιμέρους σημασία των συνθετικών μερών, παρά μόνο στις περιπτώσεις όπου α) ως πρώτο συνθετικό έχουμε πρόθεση ή αχώριστο μόριο, κατά τις οποίες τα άκλιτα έχουν άλλοτε επιρρηματική άλλοτε προθετική σημασία και β) ως δεύτερο συνθετικό έχουμε ρήμα και η σύνθετη λέξη είναι επίσης ρήμα.

Η ύπαρξη δείκτη πτώσης στο πρώτο συνθετικό -υπό το φως των συγχρόνων γλωσσολογικών αντιλήψεων- αποτελεί βαρυσήμαντη παράμετρο καθ' ότι αντανακλά συγκεκριμένο συντακτικό ρόλο. Παρά ταύτα, στα πλαίσια του παραδοσιακού τρόπου προσέγγισης της σύνθεσης δεν δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα της εσωτερικής πτώσεως.

Η προσφορά της ιστορικής παραδοσιακής γραμματικής στην μελέτη της ελληνικής γλώσσας είναι ανεκτίμητη και αδιαμφισβήτητη. Συνίσταται στην συγκρότηση του γνωστικού αντικειμένου και την θεμελίωση του επιστημονικού τρόπου θεώρησής του.

1.2. Η Σύνθεση υπό το Πρίσμα της Γενετικής Μορφολογίας

1.2.1. Σχηματισμός Λέξεων

Στο πλαίσιο της γενετικής μορφολογίας, η διαδικασία της σύνθεσης εντάσσεται στον τομέα του λεξικού ακριβώς γιατί συμβάλλει στην δόμηση του λεξιλογικού πλούτου της γλώσσας. Λεξικό, υπό την ευρύτερη έννοια του όρου, είναι ο χώρος στον οποίο καταχωρούνται οι λέξεις συνοδευόμενες από φωνολογικές και σημασιοσυντακτικές πληροφορίες (Chomsky, 1965).

Οι κανόνες σχηματισμού λέξεων (word formation rules) αποτελούν θεμελιώδη αρχή της γενετικής μορφολογίας.

Σύμφωνα με την Ραυτοπούλου (2005:44), ο Halle (1973) πιστεύει στην αυτονομία του τομέα της μορφολογίας και προτείνει δύο ειδών κανόνες σχηματισμού λέξεων: α) Αυτούς οι οποίοι σηματοδοτούν τις γραμμικές ακολουθίες των μορφημάτων και β) Αυτούς, μέσω των οποίων, παράγονται λέξεις. Το Λεξικό της Lieber (1980) βασίζεται στα μορφήματα και τα δομικά σχήματα (δενδροδιάγραμματα) για τον σχηματισμό των λέξεων (Ραυτοπούλου, 2005:46).

Στην γενετική μορφολογία ο χώρος στον οποίο επιτελούνται οι διαδικασίες σχηματισμού λέξεων ονομάζεται λεξική δομή (lexical structure), (Lieber 1980, Williams 1981, Baker 1985-88, Selkirk 1982, Kiparsky 1982, Scalise 1988).

Η ταξινόμηση και ανάλυση των συνθέτων στην παρούσα διατριβή εδράζεται στο συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, εντάσσοντας τις υπό ανάλυση μορφολογικές διαδικασίες στην λειτουργία της λεξικής δομής, καθώς πρωτίστως οι σύνθετες λέξεις είναι αυτές στις οποίες -φύσει- καταδεικνύεται το ζήτημα της εσωτερικής δομής της λέξεως, λόγω των βαθύτερων διεργασιών που επιτελούνται για την επίτευξη της σύνθεσης. Στην θεωρία της γλωσσολογίας αποτελεί αρχή αδιαμφισβήτητη, η ύπαρξη εσωτερικής δομής στην λέξη.

Είναι εν γένει παραδεκτό ότι η διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της λέξης δομείται επί τη βάσει των χαρακτηριστικών των συστατικών της.

Βαρυσήμαντο θέμα στην γενετική μορφολογία είναι, ως εκ τούτου, οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους διαμορφώνονται τα χαρακτηριστικά της λεξικής δομής. Αυτοί εν συνόψει είναι δύο:

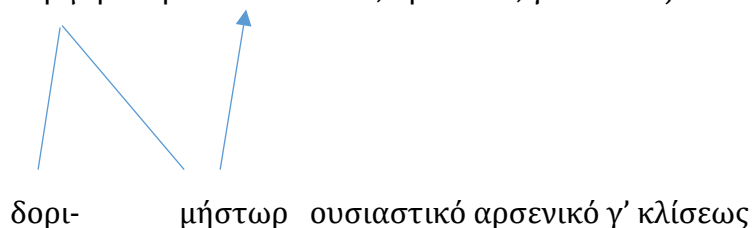
α) Η μεταπήδηση (percolation) χαρακτηριστικών (Lieber 1980 : 92)

Ο τρόπος αυτός αναφέρεται στην ιδιότητα κάποιων συστατικών της λεξικής δομής να μεταπηδούν στον ανώτερο κόμβο από τους κατώτερους (βλ. παράδ. 1)

β) Η υπόθεση της κεφαλής (head), (Williams 1981, Zwicky 1985, Di Sciullo και Williams 1987, Scalise 1988, Selkirk 1982), που αποτελεί και τον βασικότερο τρόπο εκ των δύο. Θεωρείται κεφαλή το συστατικό της λέξης που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά της, συνεπώς αυτό το οποίο φέρει τα ίδια χαρακτηριστικά με τον αμέσως ανώτερο κόμβο στην λεξική δομή (βλ. παράδ. 1)

1. Μεταπήδηση χαρακτηριστικών

δοριμήστωρ =>ουσιαστικό, αρσενικό, γ' κλίσεως

Σύμφωνα με την συνθήκη της μεταπήδησης, τα χαρακτηριστικά του θέματος /λέξης που τοποθετείται στα δεξιά μεταπηδούν στον ανώτερο κόμβο και διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά της σύνθετης λέξης. Επίσης σύμφωνα με την υπόθεση της κεφαλής, το συστατικό *μήστωρ* είναι αυτό που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά της λέξης, συνεπώς φέρει τα ίδια χαρακτηριστικά με τον αμέσως ανώτερο κόμβο στην λεξική δομή.

Σύμφωνα με την Ραυτοπούλου (2005:48), ο Williams (1981) προτείνει την αρχή της δεξιόστροφης κεφαλής (right hand head rule). Δεξιόστροφη κεφαλή έχουμε

όταν το συστατικό που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά της λέξης, δηλαδή την γραμματική κατηγορία και την βασική σημασία, βρίσκεται δεξιότερα. Π.χ.

- 1) φερε-σακής = ασπιδοφόρος, αυτός που κρατά ασπίδα. Η λέξη *σάκος* (το) είναι όνομα και προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του ονόματος καθώς επίσης την βασική του σημασία.

Αντικείμενο της παρούσας διατριβής αποτελεί και η διερεύνηση του συστατικού που αποτελεί την κεφαλή στα υπό εξέταση σύνθετα.

Μία ακόμη έκφανση του σχηματισμού λέξεων στην γενετική μορφολογία πραγματούται με την αρχή τις αντανάκλασης που προτείνει ο Baker (1986) (Ραυτοπούλου, 2005:49). Σύμφωνα με αυτήν, οι διαδικασίες μορφολογικής παραγωγής αντανakλούν αντιστοίχως συντακτικές διαδικασίες. Ενίοτε, η σύνταξη εμπλέκεται στον σχηματισμό λέξεων αν και σε γενικές γραμμές ο σχηματισμός λέξεων αποτελεί αντικείμενο της μορφολογίας.

Όπως αναφέρει η Ραυτοπούλου (2005:50), σύμφωνα με τις πιο σύγχρονες απόψεις της γενετικής μορφολογίας Booij (1993 -95), Di Sciullo (1996 -99), Ralli (2002), ο σχηματισμός λέξεων λαμβάνει χώρα στον τομέα της μορφολογίας, ο οποίος είναι αυτόνομος και ανεξάρτητος από τον τομέα της σύνταξης, οι δύο τομείς όμως ενίοτε είναι αλληλένδετοι.

Η άποψη αυτή αποτελεί την θεωρητική βάση της μελέτης καθώς θεωρούμε ότι η μορφολογική διαδικασία της σύνθεσης ενίοτε αντικατοπτρίζει αντίστοιχες συντακτικές διαδικασίες. Είναι σαφές ότι α) οι δύο τομείς, της μορφολογίας και της σύνταξης, είναι αυτόνομοι και ανεξάρτητοι και β) ο σχηματισμός των λέξεων λαμβάνει χώρα στον τομέα της μορφολογίας, παρά ταύτα ενίοτε η σύνταξη και η μορφολογία αλληλεπιδρούν. Ως εκ τούτου, καταφανώς, η σύνθεση και η σύνταξη τελούν υπό καθεστώς συνάφειας.

1.2.2. Τα Ονοματικά Σύνθετα στην Γενετική Μορφολογία

Αναφορικά με την μελέτη των ονοματικών συνθέτων εντός του πλαισίου της γενετικής μορφολογίας, τίθενται κάποια καιρία θέματα τα οποία χρήζουν επιπρόσθετης διερευνήσεως, όπως επί παραδείγματι ο τρόπος σχηματισμού τους καθώς επίσης και ο προσδιορισμός του συστατικού κεφαλή. Σύμφωνα με την Ραυτοπούλου (2005:51), η γενετική μορφολογία εξετάζει τα παραπάνω ζητήματα από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες. Η μία είναι η λεξική και η άλλη η συντακτική θεώρηση των πραγμάτων, ανάλογα με το αν εστιάσουμε στην μορφολογία ή την σύνταξη.

Στην παρούσα διατριβή θα αναλυθούν τα δεδομένα και από τις δύο αυτές οπτικές γωνίες.

Ο Roeper (1988) δέχεται την ύπαρξη μίας φυσικής σχέσης ανάμεσα στην σύνταξη και την σημασία. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται η Lieber (1992) υποστηρίζοντας ότι οι κανόνες που διέπουν την σύνταξη είναι αυτοί που ερμηνεύουν κατά βάση τον σχηματισμό των λέξεων (Ραυτοπούλου, 2005:55). Εν κατακλείδι, η μορφή των συνθέτων λέξεων είναι εξ' ίσου σημαντική με την σημασία τους για την σύγχρονη γλωσσολογική προσέγγιση.

1.2.3. Μελέτες της Σύνθεσης στον Χώρο της Γενετικής Μορφολογίας

Σύμφωνα με την Ράλλη (2005 : 11), η σύνθεση αφορά τον συνδυασμό λέξεων ή θεμάτων για την δημιουργία ενός μορφολογικά πολύπλοκου σχηματισμού που

ονομάζεται σύνθετο (compound). Βασίζεται στον συνδυασμό στοιχείων με λεξικό περιεχόμενο (π.χ. θεμάτων stems). Σε ό,τι αφορά την ελληνική γλώσσα η σύνθεση αποτελεί εξαιρετικά παραγωγική διαδικασία. Τα σύνθετα της ελληνικής ανήκουν στις τρεις μεγάλες κατηγορίες ρήμα, ουσιαστικό, επίθετο, ενώ τα επιρρηματικά σύνθετα δημιουργούνται δευτερογενώς από τα αντίστοιχα επίθετα (2005 :12, 13).

Σχετικά με τον σχηματισμό των λέξεων, η Ράλλη αναφέρει ότι οι ρίζες είναι μορφολογικά απλές, δηλαδή στερούνται εσωτερικής δομής ενώ τα θέματα μπορεί να είναι απλά ή πολύπλοκα μορφολογικά. Στην πρώτη περίπτωση συμπίπτουν με τις ρίζες (2005 : 28). Διακρίνει τις λέξεις σε απλές και μορφολογικά πολύπλοκες (ανάλογα με τα συστατικά που περιέχουν). Ορίζει ως απλές μορφολογικά, αυτές που περιέχουν μόνο ένα συστατικό, το θέμα (stem) ή την ρίζα (root). Ως μορφολογικά πολύπλοκες, ορίζει τις λέξεις που αποτελούνται από ένα τουλάχιστον θέμα και ένα πρόσφυμα (affix), το οποίο είναι πρόθημα ή επίθημα (2005 :17,18). Τα μορφήματα (morphemes) αποτελούν τον συνδυασμό μορφής και σημασίας και διακρίνονται σε ελεύθερα και δεσμευμένα. Τα ελεύθερα είναι τα θέματα ενώ τα δεσμευμένα τα προσφύματα (affixes).

Στην ελληνική γλώσσα, ως επί το πλείστον, τα επιμέρους συστατικά των συνθέτων δεν είναι ολόκληρες λέξεις άλλα θέματα. Το θέμα αποτελεί την βάση του σχηματισμού των λέξεων (Ράλλη, 2005:29).

Ο δείκτης σύνθεσης, σύμφωνα με την Ράλλη, είναι το φωνήεν που συνδέει τα συστατικά του συνθέτου και διασφαλίζει την μετάβαση από το ένα στο άλλο. Στο παρελθόν ονομαζόταν συνδετικό /θεματικό φωνήεν (linking vowel) (Ralli 1988, Booij 1992, Scalise 1992), διένθημα (interfix) (Malkiel 1958, Dressler 1984, 1986) ή σύμφυμα (confix). Αποτελεί το συνδετικό στοιχείο που επιτρέπει τον συνδυασμό των συνθετικών μερών.

Στην αρχαία ελληνική ήταν το θεματικό φωνήεν (thematic vowel) που «συνδυαζόταν με την ρίζα για να δώσει το θέμα της λέξεως» (2005 :32). Δείγματα της μετεξέλιξης του θεματικού σε συνδετικό φωνήεν παρατηρούνται ήδη από την κλασική εποχή, αλλά η μετεξέλιξη αυτή ολοκληρώνεται στην ελληνιστική εποχή. «Δεν υπάρχει συστηματικότητα στην εμφάνιση συγκεκριμένου φωνήεντος στα κείμενα των ομηρικών επών» (Ράλλη, 2005: 33).

Ο δείκτης σύνθεσης πρέπει να διαχωρίζεται από τα κλιτικά επιθήματα. Το -ο- δεν έχει μορφηματική υπόσταση καθώς στερείται σημασίας ή συγκεκριμένης μορφοσυντακτικής λειτουργίας (το μόρφημα είναι η ελάχιστη σημασιολογική μονάδα) (2005 :33, 39). Σύμφωνα με την ίδια (1988), υπεύθυνος για την εμφάνισή του είναι ένας διορθωτικός κανόνας ο οποίος τακτοποιεί την μορφή των συνθέτων εισάγοντας το -ο- όπου επιτρέπεται και λειτουργεί μετά την εφαρμογή των κανόνων σχηματισμού των συνθέτων λέξεων. Σύμφωνα με τους Dressler (1984, 1986), Dressler & Merlini – Barbaresi (1989, 1991) και την Crocco- Galeas (2002), διενθήματα όπως το -ο- εμφανίζονται σε σύνθετα διαχυτικών γλωσσών με σκοπό την ενίσχυση του ορίου μεταξύ των μορφηματικών συστατικών και την αποφυγή της συγχώνευσής τους, ειδικά μεταξύ θεμάτων και όχι τόσο λέξεων όπου τα όρια είναι διακριτά. Άρα υπάρχει στενή σχέση του -ο- με την κατηγορία του θέματος. «Το -ο- δεν εμφανίζεται συνήθως πριν από συστατικό που αρχίζει από φωνήεν», καθώς εφαρμόζεται ο νόμος της ηχητικής ιεραρχίας. Αποβάλλεται όταν ακολουθούν τα ισχυρότερα στην κλίμακα της ιεραρχίας |a| και |e|, κατά κύριο λόγο όταν αυτά είναι τονισμένα (2005: 47).

Κατά την Ralli (2006α), καθοριστικός παράγων για την ύπαρξη δείκτη σύνθεσης

είναι η παρουσία κλίσης παραδειγματικού χαρακτήρα (paradigmatic inflection) όπως ακριβώς συμβαίνει στην ελληνική γλώσσα όπου η μεταβολή της μορφής είναι σύμφωνη με την έκφραση των διαφόρων μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών. Το πάλαι ποτέ θεματικό φωνήεν έχει ανεξαρτητοποιηθεί και επαναναλυθεί ως δείκτης σύνθεσης (2005 : 63). Το φαινόμενο της επανάλυσης του εν λόγω φωνήεντος αποτελεί είδος μορφολογοποίησης (morphologization) και γραμματικοποίησης (grammaticalization), αφού από απλό μέλος λεξικών τεμαχίων δηλαδή θεμάτων, έγινε δείκτης μιας μορφολογικογραμματικής διαδικασίας, της σύνθεσης. Η παρουσία του δείκτη εξαρτάται και από τους γενικότερους όρους δόμησης των συνθέτων, υπό την έννοια ότι στην ελληνική που έχει υποχρεωτικό δείκτη σύνθεσης, ακόμη και αν ο δείκτης δεν δικαιολογείται φωνολογικά, όμως υπάρχει (2005: 65, 77).

Η Ράλλη προτείνει τέσσερα είδη συνθέτων από μορφολογικής απόψεως, τα οποία προκύπτουν από τον συνδυασμό δύο συστατικών, λέξης- θέματος α) [θέμα- θέμα] π.χ. *παλαιοχώραφο* => *παλαι-* + *χωραφ-*, β) [θέμα -λέξη] π.χ. *φοινικόδασος* => *φοινικ-*+ *δάσος* γ) [λέξη -θέμα] π.χ. *Άνώγεια* => *άνω* + *γαία, γη* δ) [λέξη- λέξη] π.χ. *πισωγυρίζω* => *πίσω*+ *γυρίζω*. Τα δύο πρώτα είδη είναι συχνότερα.

Η ταξινόμηση που προτείνει, από την άποψη της λειτουργικής σχέσης ανάμεσα στα δύο συνθετικά μέρη του συνθέτου, αφορά δύο βασικές κατηγορίες οι οποίες είναι:

α) Η μεταξύ των συστατικών σχέση εξάρτησης (dependency relation) κατά την οποία τηρείται μία αυστηρώς καθορισμένη σειρά όρων. Π.χ.

1) νυκτί- φαντος, δορι- θήρατος, δορί- κτητος

Ο Bloomfield ονομάζει τα σύνθετα τα οποία ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, προσδιοριστικά (determinative compounds).

β) Η μεταξύ των συστατικών σχέση παράταξης (coordination relation) κατά την οποία δεν παρατηρείται αυστηρώς καθορισμένη σειρά όρων. Π.χ.

2) λαδολέμονο, χρυσοκίτρινο

Ο Bloomfield ονομάζει τα σύνθετα τα οποία ανήκουν σε αυτή την κατηγορία ενωτικά (copulative compounds).

Τα προσδιοριστικά σύνθετα χωρίζονται σε υποτακτικά (subordinative), π.χ. *όρει-βάτης, μητρο- μήτωρ*

και σε αυτά στα οποία το εξαρτώμενο μέλος αποδίδει μία ιδιότητα στο βασικό (attributive), π.χ. *άληθό- μαντις, ψευδό- μαντις*

Συνεπώς στην σχέση εξάρτησης έχουμε το προσδιορίζον και το προσδιοριζόμενο. Τα ενωτικά σύνθετα είναι αυτά όπου τα δύο μέλη τους παρατίθενται το ένα δίπλα στο άλλο και η σχέση τους μπορεί να είναι πρόσθεσης (additive) ή παράθεσης (appositive), π.χ. *ταχινό-μελο*

Σύμφωνα με την Ράλλη, στα παρατακτικά ρηματικά σύνθετα η σημασιολογική σχέση μεταξύ των συστατικών είναι σχέση αντίθεσης. Γενικότερα σε ένα σύνθετο το α' συστατικό δεν έχει αναφορική ιδιότητα, την οποία μπορεί να φέρει όταν είναι ανεξάρτητη λέξη (2005 : 85). Στα ονοματικά σύνθετα ιδιαίτερα το α' συστα-

τικό (Olsen 2000: 898) δεν αναφέρεται σε ένα στοιχείο με ξεχωριστό σημείο αναφοράς από το δεύτερο συστατικό, αλλά χρησιμεύει ως αόριστη η γενική εξειδίκευση της σημασίας του.

Σύμφωνα πάλι με την Ράλλη (2005 :24), σημασιολογική διαφάνεια (semantic transparency) έχουμε όταν η σημασία του συνθέτου είναι άθροισμα των σημασιών των λέξεων που το αποτελούν, ενώ σημασιολογική αδιαφάνεια (semantic opacity), όταν η σημασία του δεν πηγάζει από τις σημασίες των συστατικών μερών. Π.χ.

- 3) ναυσι- φόρητος => σύνθετο σημασιολογικά διαφανές και μουσό- μαντις
=> σύνθετο σημασιολογικά αδιαφανές

Η σημασία του συνθέτου *ναυσιφόρητος* απορρέει από τις επιμέρους σημασίες των συνθετικών μερών ενώ η σημασία του συνθέτου *μουσόμαντις* δεν απορρέει από τις επιμέρους σημασίες των δύο συνθετικών.

Η Ράλλη ορίζει ως κεφαλή, την βάση του σχηματισμού, το στοιχείο που προσδίδει την γραμματική κατηγορία και την βασική σημασία στον συντακτικό σχηματισμό και βρίσκεται αριστερά ή δεξιά της δομής. «Για τα ελληνικά σύνθετα με σχέση εξάρτησης, κεφαλή αποτελεί το συνθετικό μέρος που τοποθετείται στα δεξιά της δομής» (2005 : 87) και είναι υπεύθυνο επίσης για το γένος του συνθέτου, π.χ. *κυνά- μυια* όπου το δεύτερο συνθετικό, προσδιορίζει την γραμματική κατηγορία, το γένος και την βασική σημασία του συνθέτου.

Όπως έχει προαναφερθεί, ο Williams (1981) πρότεινε το νόμο της δεξιόστροφης κεφαλής (righthand head rule), κατά τον οποίο, το δεύτερο συστατικό του συνθέτου αποτελεί την κεφαλή του. Ο ρηματικός ή ονοματικός χαρακτήρας στα σύνθετα δίνεται, ως εκ τούτου, από το β' συστατικό.

Στα σύνθετα με σχέση παράταξης όμως η γραμματική κατηγορία και η σημασία ορίζονται σύμφωνα και με τα δύο συστατικά. Χάριν συμμετρίας με τὰ σύνθετα με σχέση εξάρτησης, ως κεφαλή ορίζεται το στοιχείο που βρίσκεται στα δεξιά της δομής (Ράλλη, 2005 :91), π.χ. *μαχαιροπήρουνα*.

Κατ' επέκτασιν, ενδοκεντρικά σύνθετα είναι αυτά των οποίων τα βασικά χαρακτηριστικά πηγάζουν από την κεφαλή, αφού το κεντρικό στοιχείο της δομής είναι ένα από τα εσωτερικά συστατικά του συνθέτου (Ράλλη, 2005: 91), π.χ. *νυχτολούλουδο*. Όταν η κεφαλή δεν εντοπίζεται στο εσωτερικό του συνθέτου αλλά εκτός της εσωτερικής δομής, το σύνθετο λέγεται εξωκεντρικό. Αφθονούν τέτοιου είδους σύνθετα στην ελληνική γλώσσα καθ' όλη την μακραίωνη πορεία της (Ράλλη, 2005 : 92), π.χ. *γαλαζοαίματος, μελανόθριξ*.

Σύμφωνα με την ίδια (2005 :193), οι περισσότερες δομές των εξωκεντρικών συνθέτων υποβάλλονται στην διαδικασία της παραγωγής (στο σύνθετο προστίθεται ένα παραγωγικό επίθημα που είναι υπεύθυνο για τα χαρακτηριστικά του). Αυτό είναι σύνηθες, ειδικά όταν το β' συστατικό είναι ρήμα (θέμα αορίστου β') ή ουσιαστικό. Το παραγωγικό επίθημα που προστίθεται είναι αυτό το οποίο προσδίδει σε ολόκληρο το σύνθετο πριν την κλίση, την κατηγορία, το γένος και την βασική σημασία. Π.χ.

- 4) γη- γενής => γῆ + γένος (γίγνομαι, αόρ. β' έγενόμην), το παραγωγικό επίθημα -η- και το κλιτικό επίθημα -ς- (-ης) είναι αυτά που προσδίδουν στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία, το γένος και την βασική σημασία.

Η σειρά των συστατικών στο εσωτερικό της δομής των συνθέτων με παράταξη είναι σχετικά ελεύθερη, ειδικά όταν τα συστατικά ανήκουν στην κατηγορία του επιθέτου (Ράλλη, 2005: 99), π.χ. *καστανόξανθη – ξανθοκάστανη*.

Δεν είναι τόσο ελεύθερη όταν τα συστατικά ανήκουν στην κατηγορία των ουσιαστικών και των ρημάτων, π.χ. *λαδολέμονο, ανοιγοκλείνω*.

Στα σύνθετα με σχέση εξάρτησης μεταξύ των συστατικών προηγείται, όπως προανεφέρθη, το προσδιορίζον (μη κεφαλή) του προσδιοριζομένου (κεφαλή). Π.χ.

- 5) θεο- είκελος > το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το επίθετο *είκελος* που βρίσκεται στην θέση της κεφαλής
μελι- γαθής > επίσης το πρώτο συστατικό προσδίδει στο επίθετο *άγαθός* (κεφαλή) την ποιοτική διαφοροποίηση, η οποία στην περίπτωση της αντίστοιχης πρότασης θα εξεφραζόταν με το σχήμα λόγου της παρομοίωσης

Η Ράλλη (2005: 105) πιστεύει στην αυτονομία του τομέα της μορφολογίας από τον τομέα της σύνταξης αφού οι συντακτικές δομές εξελίσσονται ανεξάρτητα από τις μορφολογικές.

Αναφερόμενη στην γραμματική κατηγορία του συνθέτου και τις γραμματικές κατηγορίες των επιμέρους συστατικών, προτείνει το παρακάτω σχήμα (2005 : 107)

Σύνθετα ουσιαστικά

Ουσιαστικό + Ουσιαστικό	Επίθετο + Ουσιαστικό
λαδο- λέμονο	τρελο- κόριτσο

Σύνθετα επίθετα

Επίθετο + Επίθετο	Ουσιαστικό + Επίθετο	Επίρρημα + Επίθετο
ξανθο- κόκκινος	άνθο- στόλιστος	καλο-κάμωτος

Ρηματικά σύνθετα

Ρήμα+Ρήμα	Ουσιαστικό + Ρήμα	Επίρρημα + Ρήμα
άνεβο- κατεβαίνω	θαλασσο- δέρνομαι	πρωτο- μιλώ

Ο συνδυασμός επίρρημα + ρήμα, όπου το πρώτο προσδιορίζει το δεύτερο παρατηρείται πολύ συχνά. Σύνθετα της κατηγορίας του ρήματος εμφανίζονται ελάχιστα ως την κλασική εποχή (Ράλλη, 2005 :113-115). Σύμφωνα με την ίδια (2005: 199- 202), ρηματικά σύνθετα είναι αυτά που έχουν ως β' συνθετικό (κεφαλή) ρήμα ή ρηματικό παράγωγο, όπου το α' συστατικό αναλαμβάνει τον ρόλο του συμπληρώματος του δευτέρου. Τα ρηματικά σύνθετα εμφανίζουν στο εσωτερικό τους ικανοποίηση των ορισμάτων (υποχρεωτικών συμπληρωμάτων) της ρηματικής βάσης. Είναι σαφής ο σημασιολογικός ρόλος που εκφράζεται από αυτά τα ορίσματα, ο οποίος είναι γνωστός στην γλωσσολογία και ως θεματικός ρόλος. Οι θεματικοί ρόλοι δύνανται να αφορούν τον δράστη, τον πάσχοντα, το μέσον, τον τόπο, τον σκοπό ή το αποτέλεσμα σε συνάρτηση με το ρήμα που βρίσκεται στην βάση του σχηματισμού της σύνθεσης. Π.χ.

- 6) σημαιστολίζω= στολίζω με σημαία. Το πρώτο συστατικό (σημαία) συμπληρώνει το ρήμα (στολίζω) και ικανοποιεί τον σημασιολογικό ρόλο του μέσου.

Οι ρηματικοί σχηματισμοί με πρώτο συστατικό πρόθεση αρχαίας προέλευσης παραδοσιακά κατατάσσονται στα σύνθετα, π.χ. *άναλαμβάνω*. Τα ρηματικά

σύνθετα είναι ιδιαίτερα παραγωγικά στην ελληνική γλώσσα (πλούσια μορφολογία της ελληνικής σύνθεσης) και ειδικά αυτά με δεύτερο συστατικό ρήμα (Ράλλη, 2005: 116, 125). Το σχήμα ρηματική βάση - συμπλήρωμα ήταν πολύ παραγωγικό στην αρχαία ελληνική από την ομηρική περίοδο, όπως θα συζητηθεί στην αντίστοιχη ενότητα.

Αναφορικά με τον τονισμό, το σύνθετο αποτελεί μία φωνολογική ενότητα (φω-νολογική λέξη). Ο τόνος του συνθέτου είναι διαφορετικός από τον τόνο του β' συνθετικού όταν αυτό χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη λέξη (Nespor & Ralli, 1994: 201 και 1996: 357). Μετά τον σχηματισμό του συνθέτου εμφανίζεται ένας ειδικός φωνολογικός κανόνας σύμφωνα με τον οποίο ο τόνος τοποθετείται στην τρίτη από το τέλος συλλαβή. Αναλυτικότερα, όταν η δομή ενός συνθέτου βασίζεται στον συνδυασμό δύο θεμάτων, ο τόνος της τελικής μορφής του συνθέτου βρίσκεται στην προπαραλήγουσα (Ράλλη, 2005: 163), π.χ. *λεβεντόκορμος => λεβεντό-κορμ-ος*

1.2.4. Αντικείμενο της Διατριβής

Αξιοποιώντας την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία, η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διατριβή εστιάζει στην μελέτη συγκεκριμένης κατηγορίας συνθέτων της Αρχαίας Ελληνικής, αυτών που έχουν ονοματικό πρώτο συνθετικό. Αυτό είναι κλιτό όνομα, ουσιαστικό, επίθετο ή αντωνυμία, ενώ ενίοτε μπορεί να είναι και άκλιτη λέξη. Τα σύνθετα τα οποία εξετάζουμε στην παρούσα διατριβή, αποτελούνται από θέματα τα οποία βρίσκονται εν χρήσει στην αρχαία ελληνική γλώσσα και ιδιαίτερα στα έργα των τριών μεγάλων τραγικών (Αισχύλου, Σοφοκλέους, Ευριπίδου), των ποιητών της χορικής ποιήσεως καθώς επίσης και του Ομήρου, με αυτοτελή έννοια π.χ. *σακέσ-παλο, ροδο-δάκτυλο, μηλο-βοτήρ, άμφι-δασύ, ά-δαέ-ς*. Τα πρώτα συνθετικά έχουν ορισμένη έννοια, τα δεύτερα συνθετικά είναι εύχρηστα και ως απλές αυτοτελείς λέξεις, κατά την διαδικασία της σύνθεσης όμως κάθε ένα από τα συνθετικά θυσιάζει μέρος της ανεξαρτησίας του για την επίτευξη του συνόλου της λέξεως.

Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εργασίας, θα εστιάσουμε στο δεύτερο συστατικό των ονοματικών συνθέτων, το οποίο στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αποτελεί το συστατικό κεφαλή. Θα συλλεχθούν και θα αναλυθούν δεδομένα από διαφορετικές αρχαιοελληνικές μορφές - διαλέκτους, συγκεκριμένα, από την αττική, την δωρική, και την ομηρική προκειμένου να διερευνηθεί εάν υπάρχει διαφοροποίηση στην πραγμάτωση της σύνθεσης ή όχι.

1.2.5. Μεθοδολογία

Η ερευνητική εργασία βασίζεται στην θεωρία της γενετικής μορφολογίας και συγκεκριμένα της λεξικής δομής. Επιχειρούμε να μελετήσουμε τις σύνθετες λέξεις που αποτελούν το προς εξέταση υλικό επί τη βάσει των αρχών του προαναφερθέντος θεωρητικού προτύπου.

Ο κορμός της διατριβής αποτελείται από σύνθετα τα οποία παρατίθενται στο βιβλίο του Γ.Ν.Τσερέπη, στο λεξικό LIDDELL & SCOTT καθώς επίσης και στα βιβλία Σοφοκλέους Τραγωδία Αντιγόνη, Φιλοκτήτης, ΟΕΔΒ, έκδ. Δ', 2002, Σοφοκλέους Τραγωδία Οιδίπους Τύραννος, Αίας, ΟΕΔΒ, έκδ. Γ', 2002, Ανθολόγιο Αρχαϊκής Λυρικής Ποίησης ΟΕΔΒ, έκδ. Β', 2002. Η αποδελτίωση είναι ενδεικτική. Τα δεδομένα αυτά αφορούν διαφορετικούς συγγραφείς οι οποίοι γράφουν σε τρεις διαφορετικές αρχαιοελληνικές διαλέκτους και συγκεκριμένα την αττική, την δωρική και την ομηρική.

Η διατριβή δομείται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο, στο δεύτερο μέρος αναλύονται τα δεδομένα και στο τρίτο μέρος αναπτύσσονται οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις της σύνθεσης σχετικά με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Ειδικότερα και όσον αφορά το κυρίως μέρος της εργασίας, αυτό της επεξεργασίας των δεδομένων, η ανάλυση των συνθέτων πραγματοποιείται σε πέντε επίπεδα:

1. Θεματικό φωνήεν /δείκτης σύνθεσης

Βασιζόμενοι στον διαχωρισμό του Γ.Ν.Τσερέπη περί θεματικού φωνήεντος, έχουμε οργανώσει και συμπτύξει τις κατηγορίες αυτές και έχουμε ταξινομήσει τα σύνθετα επιχειρώντας να διερευνήσουμε τον τρόπο πραγμάτωσης της σύνθεσης, και μεταξύ άλλων το θέμα της εσωτερικής πτώσης.

2. Κεφαλή

Θα εστιάσουμε στο δεύτερο συστατικό των ονοματικών συνθέτων, προκειμένου να δούμε εάν αυτό αποτελεί την κεφαλή.

3. Σχέση – σειρά συνθετικών μερών

Θα εξετάσουμε την σχέση μεταξύ των δύο συνθετικών και την σειρά με την οποία τίθενται στην λέξη.

4. Γραμματικές κατηγορίες συνθετικών μερών και συνθέτων

Θα μελετήσουμε αφ' ενός τις γραμματικές κατηγορίες των συνθετικών μερών και αφ' ετέρου την γραμματική κατηγορία μετά την σύνθεση. Η ανάλυση των συνθέτων στα συνθετικά τους μέρη βασίζεται στην αρχή ότι προκειμένου να καθορίσουμε το δεύτερο συνθετικό, πρωτίστως εξετάζουμε το εάν αυτό είναι ολόκληρη λέξη. Στην περίπτωση που το δεύτερο συνθετικό είναι θέμα, ανιχνεύουμε την προέλευσή του (καθαρό ονοματικό ή με ρηματική βάση).

5. Τονισμός

Θα μελετήσουμε την συμπεριφορά του τόνου κατά την επιτέλεση της σύνθεσης. Η παρούσα εργασία πραγματοποιείται προκειμένου να διερευνηθεί: α) Η εφαρμογή του θεωρητικού προτύπου της λεξικής δομής στις διαφορετικές μορφές – διαλέκτους της αρχαίας ελληνικής β) Η συνάφεια μεταξύ της μορφολογίας και της σύνταξης.

Κεφάλαιο 2 Η Μορφολογική

Διαδικασία της Σύνθεσης στις Αρχαιοελληνικές Διαλέκτους

2.1. Θεματικό Φωνήεν /Δείκτης Σύνθεσης

2.1.1. Τα Σύνθετα Στην Τραγική Ποίηση –Αττική Διάλεκτος

Ο Γ.Ν. Τσερέπης αναφέρει (1902: 24) ότι στον Αισχύλο, από τα 349 σύνθετα με πρώτο συνθετικό διαφορετικών γραμματικών κατηγοριών, τα 109 έχουν όνομα δεύτερης κλίσεως στο οποίο τηρείται το -ο-. Ο συγκεκριμένος τραγικός ποιητής χρησιμοποιούσε ενίοτε, περισσότερο από τους δύο άλλους, σπάνιες λέξεις προκειμένου να προσδώσει αξία στο έργο του. Έχει 97 σύνθετα, από τα οποία στα 51, διάφορα θέματα τρίτης κλίσεως έχουν θέση πρώτου συνθετικού αυξημένα με -ο- ή μεταβεβλημένα σε -ο-. Από αυτά, τα 30 πρώτη φορά αναγιγνώσκονται στον Αισχύλο π.χ. *αιματο-, αινιγματο-, ανθο-, απριγδο-, αρσενο-, γελωτο-, γυναικο-, δεματο-, δελφινο-, ελκο-, κρεο-, λαμπτηρο-, μελο-, ομματο-, ορο-, πολιο-, πολισσο-, προσθο-, σηματο-, σκευο-, σωματο-, τριχο-, υδρο-, φρενο-, χαριτο-, χειμωνο-, χερο-, χθονο-, χιονο-, χρηματο-* (Τσερέπης, 1902: 31).

Σύμφωνα με τον ίδιο (1902:19), όσον αφορά στο φωνήεν -ο-, όπως και στα υπόλοιπα φωνήεντα τα οποία ονομάζονται συνθετικά (ι,η,υ), επικρατεί διχογνωμία σχετικά με την προέλευση και την ταυτότητά τους. Αν λάβει κανείς υπ' όψιν την διδαχή της συγκριτικής γλωσσολογίας ότι η παρεμβολή φωνήεντος χάριν ευφωνίας ή προφοράς αποτελεί δείκτη γηραιότητας της γλώσσας είναι καταφανές ότι θέμα συνθετικού φωνήεντος απλά και μόνο χάριν ευφωνίας δεν υφίσταται, καθ' ότι τα λογοτεχνικά δημιουργήματα της Ελληνικής καταδεικνύουν ότι πρόκειται για μία γλώσσα ζωντανή και ακμαία (1902 :22).

Τα προαναφερθέντα φωνήεντα συνδυαζόμενα με την ρίζα σχηματίζουν το ονοματικό θέμα, συνεπώς πρόκειται για θεματικά φωνήεντα. Κατά τον Τσερέπη επίσης (1902:23), πρώτος ο Röediger απέδωσε το -ο- στο θέμα του πρώτου συνθετικού. Ακολούθησαν οι Scöenberg, Herzoy και Meyer (1902:23). Όπως στα πρωτόκλιτα πρώτα συνθετικά το θέμα ενίοτε γίνεται δευτερόκλιτο με τροπή του τελικού φωνήεντος- α- ή -η- σε -ο-, έτσι και στα τριτόκλιτα συμβαίνει το ίδιο με πρόσληψη του -ο- και με εναλλαγή (των εις -ος ουδετέρων) του -ος προς το -ο- (Τσερέπης, 1902 : 28). Ο ίδιος αναφέρει (1902:28), ότι σύμφωνα με τον Zacher, αυτά τα πρώτα συνθετικά έλαβαν την μορφή αυτή κατά την διαδικασία της σύνθεσης, κατ' αναλογία με τα σύνθετα των οποίων το πρώτο συνθετικό έληγε κανονικά σε -ο-.

Ο Τσερέπης επιπροσθέτως παρατηρεί (1902:31) ότι ο Σοφοκλής σε 47 τέτοια σύνθετα, έχει 29 θέματα από τα οποία τα 8 πρώτη φορά αναγιγνώσκονται στον συγκεκριμένο τραγικό ποιητή, π.χ. *αγωνο-*, *αθηρο-*, *αιδο-*, *δρυο-*, *ερρηνο-*, *ζευγο-*, *κωδωνο-*, *νιφο-*. Όσα δε, αρχίζουν από *νιφο-* τα οποία είναι αρκετά και εύχρηστα από τον Σοφοκλή, αποδεικνύουν στην πράξη, σύμφωνα με τον Τσερέπη (σελ.33), ότι ενδεχομένως ονοματικά θέματα τα οποία υπήρχαν στις απαρχές της διαδικασίας σχηματισμού λέξεων, κατόπιν χάθηκαν. Η λέξη *νίψ* επί παραδείγματι, σώζεται μόνο σε ένα χωρίο του Ησιόδου (εργ. 533), σε αιτιατική πτώση *νίφα*. Στον Αισχύλο συναντάμε και πολλά μεταβεβλημένα θέματα σε -τ- π.χ. *άπ-έρωτ-ο-ς*, *ά-θέμιστ-ο-ς*, *ά-γάλακτ-ο-ς*, *άωρό-νυκτ-ο-ς*, *ά-πέρατ-ο-ς* (Τσερέπης, 1902: 34).

Η Ράλλη (2005: 41), αναφέρει ότι σύμφωνα με τους Dressler (1986), Dressler&Merlini- Barbaresi (1989, 1991) και Crocco- Galeas (2002), το -ο- παρεμβάλλεται μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου συνθετικού, όταν το πρώτο συνθετικό είναι θέμα. Όταν το πρώτο συνθετικό είναι λέξη δεν υπάρχει λόγος εμφάνισης του θεματικού φωνήεντος -ο-, καθώς στην περίπτωση αυτή το όριο μεταξύ των δύο συνθετικών είναι απολύτως ευκρινές. Επί παραδείγματι στην λέξη *αγγελια- φόρος* (*αγγελία*), όπως παρατηρούμε, απουσιάζει το -ο-. Συνεπώς, η υποχρεωτική παρουσία του θεματικού φωνήεντος/ δείκτη σύνθεσης συνδέεται με την κατηγορία του θέματος (Ράλλη, σελ. 71).

Σύμφωνα επίσης με την ίδια (σελ. 42), οι σύνθετες λέξεις οι οποίες περιέχουν ολόκληρη λέξη ως πρώτο συνθετικό είναι λίγες, σε σχέση με την πλειοψηφία των συνθέτων στα οποία το πρώτο συνθετικό είναι θέμα.

Στο πλαίσιο της παρούσης διατριβής αφού ταξινομήσουμε τα σύνθετα των επιμέρους συγγραφέων (των τριών μεγάλων τραγικών, των χορικών ποιητών και του Ομήρου) με βάση τον διαχωρισμό του Γ.Ν.Τσερέπη όσον αφορά το θεματικό φωνήεν, θα διερευνήσουμε τα εξής ζητήματα: α) Τον τρόπο(είδος θεματικού φωνήεντος, μεταβολές που επισυμβαίνουν κατά την σύνθεση κ.λπ.) με τον οποίο επιτελείται η μορφολογική διαδικασία της σύνθεσης στους προαναφερθέντες συγγραφείς (οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τρεις αρχαιοελληνικές διαλέκτους, ως εκ τούτου θα εξεταστούν χωριστά, ανά διάλεκτο) β) Την εφαρμογή ή μη του νόμου της αναλογίας γ) Την λειτουργία της εσωτερικής πτώσης στην σύνθεση δ) Τις γενικότερες τάσεις, ομοιότητες ή διαφοροποιήσεις ανά συγγραφέα και ανά διάλεκτο.

1. Θεματικό φωνήεν -α- βραχύ

«Το -α- βραχύ αντί του -ο- υπήρχε σε μία αρχαιότατη κατάσταση της γλώσσας. Σε μία εποχή απόλυτης αρχαιότητας», όπως αναφέρει ο Γ.Ν.Τσερέπης (1902: 40). Τα θέματα της δεύτερης κλίσεως έληγαν σε -α- βραχύ, τύπος πρότερος επίσης του -η- των πρωτοκλίτων ήταν το -α-. Σύμφωνα με τον Zacher (σελ. 19), όπως παρατίθεται στον Τσερέπη, κατ' αυτόν τον τρόπο τηρήθηκε το -α- προπάντων στα κύρια ονόματα. Η άποψη αυτή παραπέμπει στην ισχύ του νόμου της αναλογίας η οποία ούτως ή άλλως είναι υπό διερεύνηση.

Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί το σύνθετο νε-α-γενής στον Ευριπίδη (Ιφιγένεια εν Αυλίδι, στίχ. 1623).

2. Θεματικό φωνήεν -α- μακρό

Ο Τσερέπης (1902:111), παρατηρεί ότι στα περισσότερα ονοματικά θέματα της πρώτης κλίσεως διατηρείται η μακρότητα του -α-, ενώ στα υπόλοιπα η μακρότητα συστέλλεται σε βραχύτητα. Μάλιστα αναφέρει ότι, σύμφωνα με τον Rödiger, ο τρόπος αυτός της σύνθεσης των πρωτοκλίτων χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλη έκταση (Vestphal M.gr. II, 15, σελ. 18).

Ενδεικτικώς, αναφέρουμε τα παρακάτω σύνθετα στα οποία εφαρμόζεται η συστολή του α σε ο.

Αισχύλος

- 1) θυρο-κόπος (ο κτυπών, ο επαίτης) ^{1 1}
μαχαιρο- φόρος
μουσο- μήτωρ
πελειο- θρέμμων (ο τρέφων περιστεράς)
ήμερό- φαντος
πρεσβυτο- δόκος (ο δεχόμενος τους πρεσβύτας)

Σοφοκλής

- 2) ήμερο- σκόπος
νικο-μάχος

Ευριπίδης

- 3) άμαξο- πληθής
μηχανο-ρράφος

Παρατηρούνται και στους τρεις τραγικούς, πρωτόκλιτα ουσιαστικά σε θέση πρώτου συνθετικού με χαρακτήρα -α- αλλά και -η-, να μεταβάλλουν αυτόν σε -ο-.

3. Θεματικό φωνήεν -η-

Αισχύλος

- 1α) άρχη-γενής
δικη- φόρος
νικη-φόρος

Σοφοκλής

- 2α) γη-γενής

1) ¹ Για την ερμηνεία των λέξεων έχει χρησιμοποιηθεί κατά το πλείστον το λεξικό Liddell & Scott

Ευριπίδης

- 3α) άστραπη- φόρος
βοη- δρόμος
στεφανη-φόρος
χλοη-φόρος

Τα ως άνω σύνθετα έχουν σε θέση πρώτου συνθετικού θηλυκά ουσιαστικά της πρώτης κλίσεως, τα οποία είναι εύχρηστα και ως απλές λέξεις. Σύμφωνα με τον Τσερέπη (1902: 40-41), ένας μεγάλος αριθμός συνθέτων με θεματικό φωνήεν η, κατ' εξοχήν τα αρχαιότερα, σχηματίζονται από τέτοιου είδους θηλυκά ουσιαστικά. Όπως στην περίπτωση της συστολής του μακρού α σε ο, κατά τον ίδιο τρόπο και εδώ βλέπουμε ότι η αναλογία παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς υπάρχουν και στους τρεις τραγικούς σύνθετα που αποδεικνύουν κάτι τέτοιο και με διαφορετικό θεματικό φωνήεν κάθε φορά. Πέραν της αναλογίας όμως, ο Τσερέπης παρατηρεί (1902: 45) ότι στον συγκεκριμένο τρόπο σχηματισμού συνθέτων λέξεων βασική παράμετρο αποτελούν οι νόμοι της αφομοιώσεως και της ανομοιώσεως π.χ. *όλιγη-πελέων, νεη-γενής*. Σύμφωνα με τον ίδιο, «οι αρχαίοι εν γένει απέφευγαν την συνδρομή των βραχειών συλλαβών, ούτως ώστε να συνδυάζεται μακρά με βραχεία συλλαβή» (1902:46).

Στην ίδια επίσης κατηγορία, έχοντα το πρώτο συνθετικό δευτερόκλιτο στο οποίο ο χαρακτήρας -ο- μεταβάλλεται σε -η-, ανήκουν τα εξής:

Αισχύλος

- 1β) έναρη-φόρος (ο φέρων έναρα / λάφυρα)
θανατη-φόρος
θεσφατη- λόγος (προφητικός)

Ευριπίδης

- 2β) ζυγη- φόρος (ο φέρων τον ζυγόν)
λαιμη-τόμος
νεη-θαλής (ο νεωστί αρξάμενος να θάλλη/βλαστάνη)

Με θεματικό φωνήεν η και έχοντα το πρώτο συνθετικό στην τρίτη κλίση έχουμε τα εξής:

Αισχύλος

- 1γ) άσπιδ-η-φόρος
αίματ-η-φόρος
λαμπαδ-η-φόρος
ξιφ-η-φόρος
θυ-η-φάγος (ο καταβροχθίζων τας προσφοράς)
θυ-η-πόλος (ο ασχολούμενος με θυσίες)

Στα σύνθετα αυτά δεν έχουμε μεταβολή του χαρακτήρα του θέματος στο πρώτο συνθετικό αλλά προσθήκη του θεματικού φωνήεντος -η- στο τέλος του θέματος.

Παρατηρούμε ότι ειδικά ο Αισχύλος παρουσιάζει, στα σύνθετα που χρησιμοποιεί, μία μεγαλύτερη ποικιλομορφία όσον αφορά την κλίση του πρώτου συνθετικού.

4.Θεματικό φωνήεν -ι-

Με θεματικό φωνήεν ι και πρώτο συνθετικό δεύτερης κλίσεως, ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρει ο Τσερέπης (1902:68) τα σύνθετα:

1α) *άρτί-κολλος*< *άρτιος* και *κραταί-λεως*, εκ των οποίων το μεν πρώτο παρατηρείται στον Αισχύλο και τον Σοφοκλή ενώ το *κραταί-λεως* το συναντάμε στον Αισχύλο.

Με θεματικό φωνήεν ι και πρώτο συνθετικό τρίτης κλίσεως παραθέτουμε ενδεικτικώς τα εξής:

Αισχύλος

- 1β) *άλι-δονος*(ο υπό της θαλάσσης κυλινδηθείς)
άλι-βαφής
άλι- τυπος (ο υπό της θαλάσσης τυπτόμενος)
αίγι-λιψ (εγκαταλελειμμένος και υπό αιγών)
αίγι-πλαγκτος (εκεί όπου περιπλανώνται οι αίγες)
άρει-φατος (ο υπό του Άρεως φονευθείς)
δακρυσί- στακτος(αυτός που στάζει δάκρυα)
δορί- πονος (αγωνιζόμενος στην μάχη, πολεμικός)
δορι- τίνακτος
δορί- τμητος

Στα παραπάνω σύνθετα το πρώτο συνθετικό είναι σε πτώση δοτική. Η εσωτερική πτώση, ως γνωστόν, αποτελεί θεμελιώδη παράμετρο υπό το πρίσμα της σύγχρονης γλωσσολογικής θεωρίας καθ'ότι αντικατοπτρίζει συγκεκριμένο συντακτικό ρόλο στην περίπτωση που η σύνθετη λέξη αναλυθεί σε φράση /πρόταση.Συνεπώς, μέσω και του δείκτη πτώσης βλέπουμε ότι ο τομέας της μορφολογίας τελεί υπό καθεστώς αλληλενέργειας με τον τομέα της σύνταξης.

Π.χ. στο σύνθετο *δορί-τμητος*,η εσωτερική πτώση *δορι-* εμπεριέχει τον συντακτικό ρόλο της δοτικής του μέσου διασαφηνίζοντας το ρηματικό επίθετο *τμητός*.

Στο σύνθετο *ναυσί- πομπος* η εσωτερική πτώση *ναυσί-* εμπεριέχει τον συντακτικό ρόλο της δοτικής χαριστικής σε σχέση με το *πομπός*.

Σοφοκλής

- 2β) *άλι- κλυστος*(ο υπό της θαλάσσης κατακλυζόμενος)
άλι- κτυπος(ο υπό της θαλάσσης κτυπούμενος)
άλι-ρροθος
δορι- άλωτος (ο ληφθείς διά του δόρατος)
δορί- ληπτος

ούρεσι- βώτας (ο βοσκόμενος επί των ορέων)
όρεσσι- βάτης
όρει- βάτης

Στα σύνθετα αυτά ισχύει ό,τι αναφέραμε προηγουμένως σχετικά με τον δείκτη πτώσεως.

Ευριπίδης

- 3β) νυκτί- φαντος
άλι- ρροθος (ο υπό της θαλάσσης πληττόμενος)
ναυσί- πομπος
δορι- μήστωρ (ο έμπειρος στο δόρυ, στον πόλεμο)
δορι- πετής (ο πεσών διά του δόρατος, θάνατος διά του δόρατος)
άρεί-φατος
δορι- άλωτος
ούρεσί- δρομος (ο τρέχων ανά τα όρη)
όρεσσί-γονος
όρει- βάτης
όρει-δρόμος
όρει- νόμος

Επί τη βάσει του ίδιου τρόπου σχηματισμού (δοτική τρίτης κλίσεως σε θέση πρώτου συνθετικού), συντίθενται τα δύο συστατικά και στα ευριπίδεια σύνθετα που μόλις παραθέσαμε.

Αυτό που παρατηρούμε, εκτός των άλλων, είναι αφ'ενός ο κατ'αναλογίαν σχηματισμός συνθέτων με πρώτο συνθετικό συγκεκριμένες λέξεις όπως *άλις, όρος, δόρυ*, κ.λπ. και αφ'ετέρου το ότι αυτά τα σύνθετα είναι εύχρηστα και από τους τρεις τραγικούς ποιητές.

Οι τραγικοί ποιητές χρησιμοποιούν επίσης σύνθετα με πρώτο συνθετικό τα επιρρήματα *αρι-, ερι-, αρτι-, αγχι-, υψι-*.

Τα αυτοτελή επιρρήματα *άγχι, άρτι, ύψι* προσδιορίζουν επιρρηματικώς το δεύτερο συνθετικό, οπότε στον αντίστοιχο συντακτικό σχηματισμό είναι επιρρηματικοί προσδιορισμοί του τόπου, τρόπου κ.λπ. Είναι εμφανής και σε αυτή την περίπτωση, η αλληλεπίδραση μεταξύ του τομέα της μορφολογίας και αυτού της σύνταξης.

Αισχύλος

- 1γ) άρι- δακρυς (ο πολύδακρυς)
άρτι- τρεφής (ο προ μικρού θηλάζων)
άγχι- γείτων (ο γειτνιάζων)
ύψι- γέννητος

Σοφοκλής

- 2γ) άρτί- χριστος (ο προ ολίγου επιχρισθείς)
άγχι- τέρμων (ο παρά τα σύνορα, γείτων)

Ευριπίδης

- 3γ) άρτι- θανής
άρτί- πλουτος
άγχι- πλοος (ο ταχέως διαπλεόμενος)

Ο Τσερέπης υπογραμμίζει, ότι αναφορικά με τα σύνθετα που έχουν το θέμα *αρτι-* στην θέση του πρώτου συνθετικού πρέπει να γίνεται διαχωρισμός, σχετικά με το αν έχουν την σημασία του *άρτι* ή του *άρτίου* κατ' αποκοπήν του ο (1902:68). Τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό τα επιρρήματα αυτά είναι αρκετά εύχρηστα και από τους τρεις τραγικούς.

Μία άλλη πτυχή του συγκεκριμένου τρόπου δόμησης της σύνθεσης, με την συμβολή δηλαδή του θεματικού φωνήεντος ι, αναφέρει ο Τσερέπης (1902:89) δίνοντας ως παράδειγμα το σύνθετο *όδοι-πόρος*. Το σύνθετο αυτό υπάρχει και στους τρεις τραγικούς ποιητές και έχει ως πρώτο συνθετικό ουσιαστικό δεύτερης κλίσεως στην παλαιά τοπική πτώση(*όδοι*) (Rödiger 75, Berch σελ. 18, Clemmdecomposit. σελ. 89, Weissenborn σελ. 7, Fedde σελ. 18, Zacher 39). Σύνθετα τα οποία ανήκουν στην ίδια κατηγορία είναι κατά τον Τσερέπη (1902: 92) τα εξής:

Αισχύλος

- 1δ) χαμαι- πετής (ο ξαπλωμένος στο έδαφος)

Σοφοκλής

- 2δ) χαμαι- κοίτης (ο επί του εδάφους κοιμώμενος)

Σύμφωνα με τον ίδιο (1902:92), οRödiger θεωρεί (σελ. 77) ότι το *χαμαί* έχοντας και αυτοτελή έννοια κατέληξε επίρρημα.

5. Πρώτο συνθετικό ολόκληρη κλιτή λέξη

Αυτά τα σύνθετα δεν εμφανίζουν το θεματικό φωνήεν -ο-, όπως έχει προαναφερθεί, καθώς το πρώτο συνθετικό είναι ολόκληρη κλιτή λέξη οπότε τα όρια μεταξύ των συστατικών είναι απολύτως διακριτά. Ενδεικτικά παραδείγματα συνθέτων που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία και περιλαμβάνουν εσωτερική πτώση πλην της δοτικής είναι:

Αισχύλος

- 1) δίοσ- δοτος (πρώτο συνθετικό σε πτώση γενική)
Σοφοκλής - Ευριπίδης
- 2) καρά- τομος (πρώτο συνθετικό σε πτώση αιτιατική)

Η χρήση της ονομαστικής στην σύνθεση, σύμφωνα με τον Γ. Ν. Τσερέπη (1902:99-100) διαφοροποιείται σε σχέση με τις άλλες πτώσεις διότι αυτές εξαρτώνται από την έννοια του δευτέρου συνθετικού. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, η διευκρίνιση του κατά πόσον η σημασία της εσωτερικής πτώσεως

ενυπάρχει στην σύνθεση, είναι απαραίτητη. Με την ονομαστική δεν συμβαίνει κάτι ανάλογο, συνεπώς η πρόσληψή της στην σύνθεση πρέπει να εξηγηθεί υπό διαφορετική οπτική γωνία. Προέρχεται, όπως επισημαίνει ο ίδιος (1902:100) από την παράθεση, δηλαδή αρχικώς, το πρώτο συνθετικό (ονομαστική) και το δεύτερο συνθετικό ήταν δύο διαφορετικές λέξεις οι οποίες όμως μεταγενέστερα ενώθηκαν, π.χ. τα *τριτη-μόριος, τεταρτη-μόριος, πέμπτη-μόριος, έκτη-μόριος* (LobeckPhryg. σελ. 663) προέρχονται από παράθεση, (*τρίτη μόρα* κ.λπ. όπου η *μόρα* = στρατιωτικό τάγμα στην αρχαία Σπάρτη στο οποίο κατεγράφοντο όλοι οι Σπαρτιάτες που ανήκαν σε ηλικία στράτευσης)

6. Πρώτο συνθετικό επίθετο δεύτερης κλίσεως

Όπως επισημαίνει και ο Τσερέπης(1902:116), τα επίθετα δεύτερης κλίσεως σε -ος -η -ον κατά γενικό κανόνα, θέτουν ως πρώτο συνθετικό, το κοινό θέμα του αρσενικού και ουδετέρου ακόμη και στις περιπτώσεις όπου σύμφωνα με το δεύτερο συνθετικό, απαιτείται θηλυκό θέμα. Αναφέρουμε ως παραδείγματα τα εξής:

Αισχύλος

- 1) νεό- πτολις (νεό-πολις)

Ευριπίδης

- 2) παλαιο- μάτωρ (παλαιά μήτηρ)

Στο παράδειγμα 2, το επίθετο – πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το ουσιαστικό *μάτωρ* και θα έπρεπε να διατηρεί τον χαρακτήρα -α- του θηλυκού γένους (*παλαιά*). Κατ'αναλογίαν όμως με το αρσενικό μετασχηματίζει το -α- σε -ο-.

7.Πρώτο συνθετικό τρίτης κλίσεως

Στην περίπτωση των θεμάτων της τρίτης κλίσεως σε θέση πρώτου συνθετικού, η ισχύς της αναλογίας είναι επίσης εμφανής, διότι όπως παρατηρούν οι Τσερέπης (1902:116-119) και Rödiger (Ueber de priorum membrorum in nominibus graecis compositis conformatione finali commentatio. Lipsiae, 1866:17 & Meyer Stud. V,89), στα θέματα αυτά διακρίνουμε δύο κατηγορίες :1) Διατηρούν το θέμα καθαρό(βλ. παράδ. 1) 2) Κατ' αναλογίαν με τα δευτερόκλιτα λαμβάνουν -ο- στο τέλος του θέματος /μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους σε -ο- (βλ. παράδ. 2).²

A) Φωνηεντόληκτα

²Οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες το θέμα στο πρώτο συνθετικό τηρείται καθαρό, με αποβολή του τελικού φωνήεντος /συμφώνου, θεωρούμε ότι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία.

Οι περιπτώσεις κατά τις οποίες στην σύνθεση διατηρείται το αδύνατο θέμα και όχι το ισχυρό, θεωρούμε ότι ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία καθώς πρόκειται σαφώς περί αναλογικού σχηματισμού (Πυθώ, Λητώ, αιδώς κ.λπ.)

Η αρίθμηση με το ψηφίο 1 αφορά παραδείγματα που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, ενώ η αρίθμηση με το ψηφίο 2 αφορά παραδείγματα που ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία.

Αισχύλος

- 1) ίχθυ-βόλος (ο συλλαμβάνων ιχθύς)

Αισχύλος

- 2) βοό- κλεψ
Πυθό- μαντις
Πυθό- κραντος (ο υπό του Πυθίου τελεσθείς, βεβαιωθείς)
Λητο- γένεια

Σοφοκλής

- 2) δρυ- ο -παγής (ο κατεσκευασμένος από ξύλο δρυός)
αίδό-φρων (ο φρονών επιεικώς, ο συμπαθής)

Ευριπίδης

- 2) Λητο- γενής

B) Συμφωνόληκτα

- Υγρόληκτα

Αισχύλος

- 1) πυρ-δαής (καυστικός, φλογερός, πυριφλεγής)
πυρ- πνός
πυρ- φόρος

Αισχύλος

- 2) άνδρ-ό-βουλος (η έχουσα ανδρικά φρονήματα)
άνδρ-ο- δάικτος (ο φονεύων τους άνδρας)
μητρ-ο- κασιγνήτη (αδελφή εκ της αυτής μητρός)
μητρ-ο- κτόνος
πατρ-ο- στερής
άστρ-ο-γείτων
χειρ- ό -τονος (ο εκτείνων τας χείρας)
χερ- ο- μυσής (ο μιαίνων την χείρα)

άλ -ουργής (κατασκευασθείς στην θάλασσα)

Σοφοκλής

- 2) πατρ-ο- φόντης (πατροφόνος)
χειρ- ο- άναξ (χειρώναξ)
χερ- ό-πληκτος

Ευριπίδης

- 2) άνδρ-ό-βρωσ (ανδροβόρος)
θηρ- ο- κτόνος

θηρ- ο -τρόφος
χειρ- ό-δεικτος
χειρ- ο -δράκων (ο αντί χειρών έχων δράκοντα)

Παρατηρούμε ότι στα υγράληκτα σύνθετα και στους τρεις τραγικούς ποιητές, αφθονούν αυτά στα οποία τίθεται το -ο- ως προσθήκη στο τέλος του θέματος. Η προσθήκη αυτή σαφώς διαφέρει από την μεταβολή του χαρακτήρα του πρώτου συνθετικού σε -ο-.

- **Ερρινόληκτα**

Αισχύλος

- 1) μελάγ-κροκος (ο έχων μέλαιναν κρόκην, μέλανα ιστία)
μελαγ- χίτων
μελαμ- βαθής
μελαμ- παγής (πηκτός και μέλας)
μελάν- δρυος

Σοφοκλής

- 1) μελάγ-χολος

Ευριπίδης

- 1) μελάμ- πεπλος
μελαμ- φαής (ο έχων μέλαιναν όψιν, μαύρος, σκοτεινός)

Στο παράδ. 1 των ερρινολήκτων, παρατηρούμε ότι το θέμα διατηρείται καθαρό, παρά ταύτα ο χαρακτήρας μεταβάλλεται λόγω της τροπής την οποία υφίσταται από την επιρροή του αρχικού συμφώνου του δευτέρου συνθετικού.

Αισχύλος

- 2) μελαν- ό-ζυξ (πλοίο με μέλανας κωπηλάτας)
μελαν- ό-στερφος (ο έχων μέλαν δέρμα)
κυν-ο -κέφαλος
κυν-ο -θρασύς
φρεν- ο -δαλής (ο βλάπτων τας φρένας)
φρεν- ο- μανής
χθον- ο- τρεφής (ο εκ της γης τρεφόμενος)
χιον- ο- βοσκός (περιβεβλημένος με χιόνι)
άρσεν- ο- γενής
άρσεν- ο- πληθής

Σοφοκλής

- 2) χθον- ο- στιβής (επίγειος)
χιον- ό- κτυπος (χιονόβλητος)

Ευριπίδης

- 2) μελαν- ό- πτερος
μελαν- ο- πτέρυξ
χιον- ό-χρωσ
χιον- ο- θρέμμων (ο περιβεβλημένος με χιόνι)

• Σιγμόληκτα

Αισχύλος

- 1) όρέσ- κοος(ο επί των ορέων ανατραφείς, ορεινός)
τευχες- φόρος (ένοπλος, οπλοφόρος)
φαεσ- φόρος (ο παρέχων /φέρων φως)

Ευριπίδης

- 1) άκεσ- φόρος (ο θεραπεύων)
άνθεσ- φόρος

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και σύνθετα που εμφανίζουν τον χαρακτήρα -α- (-ασ-, -ατ-), οι οποίοι σύμφωνα με τον Τσερέπη (1902:131-132), είναι αρχαιότεροι του -ε- (-εσ-). Το θέμα σε -ατ- είναι το πλέον αρχαϊκό, π.χ.

Αισχύλος

- 1) σελασ- φόρος

Σοφοκλής

- 1) κερασ- φόρος

Αισχύλος

- 2) άνθ-ο- νόμος
έлк-ο- ποιός
ξιφ-ο -δήλητος (ο διά ξίφους θάνατος)
ξιφ- ουλκός
ψευδ-ό- μαντις
άληθ-ό- μαντις

Σοφοκλής

- 2) άνθ-ο- βοσκός (ο τρέφων άνθη)
ξιφ-ο- κτόνος
ψευδ-ο -κήρυξ
ψευδ-ό- φημος
μελ-ο-ποιός

Όσον αφορά τα σύνθετα που εμφανίζουν το θέμα -ας- και -ατ-, παραθέτουμε τα εξής παραδείγματα:

Αισχύλος

- 2) κρε-ο- βόρος
κρε- ουργός

Σοφοκλής

- 2) γηρ-ο- βοσκός

κερ- ουλκός

Ευριπίδης

- 2) γηρ-ο- τρόφος
κερ-ο- φόρος
κερ-ό-δετος

Στην κατηγορία των σιγμολήκτων, υπερτερούν στα υπό ανάλυση σύνθετα όσα λαμβάνουν ως προσθήκη το -ο- στο τέλος του θέματος. Σε όσα από αυτά το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από φωνήεν, το -ο- με το φωνήεν αυτό συναιρούνται, π.χ. (κερουλκός, κρεουργός).

• Οδοντικόληκτα

Αισχύλος

- 1) παντ- αρκής
παντ- όπτης

Σοφοκλής

- 1) πάντ- αρχος
παντ- όπτης

Στα παρακάτω οδοντικόληκτα, ο χαρακτήρας εκπίπτει λόγω του ότι το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο.

Αισχύλος

- 1) μελί- γλωσσος

Ευριπίδης

- 1) μελι-βόας (ο ηδέως βοών)

Αισχύλος

- 2) άρματ-ό- κτυπος
σηματ- ουργός (ο κατασκευάζων σήματα, εμβλήματα διά τας ασπίδας)

χρηματ-ο- δαίτης (ο διαμοιράζων την περιουσία)
όμματ-ο- στερής
δρακοντ- ό-μαλλος
λεοντ- ο -βάμων (στηριζόμενος επί λέοντος)
παντ- ο -μισής (όλως μισητός)
παντ- ο- τρόφος (ο τους πάντας τρέφων)

αίματ-η-φόρος (μεταβολή του ο σε η)

παιδ- ο- λύμας (ο καταστρέφων τέκνα)
παιδ- ό-τρωτος
ποδ- ό- ψηστρον (πανί προς απόμαξιν των ποδών)

Σοφοκλής

2) κυματ-ο- πλήξ
κυματ-ο- αγής
παντ-ο- γήρωσ (ο πάντα φέρων εις γήρας)
παντ- ό- μορφος

όρνιθ- ο- σκόπος

παιδ- ο- γόνος (ο γεννών τέκνα)
παιδ-ο- τρόφος
άσπιδ- οὔχος

Ευριπίδης

2) γιγαντ- ό- φονος
έλεφαντ- ό- δετος
όδοντ- ο- φυής

όρνιθ- ό -γονος

άσπιδ-ο-φέρμων (ο εν ασπίδι τραφείς, πολεμικός)
λαμπαδ- οὔχος

Σύμφωνα με τον Τσερέπη (1902:140), ο Rödiger (σελ. 4) επισημαίνει την επιρρηματική σημασία του ουδετέρου επιθέτου *πᾶνστην* θέση του πρώτου συνθετικού π.χ. *παν- οὔργος* στους Αισχύλο και Σοφοκλή.

Τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό το θέμα *παντ-* είναι λιγότερα εν συγκρίσει με αυτά που έχουν το θέμα *παν-* ως πρώτο συνθετικό (Τσερέπης, 1902:141).

Αισχύλος

2α) αϊμό- ρρυτος
κυμο- δέγμων (ο δεχόμενος τα κύματα)
στομ- αργός (φλύαρος)

Σοφοκλής

- 2α) αίμο- βαφής
αίμο- ρραγής

Ευριπίδης

- 2α) αϊμό- ρραντος

Στα οδοντικόληκτα του παραδ. 2α, το θέμα του πρώτου συνθετικού υφίσταται δύο μεταβολές κατά την σύνθεση. Ο χαρακτήρας -τ- εκπίπτει και το φωνήεν προ του οδοντικού χαρακτήρος μεταβάλλεται σε -ο-. Ειδικά στο σύνθετο *στομαργός*, εκθλίβεται και το -ο- πριν από το αρχικό φωνήεν του δευτέρου συνθετικού.

Ευριπίδης

- 2β) ύδρο- χυτος
ύδρο-χόος
ύδρη- χόος (μεταβολή του -ο- σε -η-)

Στο παράδ. 2β το αρχικό θέμα είναι, σύμφωνα με τον Τσερέπη (1902:137), το *υδαρτ-* (με αποβολή του -τ-) =>*υδαρ-* (με αποβολή του -α-) =>*υδρ-* και εν τέλει με την προσθήκη του -ο- =>*υδρο-*. Συνεπώς έχουμε τρεις διαδοχικές μεταβολές προκειμένου να επιτευχθεί η σύνθεση.

• Χειλικόληκτα

Σοφοκλής

- 2) νιφ- ο- στιβής (πλήρης χιώνων)

Ευριπίδης

- 2) νιφ- ό- βολος (χιονόβλητος)

Σοφοκλής και Ευριπίδης

- 2) Δι-ό- βολος
Δι-ο-γενέτωρ

Τα χειλικόληκτα πρώτα συνθετικά λαμβάνουν -ο- στο τέλος του θέματος πριν από το αρχικό σύμφωνο του δευτέρου συνθετικού.

• Ουρανικόληκτα

Αισχύλος

- 1) γυναικ-ό- βουλος
γυναικ-ό- μιμος
γυναικ-ό- ποινος (ο εκδικών την γυναίκα)

Ευριπίδης

- 2) γυναικ-ό- φρων
γυναικ-ό- μορφος
ναρθηκ -ο -πλήρωτος (ο πεπληρωμένος εις το κοίλον νάρθηκος)
οίακ- ο- νόμος (πηδαλιούχος, οιακοστρόφος)
οίακ- ο- στρόφος
φοινικ- ό- πεδον (ο έχων πυθμένα φοινικού χρώματος)
φοινικ- ό- λοφος
τριχ- ο- ρρυής

Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό ουρανισκόληκτο, παρατηρούμε μία εικόνα παρόμοια με τα χειλικόληκτα πρώτα συνθετικά. Η σύνθεση πραγματοποιείται με την προσθήκη του -ο- στο τέλος του θέματος. Επιπροσθέτως, παρατηρούνται θέματα ως πρώτα συνθετικά, ιδιαιτέρως εύχρηστα και από τους τρεις τραγικούς ποιητές, όπως είναι τα *γυναικ-*, *φοινικ-* κ.λπ.

8. Πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη

Σύμφωνα με τον Γ. Ν. Τσερέπη (1902:103), «τα άκλιτα πρώτα συνθετικά είναι πτώσεις αποκρυσταλλωμένες», στις οποίες ο πτωτικός τύπος δεν είναι πλέον ευδιάκριτος αλλά και στις περιπτώσεις στις οποίες είναι ευκρινής, η σημασία του είναι παγιωμένη. Ο ίδιος επίσης αναφέρει ότι οι άκλιτες λέξεις στην σύνθεση τίθενται ακριβώς όπως και εκτός συνθέσεως, αμετάβλητες ως προς την μορφή και την σημασία (1902:104). Στα παραδ. 1, 1α στην θέση του πρώτου συνθετικού υπάρχει αριθμητικό:

Αισχύλος

- 1) έκατοντα- κάρηνος (ο έχων εκατό κεφαλάς)
έκατοντ- άρχης
μυριόντ- αρχος

- 1α) πεντηκοντό-παις < πεντηκοντά- παις

Αισχύλος

- 2) προσθό- δομος < πρόσθα (ο άρχων ή προστάτης του οίκου)
όπισθο- βριθής < όπισθα (ο όπισθεν βαρύς)
άπρικδό- πληκτος < άπριγδα = ισχυρώς, σφοδρώς (ο αδιακόπως πληττόμενος)

Στο παράδ. 2 το πρώτο συνθετικό είναι επίρρημα του οποίου ο χαρακτήρας -α- μετασηματίζεται σε -ο-.

Ο Rödiger αναφέρει ότι το -ο- αυτών των συνθέτων προήλθε από το α το οποίο όμως διατήρησαν η αιολική και η δωρική διάλεκτος (Ahrensdiel. Dor σελ. 366 και 367).

2.1.2. Τα Σύνθετα Στην Χορική Ποίηση – Δωρική Διάλεκτος

Πολύφωνη σαν την τραγωδία υπήρξε και η χορική ποίηση (Lesky, 1963 : 276) ή για να είμαστε ακριβέστεροι η χορικολυρική έντεχνη ποίηση. Η γραπτή της έκφραση ήταν στην δωρική διάλεκτο. Στην διατριβή θα ασχοληθούμε πρωτίστως με τον Πίνδαρο, τον αντιπροσωπευτικότερο δημιουργό της χορικής ποιήσεως και δευτερευόντως με τους Σιμωνίδη, Στησίχορο, Αλκμάννα και Σαπφώ.

Σύμφωνα με τον Γ.Ν. Τσερέπη (1902:24) στον Πίνδαρο, από τα 207 σύνθετα με πρώτο συνθετικό διαφορετικών γραμματικών κατηγοριών, τα 69 έχουν όνομα δευτερόκλιτο στο οποίο διατηρείται το -ο-. Στην δοτική πληθυντικού των τριτοκλίτων είναι συνήθης η πρόσληψη του θεματικού φωνήεντος -ο-, όπως επί παραδείγματι στις δελφικές επιγραφές «έν άνδρό- ις τρίο- ις, έν έτέό- ις δεκατρίο- ις, όντο- ις, έόντο- ις, έντυγχανόντο- ις, τεθνηκότο- ις, άγώνο- ις, Φωκεό- ις, Λαμείο- ις, μειόνο- ις, Χαλειέο- ις τών Λοκρών, γερόντο- ις, παθημάτο- ις τών Αίτωλών» (Τσερέπης, 1902 :27). Όσον αφορά σε αυτές τις δωρικές δοτικές, ο Κούρτιος αναφέρει (Stud. III, 2384) ότι έγιναν εξ' αναλογίας προς τα δευτερόκλιτα «σε συνδυασμό με την προσληφθείσα ευφωνικότητα». Ο Γ.Ν.Τσερέπης (1902 : 30) παρατηρεί ότι ο Πίνδαρος ενίοτε χρησιμοποιούσε, όπως ο Αισχύλος στην τραγωδία, σπάνιες λέξεις προκειμένου να κοσμήσει το έργο του. Έχει 26 σύνθετα, στα οποία 16 τριτόκλιτα θέματα είναι στην θέση του πρώτου συνθετικού, αυξημένα με -ο- ή μεταβεβλημένα σε -ο-. Από τα 16 αυτά θέματα, τα 7 πρώτη φορά αναγιγνώσκονται στον Πίνδαρο, π.χ. ανδριαντο-, ασπιδο-, Ελλανολεοντο-, οιακο-, ορνιχο-, οπιθο- (1902 :31).

Η ανάλυση των συνθέτων της δωρικής διαλέκτου υπόκειται στον τρόπο σκέψης και μεθοδολογίας βάσει του οποίου επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε την διεργασία της σύνθεσης στην αττική διάλεκτο.

1. Θεματικό φωνήεν -α- βραχύ

Πίνδαρος

- 1) πολεμα- δόκος (ο δεχόμενος και υποστηρίζων τον πόλεμο, πολεμικός)

2. Θεματικό φωνήεν -α- μακρό

Πίνδαρος

- 1) γεά- οχος
πολιά-οχος

Παρατηρούμε ότι τα πρώτα συνθετικά, ανεξαρτήτως της κλίσεως στην οποία ανήκουν, διατηρούν το θεματικό φωνήεν α, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της δωρικής διαλέκτου.

3. Θεματικό φωνήεν -η-

Στησίχορος

1) πολεμη- δόκος

Ο Στησίχορος χρησιμοποιεί το ίδιο σύνθετο με τον Πίνδαρο αλλά με διαφορετικό θεματικό φωνήεν.

Θεματικό φωνήεν -ο- αντί -η- έχει το *όπλιτ-ο-δρόμος* (πρώτο συνθετικό πρώτης κλίσεως).

3. Θεματικό φωνήεν -ι-

Πίνδαρος

- 1α) καλλί- θριξ (ο έχων καλώς τρίχας /ωραία χαίτη)
καλλί- κομος
καλλι- πάρηος (ο έχων ωραίας παρειάς)
χερι- άρης (ο έμπειρος εις έργα διά χειρών γινόμενα)
όφι- ώδης (όμοιος προς όφιν)

Ιδιαίτερος δημοφιλή είναι τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό το θέμα *καλλι-*. Τα κοσμητικά επίθετα συνάδουν εν γένει με την φύση της ποίησης και ειδικά της χορικής.

Σύμφωνα με τον Rödiger (Ueber de priorum membrorum in nominibus graecis compositis conformatione finali commentatio. Lipsiae, 1866:17 & MeyerStud. V,89 σελ. 17), το *όφιώδης* προέρχεται από το *όφι- ο -ειδής*.

Σιμωνίδης

- 2α) φοξί- χειλος (ο στενούμενος προς τα χείλη)
έρι- πόλος

Προέρχεται από το έριο-πόλιοι με συγκοπή του ο(Ετυμ. Μεγ. Σελ. 38, 46, LIDDELL&SCOTTΤόμ. 3 Σελ. 455).

Αλκμάν

- 3α) άργι- φόντης (ο φονεύων διά του φέγγους)

Στα παραδ. 1-3 το πρώτο συνθετικό είναι όνομα δεύτερης ή τρίτης κλίσεως το οποίο ή περιέχει το -ι- στο θέμα π.χ. *καλλι- πλόκαμος* (ο έχων ωραίουςπλοκάμους), *όφι-ώδης* μετασχηματίζει το τελευταίο φωνήεν του θέματος σε -ι-, π.χ. *φοξί-χειλος*, *άργι-φόντης*.

Ο Πίνδαρος επίσης χρησιμοποιεί σύνθετα στα οποία το πρώτο συνθετικό είναι πτώση δοτική τρίτης κλίσεως ενικού και πληθυντικού αριθμού και εμπεριέχει την έννοια της δοτικής. Π.χ.

- 1β) άλι- πλαγκτος (ο υπό της θαλάσσης τυπτόμενος)
άλι- ερκής (ο υπό της θαλάσσης περιβαλλόμενος)
έγγχει- κέρανος (ο εξακοντίζων τον κεραυόν)

γαστρί- μαργος
δορί- κτυπος
έαρί- δρεπτος (ο κατά το έαρ δρεπόμενος)
ναυσί- στονος (η αξιοθρήνητη απώλεια των πλοίων)
ναυσι- φόρητος

Η εσωτερική πτώση όπως παρατηρούμε, είναι εν ενεργεία και στα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου καταδεικνύοντας με σαφήνεια την αδιαμφισβήτητη σχέση μεταξύ μορφολογίας και σύνταξης. Π.χ. το σύνθετο *άλι-πλαγκτος*, εάν αναλυθεί σε πρόταση θα έχει την δοτική *άλι* σε συντακτική θέση επιρρηματικού προσδιορισμού (δοτική της αιτίας).

Με πρώτο συνθετικό τα επιρρήματα *άρι, έρι, ύψι*, αναφέρουμε ενδεικτικώς τα σύνθετα:

Πίνδαρος

1γ) άρί-γνωσ (ο διακεκριμένος, επιφανής)
έρι- κλάγκτης (ο σφοδρώς ηχών)
ύψι- βατος
ύψι- θρονος

Σιμωνίδης

2γ) ύψι- κέρας

Όπως προαναφέραμε στην τραγική ποίηση, τα αυτοτελή επιρρήματα *άγχι, άρτι, ύψι* προσδιορίζουν επιρρηματικώς το δεύτερο συνθετικό. Παρατηρούμε ότι το αυτό συμβαίνει και με τα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου, γεγονός το οποίο επίσης καθιστά πρόδηλη αφ' ενός την συνάφεια μεταξύ σύνταξης και σύνθεσης και αφ'ετέρου την ισχύ της αναλογίας.

Συναντάμε και στους χορικούς ποιητές σύνθετα, με πρώτο συνθετικό πρώτης και δεύτερης κλίσεως στην παλαιά τοπική πτώση. Π.χ.

Πίνδαρος

1δ) χοροι-τύπος (χορεύειν κτυπών την γην)
χαμαι- γενής

Το θεματικό φωνήεν *ι* αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του θέματος της τοπικής πτώσεως.

4.Πρώτο συνθετικό ολόκληρη κλιτή λέξη

Πίνδαρος

1) Διός- δοτος (πρώτο συνθετικό σε πτώση γενική)
θεός- δοτος (πρώτο συνθετικό σε πτώση ονομαστική)

Αναφορικά με την χρήση της ονομαστικής ως πρώτο συνθετικό, ισχύει ό,τι προαναφέρθη στην τραγική ποίηση. Παρατηρούμε και εδώ ότι δεν εμφανίζεται το θεματικό φωνήεν -ο-, καθώς ως πρώτο συνθετικό τίθεται ολόκληρη κλιτή λέξη, άρα το όριο μεταξύ των δύο συνθετικών είναι ευδιάκριτο.

5. Πρώτο συνθετικό επίθετο δευτέρης κλίσεως

Μία ιδιαίτερη υποκατηγορία συνιστούν τα δευτερόκλιτα επίθετα συνηρημένα ή μη, καθώς αυτά εν συνθέσει αποβάλλουν το/α τελικό /ά φωνήεν /τα του θέματος του πρώτου συνθετικού προκειμένου να επιτευχθεί η ένωση με το δεύτερο συνθετικό. Π.χ.

Πίνδαρος

- 1) χρυσ-άρματος
χαλκ-άρματος
άρισθ-άρματος
φιλ-αίματος
μον-όμματος

Τα δύο πρώτα που είναι συνηρημένα αποβάλλουν δύο φωνήεντα από το θέμα (*χρύσειο-, χάλκειο-*) ενώ στο τρίτο, ο οδοντικός χαρακτήρας του θέματος του πρώτου συνθετικού υφίσταται τροπή από το ψιλόπνοο σύμφωνα στο αντίστοιχο του δασύπνοο εξ' αιτίας της δάσυνσης του αρχικού φωνήεντος του δεύτερου συνθετικού.

6. Πρώτο συνθετικό τρίτης κλίσεως

A) Φωνηεντόληκτα

Εξετάζοντας τα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου προκειμένου να διακριβώσουμε τον τρόπο επιτέλεσης της σύνθεσης, διαπιστώνουμε ότι ακολουθείται η ίδια πορεία μέσω των δύο κατηγοριών των τριτοκλίτων πρώτων συνθετικών που συναντήσαμε στην προηγούμενη ενότητα. Οι κατηγορίες αυτές είναι: α) Διατηρούν το θέμα καθαρό (βλ. παράδ. 1) β) Κατ' αναλογία με τα δευτερόκλιτα λαμβάνουν -ο- στο τέλος του θέματος /μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους σε -ο- (βλ. παράδ. 2). (βλ. υποσημείωση 1.σελ. 36)

Πίνδαρος

- 1) βου- βότης

Πίνδαρος

- 2) πυθό- νικος

B) Συμφωνόληκτα

- Υγρόληκτα

Πίνδαρος

- 1) πυρ- πάλαμος

Πίνδαρος

- 2) ά νδρ-ο- δάμας (ο καταδαμάζων τους άνδρας)
μητρ-ό-δοκος (ο δεκτός γενόμενος υπό της μητρός)
μητρ-ο- μήτωρ
μητρ-ο -πόλος
πατρ-ο- πάτωρ

Ιδιαίτερος δημοφιλή ορισμένα θέματα όπως *μητρ-, πατρ-, ανδρ-*, τα οποία κατ'αναλογικό σχηματισμό παράγουν σύνθετα εύχρηστα από όλους τους συγγραφείς που εξετάζουμε στην παρούσα διατριβή.

• Ερρινόληκτα

Πίνδαρος

- 1) μελαν- τειχής
μελάμ -φυλλος

Παρατηρείται η απαραίτητη τροπή του έρρινου χαρακτήρα του πρώτου συνθετικού λόγω της επίδρασης του αρχικού συμφώνου του δευτέρου συνθετικού.

Στα ερρινόληκτα πρώτα συνθετικά υπάρχει η τάση να διατηρείται το θέμα καθαρό κατά την σύνθεση.

• Σιγμόληκτα

Πίνδαρος

- 1) έγχεσ- φόρος (ο φέρων δόρυ, λόγχη)
γερασ- φόρος (ο λαμβάνων τιμή)
θεμισ- κρέων (ο βασιλεύων δικαίως)
θεμι- σκόπος < θεμισ- σκόπος
θεμί- πλεκτος < θεμίς- πλεκτος (καλώς πεπλεγμένος, δικαίως κτηθείς)
τερα- σκόπος < τερασ- σκόπος (μάντις, προφήτης)

Σε ορισμένα σιγμόληκτα επισυμβαίνουν φθογγολογικές μετατροπές, όπως επί παραδείγματι στα τρία τελευταία σύνθετα του παραδ. 1 τα οποία αποβάλλουν τον χαρακτήρα -σ-.

Πίνδαρος

- 2) κερατ- η- φόρος

Παρατηρούμε ότι μετατρέπεται το -ο- σε -η-, κάτι ανάλογο είχαμε δει και στην αττική διάλεκτο με το οδοντόφωνο *αίματ-η-φόρος*.

Στα σιγμόληκτα επίσης υπάρχει η τάση να διατηρείται καθαρό το θέμα του πρώτου συνθετικού κατά την σύνθεση.

- **Οδοντικόληκτα**

Πίνδαρος

- 1) μελι- γαθής (γλυκός ως μέλι)
μελί- κομπος (ο ηδέως ηχών)
μελί- φθογγος
αίμα- κουρία (αιματηρές προσφορές προς εξιλέωσιν των ψυχών)

Σαπφώ

- 1) μελί-φωνος

Στην ίδια περίπτωση σύνθεσης, στο πλαίσιο της μελέτης της αττικής διαλέκτου, είχαμε δει την αποβολή του οδοντικού χαρακτήρα πριν από το αρχικό σύμφωνο του δευτέρου συνθετικού.

Πίνδαρος

- 2) μελιτ- ό- εις (ηδύς, ευχάριστος)
άκαμαντ- ο- λόγχης (ο ακούραστος στην χρήση της λόγχης)
άκαμαντ- ο- μάχης
λεοντ- ο -δάμας
όρνιθ- ο- λόχος (ο συλλαμβάνων πτηνά)
άσπιδ- ό-δουπος (ο ποιών κρότον διά των ασπίδων)

Λαμβάνουν -ο- μεταξύ των δύο συνθετικών είτε το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο είτε αρχίζει από φωνήεν.

- **Ουρανικόληκτα**

Πίνδαρος

- 2) φοινικ- ό-κροκος (ο έχων κρόκην φοινικούν)
φοινικ- ο- στερόπας (ο εξακοντίζων ερυθράς αστραπάς)
φοινικ- ό- στολος (ο στελλόμενος υπό των Φοινίκων)

Διαπιστώνουμε ότι είναι σταθερή η συνδρομή του θεματικού φωνήεντος ο και στα ουρανισκόληκτα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου. Το θέμα *φοινικ-* είναι από τα συνήθη θέματα τα οποία παράγουν πληθώρα συνθέτων.

7.Πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη

Πίνδαρος

- 1) άπο-χρήματος (αυτός που έχει υποστεί την αρπαγή της πατρικής περιουσίας)
άμα- τροχιά (η σύμπτωσης, σύγκρουσις των τροχών)
ά-χείματος
δυσ-όμματος
εύ-άρματος
εϋ-ανδρος
εϋ- δενδρος
παλαί-φατος
πλημ-μελής

Στο τελευταίο σύνθετο του παραδ. 1, ο έρρινος χαρακτήρας αφομοιώνεται με το επόμενο έρρινο σύμφωνο.

Το άκλιτο εϋσε θέση πρώτου συνθετικού είναι πολύ εύχρηστο, καθώς τα παραγόμενα σύνθετα αποτελούν κοσμητικά επίθετα τα οποία εναρμονίζονται με το λογοτεχνικό περιβάλλον της ποίησης.

Σιμωνίδης

- 2) άει- γενέτης
άεί- μνηστος

Σιμωνίδης

- 2α) άέ-ναος

Στο παράδ. 2α, αποβάλλεται το -ι- στο τέλος του θέματος του πρώτου συνθετικού.

Στα παραδ. 1, 2, 2α τα πρώτα συνθετικά είναι εν χρήσει και ως απλές λέξεις (τα πλημ- μμελής και άέ-ναος αμετάβλητα).

Πίνδαρος

- 1α) διχό- βουλος (ο έχων διάφορον γνώμην ή σκέψιν, ενάντιος)
διχό- μηνις (εν το μέσω του μηνός, κατά την πανσέληνο).

Τα σύνθετα στο παράδ. 1α μετατρέπουν το -α- (δίχα) σε -ο- κατ' αναλογία με τα δευτερόκλιτα.

Στην χορική ποίηση χρησιμοποιούνται επίσης σύνθετα με αριθμητικό ως άκλιτο πρώτο συνθετικό, τα οποία όπως βλέπουμε στο 1β μεταβάλλουν το τέλος του θέματος προς επίτευξη της σύνθεσης.

Πίνδαρος

- 1β) έκατοντα- κάρηνος (ο έχων εκατό κεφαλάς)
έκατοντα- έτης
τρι-σώματος

Στα παραδείγματα 1 και 2 το θέμα του πρώτου συνθετικού τηρείται καθαρό. Στα παραδείγματα 1α και 1β, το τέλος του θέματος μετασχηματίζεται προκειμένου να πραγματοποιηθεί η σύνθεση.

2.1.3. Τα Σύνθετα Στην Ομηρική Διάλεκτο

Ο Γ.Ν. Τσερέπης (1902:24) αναφέρει ότι στον Όμηρο από τα 325 σύνθετα με πρώτο συνθετικό διαφορετικών γραμματικών κατηγοριών και κλίσεων, τα 93 έχουν όνομα της δεύτερης κλίσεως, το οποίο τηρεί το -ο- προ του αρκτικού συμφώνου του δευτέρου συνθετικού. Στα άπαξ του Ομήρου (λεξιπλασίες που ειπώθηκαν μία φορά, π.χ. *κοτυληδονόφιν*) υπερίσχυσε η τάση της προσλήψεως φωνήεντος στην γενική και δοτική του δυικού ή στην δοτική πληθυντικού των τριτοκλίτων (Τσερέπης, 1902: 27).

Σύμφωνα με τον ίδιο επίσης (1902: 32), στον Όμηρο συναντάμε σύνθετα τα οποία προέκυψαν από απλά ονόματα που μετέπεσαν από την τρίτη στην δεύτερη κλίση και τα οποία όμως δεν διεσώθησαν από εκείνη την πανάρχαια εποχή. Ο Όμηρος έχει 32 τέτοια θέματα ως πρώτα συνθετικά, από τα οποία τα 26 είναι στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια, π.χ. *αιμο-, αλο-, ανδρο-, αρματο-, λακτο-, διο-, δουρο-, ειδο-, ειρο-, ελεο-, ηερο-, θυο-, κεραο-, κλεο-, κυμο-, κυνο-, κυνα-, μελανο-, μενο-, μητρο-, παιδο-, πατρο-, πεντηκοντο-, ποδα-, σκυτο-, υδατο-, φοινικο-*. Αυτά πιθανόν υπήρχαν εν χρήσει ως απλά ονόματα. Σαφώς και κατά την ομηρική εποχή ίσχυε η πρόσληψη του -ο- κατ' αναλογία με την δεύτερη κλίση (Τσερέπης, 1902: 32).

Κατά την ομηρική εποχή επίσης, όπως αναφέρει ο ίδιος, είναι δυνατόν πολλά ονόματα τα οποία είχαν θέματα σε -ο- και -α- να ακολουθήσαν μεταγενέστερα την τρίτη κλίση. Κάποια από αυτά δεν διεσώθησαν εκτός συνθέσεως, π.χ. *πολισσο-νόμος, πολισσο-οὔχος* καθώς επίσης τα *λυκη- γενής και Λυκα- βηττός*. Υπάρχει ως εκ τούτου η περίπτωση της απώλειας θεμάτων (Τσερέπης, 1902:33). Στην ενότητα αυτή επιχειρούμε να διερευνήσουμε τον τρόπο σχηματισμού των ομηρικών ονοματικών συνθέτων με γνώμονα το θεματικό φωνήεν και έχοντας ως σημείο αναφοράς, τα ερευνητικά δεδομένα των δύο ενοτήτων που προηγήθησαν. Η μελέτη των συνθέτων της ομηρικής διαλέκτου βασίζεται στον άξονα ταξινόμησης και ανάλυσης που αναπτύξαμε κατά την εξέταση των συνθέτων των δύο άλλων αρχαιοελληνικών διαλέκτων.

1. Θεματικό φωνήεν -α- βραχύ

- 1) λυκά- βας (το έτος)
θυρα- ωρός (αυτός που προσέχει την θύρα, ο φρουρός)
πυλα- ωρός
ποδ- ά-νιπτρον (ύδωρ προς νίψιν των ποδών)
κυν-ά- μυια (σκυλόμυγα)

Στο παράδειγμα 1, έχουμε σύνθετα στα οποία το -α- είτε αποτελεί συστατικό του θέματος, π.χ. *θυρα-ωρός, πυλα-ωρός*, είτε αποτελεί προϊόν μετασχηματισμού του χαρακτήρα, π.χ. *λυκά-βας*, είτε προστίθεται απλώς στο τέλος του θέματος κατ' αναλογία με τις προηγούμενες περιπτώσεις, π.χ. *ποδά-νιπτρον, κυνά-μυια*.

2.Θεματικό φωνήεν -α- μακρό

2) Ήρα- κλῆς

Στο παράδειγμα 2 το πρώτο συνθετικό αποτελεί ταυτοχρόνως και ολόκληρη κλιτή λέξη, συνεπώς η σύνθεση δεν απαιτεί την συνδρομή του ο.

3.Θεματικό φωνήεν -η-

3) βουλη- φόρος (ο εκφέρων γνώμην, συμβουλεύων)
μοιρη- γενής (ο ευνοηθείς από την μοίρα κατά την γέννηση)
ίππη- μολγός (αυτός που αμέλγει = αρμέγει τας θηλείας ίππους)
πυρη-φόρος (στην Οδύσσεια, πυρο-φόρος στην Ιλιάδα)
νη- γενής
όλιγη- πελέων (ασθενής, αδύνατος)

Όσον αφορά τα σύνθετα του παραδ. 3, αυτά υπόκεινται στις ίδιες περιπτώσεις που αναπτύξαμε στο παράδ. 1, καθώς στην θέση του πρώτου συνθετικού βρίσκονται ονόματα και των τριών κλίσεων. Συμπεραίνουμε ότι το -η- είναι ένα σύνηθες φωνήεν επιτέλεσης της σύνθεσης στην ομηρική διάλεκτο.

Υπάρχουν ομηρικά σύνθετα με θεματικό φωνήεν -η- και πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη. Π.χ.

3α) έπη- ετανός (άφθονος, επαρκής)
έκατ-η-βόλος (ο μακράν βάλλων)
εύ- η- γενής
ύπερ- η- φανέων

Στο παράδ. 3α το φωνήεν -η-, είτε αποτελεί προίον μετασχηματισμού του χαρακτήρα του θέματος είτε προστίθεται μεταξύ των δύο συνθετικών.

4.Θεματικό φωνήεν -ι-

4) καλλί- θριξ
καλλί- κομος
καλλι- πάρηος
καλλί- σφυρος
καλλί- χορος
άργι- κέραυτος (ο ρίπτων απαστράπτοντας κεραυνούς)
άργι- όδους (ο έχων λευκούς οδόντας)
άργί- πους
πυκι -μηδής (συνετός)
πολι- ήτης

Πληθώρα ομηρικών συνθέτων παρατηρείται με το θεματικό φωνήεν -ι-, ειδικά με πρώτο συνθετικό το επίθετο συγκριτικού βαθμού καλλίων -ον στο οποίο το -ι- αποτελεί στοιχείο του θέματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι σχεδόν όλα τα σύνθετα του παραδείγματος 4 έχουν στην θέση του πρώτου συνθετικού επίθετο.

Μία υποκατηγορία συνθέτων με θεματικό φωνήεν -ι- αφορά σύνθετα των οποίων το πρώτο συνθετικό είναι θέμα σε -ιο (Τσερέπης, 1902: 67), π.χ.

- 4α) Άσκληπι- γένεια (αλλά Άσκληπιό-δωρος)
ζεί-δωρος (ο παρέχων ζειάς)
άξι- θεος (αξιοθέατος)
ληι- βότειρα (η κατατρώγουσα /καταστρέφουσα τα σπαρτά)
κραταί- πεδος/ον (έχων τραχύ /σκληρό έδαφος)
άρτί- φρων < άρτιος

Στο παράδειγμα 4α, στο τέλος του θέματος των συνθέτων υπάρχει -ο- το οποίο αποβάλλεται προ του αρχικού συμφώνου του δευτέρου συνθετικού.

Η εσωτερική πτώση είναι εν χρήσει και στα ομηρικά σύνθετα και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό. Ο Όμηρος χρησιμοποιεί συχνότατα την δοτική πτώση τρίτης κλίσεως προκειμένου να καταστήσει τον λόγο του πυκνό και μεστό από νοήματα. Η σύνθετη λέξη με την δύναμη που της προσδίδει η εσωτερική πτώση εμπερικλείει εν συνόψει την πολυπλοκότητα της συντακτικής ακολουθίας. Ενδεικτικώς παραθέτουμε τα εξής:

- 4β) άλι- αής (ο πνέων προς την θάλασσα ή διά της θαλάσσης)
άλι -μυρήεις (ο ρέων εις την θάλασσαν)
αίγι- λιψ (εγκαταλελειμμένος και υπό αιγών)
αίγι- οχος (ο φέρων την αιγίδα)
Άρηι- θοος (ταχύς ως ο Άρης)
Άρηι-φατος (φονευθείς υπό του Άρεως, στον πόλεμο)
άνδρει- φόντης
πυρι- ήκης (ο έχων πυρίνην αιχμήν)
δουρι -κλειτός
δουρι- κλυτός
έγχεσί- μωρος (ο διά του έγχους μαχόμενος)
έντεσι- εργός (υποζύγιος)
ναυσι -κλυτός (περίφημος για τα πλοία, στην θάλασσα)
όρεσί-τροφος
όρεί-χαλκος
τειχεσι- πλήτης

Αν αναλύσουμε επί παραδείγματι το σύνθετο Άρηίθοος θα δούμε ότι στην συντακτική δομή, η δοτική αναλαμβάνει τον ρόλο του επιρρηματικού προσδιορισμού της αναφοράς ή της κατάστασης, προκειμένου να ερμηνευθεί το

ποιητικό επίθετο *θοός*. Τα ομηρικά σύνθετα, ως εκ τούτου, δηλώνουν και αυτά την άρρηκτη σχέση μεταξύ της μορφολογίας και της σύνταξης.

Εν γένει στον Όμηρο, σύμφωνα με τον Γ.Ν. Τσερέπη (1902 :75), είναι περισσότερα τα σύνθετα που έχουν και τον τύπο και την σημασία της δοτικής από εκείνα που έχουν μόνο τον τύπο αλλά δεν εμπεριέχουν την σημασία.

Επιπροσθέτως, παρατηρούμε και στα ομηρικά σύνθετα στην θέση του πρώτου συνθετικού θέματα ιδιαιτέρως παραγωγικά, π.χ.αλ-, αιγ- κ.λπ.

Πολλά ομηρικά ονοματικά σύνθετα σχηματίζονται με τα επιρρήματα *ἄρι*, *ἔρι*, *ὑψι*, *ἄγχι* στην θέση του πρώτου συνθετικού. Π.χ.

- 4γ) Ἄρι- άδνη
 ἀρί- γνωτος (ευδιάγνωστος, ο λίαν γνωστός)
 ἐρί-τιμος (πολύτιμος)
 ἐρί- ηρος (ο εντελώς αρμόζων)
 ἀγχι- μαχος (ο μαχόμενος εκ του πλησίον)
 ἀγχι- νοος (ευφυής, ταχύνους)
 ὑψι- βρεμέτης (ο υψηλά βροντών)
 ὑψι- πέτης (ο εις ὑψος πετόμενος)

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στις προηγούμενες ενότητες, το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει επιρρηματικώς το δεύτερο. Καταδεικνύεται επομένως και μέσω των συγκεκριμένων συνθέτων η άρρηκτη σχέση μεταξύ μορφολογίας και σύνταξης.

Ο Τσερέπης αναφέρει και ομηρικά σύνθετα με τηντοπική πτώση ως πρώτο συνθετικό (1902:89). Π.χ.

- 4δ) μεσαι- πόλιος (μεσήλιξ, μεσόκοπος)
 ὄδοι- πόρος
 χοροι- τυπή (χορός μετά κτύπου του εδάφους)
 χαμαι- εύνης (ο επί του εδάφους κοιμώμενος)
 ίθαι- γενής (αυτόχθων)
 Πυλοι- γενής

5.Πρώτο συνθετικό ολόκληρη κλιτή λέξη

- 5α) Ἄλοσ- ύδνη
 Ἑλλήσ- ποντος
 οὐδενός- ωρος (ανάξιος φροντίδος ή προσοχής)

Τα σύνθετα στο 5α έχουν πρώτο συνθετικό σε πτώση γενική.

- 5β) δικασ- πόλος (ο εφαρμόζων τον νόμον)
 οίωνο- πόλος
 ὄνειρο- πόλος

άκαλα- ρρείτης (ησύχως ρέων, ακύμαντος)
άταλα- φρύων (ο έχων τρυφεράς φρένας, απαλόφρων)
γαλα- θηνός (βυζαίνων, θηλάζων, τρυφερός, νέος)
άνδρά-ποδον
ποδα- λείριος (ο έχων απαλούς πόδας)

Τα σύνθετα στο 5β έχουν πρώτο συνθετικό σε πτώση αιτιατική.
Υπάρχουν στον Όμηρο και σύνθετα με πρώτο συνθετικό σε πτώση ονομαστική.
Ο Τσερέπης (1902:101) αναφέρει το παράδειγμα που δίνει ο Rodiger (σελ. 93) *μογοσ-τόκος < μογεσ-τόκος* (η βοηθούσα τας γυναίκας κατά τον τοκετό)

Προσθέτουμε τα σύνθετα:

5γ) θυοσ-κόος (θύτης)
έωσ- φόρος (ήωσ-φόρος)

Όπως αναφέρει ο ίδιος, ο τρόπος σχηματισμού συνθέτων με πρώτο συνθετικό σε πτώση είναι αρχαιότατος (1902 :69). Ειδικά τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό σε πτώση αιτιατική είναι πολύ εύχρηστα από τον Όμηρο.

6. Πρώτο συνθετικό επίθετο δεύτερης κλίσεως (-ος, -η, -ον)

6) άκρό- πολίς
άλαο- σκοπιή
κακο- ίλιος
ίππιο- χαιίτης
άγριό- φωνος

Στα σύνθετα του παραδείγματος 6 το -ο- αποτελεί τον χαρακτήρα του θέματος. Τα ομηρικά σύνθετα τα οποία έχουν ως πρώτο συνθετικό το ουσιαστικό της δεύτερης κλίσεως *θεός*, εμφανίζουν αποβολή του χαρακτήρα -ο- και ανάπτυξη του -σ- *χάριν ευφωνίας*). Π.χ.

6α) θέσ- φατος
θέσ- κελος
θέ-σπις
θεσ-πέσιος

7. Πρώτο συνθετικό τρίτης κλίσεως

Στα ομηρικά σύνθετα στα οποία το πρώτο συνθετικό ανήκει στην τρίτη κλίση, διακρίνουμε τις δύο κατηγορίες που συναντήσαμε στα τριτόκλιτα πρώτα συνθετικά των άλλων διαλέκτων, της αττικής και της δωρικής: α) Διατηρούν το θέμα καθαρό (βλ. παράδ. 1) β) Κατ' αναλογία με τα δευτερόκλιτα λαμβάνουν -ο- στο τέλος του θέματος /μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους σε -ο- (βλ. παράδ. 2)(βλ. υποσημείωση 1. Σελ. 36) Για τον λόγο αυτό θα χρησιμοποιηθεί και εδώ η αριθμοσειρά 1, 2.

A) Φωνηεντόληκτα

- 1) ναύ-λοχος (ο τας ναυς υποδεχόμενος τόπος)
ναύ-μαχος
βού-βοτος (ο υπό βοών νεμόμενος)
βού-βρωστις (η μεγάλη πείνα, βουλιμία)
βου-γάιος (ο υπερβολικώς χαίρων, καυχώμενος)

Αποβάλλουν το υ προ φωνήεντος (Τσερέπης, 1902:119)

δουρ-ηνεκής (ο απέχων βολήν δόρατος)
βο-άγριος
βο-ηλασίη (η αρπαγή βοών)
βο-ῶπις (η έχουσα οφθαλμούς βοός)

- 2) ίχθυ-ό-εις (πλήρης ιχθύων)

Τα τριτόκλιτα φωνηεντόληκτα με καθαρό θέμα κατά την σύνθεση παρατηρούμε ότι είναι αρκετά εύχρηστα από τον Όμηρο.

B) Συμφωνόληκτα

• Υγρόληκτα

- 1) πυρ-καϊή
χέρ-νιβον (λεκάνη προς νίψιν των χειρών)
χέρ-νιψ (ύδωρ με το οποίο ένιπτον τας χείρας προ του φαγητού)
- 2) Άνδρ-ο-μάχη
Πάτρ-ο-κλος
πατρ-ο-κασίγνητος (ο του πατρός αδελφός)
πατρ-ο-φονεύς
μητρ-ο-πάτωρ (ο της μητρός πατήρ)
ήερ-ο-φοϊτις (η διερχομένη διά του σκότους, αόρατος, αφανής)
άστερ-ό-εις

Η συνδρομή του -ο- είναι εμφανής και στα σύνθετα με υγρόληκτο πρώτο συνθετικό. Επίσης, θέματα όπως *πατρ-*, *μητρ-* κ.λπ. είναι πολύ παραγωγικά σε όλους τους υπό ανάλυση συγγραφείς.

• Ερρινόληκτα

- 1) μελαγ-χροϊής
μελάν-δετος
μελάμ-πους

Το θέμα *μελαν-* διατηρείται ως επί το πλείστον καθαρό ως πρώτο συνθετικό και στις τρεις διαλέκτους.

- 2) άκμό- θετον (το ξύλο όπου στηρίζεται ο άκμων)
μελαν- ό- χροος
κυν- ο- ραίστης (κρότων, τσιμπούρι)

Στα ερρινόληκτα του παραδ. 2 το -ο- είτε αποτελεί στοιχείο του αδυνάτου θέματος με αποβολή του έρρινου χαρακτήρα, π.χ. *άκμων γεν. άκμονος*, είτε τίθεται ως προσθήκη ανάμεσα στα δύο συνθετικά, π.χ. *κυν-ο-ραίστης*.

• Σιγμόληκτα

- 1) έγχέσ- παλος (ο πάλλων το έγχος, μαχητής)
έπεσ- βόλος (φλύαρος, αυθάδης, λοίδορος)
όρέσ- βιος
σακέσ- παλος
τελεσ- φόρος
λεχε- ποίη (ποώδης, χλοερά)

Ο Γ.Ν. Τσερέπης αναφέρει ότι ο αρχαιότερος αυτός τρόπος της σύνθεσης είναι εύχρηστος στον Όμηρο (1902 :129).

Στο σύνθετο *λεχε- ποίη* αποβάλλεται ο χαρακτήρας -σ-.

- 2) έλε- ό-θρεπτος (ο τρεφόμενος στα έλη)
κερα- ο- ξός (ο ξύνων και κατεργαζόμενος κέρατα)

• Οδοντικόληκτα

- 1) μελιτ- ηδύς
Παν- έλληνες
παγ -χρύσεος
πάμ- πρωτος
παν- αίολος (πολυποίκιλος και απαστράπτων)
παν- υπέρτατος
παν -ομφαϊος (ο πέμπων πάσαν ομφήν = θείαν φωνήν)
άρμα- τροχιή
όνομά-κλυτος
χειμά- ρροος (ο ρέων κατά τον χειμώνα)
μελί- κρητον (κράμα από μέλι και γάλα προσφερόμενον ως σπονδή)

δασ- πλητεις (δαδ- πλητεις) (τρομερά, φρικτή, φοβερά)

Στα σύνθετα του παραδ. 1, διατηρείται καθαρό το θέμα με τις απαραίτητες φθογγολογικές μεταβολές υπό την επίδραση του αρχικού συμφώνου του δευτέρου συνθετικού και ενίοτε με αποβολή του -τ- προ συμφώνου του δευτέρου συνθετικού.

Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό το ουδέτερο επίθετο *πᾶν*, άλλες φορές επικρατεί η επιθετική σημασία και άλλες η επιρρηματική (Τσερέπης, 1902:141).

- 2) αἶμο-φόρυκτος (μεμολυσμένος δι' αίματος)
κυμο- δόκη (η τα κύματα δεχομένη)
κυμο- θόη (ταχεία ως το κύμα)
ἄρματ-ο- πηγός (ο κατασκευάζων ἄρματα)
γλακτ- ο- φάγος < γαλακτ-ο-φάγος

παιδ-ο -φόνος
ποδ- ἄ- νιπτρον

Στα σύνθετα του παραδ. 2, το -ο- είτε αποτελεί προϊόν μετασχηματισμού του -α- μετά την αποβολή του οδοντικού χαρακτήρος, είτε προστίθεται στο τέλος του θέματος του πρώτου συνθετικού.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το σύνθετο *ποδ-ἄ-νιπτρον* όπου διατηρείται το αρχαϊκό -α- αντί του -ο-, φαινόμενο το οποίο εναρμονίζεται με το γενικότερο γλωσσικό ύφος του Ομήρου.

• Ουρανικόληκτα

- 1) αἰ-πόλος (ο βοσκός αιγών)
γυναι- μανής
πυγ- μάχος

Στο παράδ. 1 το θέμα διατηρείται καθαρό, ενίοτε με αποβολή του οδοντικού χαρακτήρος.

- 2) φοινικ- ο -πάρης (ο έχων ερυθράς παρειάς)
φοινικ- ὄ-εις (ο έχων χρώμα βαθύ ερυθρόν)

Λαμβάνουν -ο- στο τέλος του θέματος κατά την διαδικασία του αναλογικού σχηματισμού στην σύνθεση.

• Χειλικόληκτα

νιφ- ὄ- εις
Δι- ο -μήδης
Δι- ο -κλής
Δι- ο -τρεφής

Τα χειλικόληκτα θέματα συντίθενται κυρίως με την προσθήκη του -ο-.

8. Αριθμητικό ως άκλιτο πρώτο συνθετικό

- 1) πεντα- έτηρος (πενταετής)
έξ -Fέτης
έκ-και- δεκά-δωρος (έχων μήκος δεκαέξ παλαμών)
έπτά- πυλος
όκτά- κνημος
έννεά- πηχυσ
δεκά- χιλοι
είκοσι- νήριτος (εικοσαπλάσιος)

Στο παράδ. 1, τα αριθμητικά είναι ολόκληρες λέξεις, όπως ακριβώς χρησιμοποιούνται και ως απλές, πλην του *πεντα- έτηρος* το οποίο μετασχηματίζει το -ε- σε -α-. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η τετρασύνθετη *έκ-και- δεκά-δωρος*.

Κατ' αναλογίαν με τα *πεντα-, επτα-, οκτα-, εννεα-, δεκα-*, σχηματίστηκαν και τα *εξα-, έξα- Φετές, έξα- μετρος, έξα- γώνιος, έξα- ποδος, έξα- πηχυσ*. Κατ' αναλογίαν με το *εικοσα-* σχηματίστηκε το *είκοσά-βοιος*.

Μόνο το ομηρικό *πεντηκοντό- γυιος έχει -ο- αντί -α-* (Τσερέπης, 1902 :106).

2.1.4. Συμπεράσματα

Η ισχύς της αναλογίας είναι εμφανής στα σύνθετα της αττικής διαλέκτου. Στους τρεις επιφανείς τραγικούς, πρωτόκλιτα ουσιαστικά σε θέση πρώτου συνθετικού με χαρακτήρα -α- και -η- μεταβάλλουν αυτόν σε -ο-, κατ'αναλογίαν με τα δευτερόκλιτα. Αναφορικά με την εσωτερική πτώση, και στους τρεις δραματικούς ποιητές υπάρχουν σύνθετα με πρώτο συνθετικό σε πτώση (ονομαστική, γενική, αιτιατική), ως επί το πλείστον δε, σε δοτική.

Ειδικότερα ο Αισχύλος, παρουσιάζει στα σύνθετα που χρησιμοποιεί μία μεγαλύτερη ποικιλομορφία όσον αφορά την κλίση του πρώτου συνθετικού.

Ο συγκεκριμένος ποιητής χρησιμοποιεί περισσότερα: α) Αρχαΐζοντα σύνθετα με θεματικό φωνήεν -η- β) Τριτόκλιτα καθαρά θέματα ως πρώτα συνθετικά και γ) Άκλιτα ως πρώτα συνθετικά.

Η συνδρομή του θεματικού φωνήεντος -ο- είναι σταθερή και στα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου. Επιπροσθέτως, οι χορικοί ποιητές με προεξάρχοντα τον Πίνδαρο, χρησιμοποιούν στα έργα τους πληθώρα συνθέτων στα οποία υπάρχει ο δείκτης πτώσεως, κυρίως της δοτικής. Αφθονούν και στην χορική ποίηση τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη.

Ειδικότερα ο Πίνδαρος, χρησιμοποιεί πολύ συχνά δευτερόκλιτα επίθετα συνηρημένα ή μη, τα οποία εν συνθέσει αποβάλλουν το/τα τελικό /ά φωνήεν /τα του θέματος του πρώτου συνθετικού προκειμένου να επιτευχθεί η ένωση με το δεύτερο συνθετικό.

Ο Όμηρος χρησιμοποιεί αρκετά σύνθετα με το αρχαϊκό θεματικό φωνήεν -α- βραχύ, όπως ο Αισχύλος με το -η-. Υπάρχουν επίσης πολλά ομηρικά σύνθετα με θεματικό φωνήεν -η- και πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη. Εν γένει στον Όμηρο συναντάμε συχνά σύνθετα φέροντα άκλιτο ή αριθμητικό ως πρώτο συνθετικό. Σύνθετα με το θεματικό φωνήεν -ι- στην βάση του σχηματισμού, τα οποία ενίοτε φέρουν πρώτο συνθετικό στην τοπική πτώση είναι ιδιαιτέρως προσφιλή στον ποιητή. Τα ομηρικά σύνθετα με δείκτη πτώσεως επίσης αφθονούν. Στην θέση του πρώτου συνθετικού εναλλάσσονται και οι τέσσερις πτώσεις ονομαστική, γενική, δοτική, αιτιατική, ως επί το πλείστον όμως η εσωτερική πτώση είναι η δοτική και κατά δεύτερο λόγο η αιτιατική.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο τρόπος σχηματισμού των συνθέτων της ομηρικής διαλέκτου περιλαμβάνει εν γένει αρχαιότερα πρότυπα σύνθεσης, ένα εξ' αυτών είναι και η διατήρηση του αμιγούς θέματος στα τριτόκλιτα πρώτα συνθετικά.

Παρά ταύτα, το -ο- αποτελεί στοιχείο καταλυτικής σημασίας σε όλους τους υπό εξέταση συγγραφείς και στις τρεις διαλέκτους. Παρατηρούμε σε θέματα τριτόκλιτα λήγοντα σε σύμφωνο να προστίθεται το -ο- χάριν ευφωνίας όταν, επί παραδείγματι μεταξύ άλλων, το πρώτο συνθετικό λήγει σε άφωνο και το δεύτερο συνθετικό αρχίζει από άφωνο (γυναικ-ό-ποινος στον Αισχύλο).

Αρχής γενομένης από την δεύτερη κλίση, το φωνήεν -ο- επεκτείνεται και στις άλλες δύο κλίσεις.

Εν κατακλείδι, η μελέτη του θεματικού φωνήεντος το οποίο σηματοδοτεί την σύνθεση, στα γλωσσικά πεδία των τριών διαλέκτων, καταδεικνύει την ισχύ της αναλογίας η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο. Είναι εμφανής σε όλες τις μορφές του θεματικού φωνήεντος (-α-, -η-, -ι-, -ο-), καθώς και στις τρεις διαλέκτους υπάρχουν διάχυτα, σύνθετα που βασίζονται στις διαφορετικές εκφάνσεις του θεματικού φωνήεντος.

2.2. Η Θέση Της Κεφαλής Ενδοκεντρικά – Εξωκεντρικά Σύνθετα

Όπως έχει προαναφερθεί, με τον όρο κεφαλή προσδιορίζεται το συνθετικό μέρος το οποίο αποτελεί την βάση του σχηματισμού της σύνθεσης, το στοιχείο από το οποίο απορρέουν τα χαρακτηριστικά της σύνθετης λέξης, όπως είναι η γραμματική κατηγορία, το γένος και η βασική σημασία (Ράλλη, 2005:87,88) Με κριτήριο την ύπαρξη ή μη της κεφαλής στο πλαίσιο της εσωτερικής δομής της λέξης, τα σύνθετα ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: α) **Τα ενδοκεντρικά** και β) **Τα εξωκεντρικά**

Ενδοκεντρικά ονομάζονται τα σύνθετα στα οποία η κεφαλή, το κεντρικό δομικό στοιχείο της σύνθετης λέξης είναι ένα από τα δύο συνθετικά, συνεπώς τα βασικά χαρακτηριστικά του συνθέτου (σημασία, γραμματική κατηγορία, γένος) απορρέουν από ένα στοιχείο της εσωτερικής δομής της σύνθετης λέξης.

Αντιθέτως στα εξωκεντρικά σύνθετα η κεφαλή βρίσκεται εκτός της εσωτερικής δομής της σύνθετης λέξης. Τα κύρια γνωρίσματά της η λέξη, μετά την σύνθεση, τα λαμβάνει από το κλιτικό επίθημα (Ράλλη, 2005:91-92, 195).

Στην ενότητα αυτή θα μελετήσουμε τα σύνθετα που αποτελούν τον κορμό της

διατριβής από την οπτική γωνία της κεφαλής και θα διερευνήσουμε την ύπαρξη ενδοκεντρικότητας ή εξωκεντρικότητας. Στο υλικό μας τα εξωκεντρικά σύνθετα υπερτερούν.

Ταξινομούμε τα ενδοκεντρικά σύνθετα με κριτήριο την γραμματική τους κατηγορία ως εξής:

2.2.1. Ουσιαστικά

Τραγική Ποίηση – Αττική Διάλεκτος

Τα υπό εξέταση σύνθετα ουσιαστικά των τριών τραγικών ποιητών, πλην των παρακάτω ενδοκεντρικών (βλ. παραδ. 1,2,3), είναι εξωκεντρικά.

Αισχύλος

1) μουσο-μήτωρ (ή) => ή μούσα + ή μήτηρ = η μήτηρ των Μουσών και πάσης τέχνης

νεό-πολις (νεό-πολις, νεά-πολις)(ή) => νέος -α -ον + ή πόλις = πόλις νεωστί κτηθείσα

Πυθό-μαντις (ό, ή) => ή Πυθώ + ό, ή μάντις = ο, η Πυθικός μάντις

έλειο-βάτης => τό έλος + βάτης < βαίνω = πατών / περιπατών / κατοικών στα έλη

ψευδό-μαντις (ό, ή) => ψευδής -ής -ές + ό, ή μάντις = ψευδοπροφήτης

άληθό-μαντις (ό, ή) => άληθής -ής -ές + ό, ή μάντις = ο/η προφητεύων/ουσα την αλήθεια

Σοφοκλής

2) ήμερο-σκόπος (ό, ή) => ήμέρα + ό σκοπός εκ του σκοπέω = ο/η φυλάτων/ουσα την ημέρα, φρουρός

όρεσι-βάτης (όρει-βάτης) (ό) => όρος + βάτης < βαίνω = ο ανά τα όρη περιφερόμενος, διερχόμενος, περιερχόμενος

πατρο-φόντης (ό) => ό πατήρ + ό φόντης (φονεύς) = ποιητική λέξη του πατροφόνου

ψευδο-κήρυξ (ό) => ψευδής -ής -ές + ό κήρυξ = ο ψευδόμενος κήρυξ

Ευριπίδης

3) παλαιο-μάτωρ (ή) => παλαιός -ά -όν + μήτηρ = η παλαιά μήτηρ

Χορική Ποίηση – Δωρική Διάλεκτος

Ομοίως από τα σύνθετα που αποτελούν το corpus της διατριβής στο πεδίο της χορικής ποιήσεως, παρατηρούμε ότι υπερισχύουν τα εξωκεντρικά σε σχέση με τα ενδοκεντρικά, τα οποία είναι σαφώς λιγότερα, μεταξύ αυτών τα εξής:

Πίνδαρος

- 4) μητρο -μήτωρ (ή) => μήτηρ + μήτηρ = η μήτηρ της μητρός, προμήτωρ
πατρο -πάτωρ (ὀ) => πατήρ + πατήρ = ο πατήρ του πατρός
θεμισ- κρέων (ὀ) => θέμις + ὀ κρείων (άρχοντας, βασιλιάς, δεσπότης) = ο βασιλεύων δικαίως
φοινικό -πεζα (ή) => φοῖνιξ (κόκκινος, ερυθρός) +πέζα (δωρ. λ. αντί πούς) = ερυθρόπους, κοκκινόπους (επιθ. της θεάς Δήμητρας)
φοινικο -στερόπας (ὀ) => φοῖνιξ + ὀ στέροψ (ο αστράπτων) = ο εξακοντίζων ερυθρές αστραπές

Ομηρική Διάλεκτος

Εξετάζοντας τον κορμό των ομηρικών συνθέτων ουσιαστικών παρατηρούμε ότι τα ενδοκεντρικά είναι αρκετά, αλλά ομοίως τα εξωκεντρικά υπερτερούν. Τα ενδοκεντρικά είναι τα εξής:

- 5) κυνά -μυια (ή) => κύων + μυῖα (μύγα) = «σκυλλόμυγα» δηλ. αναιδής μυία
ληι -βότειρα (ή) => τό λήιον (χωράφι προ του θερισμού, σπαρτά)+ βοτήρ/ βότειρα (βοσκός) = η κατατρώγουσα / καταστρέφουσα τα σπαρτά
ὄρει -χαλκος (ὀ) => ὄρος + χαλκός = χαλκός του ὄρους, δηλ. μέταλλο κίτρινου χαλκού
Ἑλλήσ - ποντος (ὀ) => Ἑλλη + ὀ πόντος = ο πόντος της Ἑλλης
δίσκ -ουρα (τά) => ὀ δίσκος + τό οὔρον (όσο είναι το διάστημα κατά το οποίο ρίπτεται ο δίσκος) = δίσκου βολή ως μέτρον αποστάσεως
Κακο-ίλιος (ή) => κακός -ή -όν + ἡ Ἴλιος (η πόλις του Ἴλου, Τροία) = η κακή, δυστυχής Τροία
ἀγχι -μαχητής (ὀ) => ἄγχι + μαχητής = ο μαχόμενος εκ του πλησίον
Ἔωσ -φόρος (δωρ. Ἄωσ-φόρος) (ὀ) => ἤξωσ (ἡ ἠώς = η αυγή) + ὀ φορός -όν (ο φέρων) = ο φέρων την πρωϊαν, ο Αυγερινός
μητρο -πάτωρ (ὀ) => μήτηρ + πατήρ = ο της μητρός πατήρ
πατρο -κασίγνητος (ὀ) => πατήρ + κασίγνητος (αδελφός) = ο του πατρός αδελφός

πατρο-φονεύς (ὄ) => πατήρ + φονεύς = ο φονεύσας τον πατέρα του

Παν -αχαιοί (οἰ) => πᾶν + Ἀχαιοί = πάντες οι Αχαιοί

Παν -έλληνες (οἰ) => πᾶν + Ἕλληνες = πάντες οι Ἕλληνες

Στα προαναφερθέντα σύνθετα το κεντρικό συστατικό (κεφαλή) βρίσκεται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού, στην θέση του δευτέρου συνθετικού. Είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, έχει αυτοτελή έννοια και χρησιμοποιείται επίσης ως έχει εκτός πλαισίου σύνθεσης. Ο συνήθης συνδυασμός βάσει του οποίου δομούνται τα παραπάνω σύνθετα, είναι κατά κύριο λόγο **ουσιαστικό + ουσιαστικό** και δευτερευόντως **επίθετο + ουσιαστικό**. Ενδεικτικώς παραθέτουμε τα εξής παραδείγματα:

- α) Στο σύνθετο *ήμερο-σκόπος* του Σοφοκλέους, το δεύτερο συνθετικό *σκοπός* (ὄ,ῆ) είναι αυτό που προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού, το γένος (αρσενικό ή θηλυκό) και την βασική σημασία (αυτός που φυλάττει, ο φρουρός).
- β) Στο σύνθετο *θεμισ-κρέωντος* Πινδάρου, το δεύτερο συνθετικό *κρέων* (*κρείων*) (ὄ) είναι αυτό που προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού, το γένος (αρσενικό) και την βασική σημασία (ο δίκαιος βασιλιάς).
- γ) Στο ομηρικό *μητρο -πάτωρ*, το δεύτερο συνθετικό *πάτωρ*(ὄ) είναι αυτό που προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού, το γένος (αρσενικό) και την βασική σημασία (ο πατέρας της μητέρας).

2.2.2. Επίθετα

Τραγική Ποίηση - Αττική Διάλεκτος

Στα υπό ανάλυση σύνθετα επίθετα της αττικής διαλέκτου, η εξωκεντρικότητα υπερισχύει ενώ η ενδοκεντρικότητα παρατηρείται με την παρακάτω αναλογία:

Αισχύλος

1) μαχαιρο-φόρος => μάχαιρα + φορός -όν = ο φέρων μάχαιρα

ήμερό-φαντος => ήμέρα + φαντός -ή -όν < φαίνομαι (ορατός) = ο εμφανιζόμενος την ημέρα

δικη-φόρος => δίκη + φορός -όν < φέρω = ο φέρων δικαιοσύνην, τιμωρός

νικη-φόρος => νίκη + φορός -όν = ο φέρων νίκη

έναρη-φόρος => τά ἕναρα <έναίρω (τα λάφυρα, ο ενικός δεν είναι εν χρήσει) + φορός -όν = ο φέρων έναρα (λάφυρα)

θανατη-φόρος => θάνατος + φορός -όν = ο φέρων θάνατο

άσπιδη-στροφός *εσφαλμένη γραφή (Λεξικό LIDDELL&SCOTT, τόμος 2, σελ. 101)

= άσπιδη-φόρος => άσπίς + φορός -όν = ο φέρων ασπίδα

αίματη-φόρος => αίμα + φορός -όν = ο φέρων αίμα

λαμπαδη-φόρος => λαμπάς + φορός -όν = ο φέρων λαμπάδα

ξιφη-φόρος => ξίφος + φορός -όν = ο φέρων ξίφος

δακρυσί-στακτός => δάκρυον + στακτός -ή -όν < στάζω (αυτός που στάζει) = αυτός που ρέει δάκρυα

δορί-τμητός => δόρυ + τμητός -ή -όν < τέμνω (τετμημένος) = διατρυπηθείς δια του δόρατος

δουρι-κλειτός (δουρι-κλυτός) => δόρυ + κλειτός -ή -όν, κλυτός -ή -όν (ξακουστός, πεφημισμένος) = πεφημισμένος διά το δόρυ

ύψι -γέννητος => ύψι + γεννητός -ή -όν < γεννάω = ο εν ύψει γεννηθείς

Διός -δοτός => Δίας + δοτός -ή -όν < δίδωμι = ουρανόπεμπτος, θεόδοτος, δεδομένος από τον Δία

ά -θέμιστος (ά-θέμιτος) => α στερ. + θεμι(σ)τός -ή -όν = άνομος, ασεβής, ανόσιος

ά -πέρατος => α στερ. + περατός -ή -όν < περάω = αυτός που δεν μπορεί κάποιος να τον περάσει

πυρ -φόρος => πῦρ + φορός -όν = ο φέρων πυρ

μητρο -κτόνος => μήτηρ + ό κτόνος <κτείνω (θάνατος, φόνος) = ο φονεύων την μητέρα αυτού

μητρο -φόνος => μήτηρ + φόνος <φένω (φονεύω) =μητροκτόνος

πατρο -κτόνος => πατήρ + κτόνος = ο φονεύων τον πατέρα αυτού

τευχεσ -φόρος => τό τεῦχος < τεύχω (όπλον) + φορός -όν < φέρω = ο φέρων / ο φορών όπλα, ένοπλος, οπλοφόρος

φαεσ -φόρος => τό φῶς (φάος) + φορός = ο φέρων / παρέχων φως

σελασ -φόρος => τό σέλας (ποιητ. λ. το φως, η λαμπρότης) + φορός = φωτοφόρος, φεγγοβόλος

κρεο -βόρος => κρέας + βορός -ά -όν (καταβροχθίζων, αδηφάγος) = ο

τρεφόμενος δια κρέατος, κρεοφάγος

παιδο -βόρος => παῖς + βορός -ά -όν = ο τους παίδας βιβρώσκων

παιδό -τρωτος => παῖς + τρωτός -ή -όν < τιτρώσκω = ο υπό παίδων ή τέκνων τρωθείς

φοινικό-βαπτος => φοῖνιξ (χρώμα πορφυρούν, βαθύ κόκκινο) + βαπτός -ή -όν (βουτημένος, βεβαμμένος) = ο βεβαμμένος εις χρώμα φοινικούν

Σοφοκλής

2) δορι -άλωτος => δόρυ + άλωτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) <αἰρέω-ῶ =ληφθείς δια του δόρατος, αιχμάλωτος

δορί -ληπτος => δόρυ + ληπτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) < λαμβάνω =ληφθείς δια του δόρατος

άρτί- χριστος => ἄρτι + χριστός -ή -όν < χρίω (ρημ. επίθ. = αυτός ο οποίος δύναται να επαλειφθεί) = ο μόλις τώρα επαλειφθείς

λακ -πάτητος (λαξ- πάτητος) =>επίρρ. λάξ (διά του ποδός) + πατητός -ή -όν < πατέω -ῶ = κατα πεπατημένος

κερασ -φόρος => κέρασ + φορός = ο έχων / φέρων κέρατα

αἰμό - ρρυτος =>αἷμα + ρυτός -ή -όν (ρευστός, υγρός) < ῥέω = ο ρέων αίμα

στόμ -αργος => στόμα + ἀργός -ή -όν (μία εκ των εννοιών είναι το ταχύς) = ο ατελευτήτως ομιλών, φλύαρος

Ευριπίδης

3) λογχο-φόρος => λόγχη + φορός = ο φέρων λόγχη

ἀστραπη-φόρος => ἀστραπή + φορός = απαστράπτων

στεφανη-φόρος => στέφανος + φορός = ο φέρων στέφανον (η στεφάνη)

χλοη-φόρος => χλόη + φορός = ο φέρων χλωρόν χόρτον

ζυγη-φόρος => ζυγός (το ζυγόν) < ζεύγνυμι + φορός = ο φέρων τον ζυγόν

νυκτί -φαντος => νύξ + φαντός -ή -όν = ο κατά την νύκτα εμφανιζόμενος

δορί -άλωτος => δόρυ +άλωτός -ή -όν <αἰρέω -ῶ (αυτός που μπορεί κάποιος να τον συλλάβει) = συλληφθείς διά του δόρατος, αιχμάλωτος

δορι -θήρατος => δόρυ + θηρατός -ή -όν < θηράω /θηρεύω (ρημ. επίθ.)
= θηραθείς /ληφθείς διά του δόρατος

δορί -κτητος => δόρυ + κτητός -ή -όν (ρημ. επίθ.) < κτάομαι / κτώμαι =
ληφθείς/ κτηθείς διά του δόρατος

χειρό -δεικτος => χείρ + δεικτός -ή -όν (ο επιδεικτικός αποδείξεως) <
δείκνυμι = ο δεικνύων δια της χειρός, φανερός, κατάδηλος

άκεσ -φόρος =>ή άκεσις (θεραπεία) + φορός = ο φέρων θεραπεία

άνθεσ -φόρος => άνθος + φορός = ο φέρων άνθη, ανθοφόρος

κερο -φόρος => κέρασ + φορός = κερασφόρος

κερό -δετος => κέρασ + δετός -ή -όν < δέω = δεδεμένος διά κέρατος

ύδρο -χυτος => ύδωρ + χυτός -ή -όν < χέω (ρημ. επίθ.) = ο εκχέων ύδωρ

Χορική Ποίηση - Δωρική Διάλεκτος

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα σύνθετα επίθετα της δωρικής διαλέκτου που συναποτελούν τον κορμό της εργασίας, παρατηρούμε την ίδια εικόνα, κατά την οποία η ενδοκεντρικότητα εμφανίζεται σε μικρότερο βαθμό. Τέτοιου είδους σύνθετα είναι αυτά που ακολουθούν στο παράδειγμα 4.

Πίνδαρος

4) γαστρί -μαργος => γαστήρ + μάργος -ον (αδηφάγος, λαίμαργος) =
άπληστος, αχόρταγος

έαρí -δρεπτος => έαρ + δρεπτός -ή -όν < δρέπω (αυτός που κόβεται και συλλέγεται) = ο κατά το έαρ δρεπόμενος

ναυσι -κλυτός => ναῦς + κλυτός -ή -όν < κλύω (διάσημος, περίφημος) =
περίφημος για τα πλοία/ κατά θάλασσαν

ναυσι -φόρητος => ναῦς + φορητός -όν, φορητός -ή -όν (ρήμ. επίθ.
φερόμενος -η -ον) = ο υπό των νεών φερόμενος, ο πλέων

Διόσ -δοτος => Δίας + δοτός -ή -όν < δίδωμι = ουρανόπεμπτος,
θεόσδοτος

θεόσ -δοτος (ποιητ. λ. αντί θεό-δοτος) => θεός + δοτός -ή -όν = δοθείς
από τους θεούς

εὔ -δηλος =>εὔ + δῆλος -η -ον < δηλόω-ῶ (φανερός) = εντελώς
φανερός, κατάδηλος

παλαί-φατος => πάλαι (επίρρ.) + φατός -ή -όν < φημί (περί ου γίνεται ή πρέπει ή μπορεί να γίνεται λόγος) = ο προ πολλού χρόνου λαληθείς, αρχέγονος, παλαιός

γερασ -φόρος => το γέρας (δώρον τιμής) + φορός = κτώμενος / λαμβάνων γέρας, τιμή

έγχεσ- φόρος => έγχος + φορός = ο φέρων έγχος (δόρυ, λόγχη)

κερατη -φόρος (κερατο-φόρος, κερασ-φόρος) => κέρας + φορός = φέρων / έχων κέρατα

μελι -γαθής => μέλι + άγαθός -ή -όν = γλυκύς ως μέλι

Σιμωνίδης

5) έρι -πόλιος => έρι (άρι, άχώρ. μόρ. < τό έριον = μαλλί) + ό πολίος -ά -όν = υπόλευκος, ψαρός (για μαλλιά)

Ομηρική Διάλεκτος

6) βουλη -φόρος => βουλή + φορός = ο γνώμην εκφέρων / συμβουλευών

πυρη -φόρος => πῦρ + φορός = ο φέρων πυρ

Άρηϊ -θοος => Άρης + θοός -ή -όν (ταχύς, ευκίνητος) = ταχύς ως ο Άρης, ταχύς εν πολέμω, ορμητικός

άρηί -φίλος => Άρης + φίλος -η -ον, ος -ον = αγαπητός στον Άρη, ευνοούμενός του

δουρι -κλειτός => δόρυ + κλειτός < κλείω (εγκωμιάζω, λαμπρύνω) = πεφημισμένος διά το δόρυ

δουρι -κλυτός => δόρυ + κλυτός < κλύω (ακούω) = ξακουστός διά το δόρυ

Κηρεσσι -φόρητος => αί Κήρες (θεότητες του θανάτου, ολέθρου, εκδικήσεως) + φορητός -ή -όν, -ός -όν (ρημ. επίθ. < φέρω) =ον αι Κήρες φέρουσιν

ναυσι -κλειτός => ναῦς + κλειτός = περίφημος δια τα πλοία

ναυσι -κλυτός => ναῦς + κλυτός = περίφημος δια τα πλοία

θεο -είκελος (θεο-ειδής) => θεός + εΐκελος -η -ον < εΐκός (όμοιος) = όμοιος με τον θεό

άρι -γνωτός => άρι+γνωτός -ή -όν (παλαιότερος τύπος του επιθ. γνωστός -ή -όν) < γινώσκω = λίαν γνωστός

τελεσ -φόρος => τό τέλος (εκπλήρωση, συμπλήρωση, αποτέλεσμα) + φορός = ο φέρων εις πέρας

έλεό -θρεπτος (έλεσό -θρεπτος) => τό έλος + θρεπτός -ή -όν < τρέφω (ρημ. επίθ.) = ο εν τοίς έλεσι τρεφόμενος

όνομα -κλυτός => όνομα + κλυτός= ο έχων ένδοξο όνομα

παμ -μέλας => πᾶν + μέλας = ολόμαυρος

παμ -ποίκιλος => πᾶν + ποικίλος = πολυποίκιλος

πάμ -πρωτος => πᾶν + πρώτος = ο πρώτιστος πάντων

παν -αίολος => πᾶν + αίολος -η -ον (απαστράπτων, στίλβων) = πολυποίκιλος και απαστράπτων

παν -άπαλος => πᾶν + άπαλός -ή -όν = όλως απαλός, τρυφερός, λεπτός

παν -άποτμος => πᾶν + άποτμος -ον (ατυχής, δυστυχής) = όλως ατυχής

παν -άώριος (παν-άωρος -ον) => πᾶν + άώριος -α -ον (άωρος, παρά την ώρα, άκαιρος) = παντελώς άώριος, άμοιρος, προορισμένος εις πρόωρο τέλος

παν -υπέρτατος => πᾶν + ύπέρτατος = υπέρ πάντας υπέρτατος

παν -ύστατος => πᾶν + ύστατος = πάντων έσχατος

παν -ημέριος (παν-ήμερος) => πᾶν+ ήμέριος -ον (διά μίαν ημέραν, διαρκών μίαν ημέραν μόνο) = ο δι' όλης της ημέρας

παν -δήμιος => πᾶν + δήμιος -α -ον (ο ανήκων εις τον λαόν, δημόσιος) = ο ανήκων εις σύμπαντα τον λαόν

Στα σύνθετα επίθετα που εξετάσαμε και στις τρεις διαλέκτους, η κεφαλή τοποθετείται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία, εμφανίζουν επίθετο στην θέση αυτή του δευτέρου συνθετικού, κατά το πλείστον ρηματικό. Εκτός των κυρίως **ρηματικών επιθέτων** π.χ. *δρεπτός, άλωτός, θρεπτός*, συναντάμε και **επίθετα παραγόμενα από ονόματα** π.χ. *βορός* <(ή) *βορά*. Ένα σύνηθες δομικό σχήμα παραγωγής ενδοκεντρικών συνθέτων στην κατηγορία αυτή, αποτελεί το **ουσιαστικό συνδυαζόμενο με το επίθετο φορός** στην θέση της κεφαλής, π.χ. *δικη-φόρος, νικη-φόρος, έναρη-φόρος* κ.λπ. Στην θέση του προσδιορίζοντος συστατικού, πρωτεύοντα ρόλο έχουν τα ουσιαστικά και κατά δεύτερο λόγο τα επίθετα. Παραθέτουμε

ενδεικτικώς τα παραδείγματα:

- α) Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα ενδοκεντρικού συνθέτου είναι το *δορι-άλωτος* των Σοφοκλέους και Ευριπίδου. Το ρηματικό επίθετο *άλωτός* είναι αυτό το οποίο προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του επιθέτου, το γένος και την βασική του σημασία (αυτός ο οποίος μπορεί να συλληφθεί).
- β) Άλλο παράδειγμα ενδοκεντρικότητας αποτελεί το σύνθετο *γαστρί-μαργος* του Πινδάρου. Το επίθετο *μάργος* είναι υπεύθυνο για την γραμματική κατηγορία του συνθέτου, το γένος και την βασική του σημασία (λαίμαργος, άπληστος).
- γ) Ομοίως το *θεο-είκελος* του Ομήρου όπου το επίθετο *είκελος* προσδίδει στο σύνθετο τα χαρακτηριστικά της γραμματικής κατηγορίας, του γένους και της σημασίας (όμοιος με τον θεό).

Εξωκεντρικά σύνθετα

Τα υπόλοιπα σύνθετα τα οποία αποτελούν τον κορμό της διατριβής είναι εξωκεντρικά, δηλαδή η κεφαλή βρίσκεται εκτός της εσωτερικής δομής της σύνθετης λέξης, π.χ.

1)

- α) Στο *πελειο-θρέμμων* του Αισχύλου, το δεύτερο συνθετικό το *θρέμμα* (κεφαλή) είναι ουσιαστικό ουδετέρου γένους και σημαίνει ό,τι εκτρέφεται. Η σύνθετη λέξη όμως *πελειο-θρέμμων* είναι επίθετο, έχει ως εκ τούτου τρία γένη και σημαίνει αυτόν που εκτρέφει άγρια περιστέρια.
- β) Ομοίως και το σύνθετο *πολεμη-δόκος* στον Στησίχορο, στο οποίο το δεύτερο συνθετικό (κεφαλή) προέρχεται από το ρήμα *δέχομαι* ενώ η λέξη που προκύπτει μετά την σύνθεση είναι ουσιαστικό.
- γ) Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα από τον Όμηρο είναι το σύνθετο επίθετο *σακέσ-παλος*, η κεφαλή προέρχεται από το ρήμα *πάλλω*, συνεπώς ούτε η γραμματική κατηγορία του συνθέτου (επίθετο), ούτε το γένος, ούτε η βασική σημασία πηγάζουν από την εσωτερική δομή της λέξης.
- δ) Στο ομηρικό *θυρα-ωρός* επίσης, το δεύτερο συνθετικό *-ωρ- < οὔρος* είναι ουσιαστικό ενώ η λέξη μετά την σύνθεση ανήκει στην γραμματική κατηγορία του επιθέτου.

Στην περίπτωση των εξωκεντρικών συνθέτων, τα βασικά χαρακτηριστικά (γραμματική κατηγορία, γένος, βασική σημασία) προσδίδονται από το παραγωγικό επίθημα στο τέλος της σύνθετης λέξης (Ράλλη 2005: 193).

Π.χ. το *-ων* στο παράδ. 1α τοποθετεί το σύνθετο στην κατηγορία του ονόματος, στο αρσενικό ή θηλυκό γένος και ταυτοχρόνως του επισυνάπτει την σημασία του προσώπου που ενεργεί (αυτός ο οποίος εκτρέφει άγρια περιστέρια). Κατά τον ίδιο τρόπο, στο παράδ. 1β το κλιτικό επίθημα *-ος* προσδίδει στο σύνθετο την γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού, το γένος (αρσενικό ή θηλυκό) και την σημασία του προσώπου που ενεργεί ή διακρίνεται από μία συγκεκριμένη ιδιότητα (ο δεχόμενος και υποστηρίζων τον πόλεμον, πολεμικός). Στα παραδ. 1γ, 1δ, το ίδιο κλιτικό επίθημα (*-ος*) φέρει τα βασικά χαρακτηριστικά των συνθέτων, την γραμματική κατηγορία του ονόματος, το γένος και την σημασία του προσώπου που ενεργεί.

Μελετώντας τα υπό ανάλυση σύνθετα, παρατηρούμε ότι σε πολλά από αυτά, η διαφοροποίηση που θέτει το σύνθετο στην κατηγορία της εξωκεντρικότητας έγκειται στην σημασία του συνθέτου, η οποία δεν απορρέει από το δεύτερο συνθετικό ενώ τα άλλα δύο χαρακτηριστικά, το γένος και η γραμματική κατηγορία απορρέουν. Π.χ.

ε) Ενδεικτικώς αναλύουμε το σύνθετο ουσιαστικό *προσθό -δομος* του Αισχύλου. Το δεύτερο συνθετικό (ὁ δόμος = η οικία) είναι ουσιαστικό αρσενικού γένους, χαρακτηριστικά τα οποία μεταφέρονται στο σύνθετο. Το σύνθετο όμως δεν σημαίνει την οικία αλλά τον άρχοντα / κύριο αυτής. Το πρώτο συνθετικό είναι το επίρρημα *πρόσθα*.

Γενικότερα, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η ύπαρξη άκλιτης λέξης στην θέση του πρώτου συνθετικού δημιουργεί τις συνθήκες για την παραγωγή εξωκεντρικών συνθέτων. Σε όλους τους υπό εξέταση συγγραφείς βρίσκουμε εξωκεντρικά σύνθετα με πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη. Π.χ.

2)

α) έρι -βῶλαξ (ὁ, ἦ) => έρι + ἦ βῶλαξ = ο/η έχων/ουσα μεγάλους βῶλους (Όμηρος)

β) έρι -αύχην (ὁ, ἦ) => έρι + ὁ αύχὴν = ο έχων υψηλό / καμπύλο αυχένα /τράχηλο (Όμηρος)

γ) ἄμα -τροχιή (ἦ) => ἄμα + ἦ τροχιά = σύμπτωσις, σύγκρουσις των τροχῶν (Πίνδαρος)

δ) πεντηκοντό -παις (πεντηκοντά -παις) (ὁ, ἦ) => πενήκοντα + ὁ, ἦ παῖς = ο, η έχων /ουσα, αποτελούμενος/η (από) πενήκοντα παιδιά (Αισχύλος)

Στο παράδ. 2, διακρίνουμε τους δομικούς συνδυασμούς οι οποίοι περιλαμβάνουν άκλιτη λέξη ως πρώτο συνθετικό και παράγουν εξωκεντρικότητα:

Επίρρημα + Ουσιαστικό

Αριθμητικό + Ουσιαστικό

Υποθέτουμε, ότι η φύση της άκλιτης λέξης, της οποίας τα χαρακτηριστικά είναι μη συμβατά με αυτά της κλιτής λέξης, είναι που απομακρύνει την πιθανότητα η κεφαλή του συνθέτου να βρίσκεται στην εσωτερική δομή του.

Ένα άλλο δομικό σχήμα το οποίο φαίνεται να είναι παραγωγικό σε εξωκεντρικά ονοματικά σύνθετα, είναι αυτό που περιέχει θέμα προερχόμενο από ρήμα στην θέση του δευτέρου συνθετικού. Π.χ.

3)

α) αίγι -λιψ (ὁ, ἦ) => αίξ + λείπω (αόρ. β' έ-λιπ-ον) = εγκαταλελειμένος και υπό αιγών, κρημνώδης (Όμηρος)

β) πυγ -μάχος (ὁ) => ἦ πύξ (πυγμή) + μάχομαι (αόρ. β' έ-μαχ-ον) = ο δια της πυγμής μαχόμενος (Όμηρος)

γ) μέλι - κρητον (τό) => μέλι + κεράννυμι (αναμιγνύω) = κράμα εκ μέλιτος και γάλακτος προσφερόμενον ως σπονδή εις τους καταχθονίους θεούς (Όμηρος)

δ) νέ - ηλυσ (ὀ, ἦ) => νέος + ἦλθον (ἀόρ. β' του ρήμ. ἔρχομαι) = ο νεωστὶ ἐλθών, ο νεοφερμένος (Όμηρος)

ε) Ἄρι - άδνη (ἦ) => ἄρι (αχώρ. μόρ. ως το έρι -, ενισχύον την ιδέα που εκφράζει το β' συνθετικό) + άνδάνω (αρέσκω, ευαρεστώ, τέρπω) = η λίαν ανδάνουσα, αυτή που τέρπει κατά το πλείστον (Όμηρος)

Η ύπαρξη της ρηματικής βάσης ³στο θέμα του δευτέρου συνθετικού είναι καθοριστικής σημασίας όσον αφορά την εξωκεντρικότητα, ανεξαρτήτως της γραμματικής κατηγορίας του πρώτου συνθετικού. Οι δομικοί συνδυασμοί που παρατηρούνται στα σύνθετα του 3 είναι:

Ουσιαστικό + Ρήμα
Επίθετο + Ρήμα
Επίρρημα + Ρήμα

Ενίοτε, παρατηρούνται εξωκεντρικά σύνθετα τα οποία βασίζονται σε δομικούς συνδυασμούς που κατά το πλείστον παράγουν ενδοκεντρικότητα. Π.χ.

ζ) Στο σύνθετο ουσιαστικό *ὁδοι-πόρος* η βασική σημασία δεν απορρέει από το δεύτερο συνθετικό (ο *πόρος* = μέρος διαβατόν, πορθμός ενώ το σύνθετο σημαίνει αυτόν που διαβαίνει, τον ταξιδιώτη).

Οι βασικοί αυτοί τρόποι δημιουργίας εξωκεντρικότητας στα σύνθετα ουσιαστικά παρατηρούνται και κατά την μελέτη των συνθέτων επιθέτων. Π.χ.

4) άγχι - τέρμων => ἄγχι + τέρμα (το άκρον, το όριον) = ο παρά τα σύνορα γείτων (Σοφοκλής)

τρι-σώματος => τρεῖς (τρία) + σώμα = ο έχων τρία σώματα (Πίνδαρος)

έκατοντα - κάρηνος => ἑκατόν + τό κάρα (ιων. κάρη) = ο έχων εκατό κεφαλάς (Πίνδαρος)

πεντα - έτηρος (πεντα-ετής) => πέντε + έτος = ο έχων ηλικία πέντε ετών (Όμηρος)

έν-άρματος => έν (πρόθ.) + ἄρμα = ο έχων καλά άρματα (Πίνδαρος)

άπό-χρήματος => άπό + χρήμα = ο εστερημένος της πατρικής περιουσίας (Πίνδαρος)

³ Κατ'ουσίαν πρόκειται για «θέματα ρηματικής φύσεως» όπως τα ονομάζει ο Τσερέπης (1902:46) ή «ριζικά μορφήματα ρημάτων» όπως τα ονομάζει ο Καρατσαρέας. Η Ράλλη αναφέρει αρχαιοπρεπή σύνθετα τα οποία έχουν στην θέση του δευτέρου συνθετικού ρήμα (συνήθως από το θέμα του αορίστου β') (2005:194, 195).

άμιτρο - χίτωνες => α στερ. + ή μίτραν (ζώνη) + ό χιτών = αυτοί οι οποίοι δεν εφόρουν ζώνην επί των χιτώνων αυτών (Όμηρος)

Στο παράδ. 4 οι δομικοί σχηματισμοί της εξωκεντρικότητας οι οποίοι έχουν ως βάση το άκλιτο πρώτο συνθετικό είναι οι εξής:

Επίρρημα + Ουσιαστικό
Αριθμητικό + Ουσιαστικό
Πρόθεση + Ουσιαστικό
Α στερ. + Ουσιαστικό

5) κυμο-δέγμων => κῦμα + δέχομαι = (η ακτή) που δέχεται τα κύματα (Σοφοκλής)

νεη-θαλής => νέος + θάλλω (ακμάζω) = αυτός ο οποίος σε νεαρή ηλικία άρχισε να ακμάζει (Ευριπίδης)

άρτι -θανής => ἄρτι + θνήσκω (αόρ. β' ἔ- θαν- ον)= ο προ ολίγου αποθανών (Ευριπίδης)

Στο παράδ. 5, οι δομικοί συνδυασμοί με βάση το ρήμα ως δεύτερο συνθετικό (βλ. υποσημείωση 3), οι οποίοι δημιουργούν εξωκεντρικότητα είναι:

Ουσιαστικό + Ρήμα
Επίθετο + Ρήμα
Επίρρημα + Ρήμα

Ενίοτε, δημιουργούνται εξωκεντρικά σύνθετα επίθετα από σχήματα τα οποία εν γένει παράγουν ενδοκεντρικότητα. Π.χ.

6) θυρο-κόπος (ό) => ή θύρα + ό κόπος (κόπτω) = ο κτυπών, ο επαίτης (Αισχύλος)

φοξί -χειλος => ό φοξός -ή -όν (ό είς όξύ άπολήγων) + τό χειλος = στενούμενος προς τα χείλη, στενώτερος κατά τα χείλη (Σιμωνίδης)

Στο παράδ. 6, τα δομικά σχήματα στα οποία βασίζονται τα εξωκεντρικά σύνθετα είναι **ουσιαστικό + ουσιαστικό** και **επίθετο + ουσιαστικό**, δομές που όπως είδαμε πρωτίστως δίνουν κατά το πλείστον ενδοκεντρικότητα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το δομικό σχήμα **επίρρημα + επίθετο / ρηματικό επίθετο** από το οποίο παράγονται κατά κύριο λόγο ενδοκεντρικά σύνθετα, αν και είδαμε από την ανάλυση των υπό εξέταση συνθέτων ότι το άκλιτο πρώτο συνθετικό συνήθως είναι παράγων εξωκεντρικότητας. Π.χ.

7) ύψι -γέννητος => ὕψι + γεννητός -ή -όν < γεννάω = ο εν ύψει γεννηθείς (Αισχύλος)

άρτι- χριστος => ἄρτι + χριστός -ή -όν < χρίω (ρημ. επίθ. αυτός ο οποίος δύναται να επαλειφθεί) = ο μόλις τώρα επαλειφθείς (Σοφοκλής)

λακ -πάτητος (λαξ- πάτητος) => λάξ + πατητός -ή -όν< πατέω -ῶ =
κατα πεπατημένος (Σοφοκλής)

εὔ -δηλος =>εὔ + δηλος -η -ον < δηλόω-ῶ (φανερός) = εντελώς
φανερός, κατάδηλος (Πίνδαρος)

παλαί-φατος =>πάλαι + φατός -ή -όν < φημί (περί ου γίνεται ή πρέπει ή
μπορεί να γίνεται λόγος) = ο προ πολλού χρόνου λαληθείς, αρχέγονος,
παλαιός (Πίνδαρος)

Συνήθη κλιτικά επιθήματα τα οποία προσδίδουν τα βασικά χαρακτηριστικά στο
σύνθετο καθώς δεν υπάρχει κεφαλή στην εσωτερική δομή, είναι τα -ος, - ης, -
ων, - ον κ.λπ.

2.2.3. Συμπεράσματα

Στα ενδοκεντρικά σύνθετα ουσιαστικά που αναλύσαμε, το κεντρικό συστατικό
(κεφαλή) βρίσκεται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού, στην θέση του
δευτέρου συνθετικού. Είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, έχει αυτοτελή έννοια και
χρησιμοποιείται επίσης ως έχει εκτός πλαισίου σύνθεσης. Ο συνήθης
συνδυασμός βάσει του οποίου δομούνται τα παραπάνω σύνθετα, είναι κατά
κύριο λόγο **ουσιαστικό + ουσιαστικό** και δευτερευόντως **επίθετο +
ουσιαστικό**.

Στα σύνθετα επίθετα που εξετάσαμε και στις τρεις διαλέκτους, επίσης η κεφαλή
τοποθετείται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού. Στην συντριπτική τους
πλειοψηφία, εμφανίζουν επίθετο στην θέση αυτή του δευτέρου συνθετικού,
κατά το πλείστον ρηματικό. Εκτός των κυρίως **ρηματικών επιθέτων**
συναντάμε και **επίθετα παραγόμενα από ονόματα**. Ένα σύνηθες δομικό
σχήμα παραγωγής ενδοκεντρικών συνθέτων αποτελεί το **ουσιαστικό
συνδυαζόμενο με το επίθετο φορός** στην θέση της κεφαλής. Στην θέση του
προσδιορίζοντος συστατικού, πρωτεύοντα ρόλο έχουν τα ουσιαστικά και κατά
δεύτερο λόγο τα επίθετα.

Όσον αφορά την εξωκεντρικότητα, η ύπαρξη άκλιτης λέξεως στην θέση του
πρώτου συνθετικού ή η ύπαρξη θέματος ρηματικής φύσεως στην θέση του
δευτέρου συνθετικού, δημιουργεί τις συνθήκες για την παραγωγή
εξωκεντρικών συνθέτων.

Οι δομικοί συνδυασμοί οι οποίοι περιλαμβάνουν άκλιτη λέξη ως πρώτο συνθε-
τικό ή θέμα ρηματικής φύσεως ως δεύτερο συνθετικό και παράγουν εξωκεντρι-
κότητα είναι:

Αριθμητικό + Ουσιαστικό

Επίρρημα + Ουσιαστικό

Πρόθεση + Ουσιαστικό

Α στερ. + Ουσιαστικό

Ουσιαστικό + Ρήμα

Επίθετο + Ρήμα

Επίρρημα + Ρήμα

Τα εξωκεντρικά σύνθετα είναι άφθονα σε όλους τους υπό ανάλυση συγγραφείς

και στις τρεις αρχαιοελληνικές διαλέκτους.

2.3. Σχέση των Συνθετικών Μερών

Οι δύο κατηγορίες συνθέτων με κριτήριο την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα συνθετικά μέρη – όπως έχει προαναφερθεί – είναι: α) τα σύνθετα τα οποία εμφανίζουν σχέση εξάρτησης (dependency relation) ή αλλιώς προσδιοριστικά (πρώτο συνθετικό προσδιορίζει, δεύτερο συνθετικό προσδιοριζόμενο) και β) τα σύνθετα τα οποία εμφανίζουν σχέση παράταξης (coordination relation) ή αλλιώς ενωτικά (Bloomfield 1933, Ralli 2005 : 79-80,Booij 2005).

Στην πρώτη περίπτωση, η σειρά των όρων τηρείται αυστηρά, με το συστατικό το οποίο αποτελεί την βάση της σύνθεσης (κεφαλή) να έπεται, άρα να αποτελεί το δεύτερο συνθετικό. Στα σύνθετα λοιπόν με σχέση εξάρτησης, η κεφαλή βρίσκεται στα δεξιά του σχηματισμού της σύνθεσης.

Υπό το πρίσμα του νόμου της αναλογίας, θεωρείται το δεύτερο συνθετικό ως κεφαλή και στα παρατακτικά σύνθετα, αν και σε αυτά, κανένα από τα δύο συνθετικά μέρη δεν αποτελεί την βάση του σχηματισμού καθώς αμφότερα είναι εξ' ίσου σημαντικά όσον αφορά την τελική διαμόρφωση της λέξης μετά την σύνθεση (Ράλλη 2005 :90, 91, 98).

Στην ενότητα αυτή, θα επιχειρήσουμε να διακριβώσουμε την σχέση που αναφαινεται μεταξύ των δύο συστατικών της σύνθετης λέξης καθώς επίσης και την σειρά την οποία αυτά ακολουθούν κατά την σύνθεση.

Διερευνώντας τα υπό εξέταση σύνθετα και συγκεκριμένα τα ενδοκεντρικά της προηγούμενης ενότητας, παρατηρούμε ότι πρόκειται για σύνθετα με σχέση εξάρτησης.

Διακρίνουμε σύνθετα υποτακτικά και σύνθετα με σχέση απόδοσης ιδιότητας.
Π.χ.

1) Σύνθετα με σχέση υπόταξης

Σοφοκλής

- α) ήμερο-σκόπος
δορι –άλωτος
στόμ –αργος

Ευριπίδης

- β) άνθεσ –φόρος
δορι –θήρατος

Πίνδαρος

- γ) μητρο –μήτωρ
έαρí –δρεπτος
θεός –δοτος

Όμηρος

- δ) ληι –βότειρα
μητρο –πάτωρ
πυλα –ωρός

Αν μετατρέψουμε τα σύνθετα του παραδ. 1 σε συντακτικούς σχηματισμούς, παρατηρούμε ότι διατηρείται η σχέση υπόταξης που υπάρχει εν συνθέσει. Π.χ.

1α. Το σύνθετο *στόμ-αργος* μετατρέπόμενο σε φράση γίνεται => ταχύς στο στόμα /όσον αφορά το στόμα, φλύαρος. Το βασικό νόημα της φράσεως επικεντρώνεται στο επίθετο «ταχύς», ενώ η αιτιατική «στο στόμα» λειτουργεί επικουρικά προκειμένου να προσδιορίσει το πού είναι ταχύς, ως αιτιατική της αναφοράς.

1β. Παρομοίως στο σύνθετο *έαρί-δρεπτος*, διατηρείται η σχέση της υπόταξης και στην αντίστοιχη πρόταση (αυτός ο οποίος μπορεί να κοπεί την άνοιξη), καθώς το νόημα επικεντρώνεται στο ρηματικό επίθετο και το πρώτο συστατικό δίνει τον χρόνο που μπορεί να κοπεί κάποιος. Έχοντας εδώ εσωτερική πτώση καταλήγουμε στο ότι πρόκειται για δοτική του χρόνου.

1γ. Στο σύνθετο *πυλα-ωρός*, μεταξύ του προσδιορίζοντος και του προσδιοριζόμενου συστατικού εμφανίζεται η σχέση υπόταξης και στην αντίστοιχη φράση, με την μορφή του ενεργούντος προσώπου και του αντικειμένου που δέχεται την ενέργεια (ο φυλάττων την πύλη).

2) Σύνθετα με σχέση απόδοσης ιδιότητας

Αισχύλος

- α) νεό -πτολις
- ψευδό -μαντις
- άληθό - μαντις

Σοφοκλής

- β) ψευδο -κῆρυξ

Ευριπίδης

- γ) παλαιο -μάτωρ

Πίνδαρος

- δ) φοινικό -πεζα
- φοινικο -στερόπας
- μελι -γαθής

Όμηρος

- ε) Κακο-ίλιος

Στα σύνθετα του παραδ. 2, είναι εμφανής η απόδοση της ιδιότητος από το προσδιορίζον συνθετικό στο προσδιοριζόμενο και στους συντακτικούς σχηματισμούς. Π.χ.

- 2α. ψευδο -κῆρυξ => ο ψευδής κῆρυξ
- 2β. παλαιο -μάτωρ => η παλαιά μήτηρ
- 2γ. φοινικό -πεζα => η ερυθρόπους (η έχουσα κόκκινα πόδια)
- 2δ. μελι-γαθής => γλυκός ως μέλι

Παρατηρούμε ότι κατά κύριο λόγο έχουμε τον συνδυασμό **επιθετικού προσδιορισμού – ουσιαστικού** και στην περίπτωση του *μελι-γαθής*, τα δύο συστατικά στο πλαίσιο της φράσεως συνδέονται με το **σχήμα λόγου της παρομοίωσης**.

Τα παραδείγματα που αναλύσαμε καταδεικνύουν την συνάφεια μεταξύ της σύνθεσης και της σύνταξης.

2.3.1 Η Σειρά των Συνθετικών Μερών

Όπως αναφέραμε στην προηγούμενη ενότητα, η σειρά στα προσδιοριστικά σύνθετα τηρείται αυστηρώς. Στην θέση του πρώτου συνθετικού βρίσκεται το στοιχείο το οποίο προσδιορίζει το δεύτερο συνθετικό (κεφαλή).

Διερευνώντας τα προς ανάλυση σύνθετα, τα οποία όπως είπαμε εμφανίζουν σχέση εξάρτησης, παρατηρούμε ότι το προσδιορίζον συστατικό, ανεξαρτήτως της γραμματικής κατηγορίας στην οποία ανήκει προηγείται του προσδιοριζομένου. Αναλύουμε ενδεικτικώς τα εξής σύνθετα ουσιαστικά:

1. Στο σύνθετο *μουσο- μήτωρ* του Αισχύλου προσδιορίζεται επακριβώς η *μήτηρ* με το ουσιαστικό *μούσα*.
2. Στο σύνθετο *πατρο- φόντης* του Σοφοκλέους προσδιορίζεται επακριβώς ότι αναφερόμαστε στον *φονέα* του *πατρός*.
3. Όσον αφορά το σύνθετο *παλαιο- μάτωρ* του Ευριπίδου, στην αντίστοιχη φράση το πρώτο συνθετικό θα λειτουργούσε ως ονοματικός προσδιορισμός στην κεφαλή (*μάτωρ*).
4. Στην λέξη *θεμισ- κρέων* του Πινδάρου, το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει την ποιότητα του άρχοντα και στην αντίστοιχη συντακτική δομή θα λειτουργούσε ως ονοματικός (ο δίκαιος βασιλιάς / κυβερνήτης) ή ακόμη και επιρρηματικός προσδιορισμός (κυβερνά δίκαια, με δικαιοσύνη).
5. Από τα ομηρικά ενδοκεντρικά προσδιοριστικά σύνθετα ουσιαστικά, ενδιαφέρον παρουσιάζει η λέξη *δίσκ- ουρα* (τα) όπου το πρώτο συστατικό προσδιορίζει πλεοναστικώς την κεφαλή, καθώς στην έννοιά της υπάρχει και η έννοια του πρώτου συνθετικού (το *οὔρον* είναι το διάστημα κατά το οποίο ρίπτεται ο δίσκος).

Στις αντίστοιχες συντακτικές δομές όμως μπορεί η σειρά των συστατικών να είναι διαφορετική, όπως στις περιπτώσεις των συνθέτων *μουσο- μήτωρ*, *πατρο- φόντης* όπου το δεύτερο συστατικό έπεται σε περιβάλλον εκτός σύνθεσης (η μητέρα των Μουσών, ο φονεύς του πατέρα).

Στην περίπτωση του συνθέτου *θέμισ- κρέων* το πρώτο συνθετικό είναι ουσιαστικό. Παρατηρούμε ότι όταν προηγείται στην συντακτική φράση συμπεριφέρεται ως επίθετο, διαφοροποιείται δηλαδή ο λειτουργικός του ρόλος (ο δίκαιος βασιλιάς). Αν το σύνθετο αναλυθεί στην φράση => ο βασιλεύων δικάιως, το πρώτο συνθετικό λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός στο δεύτερο συνθετικό που συμπεριφέρεται ως ρήμα ή μετοχή.

Από μία άλλη οπτική γωνία λοιπόν διαφαίνεται η αυτονομία η οποία χαρακτηρίζει την σύνθεση αλλά και την σύνταξη. Όσον αφορά τα προσδιοριστικά σύνθετα επίθετα, αξίζει να παρατηρήσουμε αυτά στα οποία το προσδιορίζον συνθετικό είναι σε πτώση δοτική και στην αντίστοιχη συντακτική δομή θα είχε θέση επιρρηματικού προσδιορισμού σε πτώση δοτική (δοτική της αναφοράς κ.λπ.). Π.χ.

1.

Αισχύλος

- α) δακρυσί-στακτος
δορί-τμητος
δουρι-κλειτός
ύψι -γέννητος

Σοφοκλής

- β) δορι -άλωτος
δορί -ληπτος

Ευριπίδης

- γ) νυκτί -φαντος
δορί -άλωτος
δορι -θήρατος
δορί -κτητος

Πίνδαρος

- δ) γαστρί -μαργος
έαρí -δρεπτος
ναυσι -κλυτός
ναυσι -φόρητος

Όμηρος

- ε) Άρηϊ -θοος
άρηί -φίλος
δουρι -κλειτός
δουρι -κλυτός
κηρεσσι -φόρητος
ναυσι -κλειτός
ναυσι -κλυτός

Κατ' αρχάς, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι κάποια θέματα είναι ιδιαίτερος εύρηστα σε όλους τους συγγραφείς στην θέση του πρώτου συνθετικού, π.χ. *δορι-, ναυσι-*.

Κατά δεύτερο λόγο, διαπιστώνουμε ότι το πρώτο συνθετικό σε πτώση **δοτική**, συνδυάζεται κυρίως με **επίθετο / ρηματικό επίθετο** στην θέση του δευτέρου συνθετικού.

Από τον ως άνω δομικό σχηματισμό, παράγονται σύνθετα στα οποία η εσωτερική πτώση αναλαμβάνει κυρίαρχο ρόλο καθώς είναι αυτή που

αναδεικνύει με τον πλέον εναργή τρόπο τις αντίστοιχες συντακτικές σχέσεις στις οποίες όμως η δοτική έπεται. Π.χ.

2. δορί-τμητος => διατρυπηθείς διά του δόρατος (δοτική του μέσου)
3. γαστρί-μαργος=> άπληστος / αχόρταγος όσον αφορά το στομάχι (δοτική της αναφοράς)
4. ναυσι-κλυτός => περίφημος διά τα πλοία /όσον αφορά τα πλοία (δοτική της αναφοράς)

2.3.2. Συμπεράσματα

Στα σύνθετα που αναλύσαμε, διαπιστώνουμε ότι η σχέση μεταξύ των δύο συστατικών του συνθέτου, είτε πρόκειται για υπόταξη είτε για απόδοση ιδιότητας, αντικατοπτρίζει την σχέση τους εκτός περιβάλλοντος σύνθεσης, στο πλαίσιο της σύνταξης. Η αναλογία αυτή καθιστά σαφή την ύπαρξη συνάφειας μεταξύ σύνθεσης και σύνταξης. Στα σύνθετα με σχέση απόδοσης ιδιότητας, παρατηρούμε ότι κατά κύριο λόγο έχουμε τον συνδυασμό **επιθετικού προσδιορισμού – ουσιαστικού**.

Σχετικά με την σειρά των συνθετικών μερών, προηγείται το προσδιορίζον συστατικό του προσδιοριζομένου. Παρά ταύτα ενίοτε, στις συντακτικές δομές στις οποίες μετέχουν τα ίδια συστατικά, παρατηρείται διαφοροποίηση της σειράς και του λειτουργικού τους ρόλου.

Η **δοτική** συνδυάζεται κυρίως με **επίθετο /ρηματικό επίθετο** στην θέση του δευτέρου συνθετικού, και στις αντίστοιχες συντακτικές δομές συνήθως έπεται, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την ταυτόχρονη αυτόνομη εξέλιξη της σύνθεσης σε σχέση με την σύνταξη.

2.4. Γραμματική Κατηγορία

2.4.1. Η Γραμματική Κατηγορία των Συνθέτων

Στην ενότητα αυτή, θα ταξινομήσουμε τα ονοματικά σύνθετα που αποτελούν το υλικό της εργασίας στις γραμματικές κατηγορίες στις οποίες ανήκουν, προκειμένου στην επόμενη ενότητα, να αναλυθούν οι δομικοί συνδυασμοί οι οποίοι δημιουργούν τις κατηγορίες αυτές.

2.4.1.1. Ουσιαστικά

Τραγική ποίηση – Αττική διάλεκτος

Αισχύλος

- 1) μουσο-μήτωρ (ή) => ή μοῦσα + ή μήτηρ = η μήτηρ των Μουσών και πάσης τέχνης

μουσό-μαντις (ὀ, ἦ) => ή μοῦσα + ὀ, ἦ μάντις = πτηνόν με προφητικό ἄσμα

αίγι-λιψ (ὀ,ή) => ἡ αἶξ + λείπω = εγκαταλελειμμένος ακόμη και υπό αιγών

Ἄρει -θύσανος (ὀ) => ὁ Ἄρης + ὁ θύσανος = ο θύσανος του Ἄρεως, ο γενναίος πολεμιστής

ὀδοι-πόρος (ὀ, ή) => ἡ ὁδός + ὁ πόρος= ο ταξιδιώτης

προσθό -δομος (ὀ) => πρόσθα + ὁ δόμος (οικία) εκ του δέμω = ο ἀρχων / προστάτης του οἴκου ἢ ο πρῶην κύριος αυτού

πεντηκοντό -παις (πεντηκοντά -παις) (ὀ, ή) => πενήκοντα + ὀ, ή παῖς = ο, η ἔχων /ουσα, αποτελούμενος/η (από) πενήκοντα παιδιά

νεό -πτολις (νεό-πολις, νεά-πολις) (ή) => νέος -α -ον + ἡ πόλις = πόλις νεωστί κτηθείσα

Πυθό -μαντις (ὀ, ή) => ἡ Πυθώ + ὀ, ή μάντις = ο, η Πυθικός μάντις

άνδρο-θνης (ὀ, ή) => ὁ ἀνήρ + θνήσκω = φονικός

άνδρο-κμής (ὀ, ή) => ὁ ἀνήρ + κάμνω = ο καταπονών τους άνδρας

άνδρό -παις (ὀ) => ὁ ἀνήρ + ὀ παῖς= α) ο παις ο νεωστί εις άνδρας ελθών β) ὁ έν τη παιδική ηλικία άνδρείος ων

άνδρο -πλήθεια (ή) => ὁ ἀνήρ + το πλῆθος = πλῆθος ανδρών

μητρο-κασιγνήτη (ή) => ἡ μήτηρ + ἡ κασιγνήτη (αδελφή) = αδελφή εκ της αυτής μητρός

μελαγ -χίτων (ὀ, ή) => ὀ/ή μέλαν -αινα + ὀ χίτων = ὀ/η ἔχων/ουσα μέλανα χιτώνα/ ένδυμα, ο σκοτεινός, κατηφής

ψευδό -μαντις (ὀ, ή) => ψευδής -ής -ές + ὀ, ή μάντις= ψευδοπροφήτης

άληθό - μαντις (ὀ, ή) => ἀληθής -ής -ές + ὀ, ή μάντις = ο/ η προφητεύων/ουσα την αλήθεια

χρηματο -δαίτης=> τό χρῆμα + δαίω =ο διανέμων / διαμοιράζων την περιουσία

λεοντο -βάμων (ὀ, ή) => ὁ λέων + βαίνω =στηριζόμενος επί λέοντος ἢ επί ποδών λέοντος

παντ -όπτης (ὀ) => πᾶν+ ὀράω-ῶ (ποιητ. παρακ. ὄπ-ωπ-α) = ο τα πάντα ορών

ποδό -ψηστρον (τό) => ὀ πούς + ψάω = πανί προς απόμαξιν των ποδών

οίακο -νόμος (ὀ) => ὀ οἶαξ (λαβή πηδαλίου) + νόμος = πηδαλιούχος, μεταφ. κυβερνήτης, διοικητής

ἔλειο- βάτης => το ἔλος + βάτης < βαίνω = περιπατών / κατοικῶν στα ἔλη

Σοφοκλής

2) νικο-μάχος (ὀ) => νίκη + μάχομαι (ἀόρ. β' ἔ-μαχ-ον) = ο νικητής στην μάχη

ἡμερο-σκόπος (ὀ, ἦ) => ἡμέρα + ὀ σκοπός εκ του σκοπέω = ο/η φυλάττων/ουσα την ημέρα, φρουρός

οὔρεσι-βώτας (οὔρεσι-βώτης, δωρ. τύπ. εκ του οὔρεσι-βούτης ὅπου βούτης = βουκόλος) (ὀ) => ὄρος + ὀ βώτας = ο βοσκόμενος στα ὄρη

χαμαι -κοίτης (ὀ) => χαμαί (επίρρ.) + κοίτη εκ του κεῖμαι = χαμαιεύνης, ο επί του εδάφους κοιμώμενος

πατρο-φόντης (ὀ) => ὀ πατήρ + φόντης (φονεύς) = ποιητ. λ. του πατροφόνου

χειρ -ῶναξ (χειρο -άναξ) (ὀ, ἦ) => ἡ χεῖρ + ὀ ἄναξ = ο ἀναξ/ κύριος των ιδίων εαυτοῦ χειρῶν, ο εργαζόμενος με τα χέρια

ψευδο -κῆρυξ (ὀ) => ψευδής -ής -ές + ὀ κῆρυξ = ο ψευδόμενος κήρυξ

ἀσπιδ-οὔχος (ὀ) => ἡ ἀσπίς + ἔχω = ο ἔχων/φέρων ἀσπίδα

Ευριπίδης

3) δορι -μήστωρ (ὀ) => το δόρυ + ο μήστωρ (επόπτης) εκ του μήδομαι = ο ἔμπειρος του δόρατος

δεκ -έτης (ὀ) => δέκα + ἔτος = ο διαρκῶν δέκα ἔτη

καλλι- πλόκαμος (ὀ, ἦ) => καλλί + ὀ πλόκαμος (κοτσίδα, βόστρυχος) < πλέκω = ο,η ἔχων / ἔχουσα ωραίους πλοκάμους

παλαιο -μάτων (ἦ) => παλαιός -ά -όν + μήτηρ = η παλαιά μήτηρ

χιονό -χρως (ὀ, ἦ) => ἡ χιών + ὀ χρώς (η επιφάνεια του ἀνθρωπίνου σώματος, η ἐπιδερμίδα) = ο ἔχων σῶμα λευκόν ως η χιών

Διο -γενέτωρ (ὀ) => Δίας + ὀ γενέτωρ (γενέτης, πρόγονος, γεννήσας, πατήρ) = ο παρέχων γέννηση στον Δία

Χορική ποίηση – Δωρική διάλεκτος Πίνδαρος

- 1) καλλί-θριξ (ὀ, ἦ) => καλλι + ἦ θριξ = ο ἔχων καλὰς τρίχας, ωραία χείτη
- χειρὶ –ἀρης (ὀ) => χεῖρ + ἀραρίσκω < ἄρω = δεξιός, ἐμπειρος σε ἔργα διὰ χειρῶν γινόμενα
- ἀρί –γνωσ (ὀ, ἦ) => ἀρι + γιγνώσκω (ἀορ. β' ἔ-γνω-ν) = διακεκριμένος, επιφανής
- ἐρι –κλάγκτης (ὀ) => ἐρι + κλάζω = ο σφοδρῶς κλάζων / ηχῶν
- ἄμα –τροχιή (ἦ) => ἄμα (επίρρ.) + ἦ τροχιά = σύμπτωσις, σύγκρουσις των τροχῶν
- ἀνδρο –δάμας (ὀ, ἦ) => ἀνήρ + δαμάω < δαμάζω (καταβάλλω, κατανικῶ, υπερισχύω) = ο καταδαμάζων τοὺς ἀνδρας, ἀνδροφόνος
- μητρο –μήτωρ (ἦ) => μήτηρ + μήτηρ = ἡ μήτηρ τῆς μητρός, προμήτωρ
- πατρο –πάτωρ (ὀ) => πατήρ + πατήρ = ο πατήρ του πατρός
- αἶμα –κουρία (ἦ) => αἶμα + κορέννυμι (χορταίνω, ικανοποιῶ, πληρῶ) = προσφορές / θυσίαι αιματηρές στους τάφους προς ἐξιλέωσιν των ψυχῶν
- θεμισ- κρέων (ὀ) => θέμις + ὀ κρείων (ο βασιλεύων δικαίως) = ἀρχοντας, βασιλιάς, δεσπότης
- ἀκαμαντο –λόγῃς (ὀ) => ἀ στερ. + κάματος (μόχθος, κόπος) < κάμνω + λόγῃ = ο ἀκάματος ἐν λόγῃ
- ἀκαμαντο –μάχης (ὀ) => ἀ στερ. + κάματος + μάχη < μάχομαι = ο ἀκάματος ἐν μάχῃ
- λεοντο –δάμας (ὀ) => λέων + δαμάω = ο δαμαστής λεόντων
- φοινικό –πέζα (ἦ) => φοῖνιξ (κόκκινος, ἐρυθρός) + πέζα (δωρ. λ. ἀντί πούς) = ἐρυθρόπους, κοκκινόπους (ἐπιθ. τῆς θεᾶς Δήμητρας)
- φοινικο –στερόπας (ὀ) => φοῖνιξ + ὀ στέροψ (ο ἀστράπτων) = ο ἐξακοντίζων ἐρυθρὰς ἀστραπὰς
- διχό- μηνις (ὀ, ἦ) => δίχα (επίρρ. εἰς δύο μέρη) + ὀ μήν = ἐν τῷ μέσῳ του μηνός, δηλ. κατὰ τὴν πανσέληνον

Στησίχορος

- 2) πολεμη- δόκος (πολεμα-δόκος) (ὀ, ἦ) => πόλεμος + ο δόκος (όραμα, φαντασία) = ο δεχόμενος και υποστηρίζων τον πόλεμο

Όμηρος

- 1) άει -γενέτης (ὀ) => άεί + γενέτης < γίγνομαι (αόρ. β'έ-γεν-όμην) = αθάνατος, αιώνιος (επώνυμο των θεών)

λυκά -βας (ὀ) =>ή λύκη (φως) + βάς, βᾶσα, βάν < βαίνω = το έτος

ποδά -νιπτρον (τό) =>ὀ πούς + το νίπτρον < νίπτω (ύδωρ διά το πλύσιμον των ποδών) = πλύσιμο ποδών

κυνά -μυια (κυνό-μυια) (ἦ) => κύων + μῦια (μύγα) = σκυλόμυγα δηλ. αναιδής μυία

θέ-σπισ (ὀ, ἦ) => θεός + ἔσπον <εἶπον < λέγω = θεόπνευστος, θεσπέσιος, θείος, θαυμάσιος

πυρ -καϊή (πυρ-καϊά) (ἦ) =>πῦρ + καίω = ο τόπος όπου ανάπτεται πυρ, νεκρική πυρά

αίγι -λιψ (ὀ, ἦ) =>αἶξ + λείπω = εγκαταλελειμένος και υπό αιγών, κρημνώδης

τειχεσι -πλήτης (ὀ) =>τεῖχος + πελάζω (πλησιάζω, προσέρχομαι) = ο τα τείχη πλήττων / προσβάλλων εξ εφόδου

όρει -χαλκος (ὀ) =>ὄρος + χαλκός = χαλκός του όρους, δηλ. μέταλλο κίτρινου χαλκού

ληι -βότειρα (ἦ) => τό λήιον (χωράφι προ του θερισμού, σπαρτά) + βοτήρ/ βότειρα (βοσκός)= η κατατρώγουσα / καταστρέφουσα τα σπαρτά

χαμαι -εύνης (ὀ) => χαμαί + ἦ εύνή (στρωμνή, κοίτη)<εύνάζω = ο επί του εδάφους κοιμώμενος

Έλλησ - ποντος (ὀ) =>Έλλη + ὀ πόντος =ο πόντος της Έλλης

άλοσ -ύδνη (ἦ) =>άλος + φύω = η γεννηθείσα εκ της θαλάσσης

άνδρά- ποδον (τό) => άνήρ + πούς = ο αιχμαλωτισθείς εν πολέμω και πωληθείς ως δούλος, δουλοπρεπής

πυγ -μάχος (ὀ) => ἦ πύξ (πυγμή) + μάχομαι = ο δια της πυγμής μαχόμενος

ἑπτα -πόδης (ὀ) => ἑπτά + πούς = ο ἔχων μήκος επτά ποδῶν

νεφελ -ηγερέτα (ὀ) => ἡ νεφέλη (σύννεφο) + ἀγείρω (συλλέγω, συναθροίζω) = ο αθροίζων τας νεφέλας

πυλ -άρτης (ὀ) => πύλη + ἄρω = ο συγκρατῶν τας πύλας του Ἄδου κεκλεισμένας, ο φυλάττων αὐτάς

δίσκ -ουρα (τά) => ὁ δίσκος + τό οὔρον (ὅσο εἶναι το διάστημα κατά το οποίο ρίπτεται ο δίσκος) = δίσκου βολή ως μέτρον αποστάσεως

νέ -ηλυσ (ὀ, ἦ) => νέος + ἦλθον (ἀόρ. β' του ρ. ἔρχομαι) = ο νεωστί ελθῶν, ο νεοφερμένος

ὦμ -ηστής (ὀ) => ὦμός + ἐσθίω = ο εσθίων ὠμά κρέατα, ὠμοφάγος

Κακο-ἴλιος (ἦ) => κακός -ή -όν + ἡ Ἴλιος (ἡ πόλις του Ἴλου, Τροία) = ἡ κακή, δυστυχής Τροία

πρυμν -ώρεια (ἦ) => ἡ πρύμνα + το ὄρος = το κατώτατο μέρος του ὄρους, οἱ πρόποδες

ἦνι -οχεύς (ἦνι-οχος) (ὀ) => ἡ ἦνία ἢ τὰ ἦνία (το χαλινάρι, ο χαλινός) + ἔχω = ο κρατῶν τας ἦνίας, αμαξηλάτης

ἀελλό -πος (ἀελλό-πους) (ὀ, ἦ) => ἡ ἄελλα (ανεμοστρόβιλος, θυελλώδης ἀνεμος) + πούς = ἡ ἔχουσα πόδας θυέλλης, ταχεία ως θύελλα

καλλι -κολώνη (ἦ) => καλλι- + ἡ κολώνη (λόφος) = ὠραῖος λόφος

καλλι -κρήδεμνος (ὀ, ἦ) => καλλι- + τό κρήδεμνον (κεφαλόδεσμος) = ο ἔχων καλόν κρήδεμνον, ὠραίο κάλυμμα κεφαλῆς

καλλί -σφυρος (ἦ) => καλλι- + τό σφυρόν (κότσι, το περί τον ἀστράγαλον, ἡ περιφέρεια των ποδῶν) = ἡ ἔχουσα καλά σφυρά

ἀργι-όδους (ὀ, ἦ) => ἀργός -ή -όν + ὁ ὀδούς = ο λευκούς ἔχων οδόντας

πολι -ήτης (ὀ) => πόλις + εἰμί = πολίτης, συμπολίτης, ὁμοεθνής

Ἄρι -άδνη (ἦ) => ἄρι (αχώρ. μορ. ως το ἔρι -, ἐνισχύον την ιδέα που ἐκφράζει το β' συνθετικό) + ἀνδάνω (ἀρέσκω, εὐαρεστώ, τέρπω) = ἡ λίαν ἀνδάνουσα, αὐτή που τέρπει κατά το πλεῖστον

ἐρι -βῶλαξ (ὀ, ἦ) => ἐρι + βῶλαξ = ο/ἡ ἔχων/ουσα μεγάλους βῶλους

ἐρι -αύχην (ὀ, ἦ) => ἐρι + ὁ αὐχὴν = ο ἔχων ὑψηλό / καμπύλο αὐχένα / τράχηλο

άγχι –μαχητής (ὀ) => ἄγχι + μαχητής = ο μαχόμενος εκ του πλησίον

άλαο –σκοπιή (ἄλαο-σκοπιά) (ή) =>άλαός –όν (τυφλός) + ἡ σκοπιά < σκοπέω (τόπος υψηλός από όπου κάποιος κατασκοπεύει) = η τυφλή, αμελής, απρόσεκτος, ανωφελής επαγρύπνηση

ἵππιο- χαίτης (ὀ) => ἵππος + χαίτη = ο εξ ἱππίων τριχών

ναύ –λοχος (ὀ) => ἡ ναῦς + ο λόχος (τόπος ενέδρας) εκ του λέγω = ο λιμὴν, ο τας ναυς υποδεχόμενος

χοροῖ –τυπία (ή) => χορός + ὀ τύπος (κτύπος) < τύπτω = χορός μετά κτύπου του εδάφους

ποδα –λείριος (ὀ, ή) => πούς + το λείριον (κρίνο) = ο απαλός στα πόδια

βου –κόλος (ὀ) =>βοῦς + το κόλον (τροφή, φαγητό) = ο βοσκός αγέλης βοών

βου –πλήξ (ὀ, ή) => βοῦς + πλήξις< πλήττω (κτύπημα) = κέντρο βοός, βούκεντρον

βο –άγριον (τό) => βοῦς + άγριος –α -ον = ασπίς εκ αγρίου ταύρου

βο –ηλασίη (βοη-λασία) (ή) => βοῦς + ἐλάυνω = απαγωγή / αρπαγή βοών

βο –ῶπις(ή) => βοῦς + η ῶψ (ὄψ όψις, πρόσωπο, οφθαλμός)<ὀράω-ῶ (ὄπωπα) = έχουσα οφθαλμούς βοός

δουρο –δόκη (ή) => δόρυ + δέχομαι = θήκην προς υποδοχήν δοράτων

Ἔωσ –φόρος (δωρ. Ἄωσ-φόρος) (ὀ) =>ἡ ἔως (ἡ ἥως = η αυγή) + ο φορός –όν (ο φέρων) = ο φέρων την πρωίαν, ο Αυγερινός

μητρο –πάτωρ (ὀ) => μήτηρ + πατήρ = ο της μητρός πατήρ

πατρο –κασίγνητος (ὀ) => πατήρ + κασίγνητος (αδελφός) = ο του πατρός αδελφός

πατρο –φονεύς (ὀ) => πατήρ + φονεύς = ο φονεύσας τον πατέρα του

Πάτρο –κλος (ὀ) => πατήρ + το κλέος (φήμη) = ο έχων την φήμη του πατέρα του

κυνο –ραίστης (ὀ) => κύων + ραίνω (ραντίζω, καλύπτω) = κρότων, τσιμπούρι, σκυλόψειρα

έγχέσ -παλος (ὀ) => τό ἔγχος + πάλλω = ο πάλλων το ἔγχος, μαχητής

ἄρμα -τροχίη (ἄρμα-τροχιά) (ή) => ἄρμα + τροχιά = η γραμμή που σχηματίζουν στο έδαφος οι τροχοί του ἄρματος

κυμο -δόκη (ή) => κῦμα < κύω + δέχομαι = η τα κύματα δεχομένη

κυμο -θή (ή) => κῦμα + θοός -ή -όν < θέω (ταχύς) = ταχεία ως το κύμα

μελί -γηρυς (ὀ, ή) => μέλι + η γήρυς (φωνή, ομιλία) = μελωδικός

μελί -κρητον (τό) => μέλι + κεράννυμι (αναμιγνύω) = κράμα εκ μέλιτος και γάλακτος προσφερόμενον ως σπονδή εις τους καταχθονίους θεούς

παν -αφήλιξ (ὀ, ή) => πᾶν + ὀ, ή αφήλιξ ή ἀπήλιξ (ο υπερβάς την μέση ηλικία, κλίνων προς το γήρας) = ο πάντων των ηλικιωτών στερημένος

Παν -αχαιοί (οἰ) => πᾶν + Ἀχαιοί = πάντες οι Αχαιοί

παν -δαμάτωρ (ὀ) => πᾶν + δαμάω (κατανικώ, υπερισχύω, καταβάλλω) = ο τα πάντα δαμάζων

Παν -έλληνες (οἰ) => πᾶν + Ἕλληνες = πάντες οι Ἕλληνες

παν -ομφαίος (ὀ) => πᾶν + ή όμφή (όνομα / φωνή θεού) = ο πέμπων πάσαν ομφήν, θεία φωνή

δασ -πλήτις (ή) => δα (επιτατ. μόρ.) + πελάζω (πλησιάζω προσέρχομαι) = τρομερή, φρικτή, φοβερή

2.4.1.2. Επίθετα

Τραγική ποίηση - Αττική Διάλεκτος

Αισχύλος

1) μαχαιρο-φόρος => μάχαιρα + φορός -όν < φέρω = ο φέρων μάχαιρα

θυρο-κόπος (ὀ) => ή θύρα + ὀ κόπος (κόπτω) = ο κτυπών, ο επαίτης

πελειο-θρέμμων => ή πέλεια (άγριο περιστέρι) + τό θρέμμα (ό,τι εκτρέφεται) = ο τρέφων περιστεράς

ήμερό-φαντος => ημέρα + φαντός -ή -όν < φαίνομαι (ορατός) = ο εμφανιζόμενος την ημέρα

άρχη-γενής => αρχή + γένος < γίγνομαι = ο αίτιος της πρώτης αρχής για κάποιο πράγμα

δικη-φόρος => δίκη + φόρος -όν < φέρω = ο φέρων δικαιοσύνην, τιμωρός

νικη-φόρος => νίκη + φόρος -όν = ο φέρων νίκη

έναρη-φόρος => τὰ ἕναρα <ἐναίρω (τα λάφυρα, ο ενικός δεν είναι εν χρήσει) + φόρος -όν = ο φέρων έναρα

θεσφατη-λόγος => θέσφατος -ον + λόγος = προφητικός

ξιφη-φόρος => ξίφος + φόρος -όν = ο φέρων ξίφος

θυη-φάγος => τό θύος + φάγος, φαγός > ἐσθίω (τρώγω, αόρ. β' ἔ-φαγ-ον) = ο καταβροχθίζων τας προσφοράς

κραταί-λεως => κραταιός -ά -όν + (ὀ,ῆ) λᾶας- λᾶς,λεύς (πέτρα) = αποτελούμενος εξ ισχυρών λίθων, βραχώδης

άλι-δονος => ἄλς (θάλασσα) + δονέω -ῶ = ο υπό της θαλάσσης κυλινθηθείς

άλι-τυπος => ἄλς + τύπος < τύπτω = ο υπό της θαλάσσης τυπτόμενος

άλι - στονος => ἄλς + ὁ στόνος < στένω (στεναγμός, γογγυσμός, θρήνος) = ο ηχών / στενάζων ως η θάλασσα

αίγι - πλαγκτος => αἶξ + πλαγκτός -ή -όν < πλανάω (ποιητ. επίθ. περιφερόμενος) = εκεί όπου περιπλανώνται οι αίγες

δακρυσί-στακτος => δάκρυον + στακτός -ή -όν < στάζω (αυτός που στάζει) = αυτός που ρέει δάκρυα

δορί-μαργος => δόρυ + μάργος -η -ον, -ος -ον (εμμανής, μαινόμενος, ορμητικός, άπληστος) = μαινόμενος επί τω δόρατι, μανιωδώς αγαπών τον πόλεμο

δορί-πονος => δόρυ + πόνος = πονών περί το δόρυ, πολεμικός, αγωνιζόμενος στην μάχη

δορι-τίνακτος => δόρυ + τινάσσω (σείω, κινώ) = τιναχθείς διά των δοράτων

δορί-τμητος => δόρυ + τμητός -ή -όν < τέμνω (τετμημένος) = διατρυπηθείς διά του δόρατος

δουρι-κλειτός (δουρι-κλυτός) => δόρυ + κλειτός -ή -όν (ξακουστός, πεφημισμένος) = πεφημισμένος δια το δόρυ

δουρί-πηκτος => δόρυ + πηκτός -ή -όν < πήγνυμι = εμπεπηγμένος στα δόρατα

δορί -γαμβρος => δόρυ + γαμβρός = η γενομένη αιτία πολέμου ένεκα του γάμου, η δια μάχης κτηθείσα

χαμαι -πετής => χαμαί + πίπτω = χαμαί ξαπλωμένος από πτώση

άρτι -τρεφής => ἄρτι + τρέφω = ο άρτι τρεφόμενος, ο προ μικρού θηλάζων

ύψι -γέννητος => ὕψι + γεννητός -ή -όν < γεννάω = ο εν ύψει γεννηθείς

άγχι -γείτων => ἄγχι (επίρρ. εγγύς, πλησίον) + γείτων -ον = ο γειτνιαζών

Δίος -δοτος => Δίας + δοτός -ή -ός = ουρανόπεμπτος, θεόςδοτος, δεδομένος από τον Δία

έκατοντα -κάρηνος => εκατόν + τό κάρα (ιων. κάρη) = ο έχων εκατό κεφαλάς

έστι -οὔχος (έστιό-οχος) => έστία + ἔχω = ο φυλάττων / προστατεύων την εστίαν

άπ -έρωτος => α στερ. + ἔρωσ = ο μη έχων έρωτα

ά -θέμιστος (α-θέμιτος) => α στερ. + θεμι(σ)τός -ή -όν = άνομος, ασεβής, ανόσιος

ά -γάλακτος => α στερ. + γάλα = άνευ γάλακτος, ο μη παρέχων γάλα

άωρό -νυκτος => άωρί < ἄωρος (επίρρ. ακαίρως, πάρα πολύ νωρίς) + νύξ = μεσονύκτιος

ά -πέρατος => α στερ. + περατός -ή -όν = αυτός που δεν μπορεί κάποιος να τον περάσει

ίχθυ- βόλος => ίχθύς + ό βόλος < βολέω, βάλλω (το συλλαμβανόμενον πράγμα, η άγρα) = ό πλήττων / συλλαμβάνων ίχθύς

Πυθό -κραντος => Πυθώ + κραίνω (ποιητ. ρ. εκτελώ, εκπληρώ) = ο υπό του Πυθίου τελεσθείς /βεβαιωθείς

πυρ -δαής => πῦρ + δαίω (ανάπτω, καίω) = καυστικός, φλογερός, ο εν πυρί καίων, πυριφλεγής

πύρ -πνοος (πυρί-πνοος) => πῦρ + πνόος (πνοή) < πνέω = ο πνέων πυρ

άνδρο-δάικτος => άνήρ + δαϊκτός -ή -όν < δαΐζω (ποιητ. επίθ. ο δυνάμενος να φονευθεί) = ο φονεύων τους άνδρας, φονικός

άνδρο-τυχής => άνήρ + τυγχάνω (αορ. β' ἔ-τυχ-ον) = η αξιουμένη ανδρός

μητρο -κτόνος => μήτηρ + ὁ κτόνος <κτείνω (θάνατος, φόνος) = ο φονεύων την μητέρα αυτού

μητρο -φόνος => μήτηρ + φόνος <φένω (φονεύω) =μητροκτόνος

πατρο-στερής => πατήρ + στερέω (αποστερώ) = ο στερημένος πατρός

άστρο- γείτων => άστήρ + γείτων = ο γειτνιαζών τ' άστρα

μελάγ -κροκος => μέλας -αινα -αν + ή κρόκη (το υφάδι το οποίο εισάγεται μέσω των νημάτων του στήμονος, μίτος, κλωστή) = ο έχων μέλαιναν κρόκην, μεταφ. ο έχων μέλινα ιστία

μελάγ -κερωσ => μέλας -αινα -αν (μαύρος, σκοτεινός) + το κέρας (αττ. διαλ. κέρως) = ο έχων μαύρα κέρατα

μελαμ- βαθής => μέλας + βάθος = ο εκ του πολλού βάθους φαινόμενος σκοτεινότετος

μελαν -δρυος => μέλας + δρυς =μέλας ως δρυς, ο έχων μέλινα φύλλα

κρεισό -τεκνος => κρεῖσσον (ισχυρότερος, ανώτερος, καλλίτερος) + τέκνον = αγαπητότερος των τέκνων

μελανό-στερφος => μέλας + τό στέρφος (δέρμα)= έχων μέλιαν δέρμα

φρενο-δαλής => φρήν + δηλέομαι (βλάπτω, επιφέρω βλάβη εις τινά) = ο βλάπτων / καταστρέφων τας φρένας

χθονο -τρεφής => ή χθών + τρέφω = ο εκ της γης τραφεῖς / τρεφόμενος

χιονο -βοσκός => ή χιών + βοσκός< βόσκω = βόσκων χιόνα, ο χιόνα περιβεβλημένος

άρσενο -γενής => ἄρσην -εν (μεταγ. αττ. διαλ. ἄρρην -εν) + γένος =ο γεννηθείς ἄρρην

κρεο -βόρος => κρέας + βορός -ά -όν (καταβροχθίζων, αδηφάγος) = ο τρεφόμενος δια κρέατος, κρεοφάγος

άνθο -νόμος => άνθος + νόμος = ο έχων άνθη προς νομή

ξιφ -ουλκός => ξίφος + ἔλκω = ο σύρων το ξίφος

άρματό -κτυπος => ἄρμα + κτύπος = ο συνεχής κρότος των αρμάτων

μελί -γλωσσος => μέλι + γλῶσσα = ο έχων ευχάριστη / γλυκιά

γλώσσα,πειθώ

δρακοντό -μάλλος => δράκων + ὁ μαλλός (κόμη) = ο έχων κόμη
οφιοειδή

παντ -αρκής => πᾶν + αρκέω = πανίσχυρος

παντο -μισής => πᾶν + μισέω = ὅλως μισητός

παντο -τρόφος => πᾶν + ὁ, ἡ τροφός < τρέφω = ο τους πάντας τρέφων,
πάντροφος / παντρόφος

παντό -φυρτος => πᾶν + φυρτός -ή -όν (ρημ. επιθ.) = ο ὅλος μεμιγμένος

παιδό -τρωτος => παῖς + τρωτός -ή -όν < τιτρώσκω = ο υπό παίδων ἢ
τέκνων τρωθείς

γυναικό -μιμος => γυνή + μῖμος < μιμέομαι = ο μιμούμενος τας γυναίκας

φοινικό-βαπτος => φοῖνιξ (χρώμα πορφυρούν, βαθύ κόκκινο) + βαπτός -
ή -όν (βουτημένος, βεβαμμένος) = ο βεβαμμένος εις χρώμα φοινικούν

φοινικό -πεδον => φοῖνιξ + τό πέδον < πούς = το ἔδαφος, ἡ γη = ο έχων
πυθμένα φοινικού χρώματος

Σοφοκλής

2) γη-γενής => γῆ + γένος = ο εκ της γης γεννηθείς, αυτόχθων

ἄλι -ρροθος => ἄλς + ὁ ῥόθος (ήχος ορμητικός, θόρυβος, θορυβώδης ήχος
των κυμάτων) = ο υπό της θαλάσσης κυκλούμενος

δορι -άλωτος => δόρυ + ἄλωτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) < αἰρέω-ῶ =ληφθείς
δια του δόρατος, αιχμάλωτος

δορί -ληπτος => δόρυ + ληπτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) < λαμβάνω =ληφθείς
δια του δόρατος

ἄρτί- χριστος => ἄρτι + χριστός -ή -όν < χρίω (ρημ. επίθ. αυτός ο οποίος
δύναται να επαλειφθεί) = ο μόλις τώρα επαλειφθείς

ἄγχι -τέρμων => ἄγχι + τέρμα (το ἄκρον, το ὄριον) = ο παρά τα σύνορα
γείτων

λακ -πάτητος (λαξ- πάτητος) => λάξ (επίρρ. διά του ποδός) + πατητός -ή
-όν < πατέω -ῶ= κατα πεπατημένος

μελαγ -χολος => μέλας + χόλος (χολή) = ο εις μέλαναν χολήν
βεβαπτισμένος

χιονό -κτυπος => χθών + κτύπος = υπό χιόνος τυπτόμενος

άνθο -βοσκός => άνθος + βοσκός = ο τρέφων άνθη, ανθοτρόφος

ξιφο -κτόνος => ξίφος + κτόνος = ο δια του ξίφους φονεύων

ψευδό - φημος => ψευδος + φήμη = ο ανήκων σε ψευδή προφητεία

γηρο -βοσκός => γήρας + βοσκός = ο τρέφων ή περιθάλπων τινά εν τω γήρατι

κυμο-δέγμων => κύμα + δέχομαι = (η ακτή) που δέχεται τα κύματα

στόμ -αργος => στόμα + άργός -ή -όν (μία εκ των εννοιών είναι το ταχύς) = ο ατελευτήτως ομιλών, φλύαρος

κυματο -αγής => κύμα + άγνυμι (θραύω, συντρίβω) = ο ρηγνύμενος ως κύμα

πάντ -αρχος => πᾶν + ὁ άρχός (αρχηγός, άρχων, ηγεμών, κυβερνήτης) = ο επί πάντων άρχων, παντοκράτωρ

όρνιθο- σκόπος => ὄ, ἡ ὄρνις + ὁ σκοπός < σκοπέω = ο παρατηρών τα πτηνά και προλέγων εκ της πτήσεως και των φωνών αυτών

παιδο- κτόνος => παῖς + κτόνος = ο φονεύς των εαυτού παιδιών

παιδο -τρόφος => παῖς + τροφός = ο τρέφων παιδιά

πλη -μμελής => πλήν + μέλος = ο παρά το μέλος, παράχορδος, εν παραφωνία, πεπλανημένος

Ευριπίδης

3) νεα-γενής (αντί νεο-γενής) => νέος + γένος = ο άρτι γεννηθείς

λογχο-φόρος => λόγχη + φορός = ο φέρων λόγχη

άστραπη-φόρος => αστραπή + φορός = απαστράπτων

βοη-δρόμος => βοή (βοήθεια, επικουρία) + δρόμος = βοηθός, επίκουρος

νεη-θαλής => νέος + θάλλω (ακμάζω) = αυτός ο οποίος σε νεαρή ηλικία άρχισε να ακμάζει

άλι -ήρης => άλς + έρέσσω (κωπηλατώ) = αυτός που κωπηλατεί

ναυσί –πομπος => ναῦς + πομπός (συνοδεύων, οδηγός, κομιστής) = αυτός που κινεί το πλοίο

ναυσι –πόρος => ναῦς + πόρος (σημείο πλωτό) = αυτός ο οποίος περνάει με πλοίο, ταξιδεύων, ναυτιλλόμενος

δορι –πετής => δόρυ + πίπτω = ο πεσών διά του δόρατος (θάνατος από δόρυ)

δορι –θήρατος => δόρυ + θηρατός –ή –όν < θηράω /θηρεύω (ρημ. επίθ.) = θηραθείς /ληφθείς διά του δόρατος

δορί –κτητος => δόρυ + κτητός –ή –όν (ρημ. επίθ.) < κτάομαι / κτώμαι = ληφθείς/ κτηθείς διά του δόρατος

ούρεσί –δρομος (όρει- δρόμος) => ὄρος + δρόμος = ο τρέχων ανά τα ὄρη

όρει-βάτης => ὄρος + βάτης < βαίνω (ο πατών, βατεύων) = ο διερχόμενος, περιερχόμενος τα ὄρη

όρει –νόμος => ὄρος + νομός (τόπος όπου βόσκονται κτήνη, βοσκή) = ο επί των ορέων βοσκόμενος

άρτι –θανής => ἄρτι (επίρρ.) + θνήσκω (ἀόρ. β' ἔ-θαν-ον) = ο προ ολίγου αποθανών

ἀγχι –πλοος => ἄγχι (επίρρ.) + πλοῦς = ο ταχέως διαπλεόμενος

ἀρτί –πλουτος => ἄρτι + πλοῦτος = ο αρτίως κερδανθείς/ κτηθείς

χειρό –δεικτος => χειρ + δεικτός –ή –όν (ο επιδεικτικός αποδείξεως) <δείκνυμι = ο δεικνύων διά της χειρός, φανερός, κατάδηλος

θηρο –κτόνος => ὀ, ἡ θήρ (ἀγριο θηρίο) + κτόνος = ο φονεύων ἀγρια θηρία

μελαμ –πεπλος => μέλας + ὀ πέπλος (ύφασμα προς επικάλυψιν) = ο ἔχων μελανό πέπλον, μελανά ενδεδυμένος

μελαμ –φαής => μέλας + φαίνω -ομαι = ο ἔχων μέλαιναν ὄψιν, μαύρος, σκοτεινός

μελανό –πτερος => μέλας + τό πτερόν = ἔχων μέλινα πτερά

χιονο –θρέμμων => χιών + τό θρέμμα < τρέφω = ο τρέφων χιόνα, περιβεβλημένος με χιόνα

γηρο –τρόφος => γῆρας + τροφός = γηροβοσκός

κερό -δετος => κέρασ + δετός -ή -όν < δέω = δεδεμένος διά κέρατος

ύδρό -χυτος => ύδωρ + χυτός -ή -όν < χέω (ρημ. επίθ.) = ο εκχέων ύδωρ

ύδρη -χόος => ύδωρ + ό, ή χόος < χέω (γη, χώμα) = ο αστερισμός του υδροχόου

γιγαντο-φόνος => γίγας + φόνος = ο φονεύων τους γίγαντας

όδοντο -φυής => ό όδούς + φύω (παράγω,γεννώ,κάνω να φυτρώσει) = ο φυείς,γεννηθείς εξ οδόντων

τριχο -ρρυής => ή θρίξ + ρέω = ο χύνων / αποβάλλων τας τρίχας

φοινικό -λόφος => φοϊνίξ + λόφος = ο έχων λόφον πορφυρούν

Χορική ποίηση - Δωρική διάλεκτος Πίνδαρος

1) άρισθ-άρματος => άριστος -η -ον + άρμα = άριστος εν τη αρματηλασία

χρυσ-άρματος => χρυσοϋς -ή -οϋν < χρυσός + άρμα = ο έχων χρυσούν άρμα

άπό-χρήματος => άπό + χρῆμα = ο στερημένος / του έχουν αρπάξει την πατρική περιουσία

ά-χρήματος => α στερ. + χρῆμα = ο στερούμενος χρημάτων ή μέσων

ά-χείμαντος => α στερ. + το χειμα, χειμών (καιρός χειμερινός, ψύχος, παγετός) = ο μη χειμαινόμενος

τρι-σώματος => τρεϊς (τρία) + σώμα = ο έχων τρία σώματα

γέα-οχος (αντί γαία-οχος, γαϊή-οχος) => γῆ + ἔχω = αυτός που προστατεύει την χώραν

καλλι-πάρηος => καλλι- + ή παρειά (μάγουλο) = έχων ωραίας παρειάς

πυρ -πάλαμος (πυρι-πάλαμος) => πῦρ + παλάμη = δεξιώς κατειργασμένος εκ πυρός, έμπυρος

άλι -ερκής => άλς + τό ἔρκος(φραγμός) = ο έχων έρκος εξ αλός, ο περιβαλλόμενος από την θάλασσα

μον -όμματος => μόνος -η -ον + το ὄμμα (οφθαλμός) = μονόφθαλμος

δυσ-όμματος => δυσ- (αχώρ. προθ. μόριο) + ὄμμα = δυσκόλως βλέπων, τυφλός

έγχει-κέραινος => ἔγχος (δόρυ, λόγχη) + κεραινός = εξακοντίζων τον κεραινόν

γαστρί-μαργος => γαστήρ + μάργος -ον (αδηφάγος, λαίμαργος) = άπληστος, αχόρταγος

δορί-κτυπος => δόρυ + κτύπος = ο τας λόγχας κτυπών / συγκροτών

έαρí-δρεπτος => έαρ + δρεπτός -ή -όν < δρέπω (αυτός που κόβεται και συλλέγεται) = ο κατά το έαρ δρεπόμενος

έγχει-βρόμος => ἔγχος + ὀ βρόμος < βρέμω (ισχυρός κρότος, πάταγος βροντή = η δια του έγχους βροντήν ποιούσα

ναυσι-κλυτός (ναυσι-κλειτός) => ναῦς + κλυτός -ή -όν < κλύω (διάσημος, περίφημος) = περίφημος δια τα πλοία / την θάλασσα

ναυσί-στονος =>ναῦς + στόνος < στένω (γογγυσμός, στεναγμός) = αξιοθρήνητος απώλεια των πλοίων

ναυσι-φόρητος => ναῦς + φορητός -όν, φορητός -ή -όν (ρήμ. επίθ. φερόμενος -η -ον) = ο υπό των νεών φερόμενος, ο πλέων

ύψί-βατος => ὕψι (επίρρ.) + βατός -ή -όν < βαίνω = ο υψηλά κείμενος

ύψί-θρονος => ὕψι + θρόνος = ο έχων τον θρόνο υψηλά

εὔ-ανδρος =>εὗ (επίρρ.) + άνήρ = ο έχων αφθονία αγαθών και γενναίων ανδρών

εὔ-δενδρος =>εὗ + δένδρον = ο έχων αφθονα και καλά δένδρα

εὔ-δηλος =>εὗ + δῆλος -η -ον < δηλόω -ῶ (φανερός) = εντελώς φανερός, κατάδηλος

παλαί-φατος => πάλαι (επίρρ.) + φατός -ή -όν < φημί (περί ου γίνεται ή πρέπει ή μπορεί να γίνεται λόγος) = ο προ πολλού χρόνου λαληθείς, αρχέγονος, παλαιός

άέ-ναος => αεί (επίρρ.) + νάω (ρέω) = διαρκώς ρέων, αιώνιος

Πυθό-νικος (Πυθιό-νικος) => Πυθώ + το νῆκος (νίκη) = ο ανήκων εις Πυθική νίκη

μελάμ-φυλλος => μέλας + φύλλον = ο έχων μέλανα / μαύρα φύλλα, (επί τόπων) δασύς, σύσκιος

ἑκατοντα -κάρηνος => ἑκατόν + κάρα = ο ἔχων εκατό κεφαλάς

ἑκατοντα -ετής => ἑκατόν + ἔτος = ο ἔχων ηλικία εκατό ετών

ὄπλιτο -δρόμος => ὄπλίτης + δρόμος (αγών δρόμου, τρέξιμο) = ο αγωνιζόμενος τον αγώνα του δρόμου, φορώντας την πανοπλία του

γερασ -φόρος => τό γέρας (δώρον τιμής) + φορός = κτώμενος / λαμβάνων γέρας, τιμή

μελι -γαθής => μέλι + ἀγαθός -ή -όν = γλυκός ως μέλι

μελί -κομπος => μέλι + ὁ κόμπος < κομπέω (κτύπος, θόρυβος, κρότος) = ο ηδέως ηχών

μελί -φθογγος => μέλι + φθόγγος = ο ἔχων φωνή μελιτώδη / ηδείαν

θεμι -σκόπος => θέμις + σκοπός = ο επισκοπών τον νόμο και την τάξη

θεμί -πλεκτος => θέμις + ὁ πλεκτός -ή -όν < πλέκω (δικαίως κτηθείς) = καλώς πεπλεγμένος

ἀκαμαντό -πους => α στερ. + κάματος + πούς = ο ἀκάματος εις τους πόδας

ἀσπιδό -δουπος => ασπίς + δοῦπος = ο δια των ασπίδων ποιών δούπον / κρότον

φοινικό -κροκος => φοῖνιξ + η κρόκη = ο ἔχων κρόκην φοινικούν

Σιμωνίδης

2) φοξί -χειλος => ο φοξός -ή -όν (ο εις οξύ απολήγων) + το χειλος = στενούμενος προς τα χείλη, στενώτερος κατά τα χείλη

έρι -πόλιος => έρι (άρι, αχώρ. μόρ. < τό έριον = μαλλί) + ὁ πολίος -ά -όν = υπόλευκος, ψαρός (για μαλλιά)

Σαπφώ

3) μελί -φωνος => μέλι + φωνή = ο ἔχων φωνήν ηδείαν ως το μέλι

Όμηρος

1) θυρα -ωρός => θύρα + ὁ οὔρος (φύλαξ) = ο φυλάττων την πύλη

αίθρη -γενής (αίθρη-γενέτης) => ὁ αἰθήρ + γένος = ο γεννηθείς εν τω
αιθέρι, εκ του αιθέρος αναφύς

βοη -θόος => βοή + θοός -ή -όν < θέω (τρέχω) = σπεύδων προς την βοή
της μάχης

βουλη -φόρος => βουλή + φορός = ο γνώμην εκφέρων / συμβουλευών

μοιρη -γενής =>μοῖρα + γένος = καλότυχος, γεννηθείς ευτυχής

ὑπερη- φανέων => ὑπέρ + φαίνω = υπερφίαλος αλλά και αγέρωχος,
υπερήφανος

έπη -ετανός => ἐπί + ταναός -ή -όν, -ός -όν < τείνω = άφθονος, επαρκής

πυκι-μηδής => = πύκα (ποιητ. επίρρ. συνετώσ, επιμελώσ) + το μῆδος<
μέδω (σχέδιο, σκέψη, μέριμνα, φροντίδα) = συνετός

άξι -θεος (άξιό-θεος) => άξιος + θέα = αξιοθέατος

κραταί -πεδον => κραταιός -ά -όν + τό πέδον (έδαφος) = έχων τραχύ /
σκληρό έδαφος

κραταί -γύαλος => κραταιός + τό γύαλον (το κοίλον, το κοίλωμα)
= έχων ισχυρά κοιλώματα

θέσ -κελος (θεσόσ-κελος, θέσσ-κελος) => θεός + κελεύω = υπερφυσικός,
θαυμαστός

άρτι -επής => άρτιος + έπος = ο λέγων προθύμως και ταχέως, ο έχων
πλήρη, τέλεια και κατάλληλα λόγια

άρτί -πους (άρτί-πος) => άρτιος + πούς = ο υγιής, ισχυρός στα πόδια

πυρι -ηκής (μοχλός) => πῦρ + ἡ άκῆν (αιχμήν)= με πύρινη αιχμή

άλι -αής =>άλς + άημι (πνέω, φυσώ) = ο πνέων προς την θάλασσα ή διά
της θαλάσσης

άλι -πλοος => άλς + πλοῦς = υπό υδάτων κεκαλυμμένος

άλι -πόρφυρος => άλς + πορφύρεος -η -ον, οῦς -ᾶ -οῦν = ο δια
θαλασσίας πορφύρας βεβαμμένος

άρηί -φίλος => Άρης + φίλος -η -ον, ος -ον = αγαπητός στον Άρη,
ευνοούμενός του

δουρι -κλειτός (δουρι -κλυτός) => δόρυ + κλειτός (κλυτός) =

πεφημισμένος, ξακουστός διά το δόρυ

έγγεσί-μωρος => ἔγγος + μωρός -ά -όν = ο δια του ἔγγους ασυνέτως μαχόμενος

ναυσι-κλειτός => ναῦς + κλειτός (κλυτός) = περίφημος διά τα πλοία

όρεσί-τροφος (όρεί-τροφος) => ὄρος + ὄ, ἡ τροφός < τρέφω = ο επί των ορέων τρεφόμενος

πηγεσί-μαλλος => ἡ πηγάς (πράγμα το οποίο έχει στερεοποιηθεί) < πήγνυμι + ὄ μαλλός (το μαλλί του προβάτου) = ο έχων πυκνό μαλλί

μεσαι-πόλιος => μεσαίος -α -ον + ὄ πολιός -ά -όν = κατά το ήμισυ παλιός, μεσήλιξ, μεσόκοπος

άγχί-νοος => ἄγχι (επίρρ. αμέσως, ταχέως) + νοῦς = οξύς τον νουν, ευφυής, ταχύνους

ύψι-ζυγος => ὕψι + ὄ ζυγός, το ζυγόν = ο επί υψηλού ζυγού καθήμενος

ύψι-κάρηνος => ὕψι + τό κάρηνον, κάρανον, κάρη (κεφαλή, κορυφή) = η έχουσα υψηλή κορυφή

ύψι-πυλος => ὕψι + πύλη = ο έχων υψηλές πύλας

ποδα-λείριος => πούς + το λείριον (κρίνο) = ο απαλός στα πόδια

μογοσ-τόκος => ὄ μόγος (μόχθος, κόπος) + ὄ τόκος (τοκετός) = η βοηθούσα τις γυναίκες κατά τον τοκετό

πεντα-έτηρος (πεντα-ετής) => πέντε + ἔτος = πενταετής, ο έχων ηλικία πέντε ετών

έκ-και-δεκά-δωρος =>έκ- και -δέκα (ακλ. λ. δεκαέξι) + το δῶρον (το πλάτος της χειρός, η παλάμη ως μέτρο μήκους) = έχων μήκος δεκαέξι παλαμών

έπτα-βόειος =>έπτά + βόειος -α -ον = κεκαλυμμένος δια επτά πτυχών βοείου δέρματος

έπτα-ετές (έπτά-ετες) => έπτά + ἔτος = ο έχων ηλικία επτά ετών

έννεά-βοιος => έννεά + βοῦς = ο έχων αξίαν εννέα βοών

έννεά-πηχυς => έννεά + πῆχυς = ο έχων εννέα πήχεων μήκος

δεκά-χιλοι => δέκα + χίλιοι -αι -α = δεκακισ-χίλιοι

είκοσι -νήριτος => εἴκοσι + νήριτος -ον (αναρίθμητος, άπειρος) =
εικοσαπλάσιος

είκοσί -μετρος => εἴκοσι + μέτρον = ο έχων μήκος είκοσι μέτρων

έξ -αγώνιος =>έξ + ὁ άγών = έξω του αγώνος, έξω του προκειμένου

έξά -ποδος =>έξ + πούς = ο έχων εξ πόδας

είκοσά -βοιος => εἴκοσι + βοῦς = ο έχων αξία είκοσι βοδιών

πεντηκοντό -γυος => πενήκοντα + ὁ γύης ή ή γύα (μέτρον γης) = ο εκ
πεντήκοντα γυών δηλ. πλέθρων σπορίμου γης αποτελούμενος

δολιχ -εγχής => δολιχός -ή -όν (μακρός) + ἔγχος = ο έχων μακρόν δόρυ

θυμ -αλγής => ὁ θυμός (ψυχή, πνεύμα) + τό ἄλγος (σωματικός πόνος)
< αλγέω = ο θλίβων την ψυχήν

ίππ -ήλατος=>ίππος + ελάυνω = ο ελαύνων ή οδηγών ίππους, ο
μαχόμενος από του άρματος

έτερ -αλκής => ἕτερος -α -ον + ή άλκή (ισχύς, ανδρεία, ευψυχία) = η
παρέχουσα δύναμη εις τον έτερον εκ των δύο

στειν -ωπός (στεν-ωπός) => στενός -ή -όν + η ὥψ (ή ὄψ,όψις, πρόσωπο
) = ο φαινόμενος στενός, περιορισμένος, δύσκολος, στενή δίοδος

χαλκ -ήρης => χαλκός + ἄρω < άραρίσκω (συναρμόζω) = ηρμοσμένος με
χαλκό

θυμ -ηδής => θυμός + το ἥδος< άνδάνω (η ηδονή, τέρψις,) = ευάρεστος,
αγαπητός, προσφιλής

θεο -ειδής => θεός +εἶδος <εἶδω = όμοιος θεώ

άργυρό -ηλος => αργύρεος -α -ον, οὔς -ᾶ -οῦν + ὁ ἥλος(καρφί) = ο
διατρυπημένος με ασημένια καρφιά

αυτό -ετες => αυτός -ή -όν + ἔτος = το ίδιο έτος

θεο -είκελος (θεο-είδής) => θεός + εἵκελος -η -ον (όμοιος < εικός)=
όμοιος με τον θεό

μενο -εικής => τό μένος (ισχύς, δύναμις, πάθος, μανία, οργή) + εικός
<ἔοικα (μ.τ.χ. πιθανόν, εύλογον, λογικόν, ορθόν) = ο αρμόζων εις τας
επιθυμίας, ικανοποιών, άφθονος, αρκετός

άν -ούτατος => α στερ. + ούτάω = αυτός ο οποίος δεν τραυματίσθηκε

από ξίφος

άμιτρο -χίτωνες => α στερ. + ή μίτραν (ζώνη) + χιτών = αυτοί οι οποίοι δεν εφόρουζ ζώνην επί των χιτώνων αυτών

φασσο -φόνος => ή φάσσα (είδος μεγάλης, άγριας περιστέρας) + φόνος = τας φάσσας φονεύων

κελαι -νεφής (κελαινο -νεφής => κελαινός ή -όν (μέλας, μαύρος) + τό νέφος = ο μέλανα έχων νέφη, κεκαλυμμένος υπό νεφών

καλλί -ρροος => καλλι- + ό ρόος/ρόυς <ρέω = ο καλώς ρέων

καλλί -χορος => καλλι- + χορός = ο έχων ωραίους τόπους (αντί του καλλί-χωρος) ή ο ανήκων / αρμόζων σε ωραίους χορούς / ορχήσεις

άργι -κέραυνος => άργός + κεραυνός = ο ρίπτων απαστράπτοντας κεραυνούς

έρι -γδουπος (έρι-δουπος) => έρι + δοῦπος (βαρύς, υπόκωφος ήχος) = βροντωδώς ηχών, βροντώδης

έρι -βωλος => έρι + ό, ή βῶλος (όγκος γης ή χώματος, γη, χωράφι) = ο έχων μεγάλους βώλους (επί ευφόρου γης), λίαν εύφορος

έρι -στάφυλος => έρι + ή σταφυλή (το σταφύλιον) = ο εκ μεγάλων σταφυλών θλιβόμενος οίνος

έρι -τιμος => έρι + ή τῆμος (ποιητ. τύπ. του τιμή) = πολύτιμος

άγχι -μολος => άγχι + μολεῖν < βλώσκω (αόρ. β' έ-μολ-ον) (ποιητ. τύπ. του ρ. έρχομαι) = ο ερχόμενος πλησίον

άγχι -βαθής => άγχι + βάθος = ο βαθύς μέχρι και αυτής της άκρας ή ακτής

άγριό -φωνος => άγριος -α -ον + φωνή = ο έχων αγρίαν / τραχειά φωνή (γλώσσα)

αιγί -οχος => ή αιγίς (ασπίς) + έχω = ο την αιγίδα έχων /φέρων (επώνυμο του Διός)

ναύ -μαχος => ναῦς + μάχομαι = ο ανήκων ή αρμόζων εις ναυμαχίαν

δουρ -ηνεκής => δόρυ + ένεγκεῖν < φέρω (αόρ. β' ήνεγκ-ον) = ο απέχων βολήν δόρατος

σακέσ -παλος => τό σάκος <σάττω (ασπίς) + πάλλω = ο πάλλων την ασπίδα

ἐλεός -θρεπτός (ἐλεσός -θρεπτός) =>τό ἔλος + θρεπτός -ή -όν < τρέφω (ρημ. επίθ.) = ο εν τοίς ἐλεσι τρεφόμενος

εἶρο -πόκος => το εἶρος + ὁ πόκος (ἐρίον προβάτου ακατέργαστον, ὄγκος μαλλίου) < πέκω = ο ἔχων πόκους ἐρίων, πυκνόμαλλος

ψευδ -ἄγγελος => ψευδής -ής -ές + ἄγγελος < ἀγγέλω = ο ψευδή ἀγγέλλων, ψευδής /ψευδόμενος ἀγγελιαφόρος

ὄνομα -κλυτός => ὄνομα + κλυτός= ο ἔχων ἐνδοξο ὄνομα

ἄρματο -πηγός =>ἄρμα + πηγός -ή -όν < πήγνυμι = ο κατασκευάζων ἄρματα

γαλακτο -φάγος => γάλα + ὁ φάγος (φαγάς, λαίμαργος) < ἐσθίω = ο διά γάλακτος τρεφόμενος / ζων

παγ -χρύσεος (πάγ-χρυσος) => πᾶν + χρυσοῦς -ῆ -οῦν = ὅλος χρυσοῦς, ολόχρυσος

παμ -ποίκιλος =>πᾶν + ποικίλος = πολυποίκιλος, ο ποικίλης ἐργασίας

πάμ -πρωτος =>πᾶν + πρώτος = ο πρώτιστος πάντων

παν -αίολος =>πᾶν + αἰόλος -η -ον (ἀπαστράπτων, στίλβων) = πολυποίκιλος και ἀπαστράπτων

παν -ἀπαλος =>πᾶν + ἀπαλός -ή -όν = ὅλως ἀπαλός, τρυφερός, λεπτός

παν -ἀποτμος =>πᾶν + ἄποτμος -ον (ατυχής, δυστυχής) = ὅλως ατυχής

παν -ἄωριος (παν-ἄωρος) =>πᾶν + ἄωριος -α -ον (ἄωρος, παρά την ὥρα ἀκαιρος) = παντελώς ἄωριος, ἄμοιρος, προορισμένος εἰς πρόωρο τέλος

πάν -ορμος =>πᾶν + ὄρμος (τόπος προς ἀγκυροβολία) = λιμὴν ου πάσα ναύς, ἐπὶ παντί ἀνέμω ορμίζεται

παν -υπέρτατος =>πᾶν + ὑπέρτατος = υπέρ πάντας υπέρτατος

παν -ύστατος =>πᾶν+ ὕστατος = πάντων ἐσχατος

παν -δήμιος =>πᾶν + δήμιος -α -ον (ο ἀνήκων εἰς τον λαόν, δημόσιος) = ο ἀνήκων εἰς σύμπαντα τον λαόν

παν -ημέριος (παν-ήμερος) =>πᾶν + ἡμέριος -ον (διά μίαν ἡμέρα, διαρκών μίαν ἡμέρα μόνο) = ο δι' ὅλης της ἡμέρας

παν -νύχιος (πάν -νυχος) => πᾶν + νύξ = δι' ὅλης της νυκτός, ολονύκτιος

φοινικο-πάρηος => φοῖνιξ + παρειά = ο ἔχων ερυθράς παρειάς

Τα επίθετα, όπως είδαμε κατά την μελέτη των συνθέτων που αποτελούν τον κορμό της εργασίας, αφθονούν καθ' ὅτι αποτελούν έναν από τους πλέον συνήθεις τρόπους κοσμήσεως ενός λογοτεχνικού έργου.

2.4.2. Γραμματικές Κατηγορίες Των Συνθετικών Μερών

Στην ενότητα αυτή όπως προαναφέραμε, θα μελετήσουμε τους συνδυασμούς των γραμματικών κατηγοριών, βάσει των οποίων δομούνται τα σύνθετα ουσιαστικά και τα σύνθετα επίθετα της προηγούμενης ενότητας.

2.4.2.1. Ουσιαστικά

Προκειμένου να σχηματισθούν τα σύνθετα που ανήκουν στην γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού, λαμβάνουν χώρα οι εξής συνδυασμοί:

- 1) Ουσιαστικό και Ουσιαστικό
- 2) Ουσιαστικό και Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο
- 3) Ουσιαστικό και Μετοχή
- 4) Ουσιαστικό και Ρήμα
- 5) Επίθετο και Ουσιαστικό
- 6) Επίθετο και Ρήμα
- 7) Αριθμητικό και Ουσιαστικό
- 8) Αριθμητικό και Ρήμα
- 9) Επίρρημα και Ουσιαστικό
- 10) Επίρρημα και Ρήμα
- 11) Άκλιτη λέξη και Ρήμα.

Υπερτερούν τα ουσιαστικά σε θέση πρώτου και ειδικά δευτέρου συνθετικού, ακολουθούν τα επίθετα, συνήθως ως δεύτερα συνθετικά καθώς επίσης και τα ρηματικά επίθετα σε θέση δευτέρου συνθετικού. Τα ρήματα είναι πάντα σε θέση δευτέρου συνθετικού (βλ. υποσημείωση 3), ενώ υπάρχουν και σύνθετα τα οποία έχουν αριθμητικά, επιρρήματα και άκλιτες λέξεις, στην θέση του πρώτου συνθετικού. Παρατηρείται και ένα σύνθετο με μετοχή στην θέση του δευτέρου συνθετικού.

Ταξινομώντας ως εκ τούτου τα σύνθετα με βάση τους ως άνω συνδυασμούς, έχουμε τα εξής:

1. Ουσιαστικό + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) θυρο-κόπος (ὄ) => ἡ θύρα + ὁ κόπος = ο κτυπών, ο επαίτης

μουσο-μήτωρ (ῆ) => ἡ μοῦσα + ἡ μήτηρ = ἡ μήτηρ των Μουσών και πάσης τέχνης

μουσό-μαντις (ὄ, ῆ) => ἡ μοῦσα + ὁ, ἡ μάντις = πτηνόν με προφητικόν ἄσμα

άρει –θύσανος (ὀ) => ὀ Ἄρης + ὀ θύσανος = ο θύσανος του Ἄρεως = ο γενναῖος πολεμιστής

Πυθό –μαντις (ὀ, ἦ) => ἦ Πυθώ + ὀ, ἦ μάντις = ο, η Πυθικός μάντις

άνδρό –παις (ὀ) => ὀ ἀνήρ + ὀ παῖς= 1) ο παις ο νεωστὶ εἰς ἀνδρας ελθών
2) ο ἐν τῇ παιδικῇ ηλικίᾳ ἀνδρείος ὢν

άνδρο –πλήθεια (ἦ) => ὀ ἀνήρ + τόπληθος = πλήθος ἀνδρῶν

μητρο-κασιγνήτη (ἦ) => ἦ μήτηρ + ἦ κασιγνήτη (ἀδελφή)= ἀδελφή ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς

ἔλειο- βάτης =>τό ἔλος + βάτης = περιπατῶν / κατοικῶν στα ἔλη

οἶακο –νόμος (ὀ) =>ὀ οἶαξ (λαβὴ πηδαλίου) + νόμος = πηδαλιούχος, μεταφ. κυβερνήτης, διοικητής

Σοφοκλής

β) ἡμερο-σκόπος (ὀ, ἦ) =>ἡμέρα +ὀ σκοπός = ο/η φυλάττων/ουσα τὴν ἡμέρα, φρουρός

οὔρεσι-βώτας (ὀ) => ὄρος + ὀ βώτας = ο βοσκόμενος στα ὄρη

ὀδοι-πόρος (ὀ, ἦ) => ἦ ὁδός + ὀ πόρος= ο ταξιδιώτης

πατρο-φόντης (ὀ) => ὀ πατήρ + φόντης (φονεύς) = πατροφόνος

χειρ –ῶναξ (ὀ, ἦ) => ἦ χεῖρ + ὀ ἄναξ =ο ἀναξ/ κύριος τῶν ἰδίων εαυτοῦ χειρῶν, ο ἐργαζόμενος με τὰ χέρια

κρεα – νόμος (ὀ) =>τό κρέας + νόμος = ο διανέμων το κρέας τῶν θυμάτων

Ευριπίδης

γ) δορι –μήστωρ (ὀ) => τό δόρυ + ὀ μήστωρ (επόπτης) = ο ἔμπειρος τοῦ δόρατος

χιονό –χρως (ὀ, ἦ) => ἦ χιών + ὀ χρώς (ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἡ ἐπιδερμίδα) =ο ἔχων σῶμα λευκόν ὡς ἡ χιών

Διο –γενέτωρ (ὀ) => Δίας + ὀ γενέτωρ (γενέτης, πρόγονος, γεννήσας, πατήρ) = ο παρέχων γέννηση στον Δία

Πίνδαρος

δ) μητρο –μήτωρ (ἦ) => μήτηρ + μήτηρ = ἡ μήτηρ τῆς μητρὸς, προμήτωρ

πατρο –πάτωρ (ὀ) => πατήρ + πατήρ = ο πατήρ τοῦ πατρὸς

θεμισ- κρέων (ὄ) => θέμις + ὄ κρείων (ὄ βασιλεύων δικαίως) = άρχοντας, βασιλιάς, δεσπότης

άκαμαντο -λόγχης (ὄ) => α στερ. + κάματος (μόχθος, κόπος) + λόγχη = ο ακάματος εν λόγχη

άκαμαντο -μάχης (ὄ) => α στερ. + κάματος + μάχη = ο ακάματος εν μάχη

Στησίχορος

ε) πολεμη- δόκος (ὄ, ἦ) => πόλεμος + ὄ δόκος (όραμα, φαντασία) = ο δεχόμενος και υποστηρίζων τον πόλεμο

Όμηρος

στ) κυνά -μυία (ἦ) => κύων + μυϊα (μύγα) = σκυλόμυγα δηλ. αναιδής μυϊα

ληι -βότειρα (ἦ) => τό λήιον (χωράφι προ του θερισμού, σπαρτά)+ βοτήρ/ βότειρα (βοσκός)= η κατατρώγουσα / καταστρέφουσα τα σπαρτά

ρεί -χαλκος (ὄ) => ὄρος + χαλκός = χαλκός του ὄρους, δηλ. μέταλλο κίτρινου χαλκού

ὄδοι -πόρος (ὄ, ἦ) => ὄδος + πόρος (μέσον προς διάβαση ποταμού, μέρος διαβατό) = συνοδοιπόρος, οδηγός

χοροι -τυπία (ἦ) => χορός + ὄ τύπος (κτύπος) = χορός μετά κτύπου του εδάφους

Έλλήσ - ποντος (ὄ) => Έλλη + ὄ πόντος = ο πόντος της Έλλης

άνδρά- ποδον (τό) => άνήρ + πούς = ο αιχμαλωτισθείς εν πολέμω και πωληθείς ως δούλος, δουλοπρεπής

ποδα -λείριος (ὄ, ἦ) => ὄ πούς + τό λείριον (κρίνο) = ο απαλός στα πόδια

δίσκ -ουρα (τά) => ὄ δίσκος + τό οὔρον (όσο είναι το διάστημα κατά το οποίο ρίπτεται ο δίσκος) = δίσκου βολή ως μέτρον αποστάσεως

πρυμν -ώρεια (ἦ) => ἦ πρύμνα + τό ὄρος = το κατώτατο μέρος του ὄρους, οι πρόποδες

άελλό -πος (ὄ, ἦ) => ἦ ἄελλα (ανεμοστρόβιλος, θυελλώδης άνεμος) + πούς = η έχουσα πόδας θυέλλης, ταχεία ως θύελλα

ίππιο- χαίτης (ὄ) => ἦ ἵππος + χαίτη = ο εξ ιππίων τριχών

ναύ -λοχος (ὄ) => ἦ ναῦς + ὄ λόχος (τόπος ενέδρας) = ο λιμίν ο τας ναυς υποδεχόμενος

βου -κόλος (ὀ) => βοῦς + τό κόλον (τροφή, φαγητό) = ο βοσκός αγέλης βοών

βου -πλήξ (ὀ, ἦ) => βοῦς + πλήξις (κτύπημα) = κέντρο βοός, βούκεντρον

βο -ῶπις (ἦ) => βοῦς + ἦ ὤψ (ὀψις, πρόσωπο, οφθαλμός) = έχουσα οφθαλμούς βοός

μητρο -πάτωρ (ὀ) => μήτηρ + πατήρ = ο της μητρός πατήρ

πατρο -κασίγνητος (ὀ) => πατήρ + κασίγνητος (αδελφός) = ο του πατρός αδελφός

πατρο -φονεύς (ὀ) => πατήρ + φονεύς = ο φονεύσας τον πατέρα του

Πάτρο -κλος (ὀ) => πατήρ + τό κλέος (φήμη) = ο έχων την φήμη του πατέρα του

ἄρμα -τροχιή (ἦ) => ἄρμα + τροχιά = η γραμμή που σχηματίζουν στο έδαφος οι τροχοί του άρματος

μελί -γηρυσ (ὀ, ἦ) => μέλι + ἦ γῆρυσ (φωνή, ομιλία) = μελωδικός

Ο συνδυασμός αυτός, παρατηρούμε ότι είναι ιδιαίτερα παραγωγικός και στις τρεις διαλέκτους στα υπό εξέταση σύνθετα.

2.Ουσιαστικό + επίθετο/ ρηματικό επίθετο

Όμηρος

α) βο -άγριον (τό) => βοῦς + ἄγριος -α -ον = ασπίς εκ αγρίου ταύρου

κυμο -θή (ἦ) => κῦμα + θεός -ή -όν (ταχύς) = ταχεία ως το κύμα

Ἔωσ -φόρος (ὀ) => ἦ ἔως (ἦ ἠώς = η αυγή) + ὀ φορός -όν (ο φέρων) = ο φέρων την πρωίαν, ο Αυγερινός

3.Ουσιαστικό + μετοχή

Όμηρος

α) λυκά -βας (ὀ) => ἦ λύκη (φως) + βάς, βᾶσα, βάν < βαίνω =το έτος

4.Ουσιαστικό + ρήμα

Αισχύλος

α) αἰγί-λιψ (ὀ, ἦ) => ἦ αἶξ + λείπω (αόρ. β' ἔ-λιπ-ον) = εγκαταλελειμμένος ακόμη και υπό αιγών

άνδρο-θνής(ὀ, ἦ) => ὀ άνήρ + θνήσκω = φονικός

άνδρο-κμής (ὀ, ἦ) => ὀ ἀνήρ + κάμνω = ο καταπονών τους άνδρας

χρηματο -δαίτης=> τό χρῆμα + δαίω =ο διανέμων / διαμοιράζων την περιουσία

λεοντο -βάμων (ὀ, ἦ) => ὀ λέων + βαίνω =στηριζόμενος επί λέοντος ἦ επί ποδών λέοντος

ποδό -ψηστρον (τό) => ὀ πούς + ψάω (τρίβω, ομαλύνω) = πανί προς απόμαξιν των ποδών

Σοφοκλής

β) νικο-μάχος (ὀ) => νίκη + μάχομαι (ἀόρ. β' ἔμαχον) = ο νικητής στην μάχη

άσπιδ-οὔχος (ὀ) => ἦ άσπίς + ἔχω = ο έχων/φέρων ασπίδα

άνδρο -βρώς (ὀ) => ἀνήρ + βιβρώσκω = ανδροβόρος, ανδροφάγος

μελο -ποιός (ὀ) => τό μέλος + ποιέω-ώ = ο ποιών μέλη, λυρικός ποιητής

μέλι-βόας (ὀ)=> μέλι + βοάω =ο ηδέως βοών /άδων

Πίνδαρος

γ) χειρι -άρης (ὀ) => χεῖρ + ἀραρίσκω < ἄρω = δεξιός, ἔμπειρος σε έργα δια χειρών γινόμενα

άνδρο -δάμας (ὀ, ἦ) => ἀνήρ + δαμάω < δαμάζω (καταβάλλω, κατανικώ, υπερισχύω) = ο καταδαμάζων τους άνδρας, ανδροφόνος

αἶμα -κουρία (ἦ) => αἷμα + κορέννυμι (χορταίνω, ικανοποιώ, πληρώ) = προσφορές / θυσίες αιματηρές στους τάφους προς εξιλέωσιν των ψυχών

λεοντο -δάμας (ὀ) => λέων + δαμάω = ο δαμαστής λεόντων

Όμηρος

δ) ἵππη -μολγός (ὀ) => ἵππος + ἀμέλγω = οι ἀμέλγοντες τας θηλείας ἵππους

θέ-σπισ (ὀ, ἦ) => θεός + ἔσπον < εἶπον< λέγω (ἀόρ. β') = θεόπνευστος, θεσπέσιος, θείος, θαυμασίος

πυρ -καϊή (πυρ-καιά) (ἦ)=> πῦρ + καίω = ο τόπος όπου ανάπτεται πυρ, νεκρική πυρά

αἰγί -λιψ (ὀ, ἦ) => αἶξ + λείπω = εγκαταλελειμένος και υπό αιγών, κρημνώδης

τείχεσι -πλήτης (ὀ) => τεῖχος + πελάζω (πλησιάζω, προσέρχομαι) = ο τα τείχη πλήττων / προσβάλλων εξ εφόδου

άλωσ -ύδνη (ή) => ἄλωσ + φύω = η γεννηθείσα εκ της θαλάσσης

πυγ -μάχος (ὀ) => ἡ πύξ (πυγμή) + μάχομαι = ο δια της πυγμής μαχόμενος

νεφελ -ηγερέτα (ὀ) => ἡ νεφέλη (σύννεφο) + ἀγείρω (συλλέγω, συναθροίζω) = ο αθροίζων τας νεφέλας

πυλ -άρτης (ὀ) => πύλη + ἄρω = ο συγκρατῶν τας πύλας του Ἄδου κεκλεισμένας, ο φυλάττων αυτάς

ἡνι -οχεύς (ὀ) => ἡ ἡνία ἢ τά ἡνία (το χαλινάρι , ο χαλινός) + ἔχω = ο κρατῶν τας ἡνίας, αμαξηλάτης

πολι -ήτης (ὀ) => πόλις + εἰμί = πολίτης, συμπολίτης, ομοεθνής

βο -ηλασίη (ή) => βοῦς + ἐλαύνω = απαγωγή / αρπαγή βοῶν

δουρο -δόκη (ή) => δόρυ + δέχομαι = θήκην προς υποδοχήν δοράτων

κυνο -ραίστης (ὀ) => κύων + ραίνω (ραντίζω, καλύπτω) = κρότων, τσιμπούρι, σκυλόψειρα

έγγέσ -παλος (ὀ) => τό έγγχος + πάλλω = ο πάλλων το έγγχος, μαχητής

κυμο -δόκη (ή) => κύμα + δέχομαι = η τα κύματα δεχομένη

μελί -κρητον (τό) => μέλι + κεράννυμι (αναμιγνύω) = κράμα εκ μέλιτος και γάλακτος προσφερόμενον ως σπονδή εις τους καταχθονίους θεούς

5. Επίθετο + Ουσιαστικό

Αισχύλος

α) νεό -πτολις (ή) => νέος -α -ον + ἡ πόλις = πόλις νεωστί κτηθείσα

μελαγ -χίτων (ὀ, ή) => ὀ/ή μέλαν -αινα + ὀ χίτων = ο/η έχων/ουσα μέλανα χιτώννα/ ένδυμα, ο σκοτεινός, κατηφής

ψευδό -μαντις (ὀ, ή) => ψευδής -ής -ές + ὀ, ή μάντις = ψευδοπροφήτης

άληθό - μαντις (ὀ, ή) => ἀληθής -ής -ές + ὀ, ή μάντις = ο/ η προφητεύων/ουσα την αλήθεια

Σοφοκλής

β) ψευδο -κῆρυξ (ὀ) => ψευδής -ής -ές + ὀ κῆρυξ = ο ψευδόμενος κῆρυξ

Ευριπίδης

γ) παλαιο -μάτωρ (ή) => παλαιός -ά -όν + μήτηρ = η παλαιά μήτηρ

Πίνδαρος

δ) φοινικό -πέζα (ή) => φοῖνιξ (κόκκινος, ερυθρός) +πέζα = ερυθρόπους, κοκκινόπους

φοινικό -στερόπας (ὀ) =>φοῖνιξ + ὀ στέροψ (ὀ άστράπτων) = ο εξακοντίζων ερυθράς αστραπάς

Όμηρος

ε) Κακο-ίλιος (ή) => κακός -ή -όν + ή Όλιος (η πόλις του Όλου, Τροία) = η κακή, δυστυχής Τροία

καλλι -κολώνη (ή) => καλλι- + ή κολώνη (λόφος) = ωραίος λόφος

καλλι -κρήδεμνος (ὀ, ή) => καλλι- + τό κρήδεμνον (κεφαλόδεσμος) =ο έχων καλόν κρήδεμνον, ωραίο κάλυμμα κεφαλής

καλλί -σφυρος (ή) => καλλι + τό σφυρόν (κότσι, το περί τον αστράγαλον, η περιφέρεια των ποδών) = η έχουσα καλά σφυρά

άργι-όδους (ὀ, ή) => άργός -ή -όν + ὀ όδούς = ο λευκούς έχων οδόντας

άλαο -σκοπιή (ή) =>άλαός -όν (τυφλός) + ή σκοπιά (τόπος υψηλός από όπου κάποιος κατασκοπεύει) = η τυφλή, αμελής, απρόσεκτος, ανωφελής επαγρύπνηση

παν -αφήλιξ (ὀ, ή) =>πᾶν + ὀ, ή αφήλιξ ή άπῆλιξ (ο υπερβάς την μέση ηλικία, κλίνων προς το γήρας) = ο πάντων των ηλικιωτών στερημένος

Παν -αχαιοί (οί) =>πᾶν + Άχαιοί = πάντες οι Αχαιοί

Παν -έλληνες (οί) =>πᾶν + Έλληνες = πάντες οι Έλληνες

παν -ομφαίος (ὀ) =>πᾶν + ή όμφή (όνομα / φωνή θεού) = ο πέμπων πάσαν ομφήν, θεία φωνή

Ο δομικός αυτός συνδυασμός είναι επίσης πολύ παραγωγικός στους συγγραφείς που εξετάζουμε, ιδιαίτερα με πρώτο συνθετικό το επίθετο συγκριτικού βαθμού *καλλίων-* ον ή το ουδέτερο του επιθέτου *πᾶς, πᾶσα, πᾶν*.

6.Επίθετο + ρήμα

Αισχύλος

α) παντ -όπτης (ὀ) =>πᾶν + ὀράω-ῶ = ο τα πάντα ορών

Όμηρος

β) νέ -ηλυσ (ὀ, ή) => νέος + ἤλθον (αόρ. β΄ του ρ. έρχομαι) = ο νεωστί ελθών, ο νεοφερμένος

ώμ -ηστής (ὀ) => ώμός + έσθίω = ο εσθίων ωμά κρέατα, ωμοφάγος

πα̃ν -δαμάτωρ (ὀ) =>πα̃ν + δαμάω (κατανικώ, υπερισχύω, καταβάλλω)
= ο τα πάντα δαμάζων

7. Αριθμητικό + Ουσιαστικό

Αισχύλος

α) πεντηκοντό -παις (ὀ, ἦ) => πεντήκοντα + ὀ, ἦ παῖς = ο, ἦ έχων /ουσα, α-ποτελούμενος/η (από) πεντήκοντα παιδιά

Ευριπίδης

β) δεκ -έτης (ὀ) => δέκα + έτος= ο διαρκών δέκα έτη

Όμηρος

γ) έπτα -πόδης (ὀ) =>έπτά + πούς=ο έχων μήκος επτά ποδών

8. Αριθμητικό + Ρήμα

Αισχύλος

α) έκατοντ -άρχης (ὀ) =>έκατόν + άρχω = ο αρχηγός εκατό ανδρών

9. Επίρρημα + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) προσθό -δομος (ὀ) => πρόσθα + ὀ δόμος (οικία) =ο άρχων / προστάτης του οίκου ή ο πρώην κύριος αυτού

Σοφοκλής

β) χαμαι -κοίτης (ὀ) => χαμαί + κοίτη = ο επί του εδάφους κοιμώμενος

Πίνδαρος

γ) άμα -τροχιή (ἦ) =>άμα + ἦ τροχιά = σύμπτωσης, σύγκρουσις των τροχών

διχό- μηνις (ὀ, ἦ) => δίχα (εις δύο μέρη) + ὀ μήν = εν τω μέσω του μηνός δηλ. κατά την πανσέληνο

Όμηρος

δ) χαμαι -εύνης (ὀ) => χαμαί + ἦ εύνή (στρωμένη, κοίτη) = ο επί του εδάφους κοιμώμενος

έρι -βώλαξ (ὀ, ἦ) => έρι + βώλαξ =ο/η έχων/ουσα μεγάλους βώλους

έρι -αύχην (ὀ, ἦ) =>έρι + ὀ αύχίν = ο έχων υψηλό / καμπύλο αυχένα /τράχηλο

άει –γενέτης (ὀ) => άεί + γενέτης = αθάνατος, αιώνιος

άγχι –μαχητής (ὀ) => άγχι + μαχητής = ο μαχόμενος εκ του πλησίον

Τα σύνθετα τα οποία βασίζονται στο σχήμα επίρρημα + ουσιαστικό είναι επίσης αρκετά προσφιλή στους υπό εξέταση συγγραφείς.

10. Επίρρημα + ρήμα

Πίνδαρος

α) άρί –γνως (ὀ, ἦ) => άρι + γιγνώσκω (άορ. β' ξ-γνω-ν) = διακεκριμένος, επιφανής

έρι –κλάγκτης (ὀ) => έρι + κλάζω = ο σφοδρώς κλάζων / ηχών

Όμηρος

β) Άρι –άδνη (ἦ) => άρι + άνδάνω (άρέσκω, εύαρεστώ, τέρπω) = η λίαν ανδάνουσα, αυτή που τέρπει κατά το πλείστον

11. Άκλιτη λέξη + Ρήμα

Όμηρος

α) δασ –πλήτις (ἦ) => δά + πελάζω (πλησιάζω, προσέρχομαι) = τρομερή, φορική, φοβερή

Τα σύνθετα που βασίζονται στην δομή **ουσιαστικό + ουσιαστικό, ουσιαστικό + επίθετο / ρηματικό επίθετο** εάν αναλυθούν στους αντίστοιχους συντακτικούς σχηματισμούς παρουσιάζουν, αφ'ενός ποικιλομορφία στις συντακτικές σχέσεις μεταξύ των δύο συστατικών και αφ'ετέρου διαφοροποίηση στην λειτουργικότητα των συστατικών αυτών στο πεδίο της σύνθεσης και στο πεδίο της σύνταξης. Π.χ.

1. Στο σύνθετο *άρει –θύσανος* => ο θύσανος του Άρεως (Αισχύλος), το ουσιαστικό-πρώτο συνθετικό λειτουργεί ως γενική κτητική αν και στο σύνθετο είναι σε πτώση δοτική. Η μορφολογία και η σύνταξη εκδιπλώνονται στα πλαίσια αυτενέργειας και ταυτοχρόνως αλληλεπίδρασης.
2. Στο σύνθετο *έωσ-φόρος* => ο φέρων την πρωίαν (Όμηρος), το ουσιαστικό – πρώτο συνθετικό είναι αντικείμενο της μετοχής «φέρων» της οποίας την έννοια έχει το επίθετο *φορός*. Το επίθετο στην προκειμένη περίπτωση λειτουργεί ως ρηματικός τύπος (ρηματικό επίθετο).

Κατά παρόμοιο τρόπο, στα σύνθετα που ακολουθούν το σχήμα **επίρρημα + ουσιαστικό**, παρατηρούμε ότι το επίρρημα- πρώτο συνθετικό λειτουργεί ως επίθετο προσδίδοντας στο ουσιαστικό – δεύτερο συνθετικό μία ιδιότητα. Π.χ.

3. Στο *έρι- βῶλαξ* => ὀ έχων μεγάλους βώλους (Όμηρος), το επίρρημα- πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το ουσιαστικό –δεύτερο συνθετικό όντας τρόπον

τινά στην θέση του επιθέτου «μεγάλος» και λειτουργώντας ως επιθετικός προσδιορισμός.

Στους δομικούς συνδυασμούς **επίθετο + ουσιαστικό, αριθμητικό + ουσιαστικό**, παρατηρούμε μία εξομάλυνση στην λειτουργικότητα των δύο συνθετικών στο πεδίο της σύνθεσης και στο πεδίο της σύνταξης, καθώς το πρώτο συνθετικό λειτουργεί ούτως ή άλλως ως επιθετικός (*μελαγχίτων* στον Αισχύλο) ή κατηγορηματικός προσδιορισμός (*Παν-αχαιοί* στον Όμηρο).

Οι δομικοί συνδυασμοί **ουσιαστικό + ουσιαστικό** και **επίθετο + ουσιαστικό** ανήκουν, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, στον σχηματισμό **[θέμα – λέξη]**. Στον σχηματισμό **[θέμα- θέμα]** ανήκουν κατά πρώτον όσα φέρουν **θέμα ρηματικής φύσεως** στο δεύτερο συνθετικό, ενώ αυτά τα οποία φέρουν **άκλιτο** πρώτο συνθετικό ταξινομούνται είτε στον σχηματισμό **[θέμα – θέμα]** είτε στον σχηματισμό **[θέμα – λέξη]**.

2.4.2.2. ΕΠΙΘΕΤΑ

Τα επίθετα υπερτερούν σε σχέση με τα ουσιαστικά στα υπό εξέταση σύνθετα των τριών διαλέκτων. Για τον σχηματισμό τους χρησιμοποιούνται οι παρακάτω συνδυασμοί:

- 1) Ουσιαστικό + Ουσιαστικό
- 2) Ουσιαστικό + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο
- 3) Ουσιαστικό + Μετοχή
- 4) Ουσιαστικό + Ρήμα
- 5) Επίθετο + Ουσιαστικό
- 6) Επίθετο + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο
- 7) Επίθετο + Ρήμα
- 8) Αριθμητικό + Ουσιαστικό
- 9) Αριθμητικό + Επίθετο
- 10) Επίρρημα + Ουσιαστικό
- 11) Επίρρημα + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο
- 12) Επίρρημα + Ρήμα
- 13) Άκλιτη λέξη + Ουσιαστικό
- 14) Άκλιτη λέξη + Επίθετο
- 15) Άκλιτη λέξη + Ρήμα
- 16) Α στερ. + Ουσιαστικό / Επίθετο / Ρήμα

Τα ουσιαστικά και τα επίθετα σε θέση πρώτου και δευτέρου συνθετικού είναι τα μέρη του λόγου που τίθενται περισσότερο ως δομικά στοιχεία της γραμματικής κατηγορίας του συνθέτου επιθέτου, στα σύνθετα που αποτελούν τον κορμό της διατριβής. Το ρήμα χρησιμοποιείται στην θέση του δευτέρου συνθετικού (βλ. υποσημείωση 3), καθώς επίσης και το επίρρημα σε θέση πρώτου συνθετικού. Συναντάμε επίσης περιπτώσεις συνθέτων επιθέτων με πρώτο συνθετικό αριθμητικό ή άκλιτη λέξη (πρόθεση, μόριο κ.λπ.), όπως επίσης και σύνθετα με δεύτερο συνθετικό ρηματικό επίθετο και μετοχή. Όσον αφορά το ρηματικό επίθετο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαμόρφωση του τόνου μετά την σύνθεση, για την οποία θα γίνει λόγος στο κεφάλαιο περί τονισμού των συνθέτων.

Ταξινομώντας, ως εκ τούτου, τα σύνθετα επί τη βάση των παραπάνω συνδυασμών, έχουμε τις εξής κατηγορίες:

1. Ουσιαστικό + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) πελειο-θρέμμων => ή πέλεια (άγριο περιστέρι) + τό θρέμμα (ό,τι εκτρέφεται) = ο τρέφων περιστεράς

θυη-φάγος => τό θύος + φάγος, φαγός (τρώγω, αόρ. β' ἔ-φαγ-ον) = ο καταβροχθίζων τας προσφοράς

άλι-τυπος => ἄλς + τύπος = ο υπό της θαλάσσης τυπτόμενος

άλι - στονος => ἄλς + ό στόνος (στεναγμός, γογγυσμός, θρήνος) = ο ηχών / στενάζων ως η θάλασσα

δορί-πονος => δόρυ + πόνος = πονών περί το δόρυ, πολεμικός, αγωνιζόμενος στην μάχη

δορί -γαμβρος => δόρυ + γαμβρός = η γενομένη αιτία πολέμου ένεκα του γάμου, η δια μάχης κτηθείσα

ίχθυ- βόλος => ίχθύς + ό βόλος (το συλλαμβανόμενον πράγμα, η άγρα) = ο πλήττων / συλλαμβάνων ιχθύς

μητρο -κτόνος => μήτηρ + ό κτόνος (θάνατος, φόνος) = ο φονεύων την μητέρα αυτού

μητρο -φόνος => μήτηρ + φόνος =μητροκτόνος

άστρο- γείτων => άστήρ + γείτων = ο γειτνιαζων τ' άστρα

άρματό -κτυπος => ἄρμα + κτύπος = ο συνεχής κρότος των αρμάτων

μελί -γλωσσοσ => μέλι + γλώσσα = ο έχων ευχάριστη / γλυκιά γλώσσα /πειθώ

δρακοντό -μάλλος => δράκων + ό μαλλός (κόμη) = ο έχων κόμην οφιοειδή

γυναικό -μιμος => γυνή + μῖμος = ο μιμούμενος τας γυναίκας

φοινικό -πεδον => φοῖνιξ + τό πέδον (το έδαφος, η γη) = ο έχων πυθμένα φοινικού χρώματος

άρχη-γενής => άρχή + γένος = ο αίτιος της πρώτης αρχής για κάποιο πράγμα

πύρ -πνοος => πῦρ + ό πνόος (πνοή) = ο πνέων πυρ

άνθο –νόμος => άνθος + νόμος (ό, τι έχει απονεμηθεί ή δοθεί κατ' αναλογία) = ο έχων άνθη προς νομή

Σοφοκλής

β) γη-γενής => γῆ + γένος = ο εκ της γης γεννηθείς, αυτόχθων

χιονό –κτυπος => χθών + κτύπος = υπό χιόνος τυπτόμενος

ξίφο –κτόνος => ξίφος + κτόνος = ο δια του ξίφους φονεύων

ψευδό – φημος => ψευδος + φήμη = ο ανήκων σε ψευδή προφητεία

όρνιθο- σκόπος => ό, ή όρνις + ό σκοπός = ο παρατηρών τα πτηνά και προλέγων εκ της πτήσεως και των φωνών αυτών

παιδο- κτόνος => παῖς + κτόνος = ο φονεύς των εαυτού παιδιών

παιδο –τρόφος => παῖς + τροφός = ο τρέφων παιδιά

άνθο –βοσκός => άνθος + βοσκός = ο τρέφων άνθη, ανθοτρόφος

γηρο –βοσκός => γῆρας + βοσκός = ο τρέφων ή περιθάλπων τινά εν τω γήρατι

Ευριπίδης

γ) ναυσί –πομπος => ναῦς + πομπός (συνοδεύων, οδηγός, κομιστής) = αυτός που κινεί το πλοίο

ναυσι –πόρος => ναῦς + πόρος (σημείο πλωτό) = αυτός ο οποίος περνάει με πλοίο, ταξιδεύων, ναυτιλλόμενος

ούρεσί –δρομος => όρος + δρόμος = ο τρέχων ανά τα όρη

όρει-βάτης => όρος + βάτης (ο πατών, βατεύων) = ο διερχόμενος, περιερχόμενος τα όρη

θηρο –κτόνος => ό, ή θήρ (άγριο θηρίο) + κτόνος = ο φονεύων άγρια θηρία

χιονο –θρέμμων => χιών + τό θρέμμα = ο τρέφων χιόνα, περιβεβλημένος με χιόνα

γηρο –τρόφος => γῆρας + τροφός = γηροβοσκός

ύδρη –χόος => ύδωρ + ό, ή χόος (γη, χώμα) = ο αστερισμός του υδροχόου

γιγαντο –φόνος => γίγας + φόνος = ο φονεύων τους γίγαντας

φοινικό –λόφος => φοῖνιξ + λόφος = ο έχων λόφον πορφυρού

βοη-δρόμος => βοή (βοήθεια, επικουρία) + δρόμος = βοηθός, επίκουρος

όρει -νόμος => όρος + νομός (τόπος όπου βόσκονται κτήνη, βοσκή) = ο επί των ορέων βοσκόμενος

Πίνδαρος

δ) πυρ -πάλαμος => πῦρ + παλάμη = δεξιώς κατειργασμένος εκ πυρός, έμπυρος

άλι -ερκής => άλς + τό έρκος (φραγμός) = ο έχων έρκος εξ αλός, ο περιβαλλόμενος από την θάλασσα

έγχει -κέραυνος => έγγχος (δόρυ, λόγχη) + κεραυνός = εξακοντίζων τον κεραυνόν

δορί -κτυπος => δόρυ + κτύπος = ο τας λόγχας κτυπών / συγκροτών

έγχει -βρόμος => έγγχος + ό βρόμος (ισχυρός κρότος, πάταγος βροντή) = η δια του έγγχους βροντήν ποιούσα

ναυσί -στονος => ναῦς + στόνος (γογγυσμός, στεναγμός) = αξιοθρήνητος απώλεια των πλοίων

Πυθό -νικος => Πυθώ + τό νῆκος (νίκη) = ο ανήκων εις Πυθική νίκη

όπλιτο -δρόμος => όπλίτης + δρόμος (αγών δρόμου, τρέξιμο) = ο αγωνιζόμενος τον αγώνα του δρόμου, φορώντας την πανοπλία του

μελί -φθογγος => μέλι + φθόγγος = ο έχων φωνή μελιτώδη / ηδείαν

θεμι -σκόπος => θέμις + σκοπός = ο επισκοπών τον νόμο και την τάξη

άσπιδό -δουπος => άσπίς + δοῦπος = ο δια των ασπίδων ποιών δούπον / κρότον

φοινικό -κροκος => φοῖνιξ + ή κρόκη = ο έχων κρόκην φοινικούν

Σαπφώ

ε) μελί -φωνος=> μέλι + φωνή = ο έχων φωνήν ηδείαν ως το μέλι

Όμηρος

στ) θυρα -ωρός => θύρα + ό οῦρος (φύλαξ) = ο φυλάττων την θύρα

πυρι -ηκής => πῦρ + ή άκήν (αιχμήν)= με πύρινη αιχμή

άλί -πλοος => άλς + πλοῦς = υπό υδάτων κεκαλυμμένος

όρεσί-τροφος => ὄρος + ὄ, ἢ, τροφός = ο ἐπί των ορέων τρεφόμενος

πηγεσί-μαλλος => ἡ πηγάς (πράγμα το οποίο ἔχει στερεοποιηθεῖ) + ὄ μαλλός (το μαλλί του προβάτου) = ο ἔχων πυκνό μαλλί

ποδα-λείριος => πούς + τό λείριον (κρίνο) = ο απαλός στα πόδια

μογοσ-τόκος => ὄ μόγος (μόχθος, κόπος) + ὄ τόκος (τοκετός) = ἡ βοηθούσα τις γυναίκες κατά τον τοκετό

θυμ-αλγής => ὄ θυμός (ψυχή, πνεύμα) + τό ἄλγος (σωματικός πόνος) = ο θλίβων την ψυχὴν

θυμ-ηδής => θυμός + τό ἥδος (ἡ ἡδονή, τέρψις,) = ευάρεστος, αγαπητός, προσφιλῆς

θεο-ειδής => θεός + τό εἶδος = ὅμοιος θεῷ

φασσο-φόνος => ἡ φάσσα (εἶδος μεγάλης, ἀγρίας περιστέρας) + φόνος = τας φάσσας φονεύων

όρέσ-βιος => ὄρος + βίος = ο ἐπί των ορέων ζων / κατοικῶν

εἶρο-πόκος => τό εἶρος + ὄ πόκος (ἐρίον προβάτου ἀκατέργαστον, ὄγκος μαλλίου) = ο ἔχων πόκους ἐρίων, πυκνόμαλλος

γαλακτο-φάγος => γάλα + ὄ φάγος (φαγάς, λαίμαργος) = ο διά γάλακτος τρεφόμενος / ζων

φοινικο-πάρηος => φοῖνιξ + παρειά = ο ἔχων ἐρυθράς παρειάς

αἰθρη-γενής => ὄ αἰθήρ + γένος = ο γεννηθεῖς ἐν τῷ αἰθέρι, ἐκ τοῦ αἰθέρος ἀναφύς

μοιρη-γενής => μοῖρα + γένος = καλότυχος, γεννηθεῖς εὐτυχῆς

Παρατηροῦμε ὅτι ο συνδυασμός αὐτός εἶναι πολύ παραγωγικός σε σύνθετα ἐπίθετα ὅπως εἶναι καὶ στα σύνθετα ουσιαστικά.

2. Ουσιαστικό + ἐπίθετο ἢ ρηματικό ἐπίθετο

Αισχύλος

α) μαχαιρο-φόρος => μάχαιρα + φορός -όν = ο φέρων μάχαιρα

ἡμερό-φαντος => ἡμέρα + φαντός -ή -όν (ορατός) = ο ἐμφανιζόμενος τὴν ἡμέρα

δικη-φόρος => δίκη + φορός -όν = ο φέρων δικαιοσύνην, τιμωρός

νικη-φόρος => νίκη + φορός -όν = ο φέρων νίκη

έναρη-φόρος => τά ἕναρα (τα λάφυρα) + φορός -όν = ο φέρων έναρα

ξιφη-φόρος => ξίφος + φορός -όν = ο φέρων ξίφος

αίγι - πλαγκτος => αἶξ + πλαγκτός -ή -όν (ποιητ. επίθ. περιφερόμενος) = εκεί όπου περιπλανώνται οι αίγες

δακρυσί-στακτος => δάκρυον + στακτός -ή -όν (αυτός που στάζει) = αυτός που ρέει δάκρυα

δορί-τμητος => δόρυ + τμητός -ή -όν (τετμημένος) = διατρυπηθείς δια του δόρατος

δουρι-κλειτός (δουρι-κλυτός) => δόρυ + κλειτός -ή -όν (ξακουστός, πεφημισμένος) = πεφημισμένος δια το δόρυ

Διός -δοτος => Δίας + δοτός -ή -όν = ουρανόπεμπτος, θεόδοτος, δεδομένος από τον Δία

κρεο -βόρος => κρέας + βορός -ά -όν (καταβροχθίζων, αδηφάγος) = ο τρεφόμενος δια κρέατος, κρεοφάγος

παιδό -τρωτος => παῖς + τρωτός -ή -όν = ο υπό παίδων ή τέκνων τρωθείς

φοινικό-βαπτος => φοῖνιξ (χρώμα πορφυρούν, βαθύ κόκκινο) + βαπτός -ή -όν (βουτημένος, βεβαμμένος) = ο βεβαμμένος εις χρώμα φοινικού

δουρί-πηκτος => δόρυ + πηκτός -ή -όν = εμπεπηγμένος στα δόρατα

άνδρο-δάικτος => άνήρ + δαϊκτός -ή -όν (ποιητ. επίθ. ο δυνάμενος να φονευθεί) = ο φονεύων τους άνδρας, φονικός

Σοφοκλής

β) δορι -άλωτος => δόρυ + άλωτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) =ληφθείς δια του δόρατος, αιχμάλωτος

δορί -ληπτος => δόρυ + ληπτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) =ληφθείς δια του δόρατος

άρτί- χριστος =>άρτι + χριστός -ή -όν (ρημ. επίθ. αυτός ο οποίος δύναται να επαλειφθεί) = ο μόλις τώρα επαλειφθείς

λακ -πάτητος => λάξ (διά του ποδός) + πατητός -ή -όν= καταπεπατημένος

αίμό - ρρυτος =>αἷμα + ρυτός -ή -όν (ρευστός, υγρός) = ο ρέων αίμα

στόμ -αργος => στόμα + άργός -ή -όν (μία εκ των εννοιών είναι το ταχύς) = ο ατελευτήτως ομιλών, φλύαρος

Ευριπίδης

γ) λογχο-φόρος => λόγχη + φορός = ο φέρων λόγχη

άστραπη-φόρος => άστραπή + φορός = απαστράπτων

δορι -θήρατος => δόρυ + θηρατός -ή -όν (ρημ. επίθ.) = θηραθείς /ληφ-θείς διά του δόρατος

δορί -κτητος => δόρυ + κτητός -ή -όν (ρημ. επίθ.) = ληφθείς/ κτηθείς διά του δόρατος

χειρό -δεικτος => χείρ + δεικτός -ή -όν (ο επιδεικτικός αποδείξεως) = ο δεικνύων δια της χειρός, φανερός, κατάδηλος

κερό -δετος => κέρασ + δετός -ή -όν = δεδεμένος διά κέρατος

ύδρό -χυτος => ύδωρ + χυτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) = ο εκχέων ύδωρ

Πίνδαρος

δ) άλί -πλαγκτος => άλς + πλαγκτός = ο υπό της θαλάσσης πληττόμενος

γαστρί -μαργος => γαστήρ + μάργος -ον (αδηφάγος, λαίμαργος) = άπληστος, αχόρταγος

έαρί -δρεπτος => έαρ + δρεπτός -ή -όν (αυτός που κόβεται και συλλέγεται) = ο κατά το έαρ δρεπόμενος

ναυσι -κλυτός => ναῦς + κλυτός -ή -όν (διάσημος, περίφημος) = περίφημος δια τα πλοία / την θάλασσα

ναυσι -φόρητος => ναῦς + φορητός -όν, φορητός -ή -όν (ρήμ. επίθ. φερόμενος -η -ον) = ο υπό των νεών φερόμενος, ο πλέων

γερασ -φόρος => τό γέρας (δώρον τιμής) + φορός = κτώμενος / λαμβάνων γέρας, τιμή

μελι -γαθής => μέλι + άγαθός -ή -όν = γλυκύς ως μέλι

θεμί -πλεκτος => θέμις + πλεκτός -ή -όν = καλώς πεπλεγμένος, δικαίως κτηθείς

Όμηρος

ε) βοη -θός => βοή + θός -ή -όν (τρέχω) = σπεύδων προς την βοή της μάχης

βουλη -φόρος => βουλή + φορός = ο γνώμην εκφέρων / συμβουλευών

πυρη -φόρος => πῦρ + φορός = ο φέρων πυρ

άλι -πόρφυρος => ἄλς + πορφύρεος -η -ον, οὔς -ᾶ -οῦν = ο δια θαλασσίας πορφύρας βεβαμμένος

Ἄρηί -φίλος => Ἄρης + φίλος -η -ον, ος -ον = αγαπητός στον Ἄρη, ευνοούμενός του

δουρι -κλειτός => δόρυ + κλειτός (εγκωμιάζω, λαμπρύνω) = πεφημισμένος διά το δόρυ

δουρι -κλυτός => δόρυ + κλυτός (ακούω) = ξακουστός διά το δόρυ

έγχεσί -μωρος => ἔγχος + μωρός -ά -όν = ο δια του έγχους ασυνέτως μαχόμενος

ναυσι -κλειτός => ναῦς + κλειτός = περίφημος δια τα πλοία

ναυσι -κλυτός => ναῦς + κλυτός = περίφημος δια τα πλοία

θεο -είκελος => θεός + εἵκελος -η -ον (όμοιος) = όμοιος με τον θεό

έλεό -θρεπτος => τό έλος + θρεπτός -ή -όν (ρημ. επίθ.) = ο εν τοίς έλεσι τρεφόμενος

όνομα -κλυτός => όνομα + κλυτός= ο έχων ένδοξο όνομα

άρματο -πηγός => ἄρμα + πηγός -ή -όν (ευπαγής) = ο κατασκευάζων άρματα

Ἄφθονα είναι όπως βλέπουμε τα επίθετα που δομούνται βάσει του σχηματισμού ουσιαστικό + επίθετο /ρηματικό επίθετο.

3.Ουσιαστικό + μετοχή

Όμηρος

- α) μένο -εικής => τό μένος (ισχύς, δύναμις, πάθος, μανία, οργή) + εικός (πιθανόν, εύλογον, λογικόν, ορθόν) = ο αρμόζων εις τας επιθυμίας, ικανοποιών, άφθονος, αρκετός

4.Ουσιαστικό + ρήμα

Αισχύλος

- α) άλί-δονος => ἄλς (θάλασσα) + δονέω -ῶ = ο υπό της θαλλάσης κυλινθηθείς

δορι-τίνακτος => δόρυ + τινάσσω (σειώ, κινώ) = τιναχθείς δια των δοράτων

ἔστι -οὔχος => ἔστια + ἔχω = ο φυλάττων / προστατεύων την εστίαν

Πυθό -κραντος => Πυθώ + κραίνω (ποιητ. ρ. εκτελώ, εκπληρώ) = ο υπό του Πυθίου τελεσθείς /βεβαιωθείς

πυρ -δαής => πῦρ + δαίω (ανάπτω, καίω) = καυστικός, φλογερός, ο εν πυρί καίων, πυριφλεγής

άνδρο-τυχής => άνήρ + τυγχάνω (αορ. β' ἔτυχον) = η αξιουμένη ανδρός

πατρο-στερής => πατήρ +στερέω (αποστερώ) = ο στερημένος πατρός

φρενο-δαλής => = φρήν + δηλέομαι (βλάπτω, επιφέρω βλάβη εις τινά) = ο βλάπτων / καταστρέφων τας φρένας

χθονο -τρεφής => ἡ χθών + τρέφω = ο εκ της γης τραφείς / τρεφόμενος

ξιφ -ουλκός => ξίφος + ἔλκω = ο σύρων το ξίφος

Σοφοκλής

β) ἀλί -κλυστος => ἄλς + κλύζω (περιβρέχω) = ο υπό της θαλάσσης κατακλυζόμενος

χερό-πληκτος => χεῖρ + πλήττω (πλήσσω) = ο υπό της χειρός πληττόμενος

κυμο-δέγμων => κῦμα + δέχομαι = αυτός που δέχεται τα κύματα

κυματο -αγής => κῦμα + ἄγνυμι (θραύω, συντρίβω) = ο ρηγνύμενος ως κύμα

Ευριπίδης

γ) ἄλι -ήρης => ἄλς + ἐρέσσω (κωπηλατώ) = αυτός που κωπηλατεί

δορι -πετής => δόρυ + πίπτω = ο πεσών διά του δόρατος (θάνατος από δόρυ)

όδοντο -φυής => ὁ ὀδούς + φύω (παράγω,γεννώ,κάνω να φυτρώσει) = ο φυεῖς /γεννηθείς εξ οδόντων

τριχο -ρρυής => ἡ θρίξ + ῥέω = ο χύνων / αποβάλλων τας τρίχας

Όμηρος

δ) θέσ -κελος => θεός + κελεύω = υπερφυσικός, θαυμαστός

ἄλι -αής=> ἄλς + ἄημι (πνέω, φυσώ) = ο πνέων προς τη θάλασσα ή διά

θαλάσσης

ίππ -ήλατος => ἵππος + ἐλαύνω = ο ελαύνων ή οδηγών ίππους, ο μαχόμενος από του άρματος

χαλκ -ήρης => χαλκός + ἄρω < ἀραρίσκω (συναρμόζω) = ηρμοσμένος με χαλκό

αίγί -οχος => ή αίγίς (ασπίς) + ἔχω = ο την αιγίδα έχων /φέρω

ναύ -μαχος => ναῦς + μάχομαι = ο ανήκων ή αρμόζων εις ναυμαχίαν

δουρ -ηνεκής => δόρυ + ἐνεγκεῖν < φέρω (αόρ. β΄) = ο απέχων βολήν δόρατος

σακέσ -παλος => τό σάκος (άσπίς) + πάλλω = ο πάλλων την ασπίδα

5.Επίθετο + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) θεσφατη-λόγος => θέσφατος -ον + λόγος = προφητικός

κραταί-λεως => κραταιός -ά -όν + λεύς, λαῖς (πέτρα) = αποτελούμενος εξ ισχυρών λίθων, βραχώδης

μελάγ -κερως => μέλας -αινα -αν (μαύρος, σκοτεινός) + τό κέρασ (αττ. διαλ. κέρως) = ο έχων μαύρα κέρατα

μελάγ -κροκος => μέλας -αινα -αν + ή κρόκη (το υφάδι το οποίο εισάγεται μέσω των νημάτων του στήμονος, μίτος, κλωστή) = ο έχων μέλαιναν κρόκην, μεταφ. ο έχων μέλανα ιστία

μελαμ- βαθής => μέλας + βάθος = ο εκ του πολλού βάθους φαινόμενος σκοτεινότετος

μελάν -δρυος => μέλας + δρυῖς = μέλας ως δρυς, ο έχων μέλανα φύλλα

κρεισό -τεκνος => κρεῖσσον (ισχυρότερος, ανώτερος, καλλίτερος) + τέκνον = αγαπητότερος των τέκνων

μελανό-στερφος => μέλας + τό στέρφος (δέρμα)= έχων μέλαν δέρμα

άρσενο -γενής => ἄρσην -εν + γένος = ο γεννηθείς άρρην

παντο -τρόφος => πᾶν + ό, ή τροφός = ο τους πάντας τρέφων

Σοφοκλής

β) μελαγ -χολος => μέλας + ό χόλος (χολή) = ο εις μέλαναν χολήν βεβαπτισμένος

πάντ -αρχος => πᾶν + ὁ ἀρχός (αρχηγός, ἀρχων, ηγεμών, κυβερνήτης) = ο
επί πάντων ἀρχων, παντοκράτωρ

Ευριπίδης

γ) μελάμ -πεπλος => μέλας + ὁ πέπλος (ὑφασμα προς επικάλυψιν) = ο ἔχων
μελανό πέπλον, μελανά ενδεδυμένος

μελανό -πτερος => μέλας + τό πτερόν = ἔχων μέλανα πτερὰ

νεα-γενής => νέος -α -ον + γένος = ο ἀρτι γεννηθείς

νοθα-γενής => νόθος -η -ον, νόθος -ον + γένος = ο νόθος ἢ εκ των ταπει-
νών καταγόμενος

Πίνδαρος

δ) ἀρισθ-ἀρματος => ἄριστος + ἄρμα = ἀριστος εν τη αρματηλασία

χρυσ-ἀρματος => χρυσοῦς -ῆ -οῦν + ἄρμα = ο ἔχων χρυσοῦν ἄρμα

καλλι-πάρηος => καλλι- + ἡ παρειά (μάγουλο) = ἔχων ωραίας παρειάς

μον -όμματος => μόνος -η -ον + τό ὄμμα (οφθαλμός) = μονόφθαλμος

μελάμ -φυλλος => μέλας + φύλλον = ο ἔχων μέλανα / μαύρα φύλλα, (επί
τόπων) δασύς, σύσκιος

Σιμωνίδης

ε) φοξί -χειλος => ὁ φοξός -ή -όν (ο εις οξύ απολήγων) + τό χεῖλος =
στενούμενος προς τα χεῖλη, στενώτερος κατά τα χεῖλη

Ὅμηρος

στ) ἀξί -θεος => ἄξιος + θέα = αξιοθέατος

κραταί -πεδον => κραταιός -ά -όν + τό πέδον (έδαφος) = ἔχων τραχύ /
σκληρό έδαφος

κραταί -γύαλος => κραταιός + τό γύαλον (το κοῖλον, το κοῖλωμα)= ἔχων
ισχυρά κοιλώματα

ἀρτι -επής => ἄρτιος + ἔπος = ο λέγων προθύμως και ταχέως, ο ἔχων
πλήρη, τέλεια και κατάλληλα λόγια

ἀρτί -πους => ἄρτιος + πούς = ο υγιής, ισχυρός στα πόδια

δολιχ -εγχής => δολιχός -ή -όν (μακρός) + ἔγχος = ο ἔχων μακρόν δόρυ

έτερ -αλκής => ἕτερος -α -ον + ἡ ἀλκή (ισχύς, ανδρεία, ευψυχία) = η
παρέχουσα δύναμη εις τον έτερον εκ των δύο

στεν -ωπός => στενός -ή -όν + ή ὥψ (όψις, πρόσωπο) = ο φαινόμενος στενός, περιορισμένος, δύσκολος, στενή δίοδος

ἀργυρό -ηλος => ἀργύρεος -α -ον, οὔς -ᾶ -οὔν + ὁ ἥλος (καρφί) = ο διατρυπημένος με ασημένια καρφιά

αὐτό -ετες => αὐτός -ή -όν + ἔτος = το ίδιο έτος

κελαι -νεφής => κελαινός ή -όν (μέλας, μαύρος) + τό νέφος = ο μέλανα έχων νέφη, κεκαλυμμένος υπό νεφών

καλλί -ρροος => καλλι- + ὁ ῥόος/ῥοῦς = ο καλώς ρέων

καλλί -χορος => καλλι- + χορός = ο έχων ωραίους τόπους (αντί του καλλί-χωρος) ή ο ανήκων / αρμόζων σε ωραίους χορούς / ορχήσεις

ἀργι -κέραυνος => ἀργός + κεραυνός = ο ρίπτων απαστράπτοντας κεραυνούς

ἀγριό -φωνος => ἄγριος -α -ον + φωνή = ο έχων αγρίαν / τραχειά φωνή (γλώσσα)

ψευδ -ἀγγελος => ψευδής -ής -ές + ἄγγελος = ο ψευδή αγγέλλων, ψευδής / ψευδόμενος αγγελιαφόρος

παν-ἀργυρος => πᾶν + ἄργυρος = άπας εξ αργύρου

πάν -ορμος => πᾶν + ὄρμος (τόπος προς αγκυροβολία) = λιμνήν ου πάσα ναύς, επί παντί ανέμω ορμίζεται

παν -όψιος => πᾶν + ὄψις = υπό πάντων ορώμενος

παν -νύχιος => πᾶν + νύξ = δι' όλης της νυκτός, ολονύκτιος

6. Επίθετο + επίθετο ή ρηματικό επίθετο

Αισχύλος

α) παντό -φυρτος => πᾶν + φυρτός -ή -όν (ρημ. επιθ.) = ο όλος μεμιγμένος

Όμηρος

β) μεσαι -πόλιος => μεσαίος -α -ον + ὁ πολιός -ά -όν = κατά το ήμισυ παλιός, μεσήλιξ, μεσόκοπος

παγ -χρύσεος => πᾶν + χρυσοῦς -ῆ -οὔν = όλος χρυσούς, ολόχρυσος

παμ -ποίκιλος => πᾶν + ποικίλος = πολυποίκιλος, ο ποικίλης εργασίας

πάμ -πρωτος => πᾶν + πρῶτος = ο πρώτιστος πάντων

παν -αίολος => πᾶν + αίολος -η -ον (απαστράπτων, στίλβων)
= πολυποίκιλος και απαστράπτων

παν -άπαλος => πᾶν + άπαλός -ή -όν = όλως απαλός, τρυφερός, λεπτός

παν -άποτμος => πᾶν + άποτμος -ον (ατυχής, δυστυχής) = όλως ατυχής

παν -άωριος => πᾶν + άωριος -α -ον (άωρος, παρά την ώρα, άκαιρος) = παντελώς άωριος, άμοιρος, προορισμένος εις πρόωρο τέλος

παν -υπέρτατος => πᾶν + ύπέρτατος = υπέρ πάντας υπέρτατος

παν -ύστατος => πᾶν + ύστατος = πάντων έσχατος

παν -δήμιος => πᾶν + δήμιος -α -ον (ο ανήκων εις τον λαόν, δημόσιος) = ο ανήκων εις σύμπαντα τον λαόν

παν -ημέριος => πᾶν + ήμέριος -ον (διά μίαν ημέρα, διαρκών μίαν ημέρα μόνο) = ο δι' όλης της ημέρας

7. Επίθετο + ρήμα

Αισχύλος

α) άρτί-κολλος => άρτιος -α -ον + κολλάω - ω = ο ακριβώς κολλημένος σε κάτι

παντ -αρκής => πᾶν + άρκέω = πανίσχυρος

παντο -μισής => πᾶν + μισέω = όλως μισητός

Σοφοκλής

β) άρτί-κολλος => άρτιος -α -ον + κολλάω - ω = ο ακριβώς κολλημένος σε κάτι

Ευριπίδης

γ) νεη-θαλής => νέος + θάλλω (ακμάζω) = αυτός ο οποίος σε νεαρή ηλικία άρχισε να ακμάζει

μελαμ -φαής => μέλας + φαίνω -ομαι = ο έχων μέλαιναν όψιν, μαύρος, σκοτεινός

Το επίθετο σε θέση πρώτου συνθετικού μετέχει στον σχηματισμό πολλών συνθέτων τα οποία είναι διάχυτα σε όλους τους συγγραφείς στις υπό εξέταση διαλέκτους.

8. Αριθμητικό + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) ἑκατοντα -κάρηνος => ἑκατόν + τό κάρα (ἰων. κάρη) = ο ἔχων ἑκατό κεφαλάς

Πίνδαρος

β) τρι-σώματος => τρεῖς (τρία) + σώμα = ο ἔχων τρία σώματα

ἑκατοντα -κάρηνος => ἑκατόν + κάρα = ο ἔχων ἑκατό κεφαλάς

ἑκατοντα -ετής => ἑκατόν + ἔτος = ο ἔχων ηλικία ἑκατό ετών

Ὅμηρος

γ) πεντα -έτηρος => πέντε + ἔτος = πενταετής, ο ἔχων ηλικία πέντε ετών

ἕκ-και -δεκά-δωρος => ἕκ και δέκα (δεκαἕξι) + τό δῶρον (το πλάτος της χειρός, η παλάμη ως μέτρο μήκους) = ἔχων μήκος δεκαἕξι παλαμών

ἕπτα -ετές => ἕπτά + ἔτος = ο ἔχων ηλικία ἑπτὰ ετών

έννεά -βοῖος => έννεά + βοῦς = ο ἔχων αξίαν εννεά βοῶν

έννεά -πήχυς => έννεά + πῆχυς = ο ἔχων εννεά πήχεων μήκος

εἴκοσί -μετρος => εἴκοσι + μέτρον = ο ἔχων μήκος εἴκοσι μέτρων

ἕξ -αγώνιος => ἕξ + ὁ άγών = ἕξω του αγώνος, ἕξω του προκειμένου

ἕξά -ποδος => ἕξ + πούς = ο ἔχων εξ πόδας

εἴκοσά -βοῖος => εἴκοσι + βοῦς = ο ἔχων αξία εἴκοσι βοδιών

πεντηκοντό -γυος => πενήκοντα + ὁ γύης ή ή γύα (μέτρον γης) = ο εκ πενήκοντα γυών δηλ. πλήθρων σπορίμου γης, αποτελούμενος

9. Αριθμητικό + επίθετο

Ὅμηρος

α) ἕπτα -βόειος => ἕπτά + βόειος -α -ον = κεκαλυμμένος διά ἑπτὰ πτυχών βοείου δέρματος

δεκά -χιλοι => δέκα + χίλιοι -αι -α = δεκακισχίλιοι

εἴκοσι -νήριτος => εἴκοσι + νήριτος -ον (αναρίθμητος, άπειρος) = εικοσαπλάσιος

10. Επίρρημα + ουσιαστικό

Αισχύλος

α) άωρό -νυκτος => άωρί < άωρος (ακαίρως, πάρα πολύ νωρίς) + νύξ = μεσονύκτιος

Σοφοκλής

β) άγχι -τέρμων => άγχι + τέρμα (το άκρον, το όριον) = ο παρά τα σύνορα γείτων

πλη -μμελής => πλήν + μέλος = ο παρά το μέλος, παράχορδος, εν παραφωνία, πεπλανημένος

Ευριπίδης

γ) άγχι -πλοος => άγχι + πλοῦς = ο ταχέως διαπλεόμενος

άρτι -πλουτος => άρτι+ πλοῦτος = ο αρτίως κερδανθείς/ κτηθείς

Πίνδαρος

δ) ὑψί -θρονος => ὑψι + θρόνος = ο έχων τον θρόνο υψηλά

ὑψί -κερωσ => ὑψι+ κέρασ = ο έχων υψηλά κέρατα

εὔ -ανδρος =>εὔ + άνήρ = ο έχων αφθονία αγαθών και γενναίων ανδρών

εὔ -δενδρος =>εὔ + δένδρον = ο έχων αφθονα και καλά δένδρα

Όμηρος

ε) πυκι-μηδής =>πύκα (συνετώσ, επιμελώσ) +τό μηδός (σχέδιο, σκέψη, μέριμνα, φροντίδα) = συνετός

άγχι -νοος => άγχι(αμέσως, ταχέως) + νοῦς = οξύς τον νουν, ευφυής, ταχύνοος

ὑψί -ζυγος =>ὑψι + ό ζυγός, τό ζυγόν = ο επί υψηλού ζυγού καθήμενος

ὑψι -κάρηνος =>ὑψι + το κάρηνον, κάρανον, κάρη (κεφαλή, κορυφή) = η έχουσα υψηλή κορυφή

ὑψί -πυλος =>ὑψι + πύλη = ο έχων υψηλάσ πύλασ

11. Επίρρημα + επίθετο ή ρηματικό επίθετο

Αισχύλος

α) ὑψι -γέννητος =>ὑψι + γεννητός -ή -όν = ο εν ύψει γεννηθείς

Σοφοκλής

β) άρτι- χριστος => άρτι+ χριστός -ή -όν (ρημ. επίθ. αυτός ο οποίος δύναται να επαλειφθεί) = ο μόλις τώρα επαλειφθείς

λακ -πάτητος (λαξ- πάτητος) =>λάξ (διά του ποδός) + πατητός -ή -όν = κατα πεπατημένος

Πίνδαρος

γ) εϋ-δηλος => εϋ + δηλος -η -ον (φανερός) = εντελώς φανερός, κατάδηλος

παλαί-φατος => πάλαι + φατός -ή -όν (περί ου γίνεται ή πρέπει ή μπορεί να γίνεται λόγος) = ο προ πολλού χρόνου λαληθείς, αρχέγονος, παλαιός

ϋψί-βατος =>ϋψι + βατός -ή -όν = ο υψηλά κείμενος

Όμηρος

δ) άγχι-βαθής => άγχι + βαθύς -εΐα -ύ = ο βαθύς μέχρι και αυτής της άκρας ή ακτής

12.Επίρρημα + ρήμα

Αισχύλος

α) χαμαι-πετής => χαμαί + πίπτω = χαμαί ξαπλωμένος από πτώση

άρτι-τρεφής => άρτι + τρέφω = ο άρτι τρεφόμενος,ο προ μικρού θηλάζων

Ευριπίδης

β) άρτι-θανής => άρτι + θνήσκω = ο προ ολίγου αποθανών

Πίνδαρος

γ) άέ-ναος => άεί + νάω (ρέω) = διαρκώς ρέων, αιώνιος

Όμηρος

δ) νε-ούτατος => νεωστί + ούτάω (πλήττω, τιτρώσκω, τραυματίζω) = ο νεωστί τραυματισθείς

άγχί-μολος => άγχι + μολεΐν< βλώσκω (απαρ. αόρ. β΄έμολον) = ο ερχόμενος πλησίον

13. Ακλιτη λέξη + ουσιαστικό

Πίνδαρος

α) έν-άρματος => έν (πρόθ.) + άρμα = ο έχων καλά άρματα

άπό-χρήματος => άπό + χρήμα = ο στερημένος / του έχουν αρπάξει την πατρική περιουσία

δυσ-όμματος => δυσ- (αχώρ. προθ. μόριο) + όμμα = δυσκόλως βλέπων, τυφλός

Όμηρος

β) άρι -ζήλος => άρι + ζήλος = φανερός, εναργής

έρι -γδουπος => έρι + δοῦπος (βαρύς, υπόκωφος ήχος) = βροντωδώς ηχών, βροντώδης

έρι -βωλος => έρι + ό,ή βῶλος (όγκος γης ή χώματος, γη, χωράφι) = ο έχων μεγάλους βώλους (επί ευφόρου γης), λίαν εύφορος

έρι -στάφυλος => έρι+ ή σταφυλή (το σταφύλιον) = ο εκ μεγάλων σταφυλών θλιβόμενος οίνος

έρι -τιμος => έρι + ή τῆμος (ποιητ. τύπ. του τιμή) = πολύτιμος

14. Άκλιτη λέξη + επίθετο

Σιμωνίδης

α) έρι -πόλιος => έρι (αχώρ. μόρ.) + ό πολίος -ά -όν = υπόλευκος, ψαρός (για μαλλιά)

Όμηρος

β) έπη -ετανός => έπί + ταναός -ή -όν, -ός -όν = άφθονος, επαρκής

άρι -γνωτός => άρι +γνωτός -ή -όν = λίαν γνωστός

15. Άκλιτη λέξη + ρήμα

Όμηρος

α) ύπερη- φανέων => ύπέρ + φαίνω = υπερφίαλος αλλά και αγέρωχος, υπερήφανος

άρι -δείκετος => άρι + δείκνυμι = ο πολύ δεικνυόμενος, επιφανής, περίφημος, ένδοξος

άρι -πρεπής => άρι + πρέπω (διαπρέπω, εξέχω) = ο λίαν εξέχων, ευπρεπής, μεγαλοπρεπής

άρι -σφαλής => άρι + σφάλλω (κάμνω τινά να πέσει, καταρρίπτω παρεμβάλλοντας τον πόδα) = ο λίαν ολισθηρός, επισφαλής

άρι -φραδής => άρι + φράζομαι (δηλούμαι, εκφράζομαι, δεικνύομαι) = λίαν σαφής, κατάδηλος, εύγνωστος, ευδιάκριτος (συνών. αρι-γνωτός, αρί-ζήλος)

έρι -ηρος => έρι + ἄρω (συναρμόζω, συνάπτω, προσαρμόζομαι) = εντελώς αρμόζων

16.Α στερ. + ουσιαστικό/ επίθετο /ρήμα

Αισχύλος

- α) άπ -έρωτος => α στερ. + ἔρωσ = ο μη έχων έρωτα
 ά -θέμιστος => α στερ. + θεμιτός -ή -όν = άνομος, ασεβής, ανόσιος
 ά -γάλακτος => α στερ. + γάλα = άνευ γάλακτος, ο μη παρέχων γάλα
 ά -πέρατος => α στερ. + περατός -ή -όν = αυτός που δεν μπορεί κάποιος να τον περάσει

Πίνδαρος

- β) ά-χρήματος => α στερ. + χρῆμα = ο στερούμενος χρημάτων ή μέσων
 ά-χείμαντος => α στερ. + το χειμα, χειμών (καιρός χειμερινός, ψύχος, παγετός) = ο μη χειμαινόμενος
 άκαμαντό -πους => α στερ.+ κάματος + πούς = ο ακάματος εις τους πόδας

Όμηρος

- γ) άμιτρο -χίτωνες => α στερ. + ή μίτραν (ζώνη) + ό χιτών = αυτοί οι οποίοι δεν εφόρουν ζώνην επί των χιτώνων αυτών
 άν -ούτατος => α στερ. + ούτάω = αυτός ο οποίος δεν τραυματίσθηκε από ξίφος

Στους δομικούς συνδυασμούς **επίθετο + επίθετο / ρηματικό επίθετο, αριθμητικό + επίθετο και επίρρημα + επίθετο**, οι οποίοι δεν είναι εν χρήσει στην κατηγορία των συνθέτων ουσιαστικών, παρατηρούμε μία ομοιομορφία στην λειτουργικότητα των συστατικών στα δύο επίπεδα, της σύνθεσης και της σύνταξης. Π.χ.

1. Το σύνθετο *παγ -χρύσεος* εάν αναλυθεί σε φράση γίνεται => όλος χρυσός, ολόχρυσος. Στην συντακτική ακολουθία το επίθετο *πᾶν* πάλι προηγείται, προσδιορίζοντας το επίθετο *χρυσούς* ως ονοματικός προσδιορισμός.
2. Το σύνθετο *δεκά -χιλοι* εάν αναλυθεί σε φράση γίνεται => δεκακισχίλιοι
 Το αριθμητικό *δέκα* προηγείται όπως στην σύνθεση, προσδιορίζοντας το αριθμητικό επίθετο *χίλιοι*.
3. Στο σύνθετο *άρτι- χριστος* => ο μόλις τώρα επαλειφθείς, το επίρρημα *ἄρτι* στην συντακτική ακολουθία επίσης προηγείται και προσδιορίζει επιρρηματικώς το ρηματικό επίθετο *χριστός* (επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου).

Τα σύνθετα που βασίζονται στους προαναφερθέντες δομικούς συνδυασμούς γραμματικών κατηγοριών, ανήκουν κατά κύριο λόγο στο σχήμα [λέξη - λέξη].

2.4.2.3. Συμπεράσματα

Υπάρχουν συνδυασμοί γραμματικών κατηγοριών ιδιαιτέρως παραγωγικοί στην σύνθεση. Οι δομικοί συνδυασμοί στους οποίους κατά κύριο λόγο βασίζεται η δημιουργία των ονοματικών συνθέτων, είναι: **α) Ουσιαστικό + Ουσιαστικό β) Ουσιαστικό + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο γ) Επίθετο + Ουσιαστικό**, καθώς επίσης οι συνδυασμοί οι οποίοι φέρουν θέμα προερχόμενο από ρήμα στην θέση του δευτέρου συνθετικού. Στους τελευταίους, εναλλάσσεται το ουσιαστικό με το επίθετο στην θέση του πρώτου συνθετικού. Ο συνδυασμός επίσης **Επίθετο + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο** είναι πολύ παραγωγικός σε σύνθετα ονοματικά επίθετα.

Οι δομικοί συνδυασμοί γραμματικών κατηγοριών οι οποίοι φέρουν άκλιτη λέξη ως πρώτο συνθετικό χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό και αυτοί στους συγγραφείς που εξετάσαμε στην παρούσα εργασία.

Οι δομικοί συνδυασμοί **Ουσιαστικό + Ουσιαστικό, Επίθετο + Ουσιαστικό** ανήκουν, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, στον σχηματισμό **[θέμα - λέξη]**. Στον σχηματισμό **[θέμα- θέμα]** ανήκουν κατά πρώτον όσα φέρουν **θέμα ρηματικής φύσεως** στο δεύτερο συνθετικό, ενώ αυτά τα οποία φέρουν **άκλιτο** πρώτο συνθετικό ταξινομούνται είτε στον σχηματισμό **[θέμα - θέμα]** είτε στον σχηματισμό **[θέμα - λέξη]**.

Οι δομικοί συνδυασμοί **Επίθετο + Επίθετο / Ρηματικό Επίθετο, Αριθμητικό + Επίθετο** και **Επίρρημα + Επίθετο**, ανήκουν κατά το πλείστον στον σχηματισμό **[λέξη-λέξη]**.

Οι συνδυασμοί των γραμματικών κατηγοριών των συνθετικών μερών αντανακλούν τις αντίστοιχες συντακτικές δομές. Ο συσχετισμός αυτός αναδεικνύει την συνάφεια μεταξύ σύνθεσης και σύνταξης αλλά και την αυτόνομη πορεία τους.

2.5. Ο Τονισμός των Συνθέτων

Ο τόνος μίας σύνθετης λέξης μπορεί να συμπίπτει ή όχι με τον τόνο ενός από τα δύο συνθετικά μέρη (Ράλλη 2005: 22). Είναι διαφορετικός από τον τόνο του δευτέρου συνθετικού όταν αυτό χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη λέξη (Nespor & Ralli 1994:201 και 1996:357).

Ο λόγος αυτής της διαφοροποίησης είναι η εφαρμογή ενός ειδικού φωνολογικού κανόνος σύμφωνα με τον οποίο, μετά τον σχηματισμό του συνθέτου, ο τόνος τίθεται στην τρίτη συλλαβή από το τέλος (προπαραλήγουσα), όταν η δομή ενός συνθέτου βασίζεται στον συνδυασμό δύο θεμάτων (με την απαραίτητη προσθήκη ενός κλιτικού επιθήματος). Αυτό συμβαίνει, ανεξάρτητα από την θέση του τόνου στα επιμέρους συνθετικά όταν αυτά εμφανίζονται ως ανεξάρτητες λέξεις (Ράλλη, σελ. 163).

Τα σύνθετα στα οποία εφαρμόζεται ο ειδικός αυτός κανόνας τονισμού (ο οποίος λειτουργεί σε απόλυτη συνάφεια με τον νόμο της τρισυλλαβίας), ενίοτε φέρουν το ίδιο κλιτικό επίθημα που φέρει το δεύτερο συνθετικό. Αντιθέτως, σύμφωνα πάλι με την Ράλλη (σελ. 164), τα σύνθετα στα οποία το δεύτερο συνθετικό αποτελεί ολόκληρη κλιτή λέξη έχουν την τάση να διαφοροποιούνται από τον ειδικό αυτό κανόνα τονισμού των συνθέτων. Διατηρούν τον τόνο στην κεφαλή, δηλαδή στο δεύτερο συνθετικό (λέξη), καθ'ότι η λέξη αποτελεί μία ολοκληρωμένη

τονική ενότητα, της οποίας ο τόνος δεν μπορεί να απαλειφθεί, σύμφωνα με την αρχή της διατήρησης της δομής (structure preservation principle) (Nespor&Ralli, 1994 & 1996).

Στην ενότητα αυτή θα μελετήσουμε την συμπεριφορά του τόνου κατά την σύνθεση ούτως ώστε να δούμε τους κανόνες που υιοθετεί η αρχαία ελληνική στον τονισμό των συνθέτων.

Εξετάζοντας τα σύνθετα τα οποία πραγματευόμαστε στην παρούσα διατριβή, παρατηρούμε ότιτα περισσότερα **διατηρούν τον τόνο στην κεφαλή**, ανεξαρτήτως από το εάν αυτή είναι ολόκληρη κλιτή λέξη ή θέμα. Εν γένει, τα σύνθετα τα οποία ανήκουν στο δομικό σχήμα [θέμα – λέξη] είναι άφθονα. Ενδεικτικώς, αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα:

Αισχύλος

- 1) θυρο-κόπος
μουσο-μήτωρ (μήτηρ)
άρει –θύσανος
όδοι-πόρος
μητρο-κασιγνήτη
οίακο –νόμος
οίακο –στρόφος
έλειο- βάτης
δουρι-κλειτός

Σοφοκλής

- ούρεσι-βώτας
- πατρο-φόντης
- χειρ –ῶναξ
- ψευδο –κῆρυξ
- όρεσσι –βάτης

Ευριπίδης

- δορι –μήστωρ
- καλλι- πλόκαμος
- παλαιο –μάτωρ
- κρεα – νόμος
- Διο –γενέτωρ

Πίνδαρος

- μητρο –μήτωρ
- πατρο –πάτωρ
- θεμισ- κρέων
- καλλι- πλόκαμος

Όμηρος

- καλλι –κολώνη
- καλλι- πλόκαμος

βου –γάϊος
ληι –βότειρα
δικασ -πόλος
μητρο –πάτωρ
πατρο –κασίγνητος
άρμα –τροχιή
άγχι –μαχητής
άλαο –σκοπιή
παν –αφῆλιξ
ποδα –λείριος
παν –δαμάτωρ
Παν –αχαιοί
Παν-έλληνες

Στα παραπάνω σύνθετα στα οποία η κεφαλή είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, ο τόνος συμπίπτει με τον τόνο του δευτέρου συνθετικού όταν αυτό βρίσκεται ανεξάρτητο στον λόγο.

Υπάρχουν όμως και οι εξαιρέσεις, όπως επί παραδείγματι - μεταξύ άλλων- τα σύνθετα:

- 2) μελαγ-χίτων (Αισχύλος)
- μαχαιρο-φόρος (Αισχύλος)
- ύψι –γέννητος (Αισχύλος)
- ήμερο-σκόπος (Σοφοκλής)
- ναυσι –φόρητος (Πίνδαρος)
- άργι-όδους (Όμηρος)
- έρι –αύχην (Όμηρος)

Στα σύνθετα του παραδ. 2, η κεφαλή είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, της οποίας όμως ο τόνος, όταν αυτή βρίσκεται ανεξάρτητη στον λόγο, δεν συμπίπτει με τον τόνο του συνθέτου.

Αισχύλος

- 3) άρτι –ζυγία
- άνδρο-θνής
- άνδρο-κμής
- άνδρο –πλήθεια
- χρηματο -δαίτης
- λεοντο –βάμων
- παντ –όπτης

Σοφοκλής

νικο-μάχος
κυματο-πλήξ
χαμαι –κοίτη
άσπιδ-ούχος

Ευριπίδης

δεκ –έτης
μελο –ποιός
άνδρο –βρώς
μελι-βόας

Πίνδαρος

χερι –άρης
έρι –κλάγκτης
βου –βότης
αΐδρο –δίκης
άνδρο –δάμας
αΐμα –κουρία
άκαμαντο –λόγχης
άκαμαντο –μάχης
λεοντο –δάμας

Όμηρος

άκαλα –ρρείτης
πυρ –καΐή
δουρο –δόκη
τειχεσι –πλήτης
χοροι –τυπία
χαμαι –εύνης
νεφελ –ηγερέτα
πυλ –άρτης
πρυμν –ώρεια
ήνι –οχεύς
άμαλλο –δετήρ
αΐσυ –μνητήρ
καλλι –κρήδεμνος
βο –ηλασίη
ήερο –φοΐτις
κυνο –ραΐστης
κυμο –θόη
παν –ομφαΐος

Το παράδ. 3, αφορά σύνθετα στα οποία τηρείται ο τόνος στην κεφαλή (κατά το πλείστον στην παραλήγουσα) ενώ αυτή είναι θέμα και όχι ολόκληρη κλιτή λέξη. Ο τόνος αυτός δεν συμπίπτει με τον τόνο του δευτέρου συνθετικού όταν αυτό είναι ανεξάρτητη λέξη, πλην κάποιων εξαιρέσεων, π.χ. *καλλι –κρήδεμνος*(το *κρήδεμνον*)

Σε ορισμένα σύνθετα εφαρμόζεται ο ειδικός φωνολογικός κανόνας σύμφωνα με τον οποίο **ο τόνος μετά την σύνθεση ανεβαίνει στην προπαραλήγουσα**. Ενδεικτικώς αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα:

Αισχύλος

4) μουσό-μαντις
προσθό –δομος

μυριόντ –αρχος
νεό –πτολις
Πυθό –μαντις
ψευδό –μαντις
άληθό – μαντις
ποδό –ψηστρον

Σοφοκλής

γαιά-οχος
άρτί-κολλος
άλί –κλυστος
άλί –κτυπος
άλί –ρροθος

Ευριπίδης

νυκτί –φαντος
ναυσί –πομπος
άρει-φατος
δορί –κτητος
δορί –πονος
ούρεσί –δρομος
όρεσσί –γονος

Πίνδαρος

φοινικό –πεζα
διχό- μηνις
καλλί –κομος
άλί –πλαγκτος
άργεί –λοφος
γαστρί –μαργος
δορί –κτυπος
έαρί –δρεπτος
ναυσί –στονος
ύψι –βατος
ύψι –θρονος
θεόσ –δοτος
εϋ –ανδρος
εϋ –δηλος
Διό- βολος
παλαί-φατος
άέ –ναος
διχό –βουλος
Πυθό –νικος
μητρό –δοκος
μελάμ –φυλλος
μελί –κομπος
μελί –φθογγος
θεμί –πλεκτος
άσπιδό –δουπος

φοινικό –κροκος

Στα σύνθετα του παραδ. 4, ο τόνος του σχηματισμού της σύνθεσης τίθεται στην προπαραλήγουσα, αν και σε κάποια από αυτά η δομή βασίζεται στον συνδυασμό [θέματος – λέξης]. Ενδεικτικώς παρατίθενται τα εξής:

Αισχύλος

- 4α) μουσό-μαντις
προσθό –δομος
μυριόντ –αρχος
νεό –πτολις
Πυθό –μαντις
ψευδό –μαντις
άληθό – μαντις

Σοφοκλής

- άλι –κτυπος
άλι –ρροθος

Ευριπίδης

- νυκτί –φαντος
ναυσί –πομπος
άρει-φατος
δορί –κτητος
δορί –πονος
ούρεσί –δρομος
όρεσσί –γονος

Πίνδαρος

- φοινικό –πεζα
άλι –πλαγκτος
άργεί –λοφος
γαστρί –μαργος
δορί –κτυπος
έαρí –δρεπτος
ναυσί –στονος
ύψι –βατος
ύψι –θρονος
θεόσ –δοτος
εϋ –δηλος
παλαί-φατος
Πυθό –νικος
μελί –κομπος
μελί –φθογγος
θεμί –πλεκτος
άσπιδό –δουπος

Επιπροσθέτως, παρατηρούμε ότι στα σύνθετα με **μονοσύλλαβη κεφαλή, ο τόνος τίθεται στην τελευταία συλλαβή του πρώτου συνθετικού**. Π.χ.

Αισχύλος

- 5) αίγι-λιψ
άλκι-φρων
πεντηκοντό-παις
βοό-κλειψ
άνδρό-παις
μελανό-ζυξ

Σοφοκλής

αίδό-φρων

Ευριπίδης

χιονό-χρωσ

Πίνδαρος

καλλί-θριξ
άρι-γνωσ
άκαμαντό-πους

Όμηρος

λυκά-βας
καλαῦ-ροψ
σαό-φρων
άργί-πους
μελί-φρων

Κάποια εξ αυτών, δομούνται επί τη βάσει του συνδυασμού [θέμα –λέξη]. Π.χ.

Αισχύλος

- 5α) πεντηκοντό-παις
άνδρό-παις

Ευριπίδης

χιονό-χρωσ

Πίνδαρος

καλλί-θριξ
άκαμαντό-πους

Όμηρος

λυκά-βας
άργί-πους

Ενίοτε η **μονοσύλλαβη κεφαλή τονίζεται**, π.χ. *άνδρο-θνής* και *άνδρο-κμής* στον Αισχύλο, *άνδρο –βρώς* στον Ευριπίδη και *κυματο-πλήξ* στον Σοφοκλή. Τα σύνθετα αυτά βασίζονται στο δομικό σχήμα [**θέμα – θέμα**].

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του επιθέτου, ρηματικού ή μη, σε θέση

κεφαλής, όσον αφορά την θέση του τόνου. Όταν **το επίθετο / ρηματικό επίθετο** ως απλή λέξη τονίζεται στην λήγουσα, εν συνθέσει ως επί τοπλείστον, **ανεβάζει τον τόνο στην παραλήγουσα ή την προπαραλήγουσα** (αναλόγως με το αν είναι δισύλλαβο ή τρισύλλαβο). Π.χ.

Αισχύλος

- 6) μαχαιρο-φόρος
δικη-φόρος
έναρη-φόρος
άσπιδη-φόρος
ύψι-γέννητος
ά-θέμιστος
κρεο-βόρος

Σοφοκλής

- δορι-άλωτος
κερασ-φόρος
λακ-πάτητος

Ευριπίδης

- στεφανη-φόρος
χλοη-φόρος
δορι-θήρατος

Πίνδαρος

- έγχεσ-φόρος
γερασ-φόρος
ναυσι-φόρητος

Όμηρος

- πυρη-φόρος
τελεσ-φόρος

Υπάρχουν όμως και **λίγα** τα οποία **διατηρούν τον τόνο στην λήγουσα** και μετά την σύνθεση, π.χ. το *άρι-γνωτός* στον Όμηρο και το *δουρι-κλειτός* στον Αισχύλο.

2.6. Συμπεράσματα

Τα σύνθετα που αναλύσαμε διατηρούν, ως επί το πλείστον, **τον τόνο στηνκεφαλή** ανεξαρτήτως από το εάν αυτή αποτελεί θέμα ή ολόκληρη κλιτή λέξη. Στην περίπτωση κατά την οποία η κεφαλή είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, ο τόνος του συνθέτου άλλοτε συμπίπτει με τον τόνο της κεφαλής όταν αυτή βρίσκεται ανεξάρτητη στον λόγο και άλλοτε όχι.

Μεταξύ των συνθέτων, των οποίων ο τόνος τίθεται στην προπαραλήγουσα, υπάρχουν κάποια που βασίζονται στον συνδυασμό [θέμα - λέξη].

Στα σύνθετα με μονοσύλλαβη κεφαλή κατά το πλείστον, ο τόνος τίθεται στην

τελευταία συλλαβή του πρώτου συνθετικού και στις περιπτώσεις που έχουμε το δομικό σχήμα [θέμα-θέμα], η κεφαλή τονίζεται.

Τα τονιζόμενα στην λήγουσα επίθετα /ρηματικά επίθετα, στην σύνθεση ως κεφαλή ανεβάζουν τον τόνο **στην παραλήγουσα ή την προπαραλήγουσα**.

Κεφάλαιο 3

Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Σύνθεσης για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Σύμφωνα με την Ράλλη, όπως παρατίθεται στην Ραυτοπούλου (2001, 2005), στην αρχαία ελληνική υπάρχουν σύνθετα στα οποία το πρώτο συστατικό φέρει πτώση που δικαιολογείται συντακτικώς από την σχέση των δύο συνθετικών μερών, της κεφαλής με την μη κεφαλή, π.χ. *δουρικλυτός* (Ιλιάδα 5,45), *ναυσικλυτοί* (Οδύσσεια 8 ,191). Η εσωτερική κλίση σε αυτά τα σύνθετα αποτελεί ενεργή

πτώση γιατί: α) Η μορφή του κλιτικού επιθήματος είναι ίδια με αυτή που έχει στις αντίστοιχες συντακτικές δομές με τα ίδια συστατικά, όπως επίσης η θέση του κλιτικού πρώτου συστατικού δεν διαφέρει από αυτή των αντιστοιχών συντακτικών δομών β) Η λειτουργία της εσωτερικής πτώσης στα σύνθετα της αρχαίας ελληνικής είναι ίδια με αυτή που έχει η πτώση στις συντακτικές δομές. Η λέξη π.χ. με δοτική (*δουρί* = ως προς το δόρυ) λειτουργεί ως συμπλήρωμα ονόματος (*κλυτός*= επιφανής) με σημασία αναφοράς. Σύμφωνα με την Ράλλη, υπάρχει παράλληλη διάταξη και λειτουργία μορφολογίας και σύνταξης, όπου η σύνταξη παρεμβαίνει στο εσωτερικό συγκεκριμένων μορφολογικών δομών, όταν κρίνεται αναγκαίο. Κατά την δημιουργία του αρχαιοελληνικού συνθέτου από δύο ανεξάρτητες κλιτές λέξεις (*δουρί* – *κλυτός*) στο εσωτερικό της μορφολογίας, η σχέση των δύο συστατικών, ελέγχεται από τον τομέα της σύνταξης για την ορθή απόδοση πτώσης από την κεφαλή στην μη κεφαλή, προκειμένου να υπάρξει ορθός σχηματισμός της δομής (Ράλλη, σελ. 240).

Η Ραυτοπούλου (2005) μελετά τα ρηματικά σύνθετα στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια, (μόνο αυτά στον σχηματισμό των οποίων αναγνωρίζονται δύο κλιτές λέξεις). Η μελέτη της εδράζεται στον τομέα της μορφολογίας με επέκταση ενίοτε στον τομέα της σύνταξης.

Σύμφωνα με την Ραυτοπούλου, η σύνθεση χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερες θεματικές μορφές. Στα ρήματα της αρχαίας ελληνικής διακρίνονται τέτοιες μορφές όπου ανάμεσα στην ρίζα και τις καταλήξεις φέρουν τα φωνήεντα –ε- ή –ο-, π.χ. *μεν-ε-πτόλεμος*, *φυγ-ο-πτόλεμος*. Διακρίνονται όμως και μορφές αθέματες όπου οι καταλήξεις συνδέονται κατευθείαν με την ρηματική ρίζα. Σε άλλες περιπτώσεις, παρατηρείται ότι ένα φωνήεν –ι- εμφανίζεται ανάμεσα στα συνθετικά, π.χ. *λαθ-ι-κηδής* ή το ρηματικό θέμα εμφανίζεται και με σιγματική μορφή, π.χ. *φθισ-ί-μβροτος* (2005 :104,105).

Στο α' συνθετικό προτιμώνται ορισμένες θεματικές μορφές, ενώ στο β' συνθετικό υπάρχουν θεματικές μορφές που λαμβάνουν μέρος στην σύνθεση και όχι στις άλλες μορφολογικές διαδικασίες (κλίση, παραγωγή) (2005 : 114).

Η επίδραση του ποιητικού μέτρου παίζει καθοριστικό ρόλο σύμφωνα με την Ραυτοπούλου στην επιλογή της θεματικής μορφής, π.χ. *κάλεσα*, *κάλεσσα*. Ο σχηματισμός ορισμένων συνθέτων καθορίζεται από τις μετρικές ανάγκες, π.χ. *ναυσικλυτός*. Κατ' αυτόν τον τρόπο υπηρετείται η μετρική δομή του στίχου, π.χ. *έλκεχίτων- έλκεσίπεπλος*, *έκατηβόλος- έκηβόλος* (2005 : 114).

Αναφορικά με την θέση του ρηματικού συστατικού, η Ραυτοπούλου διαπιστώνει την εμφάνισή του και στις δύο θέσεις του συνθέτου, σε άλλα το ρηματικό συστατικό προηγείται, π.χ. *λυσι-μελής*, σε άλλα έπεται, π.χ. *νεφελη-γερέτης*. Μάλιστα αναφέρει ότι σε ορισμένα σύνθετα είναι δυνατόν να εναλλάσσεται η θέση του ρηματικού συστατικού, ακόμη και αν αυτό προέρχεται από το ίδιο ρήμα, π.χ. *έχέφρων- γαιήοχος*. Ωστόσο, στην πλειοψηφία των συνθέτων που εξετάζει, το ρηματικό συστατικό κατέχει την θέση στα δεξιά (2005 : 93,95,97).

Η θέση του ρηματικού συστατικού στα σύνθετα ρυθμίζεται από την σταθερότητα των όρων στη γραμμική ακολουθία της συντακτικής φράσης και από την κατεύθυνση της ανάθεσης θεματικών ρόλων. Και στις δύο αυτές παραμέτρους παρατηρείται απουσία σταθερότητας σε αυτή την φάση της γλώσσας. Ως εκ τούτου, σταθερή θέση του ρηματικού συστατικού δεν υφίσταται, γεγονός το οποίο σχετίζεται με δομικά χαρακτηριστικά της γλώσσας (2005 : 98).

Οι θεματικοί ρόλοι «ισοδυναμούν με ένα σύνολο πεπερασμένων και συγκεκριμένων σημασιολογικών σχέσεων και λειτουργιών, όπως ο δράστης, ο

δέκτης, το θέμα, το όργανο» (Θεοφανοπούλου – Κοντού, 2002).

Σύμφωνα με την Ραυτοπούλου(2005 : 99,100), ο Baker (1988) θεωρεί την μορφολογική πραγμάτωση της πτώσης ως το μέσον πραγματοποίησης της ανάθεσης θεματικών ρόλων στις περιπτώσεις αυτές. Συμπεραίνει, ως εκ τούτου, ότι το φαινόμενο της ρηματικής σύνθεσης στην γλώσσα των επών, διαθέτει συντακτικά χαρακτηριστικά αλλά και χαρακτηριστικά που δείχνουν ότι υπόκειται στις αρχές του μορφολογικού τομέα. Όπως ισχυρίζεται ο Baker, αν ο μελετητής δεν βασισθεί στο σύστημα των πτώσεων δεν είναι εφικτό να καταλήξει στις σχέσεις των λέξεων, όπως επίσης και ότι ο σχηματισμός δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί επαρκώς, εάν δεν γίνει τρόπος τινά σύνδεση με την σύνταξη.

Στην παρούσα διατριβή, θα μελετήσουμε την περίπτωση των ονοματικών συνθέτων προκειμένου να διαπιστωθεί αν κάτι ανάλογο συμβαίνει και εκεί.

Όπως διαπιστώνει η Ραυτοπούλου αναφορικά με το συνθετικό φωνήεν (2005:126), η γλώσσα την περίοδο των επών βρίσκεται σε φάση διαμόρφωσης του συνθετικού φωνήεντος, αποφεύγει τα σύμφωνα μεταξύ των συνθετικών και προτιμά την φωνηεντική μετάβαση από το α' προς το β' συνθετικό, το οποίο επιτυγχάνεται και με το συνθετικό φωνήεν. Αυτό, σύμφωνα με την ίδια, βρίσκεται σε φάση ανεξαρτητοποίησης από τον φωνηεντικό χαρακτήρα του πρώτου συνθετικού (2005 : 133). Στην γλώσσα των επών, παρατηρείται μία προτίμηση προς το συνθετικό φωνήεν –ο- μπορεί όμως να έχει και άλλες μορφές. Σχετικά με την κεφαλή (2005:184-186), το ρηματικό συστατικό αποτελεί την κεφαλή του συνθέτου, όταν κατέχει την θέση στα δεξιά, ως εκ τούτου, η γραμματική κατηγορία του ρηματικού συνθέτου στις περισσότερες των περιπτώσεων, συνδέεται με την γραμματική κατηγορία του δευτέρου συνθετικού. Οι κατηγορίες στις οποίες καταλήγει η Ραυτοπούλου (2005:133) όσον αφορά την γραμματική κατηγορία των συστατικών των συνθέτων είναι:

α) Επίθετο => Ρήμα+ Όνομα (λυσιμελής)

β) Όνομα => Όνομα+ Ρηματικό Όνομα(νεφεληγερέτης)

γ) Ρήμα => Όνομα + Ρήμα (οίνοχοέω-ω)

δ) Ρήμα => Ρήμα + Ρήμα (στρεφεδινέω-ω)

Τα σύνθετα με ρηματικό β' συνθετικό είναι ενδοκεντρικά. Τα σύνθετα με ρηματικό α' συνθετικό είναι εξωκεντρικά.

Σχετικά με τον τονισμό των συνθέτων, η Ραυτοπούλου επισημαίνει ότι ο τόνος στις σύνθετες λέξεις δεν προκύπτει από τον τόνο των συνθετικών μερών, παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις. Επίσης το θέμα του μέτρου παίζει καθοριστικό ρόλο στον τονισμό των συνθέτων, (2005 :242).

Η Μανωλέσσου (2004) επιχειρεί μία παράλληλη γλωσσολογική μελέτη της αγγλικής, άλλων γλωσσών και της αρχαίας ελληνικής. Προτείνει ως ακριβή ορισμό της σύνθεσης, αυτόν που την καθιστά διαδικασία μέσω της οποίας ένα σύνθετο λέξημα προέρχεται από δύο πιο απλά λεξήματα, δίνοντας έτσι ιδιαίτερη σημασία στην αντικατάσταση του όρου λέξη από τον όρο λέξημα. Η χρήση θεμάτων και όχι λέξεων συνδέεται με το γεγονός ότι η ελληνική γλώσσα έχει κλιτική βάση (Ράλλη, 2009 : 457). Ως εκ τούτου στα ελληνικά, σύμφωνα με την Μανωλέσσου, η σύνθεση παραμένει σε μεγάλο βαθμό η σύνθεση του στελέχους (θέματος). Η κλίση επίσης επιτρέπει την αυτόματη διάκριση των συντακτικών φράσεων στα σύνθετα. Η άποψη αυτή της Μανωλέσσου εναρμονίζεται με την άποψη της Ραυτοπούλου, ότι βασιζόμενοι στις πτώσεις ερμηνεύουμε τις συντακτικές φράσεις που αντικατοπτρίζουν τα σύνθετα, π.χ. *δουρικλυτός* => ο επιφανής ως προς το

δόρου. Η εσωτερική κλίση στο πρώτο συνθετικό (πτώση δοτική), αντανακλά την δοτική πτώση (δοτική της αναφοράς) στην αντίστοιχη συντακτική φράση.

Η Μανωλέσσου προτείνει μία ταξινόμηση των συνθέτων με βάση συντακτικά και σημασιολογικά κριτήρια, τα οποία προσδιορίζουν την φύση της σχέσης μεταξύ των συνθέτων συστατικών, καθώς επίσης την παρουσία ή την απουσία κεφαλής. Διακρίνει δύο τέτοια κριτήρια, την υπόταξη και την παράταξη.

Αναφορικά με το φωνήεν -ο-, η Μανωλέσσου θεωρεί ότι αυτό αποτελεί ένα κενό σημασιολογικό στοιχείο, του οποίου η μορφοφωνολογική λειτουργία περιορίζεται στην παροχή γέφυρας μεταξύ των συστατικών. Σύμφωνα με την Ράλλη (2009 : 455), το -ο- δηλώνει την ίδια την συνθετικότητα και αποτελεί δείκτη της διαδικασίας σχηματισμού σύνθετης λέξης. Η υποχρεωτική παρουσία ενός τέτοιου δείκτη εξηγείται με βάση τον κλιτικό πλούτο της ελληνικής και το γεγονός ότι οι σύνθετες λέξεις της αποτελούνται από θέματα (στελέχη).

Η Μανωλέσσου (2004) προβαίνει στην ανασκόπηση των σημαντικότερων κεφαλαίων που αφορούν την περιγραφή των ελληνικών συνθέτων, την χρήση των θεμάτων (στελεχών), την ορθογραφία, τον ρόλο του συνδετικού φωνήεντος, τον τονισμό, την παρουσία ή την απουσία κεφαλής, το ζήτημα της ενδο/εξωκεντρικότητας. Αναφέρει ότι η ενδοκεντρικότητα είναι πιο διαδεδομένη από την εξωκεντρικότητα. Αναγνωρίζει ως δεξιόστροφο (σε σχέση με την θέση της κεφαλής) το συνθετικό σύστημα της ελληνικής γλώσσας αν και, όπως αναφέρει, παρουσιάζονται ενίοτε περιπτώσεις όπου η κεφαλή είναι στα αριστερά της λέξης.

Οι ως άνω μελέτες είναι αντιπροσωπευτικές του νέου τρόπου θέασης της σύνθεσης από την επιστήμη της γλωσσολογίας και εμβάθυνσης στην πολυποίκιλη αυτή μορφολογική λειτουργία. Ωστόσο, δεν διερευνάται η λειτουργία της σύνθεσης επί τη βάσει των έργων που έχει να επιδείξει η αρχαία ελληνική γραμματεία (πέραν των ομηρικών επών και μόνον αναφορικά με τα ρηματικά σύνθετα).

Επίλογος

Οι ποιητές της εποχής της υψίστης λογοτεχνικής δημιουργίας στην αρχαιότητα, όντας γλωσσοπλάστες οι ίδιοι, συνέθεταν ένα μεγάλο μέρος των λέξεων που χρησιμοποιούσαν προκειμένου να κοσμήσουν τον λόγο τους. Το υπάρχον γλωσσικό υλικό –γνωστό από την παράδοση- αποτελούσε και αυτό πηγή από την οποία αντλούσαν πρότυπα σχηματισμού νέων λέξεων.

Στην διατριβή αυτή, μελετήσαμε σύνθετες λέξεις σε τρεις διαφορετικές αρχαιοελληνικές διαλέκτους, την αττική, την δωρική και την ομηρική, επί τη βάση του θεωρητικού προτύπου της λεξικής δομής. Διερευνήσαμε τα εξής ζητήματα: α) το θεματικό φωνήεν /δείκτη σύνθεσης β) την κεφαλή γ) την σχέση και την σειρά των συνθετικών μερών δ) τις γραμματικές κατηγορίες των συνθέτων και των συνθετικών μερών ε) τον τονισμό των συνθέτων.

Η μελέτη του θεματικού φωνήεντος στα γλωσσικά πεδία των τριών διαλέκτων, καταδεικνύει την ισχύ της αναλογίας η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο. Είναι εμφανής σε όλες τις μορφές του θεματικού φωνήεντος (-α-, -η-, -ι-, -ο-), καθώς και στις τρεις διαλέκτους υπάρχουν διάχυτα, σύνθετα που βασίζονται στις διαφορετικές εκφάνσεις του θεματικού φωνήεντος, το οποίο ενίοτε συνοδεύεται από φθογγολογικές μεταβολές προκειμένου να επιτελεσθεί η σύνθεση. Το -ο- αποτελεί στοιχείο καταλυτικής σημασίας σε όλους τους υπό εξέταση συγγραφείς. Αρχής γενομένης από τα σύνθετα της αττικής διαλέκτου, πρωτόκλιτα ουσιαστικά σε θέση πρώτου συνθετικού με χαρακτήρα -α- και -η- μεταβάλλουν αυτόν σε -ο- , κατ'αναλογία με τα δευτερόκλιτα. Υπάρχουν πολλά σύνθετα με πρώτο συνθετικό σε πτώση (ονομαστική, γενική, αιτιατική), ως επί το πλείστον δε, σε δοτική. Είναι και αυτός ένας από τους λόγους για τους οποίους το θεματικό φωνήεν -ι- που ενίοτε σηματοδοτεί την δοτική, έχει ιδιαίτερη θέση στην αρχαιοελληνική σύνθεση. Συναντάμε επίσης σύνθετα με το θεματικό φωνήεν -ι-

στην βάση του σχηματισμού και πρώτο συνθετικό στην τοπική πτώση, ιδιαίτερος στον Όμηρο.

Η συνδρομή του θεματικού φωνήεντος -ο- είναι σταθερή και στα σύνθετα της δωρικής διαλέκτου. Ομοίως με την τραγική ποίηση, οι χορικοί ποιητές με προεξάρχοντα τον Πίνδαρο χρησιμοποιούν στα έργα τους πληθώρα συνθέτων στα οποία υπάρχει ο δείκτης πτώσεως, κυρίως της δοτικής.

Τα ομηρικά σύνθετα με δείκτη πτώσεως επίσης αφθονούν. Στην θέση του πρώτου συνθετικού εναλλάσσονται και οι τέσσερις πτώσεις (ονομαστική, γενική, δοτική, αιτιατική), ως επί το πλείστον όμως η εσωτερική πτώση είναι η δοτική και κατά δεύτερο λόγο η αιτιατική.

Επιπροσθέτως, προσφιλή είναι και τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό άκλιτη λέξη. Οι αρχαϊζοντες τρόποι σύνθεσης, όπως τα θεματικά φωνήεντα-η- και-α- καθώς επίσης το τριτόκλιτο αμιγές θέμα ως πρώτο συνθετικό είναι εν χρήσει, ειδικά στον Αισχύλο και τον Όμηρο. Εν γένει, τα αρχαιότερα πρότυπα σύνθεσης αφορούν κυρίως τα σύνθετα της ομηρικής διαλέκτου.

Στα σύνθετα ουσιαστικά, το κεντρικό συστατικό (κεφαλή) βρίσκεται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού, στην θέση του δευτέρου συνθετικού. Είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, έχει αυτοτελή έννοια και χρησιμοποιείται επίσης ως έχει εκτός πλαισίου σύνθεσης. Ο συνήθης συνδυασμός βάσει του οποίου δομούνται τα παραπάνω εδοκεντρικά σύνθετα, είναι κατά κύριο λόγο **Ουσιαστικό + Ουσιαστικό** και δευτερευόντως **Επίθετο + Ουσιαστικό**.

Στα σύνθετα επίθετα, επίσης η κεφαλή τοποθετείται στην δεξιά πλευρά του σχηματισμού. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία, εμφανίζουν επίθετο στην θέση αυτή του δευτέρου συνθετικού, κατά το πλείστον ρηματικό. Εκτός των κυρίως **ρηματικών επιθέτων** συναντάμε και **επίθετα παραγόμενα από ονόματα**. Ένα σύνηθες δομικό σχήμα παραγωγής ενδοκεντρικών συνθέτων αποτελεί το **ουσιαστικό συνδυαζόμενο με το επίθετο φορός** στην θέση της κεφαλής. Στην θέση του προσδιορίζοντος συστατικού, πρωτεύοντα ρόλο έχουν τα ουσιαστικά και κατά δεύτερο λόγο τα επίθετα.

Όσον αφορά την εξωκεντρικότητα, η ύπαρξη άκλιτης λέξεως στην θέση του πρώτου συνθετικού ή η ύπαρξη θέματος ρηματικής φύσεως στην θέση του δευτέρου συνθετικού, δημιουργεί τις συνθήκες για την παραγωγή εξωκεντρικών συνθέτων.

Οι δομικοί συνδυασμοί οι οποίοι περιλαμβάνουν άκλιτη λέξη ως πρώτο συνθετικό ή θέμα ρηματικής φύσεως ως δεύτερο συνθετικό και παράγουν εξωκεντρικότητα είναι:

Αριθμητικό + Ουσιαστικό

Επίρρημα + Ουσιαστικό

Πρόθεση + Ουσιαστικό

Α στερ. + Ουσιαστικό

Ουσιαστικό + Ρήμα

Επίθετο + Ρήμα

Επίρρημα + Ρήμα

Τα εξωκεντρικά σύνθετα είναι άφθονα σε όλους τους υπό ανάλυση συγγραφείς και στις τρεις αρχαιοελληνικές διαλέκτους.

Η μελέτη των συνθέτων στις διαλέκτους ανέδειξε σύνθετα με σχέση υπόταξης

και σύνθετα με σχέση απόδοσης ιδιότητας.

Η σχέση μεταξύ των δύο συστατικών του συνθέτου, είτε πρόκειται για υπόταξη είτε για απόδοση ιδιότητας, αντικατοπτρίζει την σχέση τους εκτός περιβάλλοντος σύνθεσης, στο πλαίσιο της σύνταξης. Η αναλογία αυτή καθιστά σαφή την ύπαρξη συνάφειας μεταξύ σύνθεσης και σύνταξης. Στα σύνθετα με σχέση απόδοσης ιδιότητας, παρατηρούμε ότι κατά κύριο λόγο έχουμε τον συνδυασμό **επιθετικού προσδιορισμού – ουσιαστικού**.

Σχετικά με την σειρά των συνθετικών μερών, προηγείται το προσδιορίζον συστατικό του προσδιοριζομένου. Παρά ταύτα ενίοτε, στις συντακτικές δομές στις οποίες μετέχουν τα ίδια συστατικά, παρατηρείται διαφοροποίηση της σειράς και του λειτουργικού τους ρόλου.

Η **δοτική** συνδυάζεται κυρίως με **επίθετο / ρηματικό επίθετο** στην θέση του δευτέρου συνθετικού, και στις αντίστοιχες συντακτικές δομές συνήθως έπεται, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την ταυτόχρονη αυτόνομη εξέλιξη της σύνθεσης σε σχέση με την σύνταξη.

Η μελέτη των συνθέτων στις διαλέκτους ανέδειξε συνδυασμούς γραμματικών κατηγοριών ιδιαιτέρως παραγωγικούς στην σύνθεση. Οι δομικοί συνδυασμοί στους οποίους κατά κύριο λόγο βασίζεται η δημιουργία των ονοματικών συνθέτων, είναι: **α) Ουσιαστικό + Ουσιαστικό β) Ουσιαστικό + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο γ) Επίθετο + Ουσιαστικό**, καθώς επίσης οι συνδυασμοί οι οποίοι φέρουν θέμα προερχόμενο από ρήμα στην θέση του δευτέρου συνθετικού. Στους τελευταίους, εναλλάσσεται το ουσιαστικό με το επίθετο στην θέση του πρώτου συνθετικού. Ο συνδυασμός επίσης **Επίθετο + Επίθετο ή Ρηματικό Επίθετο** είναι πολύ παραγωγικός σε σύνθετα ονοματικά επίθετα. Οι δομικοί συνδυασμοί γραμματικών κατηγοριών οι οποίοι φέρουν άκλιτη λέξη ως πρώτο συνθετικό χρησιμοποιούνται επίσης σε μεγάλο βαθμό.

Οι δομικοί συνδυασμοί **Ουσιαστικό + Ουσιαστικό, Επίθετο + Ουσιαστικό** ανήκουν, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, στον σχηματισμό [θέμα – λέξη]. Στον σχηματισμό [θέμα- θέμα] ανήκουν κατά πρώτον όσα φέρουν θέμα ρηματικής φύσεως στο δεύτερο συνθετικό, ενώ αυτά τα οποία φέρουν άκλιτο πρώτο συνθετικό ταξινομούνται είτε στον σχηματισμό [θέμα – θέμα] είτε στον σχηματισμό [θέμα – λέξη].

Οι δομικοί συνδυασμοί **Επίθετο + Επίθετο / Ρηματικό Επίθετο, Αριθμητικό + Επίθετο** και **Επίρρημα + Επίθετο**, ανήκουν κατά το πλείστον στον σχηματισμό [λέξη-λέξη]. Εν γένει, τα σύνθετα τα οποία ανήκουν στο δομικό σχήμα [θέμα – λέξη] είναι άφθονα και στις τρεις διαλέκτους. Υπάρχουν επίσης θέματα στην θέση του πρώτου συνθετικού αγαπητά και ιδιαιτέρως παραγωγικά στους συγγραφείς των διαλέκτων.

Οι συνδυασμοί των γραμματικών κατηγοριών των συνθετικών μερών αντανακλούν τις αντίστοιχες συντακτικές δομές. Ο συσχετισμός αυτός αναδεικνύει την συνάφεια μεταξύ της μορφολογίας και της σύνταξης αλλά και την αυτόνομη πορεία τους.

Τα σύνθετα διατηρούν ως επί το πλείστον τον τόνο στην κεφαλή, ανεξαρτήτως από το εάν αυτή αποτελεί θέμα ή ολόκληρη κλιτή λέξη. Στην περίπτωση κατά την οποία η κεφαλή είναι ολόκληρη κλιτή λέξη, ο τόνος του συνθέτου άλλοτε συμπίπτει με τον τόνο της κεφαλής όταν αυτή βρίσκεται ανεξάρτητη στον λόγο και άλλοτε όχι.

Μεταξύ των συνθέτων των οποίων ο τόνος τίθεται στην προπαραλήγουσα,

υπάρχουν κάποια που βασίζονται στον συνδυασμό [θέμα – λέξη].

Στα σύνθετα με μονοσύλλαβη κεφαλή κατά το πλείστον, ο τόνος τίθεται στην τελευταία συλλαβή του πρώτου συνθετικού και στις περιπτώσεις που έχουμε το δομικό σχήμα [θέμα-θέμα], η κεφαλή τονίζεται.

Τα τονιζόμενα στην λήγουσα επίθετα /ρηματικά επίθετα, στην σύνθεση ως κεφαλή ανεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα ή την προπαραλήγουσα.

Εν κατακλείδι, είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να παρατηρεί κανείς τα φαινόμενα και την πολυποικιλότητα στον αρμό της σύνθεσης.

Οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές καταδεικνύουν την συνάφεια στην γλωσσική συμπεριφορά καθώς επίσης το έμφυτον και την γλωσσική δημιουργικότητα, τα οποία αναδύονται μέσω των αρχαίων ελληνικών διαλέκτων. Το ιστορικό, κοινωνικό και γλωσσικό περιβάλλον του κάθε ενός από τους λογοτέχνες που μελετήθηκαν στην παρούσα διατριβή αποτελεί το πεδίο δημιουργίας και πραγμάτωσης της γλωσσικής ιδιοσυστασίας των διαλέκτων στην αρχαιότητα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Ευρετήριο Ελληνικών Συνθέτων

άκμό -θετον (τό) => άκμων + θετός -ή -όν < τίθημι = ο τόπος ή το ξύλο
εφ'ού τίθεται ο άκμων (αμόνι)

αί-πόλος (αντί αίκ-πόλος, αίγ-πόλος) (ό) => ή αίξ + πόλος <πέλω, πολέω,
πολεύω (περιφέρομαι, περιπλανιέμαι) =ο βοσκός αιγών

άμαλλο -δετήρ (ό) => ή άμαλλα < άμάω (δέσμη των ασταχύων) + δετός
-ή -όν < δέω =ο δένων δέσμας σταχύων

άρτι -ζυγία (ή) => άρτι + ό ζυγός < ζεύγνυμι = η νεωστί γενόμενη σύζευξις

αίσυ -μνητήρ (ό) => Αΐσα (Μοΐρα) + μέμνημαι = ευτυχής, πλούσιος

αίδο –φρων => αιδώς + φρήν < φρονέω -ῶ = ο φρονών επιεικώς / πράως, ο συμπαθής, ο δεικνύων σεβασμόν

αίμο –βαφής => αἷμα + βαφή < βάπτω= βεβαμμένος εν αίματι

αίμο –ρραγής => αἷμα + ἡ ραγάς (ρήγμα, ρωγμή, ρήγμα του δέρματος) < ρήγνυμι = ο πάσχων ισχυράν αιμορραγία

ἀργί –πους => ἀργός + πούς = ταχύπους

ἀμαξο-πληθής => ἄμαξα + πλῆθος < πλήθω = ο αρκούντως μέγας όπως πληρώσει ἀμαξα

αἶδρο –δίκης (ὄ) => αἶδρις –ις –ι (ο αγνοών, ο αμαθής) + δίκη = ο αγνοών τι εστί δίκαιον / άνομος

ἀκαλα –ρρείτης (ὄ) => ἀκαλός –ή –όν (ειρηνικός, ήσυχος) + ῥέω = μαλακός / ησύχως ρέων, ακύμαντος = ακαλάρροος –ον

ἀλαο –σκοπιή (αλαο-σκοπιά) (ή) => ἀλαός –όν (τυφλός) + ἡ σκοπιά < σκοπέω (τόπος υψηλός από όπου κάποιος κατασκοπεύει) = η τυφλή, αμελής, απρόσεκτος, ανωφελής επαγρύπνηση

άλ –ουργής => ἄλς + ἔργον = ο κατασκευασθείς εν τη θαλάσση, ή παρά την θάλασσα

άλι –κτυπος => ἄλς + κτύπος = ο υπό της θαλάσσης κτυπούμενος

άλκι –φρων => ἡ ἀλκή (ισχύς) + ἡ φρήν (νους) = μεγαλόψυχος

άνδρο –βουλος => άνήρ + βουλή = γυναίκα με ανδρικά φρονήματα

άλι –ρροθος => ἄλς + ὁ ῥόθος (ήχος ορμητικός, θόρυβος, θορυβώδης ήχος των κυμάτων) = ο υπό της θαλάσσης κυκλούμενος

ἄγρ –αυλος => ἀγρός + αύλή = ο μένων εν τοις αγροίς, διάγων εκτός της οικίας

αίματη-φόρος => αἷμα + φορός –όν = ο φέρων αίμα

άλι-βαφής => ἄλς + βαφή = βεβαπτισμένος /βεβυθισμένος, πνιγείς εν τη θαλάσση

άλι-ρρυτος => ἄλς + ῥυτός –ή –όν < ῥέω = ο καταρρεόμενος υπό της θαλάσσης

άκεσ –φόρος => ἡ ἄκεσις (θεραπεία) + φορός = ο φέρων θεραπεία

άνθεσ –φόρος => άνθος + φορός = ο φέρων άνθη, ανθοφόρος

Ἄρηϊ -φατος => Ἄρης + φατός -ή -όν < φένω = ο υπό του Ἄρεως φονευθείς, ο φονευθείς εν πολέμω

αἵματο-λοιχός => αἷμα + λείχω = ο λείχων αἷμα

αἵματο -ρρόφος => αἷμα + ροφέω = ο ροφών αἷμα

ἀσπιδο -φέρμων => ἀσπίς + φέρβω (ποιητ. ρ. τρέφω, βόσκω) = ο εν ασπίδι τραφεῖς, πολεμικός

αἵματο -σταγής => αἷμα + στάζω = ο στάζων αἷμα, αχνίζων αἷμα

ἀσπιδη-στρόφος *εσφαλμένη γραφή (Λεξικό LIDDELL & SCOTT, τόμ. 2, σελ. 101) = ἀσπιδη-φόρος => ἀσπίς + φορός -όν = ο φέρων ασπίδα

ἄλι -μυρήεις => ἄλς + μύρω (ρέω, στάζω) = ο εις την θάλασσαν ρέων

ἄλλο -ειδής => ἄλλος -η -ον + εἶδος = ο έχων διάφορον εἶδος

ἀπριγδό -πληκτος => ἄπριγδα + πλήττω = ο αδιακόπως πληττόμενος

ἀμετρο -επής => ἄμετρος -ον + ἔπος = ἀμετρος εν τω λέγειν, αχαλίνωτος την γλώσσαν, φλύαρος

αἰγί -βοτος => αἶξ + βόσκω = βοσκόμενος / εσθιόμενος υπο των αιγών

ἀεὶ -μνηστος => ἀεὶ + μνηστός < μνάομαι = ο πάντα μνημονευόμενος, ἀξιος διαρκούς μνήμης

ἀρί -δακρυς (αντί αρτί -δακρυς) => ἄρτι + δακρύω = ο ἔτοιμος να χύσει δάκρυα

ἀρσενο-πληθής => ἄρσην -εν + πλήθος < πλήθω = μέγα πλήθος ανδρών

αἰσυλο -εργός => αἶσυλος -ον (απρεπής, κακός, ασεβής) + ἔργον = παράνομα και ἀδिका εργαζόμενος

αἶμο -φόρυκτος => αἷμα + φορύσσω (μολύνω, μιάίνω) = μεμολυσμένος διά αἵματος

ἀργεὶ -λοφος => ἀργός -ή -όν + λόφος = ο έχων λευκὴν κορυφήν

ἀρτί -φρων => ἄρτιος + φρήν = ἔμφρων

ἀρι-θηλής => ἀρί + θάλλω (εἶμαι πλήρης ανθέων / καρπών, ευτυχώ, ακμάζω) = ο πλήρως ακμάζων/ ευτυχών

βού -βοτος => βοῦς + βόσκω = ο υπό βοών νεμόμενος

βού -βρωστις (ή) => βοῦς + βρωσεῖω, βιβρώσκω (πεινώ)= μεγάλη πείνα, βουλιμία (στον Όμηρο η καταθλίβουσα πείνα, ανάγκη, δυστυχία)

βου -γάϊος (ὀ) => βοῦς + γαίω < γάνυμαι (χαίρω, αγάλλομαι) = ο υπερβολικώς χαίρων, καυχώμενος

βαθύ -ζωνος => βαθύς + ζώνη < ζώννυμι = βαθέως εζωσμένος

βρι -ήπυος => βρι (συντετμ. τύπ. του βριθύς -εῖα -ύ= βαρύς, σταθερός) + άπύω, ήπύω (καλώ, προσκαλώ, φωνάζω) = ο μεγάλως / ισχυρώς φωνάζων

βοό -κλειψ (βοῦ-κλειψ) (ὀ) =>ὀ βοῦς + κλέπτης = ο κλέπτης βοών

βου -βότης (ὀ) => ὀ βοῦς + βόσκω = ο βόσκων / τρέφων βους, βουκόλος

γυναικό -ποινος => γυνή + ποινάω (εκδικούμαι) = ο την γυναίκα εκδικών

γαλα -θηνός => γάλα + θάω (θηλάζω)= βυζαίνων, θηλάζων, νέος, τρυφερός

γαιά-οχος (δωρ. τύπ. αντί γαιή-οχος) => γῆ + ἔχω = αυτός που προστατεύει την χώραν

γυναικό -βουλος => γυνή + βουλή < βουλεύω = επινοηθείς υπό γυναικός

γυναικο- πληθής => γυνή + πλήθος = πλήρης γυναικών

γυναικό -φρων => γυνή + φρήν = έχων φρόνημα / νουν γυναικών

γυναικό -μορφος => γυνή + μορφή < μορφώω = ο έχων γυναικεία μορφή

γυναι -μανής (αντί γυναικ -μανής, γυναιγ -μανής) => γυνή + ή μάνη, μάνα (μανία) < μαίνομαι = ο εμμανής διά γυναίκας, φιλογύνης εις άκρον βαθμόν

δημιο -εργός => δήμιος -ον (ανήκων εις τον λαό, δημόσιος) + ἔργον = δημιουργός, ο μετερχόμενος ωφέλιμο έργο προς τον λαό, έμπειρος τεχνίτης

δορί -άλωτος => δόρυ +άλωτός -ή -όν < αιρέω -ῶ (αυτός που μπορεί κάποιος να τον συλλάβει) = συλληφθείς διά του δόρατος, αιχμάλωτος

Δηϊ -φοβος (ὀ) => δήϊος -η-ον, δάϊος -ον = εχθρικός, καταστρεπτικός, εχθρός) + φόβος = ο φοβών τον εχθρόν (κύριο όνομα)

δορι-λύμαντος => δόρυ + ή λύμη = ο διά του δόρατος καταστραφείς

δορί -πονός => δόρυ + πόνος = πονών περί το δόρυ, αγωνιζόμενος στην μάχη, πολεμικός

δορι -μανής => δόρυ + μάνη < μαίνομαι = μαινόμενος διά του δόρατος, πολεμοχαρής

διχό -βουλος => δίχα (επίρρ.) + βουλή = ο έχων διάφορον γνώμην / σκέψην, ενάντιος

δημ -οὔχος => δῆμος + ἔχω = ο προστατεύων τον λαόν

δρυο -παγής => δρυς + ἡ πάγη < πήγνυμι = κατασκευασμένος από ξύλο δρυός

δικασ -πόλος (ὀ) => δίκη + πόλος <πέλω, πολέω, πολεύω (περιφέρομαι, περιπλανιέμαι) = ο εφαρμόζων τους νόμους, δικαστής

Διό -βολος => Δίας + βάλλω = ο ριφθείς /εξακοντισθείς υπό του Διός

Διόσ -δοτος => Δίας + δοτός -ή -όν < δίδωμι = ουρανόπεμπτος, θεόσδοτος

Διο -τρεφής => Δίας + τρέφω = ο υπό του Διός τεθραμμένος

δουρο -δόκη (ή) => δόρυ + δέχομαι = θήκη προς υποδοχήν δοράτων

έκατα -βελέτης (έκατη -βελέτης, έκατη- βόλος) (ὀ) => έκάς (μακράν, επίρρ.) + βάλλω = ο μακράν βάλλων

έλαφη -βόλος => ὀ, ἡ, ἔλαφος + βάλλω = βάλλων / τοξεύων ελάφους

είκοσί -πηχυς=> εἴκοσι + πῆχυς = ο έχων μήκος είκοσι πήχεων

έπεσ -βόλος => ἔπος + βάλλω = ο έπεσιν ως βέλεσιν βάλλων, φλύαρος, αυθάδης, λοίδορος

είρο -κόμος => τό εἶρος (ἔριον, μαλλίον) + κομέω (φροντίζω, επιμελούμαι, περιποιούμαι) = ο κατεργαζόμενος έρια, εριουργός

έξά -μετρος (στίχος) => ἕξ + μέτρον = στίχος συγκροτούμενος εκ ποδών εξ

έξ -Fέτης => ἕξ + ἔτος = ο έχων ηλικία έξι ετών

έπτά -πυλος => έπτά + πύλη= ο έχων επτά πύλας

έξά -πηχυς => ἕξ + ὀ πῆχυς = ο έχων μήκος έξι πήχεων

έλεφαντό -δετος => έλέφας + δετός = ο δι'ελέφαντος κεκοσμημένος

έντεσι -εργός => τά έντεα (όπλα, σκεύη) + έργον = υποζύγιος,
νωτοφόρος, ο φέρων επί των νώτων τα όπλα

έλκο -ποιός => τό έλκος (πληγή) + ποιέω-ω = ο έχων δύναμη να κάνει
έλκη

εύη -γενής => εϋ + γένος = ευγενής

ζει -δωρος (ζειό-δωρος) => ή ζεία (είδος σιτηρού) + δῶρον < δωρέω
= ο παρέχων ζειάς, γόνιμος

ζυγη-φόρος => ζυγός (το ζυγόν) < ζεύγνυμι + φορός = ο φέρων τον ζυγόν

ήερο -ειδής => ήέριος -α -ον (πρωινός, εκτεθειμένος στον αέρα, αόρατος
) + είδος = ο έχων όψιν σκοτεινήν και συννεφώδη

ήερο -φοίτις (ή) => ό άήρ + φοιτάω (πηγαίνω εδώ και εκεί, περιφέρομαι)
= η διερχομένη δια του σκότους, αφανής, αόρατος

θέσ-φατος (θεσό-φατος) => θεός + φατός -ή -όν < φημί = ορισθείς,
λαληθείς, αποφασισθείς υπό του θεού

θανατη-φόρος => θάνατος + φορός -όν = ο φέρων θάνατο

θυη-πόλος => τό θύος + πόλος < πέλω, πολέω, πολεύω = ο ασχολούμενος
εις θυσίας

θεός -δοτος (ποιητ. λ. αντί θεό-δοτος) => θεός + δοτός -ή -όν = δοθείς
από τους θεούς

θέσπις (θέσο-σπις) => θεός + έσπον < είπον (αόρ. β') < λέγω = πλήρης
θείων λόγων, θεόπνευστος

θυοσ -κόος (ό) => τό θύος (θυσία, προσφορά) < θύω + κοέω -ῶ (νοώ,
παρατηρώ, ακούω) =θύτης

ίο -ειδής => τό ίον (μενεξές) + είδος =όμοιος προς το άνθος ίον,
πορφυρούς

ίθαι -γενής => ίθύς -εϊα -ύ (ευθύς, κατ' ευθείαν) + γένος = ο αυτόθι
γεννημένος, αυθιγενής, γνήσιος

κενε -αυχής => κενός -ή -όν + αύχή = ο επί κενοίς καυχώμενος,
κενόδοξος, μάταιος

κακο -εργός (κακο-εργής) => κακός -ή -όν + έργον = ο πράττων το
κακόν, φαύλος, μοχθηρός

καλλι- πλόκαμος (ὀ, ἦ) => καλλι- + ὀ πλόκαμος (κοτσίδα, βόστρυχος) < πλέκω = ο,η ἔχων / ἔχουσα ωραίους πλοκάμους

καλλι-κομος => καλλι- + κόμη = ἔχων ωραίαν κόμη

κυματο-πλήξ (ὀ, ἦ) => τό κύμα + πλήξις < πλήττω = πληττόμενος υπό των κυμάτων

καλαῦ-ροψ (ἦ) => καλά + ρέπω = βουκολική ράβδος

καλλι-θριξ (ὀ, ἦ) => καλλι- + ἦ θρίξ = ο ἔχων καλᾶς τρίχας, ωραία χαίτη

κυνο-θαρσής => κύων + τό θάρσος < θαρσέω (αττ. διάλ. θάρρος αλλά με κακή ἔννοια θράσος) = ἔχων φρόνημα κυνός, αναίσχυντος, θρασύς

καλλι-γύναιξ (ὀ, ἦ) => καλλι- + γυνή = ο ἔχων ωραίας γυναίκας

καλλι-πάρηος => καλλι- + παρειά (μάγουλο) = ἔχων ωραίας παρειάς

κερατη-φόρος (κερατο-φόρος, κερασ-φόρος, κερο-φόρος) => κέρας + φορός = φέρων / ἔχων κέρατα

καλλι-ζωνος (ὀ, ἦ) => καλλι- + ζώνη = ο καλήν φορών ζώνην

κερ-ουλκός => κέρας + ἔλκω = ο σύρων τόξον εκ κέρατος

κεραο-ξός => κέρας + ὀ ξός (ξυσμός) < ξέω (ξύω, ερεθίζω) = ο ξύνων και κατεργαζόμενος κέρατα, ο κατασκευάζων εξ αυτών τόξα

κρε-ουργός => κρέας + ἔργον = ο εργαζόμενος κόπτων σάρκας, κρεοπώλης

καρά-τομος => κάρα + τομός -ἦ -όν (ρημ. επίθ. ο τέμνων) < τέμνω = ο καρατομηθείς

Κηρεσι-φόρητος => αἰ Κῆρες (θεότητες του θανάτου, ολέθρου, εκδικήσεως) + φορητός -ἦ -όν, -ός -όν (ρημ. επίθ. < φέρω) =ον αι Κήρες φέρουσιν

κερ-τόμιος (κερ-τόμος) => τό κέαρ (συνηρ. κῆρ = καρδιά) + τομός -ἦ -όν = ο κεντών την καρδιάν, πειρακτικός, λοίδορος

κακο-εἶμων => κακός + τό εἶμα < ἔννυμι (ἔνδυμα, ἱμάτιον) = κακώς ενδεδυμένος, ρακένδυτος

καλλι-ρέεθρος => καλλι- + τό ρεῖθρον < ρέω (ρεύμα, η κοίτη ποταμού) = ο ἔχων ωραία ρεῖθρα

Κλυται-μνήστρη (Κλυται-μνήστρα) (ἦ) => κλυτός -ἦ -όν (ξακουστός,

μεγαλόπρεπος) + μνάομαι / μνῶμαι = η ξακουστή σύζυγος

Λυκη -γενής (επιθ. του Απόλλωνος) => λύκη + γένος = ο εκ του λύκη γεννηθείς (λύκη = φως), ο θεός του φωτός

λαμπαδη-φόρος => λαμπάς + φορός -όν = ο φέρων λαμπάδα

λαιμη-τόμος (λαιμο-τόμος) => λαιμός + τομός -ή -όν < τέμνω = ο κόπτων τον λαιμόν

Λητο -γένεια (Λατο-γένεια) (ή) => ἡ Λητώ + γέννησις < γεννάω (ενεργητικός τύπος του γίγνομαι)= η γέννηση εκ της Λητούς

λαμπαδ -οὔχος => λαμπάς + ἔχω = ο ἔχων λαμπάδα, φέγγων, λαμπρός

λεχε -ποίησ (λεχεσ -ποίησ) => τό λέχος (ανάκλιντρο, κλίνη, στρωμνή) + ποία (πόα, χλόη) = ο ἔχων άφθονον πόα προς κατασκευή στρωμάτων, ποώδης, χλοερός

μητρό -δοκος => μήτηρ + δέχομαι = ο δεκτός γενόμενος υπό της μητρός

μυλο -ειδής => ὁ μύλος + εἶδος < εἶδω (ὅ,τι φαίνεται, μορφή, σχήμα) = ὅμοιος προς μυλόπετρα

μελί -φρων => μέλι + φρήν = ηδύς εις τάς φρένας, ευχάριστος, τερπνός

Μηδεσι -κάστη (ή) => το μῆδος (φρόνηση)+ κέκασμαι = κεκοσμημένη δια φρονήσεως

μελανό-ζυξ (ὀ, ἦ) => ὀ μέλαν + το ζυγόν (μεσαία σειρά των κωπηλατικών καθισμάτων τριήρους) = πλοῖον με μέλανας (Αιγυπτίους)

μελαν - τειχής => μέλας + τεῖχος = ο ἔχων μέλανα τείχη

μελαγ -χροιής (μελάγ -χροος, μελανό -χροος) => μέλας + ἡ χροά (χροιά, η επιφάνεια του σώματος, η επιδερμίδα) = ο ἔχων μέλαν δέρμα, μελαμψός, ηλιοκαής

μελάμ -πους => μέλας + πούς = ο ἔχων μέλανας πόδας

μελάν -δετος => μέλας + δετός -ή -όν < δέω = σιδηρόδετος

μεγ -αυχής => μέγας-άλη -α + αύχή, αύχη < αύχέω(καύχησις) = καυχώμενος

μελί -κομπος => μέλι + ὀ κόμπος < κομπέω (κτύπος, θόρυβος, κρότος) = ο ηδέως ηχών

μελαμ -παγής => μέλας + ἡ πάγη < πήγνυμι (ὀ,τι πηγνύει ή στερεώνει) =

πηκτός και μέλας

μυριόντ -αρχος => μύριος -α -ον (άπειρος, αναρίθμητος) + άρχός (ηγε-
μών, άρχων, κυβερνήτης) = ο αρχηγός απείρων ανδρών

μητρο -πόλος => μήτηρ + πόλος < πέλω, πολέω, πολεύω = η
περιποιούμενη και βοηθούσα τας μητέρας κατά τον τοκετόν

μηχανο-ρράφος => μηχανή + ραφεύς < ράπτω = δολοπλόκος

νυκτί -φαντος => νύξ + φαντός -ή -όν = ο κατά την νύκτα εμφανιζόμενος

νιφό -βολος => νίψ + βάλλω = χιονόβλητος, καλυπτόμενος διά χιόνων
νιφο-στιβής => ή νιφάς + ή στιβάς < στείβω = πλήρης χιόνων

νεα-γενής (αντί νεο-γενής) => νέος + γένος = ο άρτι γεννηθείς

ναρθηκο- πλήρωτος => νάρθηξ + πληρώω -ῶ = ο πεπληρωμένος εις το
κοίλον νάρθηκος

ξιφο -δήλητος => ξίφος + ή δήλησις, το δήλημα < δηλέομαι (όλεθρος,
βλάβη) = ο δια ξίφους θάνατος

ξύλ -οχος (ή) => ξύλον < ξύω + ἔχω = τόπος σύνδενδρος και υλώδης,
δρυμός

όβριμο -εργός => ὄβριμος -ον (ισχυρός, δυνατός) + ἔργον = ο ισχυρά
έργα επιτελών, ο πράττων βίαια έργα, άδικος, ανόσιος

ούδενός -ωρος => ούδεις + ὥρα, ὥρη (φροντίδα, μέριμνα, προσοχή,
πρόνοια) = ανάξιος φροντίδας ή προσοχής

οίο -πόλος => ὀ, ή ὄϊς (πρόβατο) + πόλος = ο υπό των προβάτων
πατούμενος, μόνος, ερημικός

οίωνο -πόλος (ὀ) => οίωνός + πόλος <πέλω, πολέω, πολεύω = ο
ασχολούμενος εις την εκ της πτήσεως των πτηνών και των κραυγών
μαντείαν

όμματο -στερής => τό ὄμμα + στερέω = ο εστερημένος των οφθαλμών

όλιγη -πελέων (μτχ.) => ὀλίγος -η -ον + πέλομαι = έχων ολίγη δύναμη,
ασθενής, αδύνατος

όπισθο -βριθής => ὀπισθα + βρίθω = ο ὀπισθεν βαρύς

όνειρο -πόλος (ὀ) => ὀ ὄνειρος + πόλος <πέλω, πολέω, πολεύω = ο
ασχολούμενος εις ονειρούς, ο ονειρευόμενος ή ερμηνεύων ονειρούς

όρνιθο-λόχος=> ὄρνις + ὁ λόχος < λέγω (τόπος ενέδρας) = ο συλλαμβάνων πτηνά

οίακο -στρόφος (ὄ) =>ὀ οἶαξ (ἡ λαβή του πηδαλίου) + στρέφω = οιακονόμος, κυβερνήτης

όρνιθό -γονος => ὄρνις + γόνος < γεννάω = ο γεννηθείς εκ γονής πτηνού

όρεσσι -βάτης (ὄρει -βάτης) (ὄ) => ὄρος + βάτης < βαίνω =ο ανά τα ὄρη περιφερόμενος, διερχόμενος, περιερχόμενος

ὄδοι-πόρος (ὄ, ἦ) => ἦ ὁδός + ὁ πόρος= ο ταξιδιώτης

ὄκτά -κνημος => ὀκτώ + κνήμη (ἄκτις τροχού) = ο ἔχων οκτώ κνήμας

ὄρεσ -κῶος (ορέσ-κοος -ον) => ὄρος + κεῖμαι = ο επί των ορέων ανατραφείς, ορεινός, ἄγριος

ὄρεσσί -γονος (ὄρει-γενής) => ὄρος + γόνος =ο εν ὄρει γεννηθείς

ούλο -χύται (αἰ) => ἡ ούλή + χέω (χύνω) = χονδροαλεσμένοι κριθαί/ κόκκοι κριθής πασσόμενοι επί του θύματος και του βωμού προ της τελέσεως της θυσίας

πολιά -οχος (πολι-οῦχος, πολισσό -οχος ,πολισσ -οῦχος) => πόλις + ἔχω = ο εν τη πόλει κατοικῶν

πάν -αιθος => πᾶν + αἶθω (φλέγομαι, αναλάμπω) = ὅλος λαμπρός, κατάλαμπρος

πάν -δοκος (παν-δόκος -ον) => πᾶν + δέχομαι = ο τους πάντας δεχόμενος, τοις πάσι κοινός

πυλα -ωρός => πύλη + ὁ οὔρος = ο φυλάττων την πύλη

πυρ -φόρος => πῦρ + φορός -όν = ο φέρων πυρ

πατρο -φόνος => πατήρ + φόνος = ο φονεύων τον πατέρα του

παιδο -βόρος => παῖς + βορός -ά -όν = ο τους παίδας βιβρώσκων

παιδο -γόνος => παῖς + ὁ γόνος = ο γεννῶν τέκνα

Πυλοι -γενής => Πῦλος + γένος = ο εν Πύλω γεννηθείς

παιδο- λύμας (ὄ) =>ὄ, ἡ παῖς + ἡ λύμη (φθορά, ὄλεθρος, βλάβη) = ο καταστρέφων τέκνα

πρεσβυτο-δόκος => πρεσβύτης (ηλικιωμένος) + δέχομαι = ο δεχόμενος

τους πρεσβύτας

παν- οὔργος => πᾶν + ἔργον = ο τα πάντα έτοιμος να πράξει, πονηρός, δόλιος

πάν -αγρος => πᾶν + ἡ ἄγρα, ἄγρη < ἄγω (η θήρα, το θηρεύειν) = ο πάσαν ἄγραν αγρεύων

παιδὸ -τρωτος => παῖς + τρωτός -ἢ -όν < τιτρώσκω = ο υπό παίδων ἢ τέκνων τρωθείς

παγ -χάλκεος (πάγ-χαλκος) => πᾶν + χαλκοῦς -ἢ -οῦν = ὅλος χαλκοῦς, ολόχαλκος

παμ -μέλας => πᾶν + μέλας = ολόμαυρος

παντ-όπτῆς => πᾶν + ὀράω -ῶ (ποιητ. παρακ. ὄπωπα) = ο τα πάντα ορών

παντο -γήρως => πᾶν + γῆρας = ο τα πάντα φέρων εις γῆρας, δηλ. τους πάντας καταβάλλων

παντό-μορφος => πᾶν + μορφή < μορφόω = ο πάσαν λαμβάνων μορφήν, πολύμορφος

παντο -πόρος => πᾶν + πόρος < περάω (επινόημα, τέχνασμα) = ο τα πάντα εξευρίσκων, εφευρετικότητας

παντ -ουργός => πᾶν + ἔργον = ο των πάντων κατασκευαστής

ποδά -νιπτρον (τό) => πούς + νίζω (νίπτω) = πλύσιμο ποδών

πολεμα -δόκος (ὀ, ἦ) => ὀ πόλεμος + δέχομαι = ο δεχόμενος / υποστηρίζων τον πόλεμο, πολεμικός

πατρο -κτόνος => πατήρ + κτόνος = ο φονεύων τον πατέρα αυτού

σαό -φρων => σῶς -ῶν (σῶος -α -ον) + φρήν = σῶ-φρων

σελασ -φόρος => τό σέλας (ποιητ. λ. το φως, η λαμπρότης) + φορός = φωτοφόρος, φεγγοβόλος

στεροπ -ηγερέτα (ὀ) => στεροπή (αστραπή) + ἀγείρω ἢ ἐγείρω = ο συνάγων τας αστραπὰς ἢ ο εξεγείρων την αστραπή

σωματ -ουργός => σῶμα + ἔργον = ο σχηματίζων εις ένα ὅλον

στεφανη-φόρος => στέφανος + φορός = ο φέρων στέφανον (η στεφάνη)

σκηπτ -οὔχος => τό σκῆπτρον (ράβδος, βακτηρία) + ἔχω = ο φέρων ράβδον / σκῆπτρον ως σημεῖον αρχηγίας

ταναύ-πους (ὄ, ἦ) => ταναός -ή -όν (ο εις μήκος τεταμένος μηρός) < τείνω
+ πούς= ο τεταμένοις τοις ποσὶ βαδίζων

τευχεσ -φόρος => τό τεῦχος < τεύχω (ὄπλον) + φορός -όν < φέρω = ο
φέρων / ο φορών ὄπλα, ἔνοπλος, οπλοφόρος

τελεσσι -δώτειρα (ἦ) => τό τέλος + δώτειρα, δότηρα < δίδωμι = η
πραγματοποιούσα, αὐτή που συμπληρώνει

τελεσ -φόρος => τό τέλος (εκπλήρωση, συμπλήρωση, ἀποτέλεσμα) +
φορός = ο φέρων εις πέρασ
ὕλακό -μωρος => ἡ ὕλακή < ὕλακτέω (το γαύγισμα) + μωρός = ο
υλακτικός, ο συνεχῶς υλακτῶν, βαῦζων, γαυγίζων

ὕλο -τόμος => ἡ ὕλη (δάσος, ξύλο, ξυλεία) + τομός -ή -όν = ο τέμνων
ξύλα

ὕδατο -τρεφής => ὕδωρ + τρέφω = ο υπό ὕδατος τρεφόμενος

ὕψι -κομος => ὕψι+ κόμη = ο ἔχων υψηλήν κόμην/ φύλλωμα (ἐπί
δένδρου)

ὕψι -πέτηλος => ὕψι + τό πέταλον, πέτηλον (φύλλο) = υψίκομος (ἐπί
δένδρων)

ὕψι -κέρως => ὕψι + κέρας = ο ἔχων υψηλά κέρατα

ὕψι -βρεμέτης => ὕψι + βρέμω (ηχώ παταγωδῶς) = ο εν τω ὕψει
βρέμων, ο υψηλά βροντῶν

ὕψι -πέτης (ὕψι -πετήεις) => ὕψι + πέτομαι = ο εις ὕψος πετόμενος

φασσ -φόρος => τό φῶς (φάος) + φορός = ο φέρων / παρέχων φως

φιλ-αίματος => φίλος < φιλέω + αἷμα = ο φιλῶν τα αίματα, αιματοχαρής,
σκληρός

φρενο-μανής => φρήν + μανία <μαίνομαι = παράφρων, ἔχων μανιώδεις
φρένας

φρενο- πληγής => φρήν + πλήττω /σσω = ο πλήττων τας φρένας, ο ἄγων
σε παραφροσύνη

φρενό -πληκτος => φρήν + πλήττω /σσω) = ο πληγεῖς τας φρένας,
παράφρων

Φοινικό-στολος => Φοῖνιξ + στόλος = ο υπό των Φοινίκων στελλόμενος

χιονο-βοσκός => ή χιών + βοσκός = βόσκων χιόνα, ο χιόνα περιβεβλημένος

χειρό-τονος => χειρ + τόνος < τείνω (αυτό με το οποίο κάτι τεντώνεται, σκοινί) = ο εκτείνων τας χείρας

χερο-μυσής => χειρ + τό μύσος (ακαθαρσία σώματος και ψυχής, μιάσμα) = ο μαίνων την χείρα

χαμαι-γενής => χαμαί + γένος (αόρ. β' έγενόμην) = ο χαμαί γεννηθείς

χοροι-τύπος (χορο-τύπος) => χορός + τύπος < τύπτω (κτύπος) = ο εν τω χορεύειν κτυπών την γην

χέρ-νιβον (χέρ-νιπτρον) (τό) => χείρ + νίζω (πλένω χέρια ή πόδια) = το του υγρού αποδεκτικό

χέρ-νιψ (ή) => χείρ + νίπτω = ύδωρ με το οποίο ένιπτον τας χείρας προ του φαγητού ή προ θρησκευτικών τελετών

χλοη-φόρος => χλόη + φορός = ο φέρων χλωρόν χόρτον

χθονο-στιβής => χθών + στείβω (πατώ / καταπατώ) = επίγειος, γήινος

χειμά-ρροος (χειμά-ρρους -ουν, χειμά-ρρος -ον) => τό χειμα (ψύχος, παγετός) + ρέω = ο ρέων κατά τον χειμώνα εξογκούμενος υπό των βροχών

χαλκ-άρματος => χαλκοῦς -ῆ -οῦν < χαλκός + ἄρμα = ο έχων χαλκούν άρμα

Εικόνες

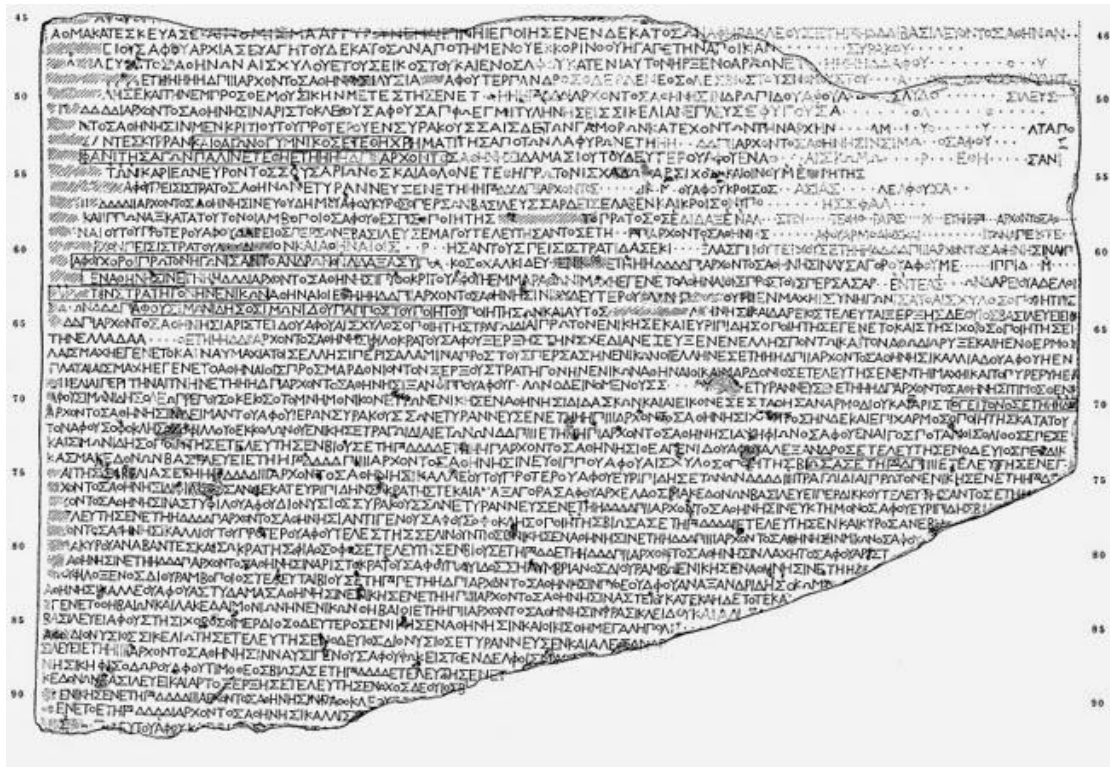

Η αποθέωση του Ομήρου. Μαρμάρινο ανάγλυφο του Αρχίλαου της Πριήνης, περίπου 3ος αι. π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο

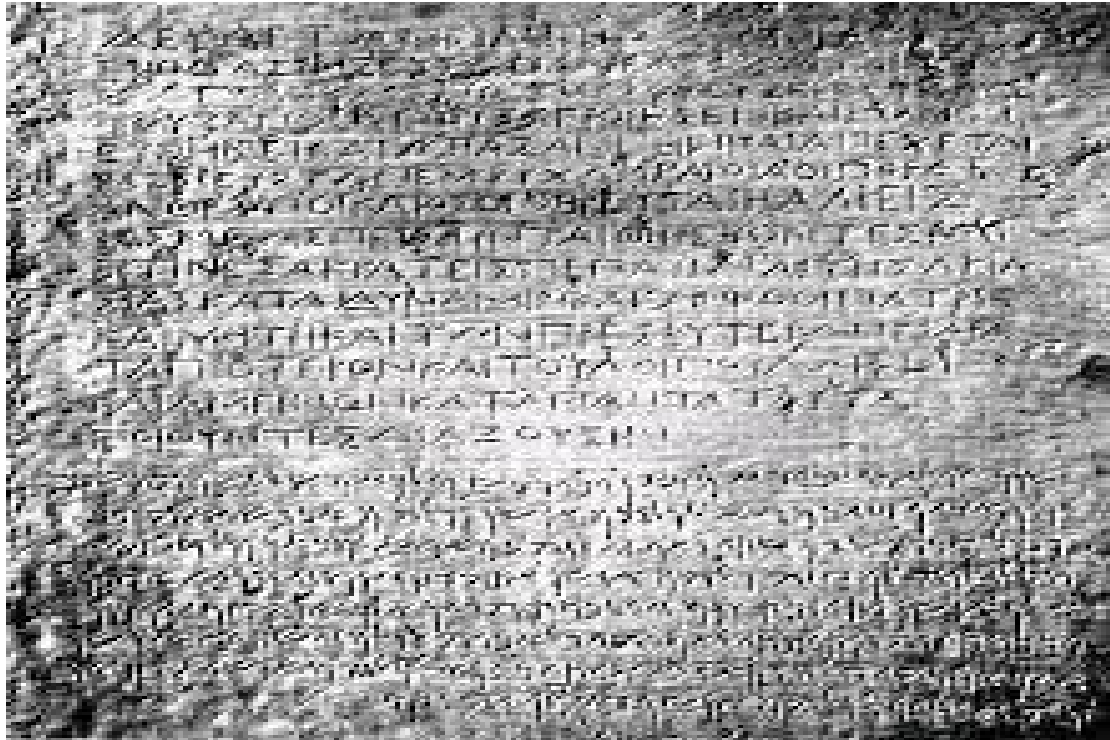
Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος
ούλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν

Α 5οίωνοισί τε πᾶσι· Διὸς δ' ἔτελειετο βουλή·
 ἔξ οὔ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
 Ἄτρεΐδης τε ἀναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
 Τίς γάρ σφωε θεῶν ἕριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;
 Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός· ὃ γὰρ βασιλῆι χολωθεῖς
 Α 10νοῦσον ἀνά στρατὸν ὤρσε κακὴν, ὀλέκοντο δὲ λαοί,
 οὔνεκα τὸν Χρῦσιν ἠτίμασεν ἀρητῆρα
 Ἄτρεΐδης· ὃ γὰρ ἦλθε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν
 λυσόμενός τε θύγατρα φέρων τ' ἀπερείσι' ἄποινα,
 στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
 Α 15χρυσέω ἀνά σκῆπτρω, καὶ λίσσετο πάντας Ἀχαιοὺς,
 Ἄτρεΐδα δὲ μάλιστα δῶω, κοσμήτορε λαῶν·
 «Ἄτρεΐδαί τε καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί,
 ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἰκέσθαι·
 Α 20παῖδα δ' ἔμοι λύσαίτε φίλην, τὰ δ' ἄποινα δέχεσθαι,
 ἀζόμενοι Διὸς υἱὸν ἐκηβόλον Ἀπόλλωνα.»
 Ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἐπευφήμησαν Ἀχαιοὶ
 αἰδεῖσθαι θ' ἱερῆα καὶ ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα·
 ἀλλ' οὐκ Ἄτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ἦνδανε θυμῶ,
 Α 25ἀλλὰ κακῶς ἀφίει, κρατερόν δ' ἐπὶ μῦθον ἔτελλε·
 «Μὴ σε, γέρον κοίλησιν ἐγὼ παρὰ νηυσὶ κικεῖω
 ἦ νῦν δηθύνοντ' ἢ ὕστερον αὖτις ἰόντα,
 μὴ νύ τοι οὐ χραίσμη σκῆπτρον καὶ στέμμα θεοῖο·
 (Ιλιάδα, ραψ. Α', στιχ. 1 -28)

Αρχαία ελληνική μαρμάρινη επιγραφή που αποτελεί σημαντικότατο μνημείο. Έχει το όνομα του τόπου προελεύσεώς του και είναι χρονικό ανωνύμου συγγραφέως γραμμένο στην αττική διάλεκτο (κατά κάποιους γράφτηκε στον Φαρώ της Δαλμαντίας, στην Κέα ή στην Σμύρνη) όταν ο Διόγνητος ήταν άρχοντας στην Αθήνα κατά το πρώτο έτος της 129ης Ολυμπιάδος. Η αρχή από την επιγραφή έχει καταστραφεί κι έτσι δεν γνωρίζουμε την αφορμή ή το κίνητρο το οποίο προέτρεψε τον συγγραφέα για την καταγραφή των γεγονότων. Το χρονικό περιλαμβάνει 134 στίχους σε τρεις ξεχωριστές στήλες και αποτελεί χρονολογικό πίνακα γέννησης ή θανάτου των σπουδαιότερων πνευματικών ανθρώπων της ελληνικής αρχαιότητας από την περίοδο του Κέκροπος το 1582 π.α.χ.χ. μέχρι το 264 π.α.χ.χ. Ακόμα, εκθέτει πολιτικά γεγονότα, έτη καθιερώσεως διαφόρων αγώνων και εορτών. Τα χρόνια έχουν υπολογιστεί προς τα πίσω από την αρχηγία του Διογνήτου. Χρονολογεί τον Ησίοδο μια γενιά νωρίτερα του Ομήρου, στο τέλος του δεκάτου αιώνας.

Δωρική διάλεκτος

Βιβλιογραφία

Baker, M., (1986), The Mirror Principle and Morphosyntactic Explanation.

Linguistic Inquiry, 16, 3: 373-415.

Baker, M., (1988), Incorporation. Chicago, The University of Chicago Press.

Berch, (1866), Ueber die Composition der Nomina in den Homerischen Gedichten., Kiel.

Brugman C., De Graecae Linguae Production Suppletoria. Studien von Curtius IV. 1.

Clemm W., (1875), Die Neusten Forschungen auf dem Gebiet der Griechischen Composita., Studien von Curtius., VII. 1.

Curtius G., (1873), Chronologie der Indogermanischen Sprachforschung. Zweite Ausgabe. Leipzig., Das Verbum der griechischen Sprache I. II.

Debrunner Albert, (2013), Ο Σχηματισμός των Λέξεων στην Αρχαία Ελληνική, Αθήνα, Εκδόσεις: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Επιμελητής: Χρίτη Μαρία, Πετρούνιας Ευάγγελος,

Di Sciullo, A.M., Williams, E., (1987), On the Definition of the Word. Cambridge Mass, The MIT Press.

Hofmann J.B., (1950), Ετυμολογικόν Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής, Munchen, Εξελληνισθέν υπό Αντωνίου Δ. Παπανικολάου, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα.

Justi F., (1861), Ueber die Zusammensetzung der Nomina in den Indogermanischen Sprachen, Göttingen.

Kiparsky, P., (1982), Lexical Morphology and Phonology. Cambridge Mass, The MIT Press.

Lesky A., (1963), Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας: μετάφραση Α. Τσοπανάκης, (1981), Θεσσαλονίκη, (Αδελφοί Κυριακίδη).

Liddel & Scott, (2006), Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, Εκδόσεις Πελεκάνος, Β' Έκδοση.

Lieber, R., (1981), On the Organization of the Lexicon. PhD Thesis, Indiana University.

Lieber, R., (1992), Deconstructing Morphology. Chicago, The University of Chicago Press.

Meyer G., (1872), Beiträge zur Stammbildungslehre der Griechischen und lateinischen. Studien von Curtius V. 1.

G. Meyer, (1873.), Zur griechischen nominalcomposition. Studien. Von Curtius VI. 1. 2.

Meyer G., (1874), Die Dvandva – Zusammensetzung in Griechischen und Lateinischen, Berlin, Kuhn's Zeitschrift. Band XXII.

Monro, D.B., (1891), A Grammar of the Homeric Dialect. Oxford, Clarendon Press.

Rödiger R., (1866), De Priorum Membrorum in Nominibus Graecis Compositis Conformatione Finali Commentatio, Lipsiae.

Roeper, T., (1988), Compound Syntax and Head movement. Yearbook of Morphology: 187-228.

Scalise, S., (1988), The Notion of 'Head' in Morphology. Yearbook of Morphology: 229-245.

Schönberg G., (1869), Ueber Griechische Composita, in Deren Ersten Gliedern Viele Grammatiker Verba Erkennen, Berlin.

Schröder L., (1874), Ueber die Formelie Unterscheidung der Redetheile in Griechischen und Lateinischen mit Besonderer Berücksichtigung der Nominalcomposita, Leipzig.

Selkirk, E., (1982), The Syntax of Words. Cambridge Mass, The MIT Press.

Weissenborn Ed., (1870), Die Zusammensetzung der Nomina Uunder Compositions vocal bei Homer, Mühlhausen.

Westphal R., (1872), Methodische Grammatik der Griechischen Sprache, Zweiter Theil, Erste Abtheilung: Allgemeine Bedeutungslehre der Griechischen Formen nebst der Nominal – Composition, Jena.

Williams, E., (1981a), Argument Structure and Morphology. Linguistic Review, 1: 81-113.

Williams, E., (1981b), On the notions "Lexically Related" and "Head of a Word". Linguistic Inquiry, 12, 2: 245-275.

Zacher K., (1873), De Prioris Nominumcompositorum Graecorum Partis Formation, Halis Saxonum.

Zwicky, A., (1985), Heads. Journal of Linguistics, 21: 1-29.

Δρακόπουλος Δ., Ναστούλης Κ., Ρώμας Χ., Αλεξοπούλου Χ., Σοφοκλέους, (2002), Τραγωδία Αντιγόνη, Φιλοκτήτης, Αθήνα, ΟΕΔΒ.

Καζάζης Ι. Ν., Καραμήτρου Α., (2002), Ανθολόγιο Αρχαϊκής Λυρικής Ποίησης, Αθήνα, ΟΕΔΒ, έκδ. Β'.

Μανωλέσσου Ι. & Τσολακίδης Σ., Τα Παρατακτικά Σύνθετα της Ελληνικής: Διαχρονική Προσέγγιση. Πρακτικά 8ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας, Ιωάννινα, 30 Αυγ.-2 Σεπτ. 2007. http://www.linguist-uoι.gr/cd_web/docs/greek/027_manolessoutsoICGL8.pdf

Οικονόμου Μιχ. Χ., Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, Α' Λυκείου, Σχολικό Εγχειρίδιο για το Λύκειο, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών βιβλίων.

Παπαρρηγόπουλος Κ., (1853), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος Γ2, Κλασικός Ελληνισμός 2, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών.

Ραυτοπούλου Μαρία, (2004), Η Σύνθεση στην Αρχαία Ελληνική: Τα Ρηματικά Σύνθετα στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια, Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δ. Θεοφανοπούλου – Κοντού.

Ρούσσοις Τάσος, Στέφος Αναστάσιος, (2002), Σοφοκλέους Τραγωδία Οιδίπους Τύραννος, Αίας, Αθήνα, ΟΕΔΒ, έκδ. Γ'.

Τζακώστα Μαρίνα, Π.Τ.Π.Ε. Γλωσσική Ανάπτυξη και Αγωγή του Παιδιού της Προσχολικής Ηλικίας.

Τσερέπης Γ. Ν., (1880), Τα Σύνθετα της Ελληνικής Γλώσσης, Εκδόσεις Κεφαλληνία.

<https://www.greek-language.gr/greekLang/index.html/>
(πρόσβαση 11/12/2021).